ȘTEFAN PĂUN

CORNELIU MIHAIL LUNGU ALEXANDRU OȘCA

REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1989 LA BUCUREȘTI

SCHIMBAREA CENTRULUI DE PUTERE

IRRD

ŞTEFAN PĂUN

CORNELIU MIHAIL LUNGU ALEXANDRU OŞCA

Revoluţia Română din 1989 la Bucureşti

Schimbarea Centrului de Putere

ŞTEFAN PĂUN

CORNELIU MIHAIL LUNGU ALEXANDRU OŞCA

Revoluţia Română din 1989 la Bucureşti

Schimbarea Centrului de Putere

Editura IRRD
Bucureşti, 2015

Redactor: Carmen Rădulescu
Copertă şi tehnoredactare: Alina Vlăsceanu

© 2015, Editura IRRD, Bucureşti
Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate
IRRD

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PĂUN, ŞTEFAN

Revoluţia Română din 1989 la Bucureşti : schimbarea centrului de putere / Ştefan Păun, Corneliu Mihail Lungu, Alexandru Oşca. - Bucureşti : Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2015

ISBN 978-606-8684-06-2

I. Lungu, Corneliu Mihail
II. Oşca, Alexandru

94(498 Bucureşti) "1989.12"
323.27(498 Bucureşti) "1989.12"

CUPRINS

I. Introducere.....p. 7

II. Schimbarea regimurilor comuniste est-europene

Câteva consideraţii.....p. 18

III. De la un Centru de putere la altul.....p. 30

III.1. Cum s-a instituit şi pe ce s-a fundamentat Centrul de putere comunist de la Bucureşti.....p. 30

III.2. Bucureşti, decembrie 1989: Prăbuşirea Centrului de putere comunist..... p. 58

III.3. Noul Centru de putere: instituire, consolidare, orientare politică..... p. 81

IV. Recunoaşterea internaţională a Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a Guvernului..... p. 193

V. Anexe ..... p. 207

VI. Bibliografie..... p. 269

VII. Indice de nume..... p. 273

I. Introducere

A trecut un sfert de veac de la declanşarea unui fenomen crucial care a marcat sfârşitul secolului XX: prăbuşirea sistemului politic bazat pe ideologia comunistă în Europa. Acest fapt a avut ca deznodământ dispariţia blocului politico-ideologic şi militar sovietic, unul din vectorii bipolarismului specific perioadei Războiului rece.

Un astfel de eveniment excepţional a marcat destinul multor personalităţi, comunităţi naţionale sau organizaţii internaţionale contemporane cu faptele petrecute, dar a schimbat radical şi conţinutul, fizionomia, sensul, ori viteza unor procese care au dinamizat evoluţiile la nivel european şi mondial către era globalizării. Din această perspectivă, este explicabil interesul mediilor ştiinţifice pentru cunoaşterea contextului, cauzelor, factorilor, conţinutului, profunzimii şi consecinţelor evenimentelor respective şi pentru clarificarea importanţei şi locului lor în istorie. Date fiind complexitatea şi amploarea fenomenului, specialişti din domenii diverse ale cunoaşterii – economişti, politologi, sociologi, istorici etc. – s-au aplecat asupra analizei şi evaluarii lor.

În primii ani după prăbuşirea sistemului socialist şi a regimurilor comuniste din ţările central şi est-europene, mediile de presă şi liderii politici insistau pe diverse aspecte ale fenomenului, pe care-l caracterizau de pe poziţii partizane, în funcţie de interese partinice.

Concomitent, literatura abunda în detalii, impresii şi păreri subiective cu privire la un fapt sau altul, redate în memorii, relatări, interviuri etc. Faptele protagoniştilor erau calificate ca rele sau bune, corecte, incorecte, adevărate sau false.

Târziu – şi cu o anumită reţinere – au început să apară lucrări fundamentate pe argumente ştiinţifice, cu invocarea

de surse credibile; nici acum istoricii nu au certitudinea că s-au creat condiţiile pentru o analiză obiectivă, pertinentă şi exhaustivă, care să permită o înţelegere cât mai apropiată de realitatea întâmplărilor din ultimele două decenii ale secolului trecut. Cum se ştie, o cercetare onestă presupune atât un acces liber şi complet la totalitatea surselor documentare de interes, cât şi libertatea istoricului de a se pronunţa, fără riscul de a fi calificat sau catalogat că aparţine unuia sau altuia dintre curentele de abordare a problematicii schimbărilor radicale de la cumpăna anilor '80-'90 ai secolului trecut. Istoricul are obligaţia de a fi obiectiv şi corect în descrierea şi interpretarea unui fapt din trecut: „Oricum, nu intră în datoria istoricului să spună ce ar trebui să se facă. Singura sa obligaţie este să descopere ce s-a făcut şi de ce"[1]. Un cercetător este, în acelaşi timp, şi „om al cetăţii", cu opinii şi păreri subiective, cu anumite convingeri, însă, în analiza unui fapt al trecutului el trebuie să rămână obiectiv. „Adeseori istoricilor nu le place ce s-a întâmplat sau doresc să se fi întâmplat altfel. Dar nu se poate face nimic în legătură cu asta; ei trebuie să afirme adevărul aşa cum îl văd, fără să-şi pună problema dacă şochează sau confirmă prejudecăţile existente"[2]. Cunoaşterea este un proces contradictoriu, iar apropierea de adevăr se face prin paşi mici, prin metodă riguroasă şi prin efort continuu, cu atât mai necesare cu cât realitatea cercetată este foarte complexă.

Problematica Revoluţiei române din decembrie 1989 continuă să se menţină în atenţia istoricilor şi nu numai a lor[3]; interesul pentru acest subiect este justificat prin nevoia de a cunoaşte direcţia, sensul şi profunzimea schimbărilor din societatea română şi cea europeană, după înlăturarea regimului comunist. Subiectul nu a lipsit nici până acum din dezbaterea publică; este, însă, momentul pentru a propune noi abordări şi interpretări în urma informaţiilor tot mai numeroase pe care le-am putut selecta din volumele de documente publicate,

[1] Alan John Percivale Taylor, *Originile celui de-al Doilea Război Mondial*, Bucureşti, Editura Paideea, 2004, p.18.

[2] *Ibidem*, p. 5.

[3] O parte din aceste consideraţii au fost expuse de Corneliu Mihail Lungu în prefaţa la lucrarea *Exersând democraţia*, Bucureşti, Ed. IRRD, 2014.

din studiul arhivelor fostului partid comunist, a decretelor, legilor şi hotărârilor emise de Biroul Politic, Comitetul Politic Executiv, fosta Mare Adunare Naţională, Consiliul de Stat şi Guvernul RSR, în ultimii ani ai existenţei lor. O parte din aceste documente oficiale sunt la dispoziţia cercetătorilor *on-line*, ceea ce permite studiul lor foarte facil. Au sporit, de asemenea, informaţiile oferite de volumele de documente oficiale emise de autorităţile de la Bucureşti, instalate la Putere după 22 decembrie 1989: Consiliul FSN, CPUN, Guvernul României. S-au înmulţit lucrările publicate în legătură cu natura, condiţiile, esenţa şi consecinţele schimbărilor profunde produse la nivelul managementului politic în fostele „ţări surori" ale blocului comunist european, începând cu anul 1985. Este contraindicat – practic imposibil de explicat plauzibil – să descrii sau să interpretezi evenimente de natura celor produse în spaţiul românesc în anii 1989-1991, fără a cunoaşte şi înţelege gradul lor de influenţare de faptele petrecute în spaţiul geopolitic proxim şi din Europa, în general.

Ar fi foarte utile informaţiile provenite de la autorităţile occidentale, de exemplu, în analiza temei pe care o abordăm, însă, din păcate, materialele de această natură se reduc la studiul informaţiilor de presă, al câtorva declaraţii publice ale unor oficialitaţi ş.a., mai puţin la documente elaborate de instituţii occidentale specializate, care au monitorizat (ori s-au implicat în desfăşurarea lor!) cu maxim interes şi atenţie schimbările din Est.

Într-adevăr, în aşa numita „lume comunistă" – şi mai ales la Bucureşti –, în ciuda impresiei generale, procesul schimbărilor nu a fost nici pe departe simplu, linear, previzibil sau fără obstacole. Dimpotrivă.

O analiză a acestui fenomen se concentrează pe elementele esenţiale care-l definesc, pe detaliile luptei împotriva încercărilor de revenire la putere a vechiului regim, respectiv, pe acţiunile pentru salvarea tinerei şi fragilei democraţii şi pentru depăşirea sau înlăturarea obstacolelor în calea spre consolidarea noului sistem.

Cum fenomenul nu este nici singular, nici izolat, contextul internaţional în care s-a declanşat Revoluţia în

România este, la fel, foarte important să fie supus cercetării. Un astfel de demers permite observarea cauzelor şi influenţelor reale ale Revoluţiei române din decembrie 1989, conexiunilor şi comparaţiilor cu alte evenimente similare din ţările blocului comunist european, asemănările cu acestea, dar şi deosebirile faţă de ele.

Evenimentele din timpul Revoluţiei române din decembrie 1989 au cuprins, practic, într-o fază sau alta, întregul teritoriu naţional. Nimeni nu a pus la îndoială rolul primordial al timişorenilor în declanşarea Revoluţiei (chiar dacă în unele lucrări sunt amintite încercări anterioare – dar anihilate – la Iaşi. Protestele din Bucureşti, declanşate după doar trei-patru zile (21 şi 22 decembrie 1989) au fost, însă, decisive în înfrângerea aparatului represiv şi în înlăturarea de la Putere a regimului comunist. Or, comparativ cu studiile şi lucrările dedicate evenimentelor din Timişoara, de exemplu, cele care abordează **acţiunile revoluţionare din Bucureşti** sunt mai puţine şi insuficient de aprofundate. De aceea, suntem de părere că istoricii au încă suficiente motive pentru a continua să cerceteze contextul, cauzele şi conţinutul schimbărilor radicale pe care populaţia Bucureştiului – revoltată după decenii de suferinţă şi umilire – le-a impus, printr-o ***lovitură de forţă letală*** dată sistemului comunist şi regimului politic de dictatură, plasării evoluţiei întregii societăţi române pe alte coordonate şi sub un alt tip de regim politic.

De aceea, dezbaterea unei asemenea teme nu este nici pe departe încheiată. Bibliografia consacrată evenimentelor anului 1990 este încă limitată la contribuţii adeseori politizate, perspectiva obiectivă fiind cu atât mai necesară cu cât înţelegerea şi explicarea condiţiilor în care s-a produs schimbarea intră tot mai mult în domeniul de interes al ştiinţei. Evident, încă nu sunt disponibile **toate sursele** pe care un cercetător se poate baza în elaborarea unei lucrări complete. Dar cum timpul presează, istoricii au obligaţia să găsească resurse pentru a aborda cât mai obiectiv, *sine ira et studio,* o realitate complexă ale cărei „taine" nu pot rămâne ascunse mult timp.

Revoluţia Română din 1989 la Bucureşti. *Schimbarea Centrului de Putere* este concepută ca o lucrare complexă,

concentrată pe **momentul culminant** al prăbușirii unui sistem social-politic dezavuat și trecerii la unul nou, care l-a înlocuit.

O problemă mult discutată în economia dezbaterilor despre Revoluția din București o constituie modul de abordare al uneia din fazele ei, și anume momentul înlăturării liderului regimului comunist de la putere. (Termenul este mai adecvat); în alte locuri se folosește frecvent termenul „abandonarea puterii". Considerăm nepotrivit acest termen pentru că sugerează un act de voință al liderului care deținea Puterea, ceea ce nu a fost cazul în situația lui Ceaușescu, el fiind **înlăturat** în urma unei **lovituri de forță**, aplicată de populația revoltată).

Prăbușirea vechiului regim și preluarea Puterii de către lideri acceptați de către manifestanți cer răspunsuri noi la întrebări tot mai presante: cum s-a luat Puterea?; cine au fost noii lideri?; care au fost opțiunile acestora?; ce s-a întâmplat cu vechiul regim și cu responsabilii lui?; ce model politic, social, economic și ideologic s-a dovedit viabil și învingător în confruntarea concepțiilor din interiorul noii puteri?; pe ce sprijin intern și extern s-a bazat ea în consolidarea noilor mecanisme? O astfel de abordare presupune, *volens-nolens*, concursul mai multor științe: istoria, politologia, sociologia, științele economice. Apelând în analiza noastră la ansamblul de mijloace și metodologii din „arsenalul" științelor respective, ne vom putea apropia de adevăr.

La sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, peste tot în estul comunist, lumea era în schimbare; omenirea înregistra zilnic evenimente și fapte de neconceput cu un deceniu în urmă. Blocul sovietic, clădit după război în doar câțiva ani, prin forță, sub scutul Armatei Roșii, se prăbușea sub privirea neputincioasă a Moscovei, angajată într-un efort iluzoriu de reformare a sistemului care-și descoperea limitele. Ideea că și în România se va produce o Revoluție care v-a schimba esența sistemului social în ansamblu era prezentă în toate mediile, „plutea în aer". Cu toate acestea, nici cei mai optimiști analiști nu se așteptau ca evenimentele să se producă atât de repede și de profund. De aceea, se poate spune că Revoluția din România era – asemenea Revoluției europene de la 1848 – „minunata surpriză a vremurilor", cum o numea Charles Pouthas[4].

[4] Pierre Guiral (coordonator), *Democrație, reacțiune, capitalism (1848 –*

Într-adevăr, regimurile politice din ţările comuniste ”surori” s-au prăbuşit în maxim doi ani de la declanşarea ”proceselor înnoitoare”[5], prin transformări graduale, fără prea mari convulsii şi, în orice caz, fără vărsări de sânge. În logica funcţionării politicii europene specifică Războiului Rece, destructurarea sistemului comunist din Europa a fost o surpriză chiar şi pentru cei mai optimişti analişti anticomunişti. Surpriza a fost şi în privinţa radicalismului şi procedurilor, pentru că „profeţiile” insistau pe caracterul violent al unui astfel de proces, în timp ce, cu excepţia României, peste tot implozia s-a produs relativ paşnic, fără victime.

De aceea putem spune că Revoluţia română din decembrie 1989 este un fenomen unic, complex, contradictoriu, cu numeroase lumini şi umbre în comparaţie cu cele din celelalte ţări est-europene. Ar fi fost mai simplu de cercetat, pentru un istoric interesat de subiectul Revoluţiei, dacă evenimentele din decembrie 1989 s-ar fi desfăşurat asemenea celor din celelalte capitale ale Europei comuniste. Din păcate, ca orice fenomen complex, evenimentele din capitala României conţin încă aspecte controversate şi nelămurite. Nici în alte epoci istorice revoluţiile nu au fost simple; nici acum nu s-a răspuns la toate întrebările rămase după încheierea lor[6]. Pierre Guiral, de exemplu, aprecia revoluţiile din 1848: „Revoluţii confuze în desfăşurarea lor ca şi în ţelurile lor, atât naţionale cât şi sociale; revoluţii generoase, marcate, la bine şi la rău, de acest spirit al anului 1848, poate prea candid pentru a fi constructiv; *revoluţii învinse* (s.ns.), în cele din urmă, mai mult sau mai puţin repede”[7]. Guiral avertizează, asupra înţelesului de *revoluţie învinsă*: „Să nu exagerăm, totuşi, amploarea înfrângerii, bilanţul nu este în totalitate negativ”[8].

1860), vol. 1, Bucureşti, Editura Prietenii Cărţii, 2007, p. 13.

[5] Sintagmă folosită mai ales în spaţiul sovietic pentru a explica limitele reformării sistemului socialist.

[6] Ideile din acest fragment s-au fundamentat pe documentarea făcută de către unul dintre autori (Oşca Alexandru) pentru lucrarea *Revoluţia română în Banat* (Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2009).

[7] Pierre Guiral, *op.cit*. p.7.

[8] *Ibidem.*

Autori din multe domenii ale ştiinţei au fost atraşi de problematica Revoluţiei din 1989; o parte dintre aceştia s-au grăbit să emită ipoteze sau să facă afirmaţii nefundamentate, seduşi de interesul public pentru subiect. Ei au oferit cititorilor variante facile de interpretare a unor fragmente (extrase) din documente (procurate pe diverse căi), fără posibilitatea ca terţii să le poată accesa în întregimea lor şi fără o evaluare critică obligatorie a acestora. Cu o uşurinţă explicabilă, ei au lansat ipoteze şi interpretări pe gustul unui anumit public, comode sau superficiale ca argumentaţie şi analiză.

Bibliografia dedicată evenimentului se completează permanent prin noi contribuţii. Chiar dacă au început să apară sinteze ample despre Revoluţia română[9], sunt în continuare utile abordările secvenţiale, menite să contureze întregul, adică acea realitate de o complexitate uluitoare, subsumată celei numite **Revoluţia română din decembrie 1989.**

Sunt multe lucrări – din toate categoriile de creaţie – dedicate evenimentelor din decembrie 1989, din Bucureşti[10]. Totuşi, ele nu lămuresc complet sau definitiv controversele pe chestiunile de fond, sau pe detalii semnificative. Martori şi protagonişti ai evenimentelor din zilele de 21, 22 decembrie – sau din perioada următoare – încă se contrazic în foarte multe privinţe: legat de actorii reali ai evenimentelor, de momentul când s-a declanşat unul sau altul dintre evenimente, de rolul şi măsura implicării străinătăţii, de responsabilităţile pentru pierderile de vieţi omeneşti sau pentru distrugeri, de natura, conţinutul esenţial al acţiunilor etc.

O concentrare pe subiectele generale ale Revoluţiei din decembrie 1989 în Bucureşti n-ar face decât să realimenteze controversele deja cunoscute, sau să atragă noi contestaţii din partea acelora care pot avea o percepţie diferită faţă de afirmaţiile noastre. „Atacând" toate aspectele deodată, proiectul nostru s-ar pierde în generalităţi; de aceea am selectat câteva elemente

---

[9] Vezi: Constantin Corneanu, *Victorie însângerată* (Târgovişte, Editura Cetatea de scaun, 2014).

[10] Menţionate, ca atare, în lista bibliografică de la sfârşitul lucrării.

pe care ne-am concentrat pentru a identifica aspecte noi, inedite ale acestora, din care să rezulte originalitatea lucrării.

Structura cărţii oferă şi ea cititorilor (celor tineri, mai ales!) – ca o noutate – posibilitatea de a înţelege evenimentele de la sfârşitul anilor '80 ai secolului trecut, legate de devenirea/determinarea lor complexă. Cele mai multe abordări cu această intenţie au explicat evenimentele din decembrie 1989 din România, fie în funcţie de contextul internaţional (Ioan Scurtu – *Revoluţia Română din decembrie 1989 în context internaţional*, mai multe ediţii), fie cu trimitere la cauzele interne imediate (cu trimitere la situaţia internă devenită intolerabilă în ultimii câţiva ani înaintea izbucnirii Revoluţiei). Noi propunem o analiză (evident, nu completă şi definitivă!) a esenţei sistemului socialist şi regimului politic din România, pentru că, în conţinutul lor, ele au cuprins încă de la instaurare germenii propriei dispariţii. Pe această construcţie putem observa că sistemul socialist de tip sovietic nu trebuia depăşit pentru a face loc unuia superior, ci trebuia abandonat – ca pe un experiment nereuşit şi deviant care nu ducea nicăieri – pentru a reveni la cursul firesc al evoluţiei societăţii (chiar dacă evoluţia nu putea fi reluată de la momentul deviaţiei asumate de regimul comunist).

În privinţa Revoluţiei din Bucureşti, am optat să ne concentrăm pe unul dintre aspectele acesteia, anume pe *problematica înlăturării de la Putere a liderilor regimului comunist şi preluarea acesteia de către echipa care şi-a asumat responsabilitatea conducerii statului român după acel moment*. Concentrarea pe acest moment nu înseamnă că evităm abordarea de principiu a Revoluţiei din decembrie 1989; în fond, deşi o revoluţie nu se limitează la momentul preluării Puterii de către fruntaşii ei, totuşi, acest aspect este intrinsec schimbării produse. Prin urmare, schimbarea Puterii este atât *un obiectiv* al fruntaşilor Revoluţiei, *cât şi o parte componentă* a ei. Din acest motiv, mecanismul preluării Puterii, este supus cercetării istorice ca oricare dintre părţile componente, – etapele sau aspectele – Revoluţiei din decembrie 1989.

Din studiul nostru rezultă clar că autorii lucrărilor dedicate Revoluţiei au analizat – mai mult sau mai puţin

aprofundat, obiectiv sau subiectiv – schimbarea centrului de putere de la București și, implicit, din România, începând cu amiaza zilei de 22 decembrie. Autorii – și nu numai ei, chiar observatorii obișnuiți ai fenomenului – se despart în privința evaluării momentului preluării puterii după înlăturarea dictatorului Nicolae Ceaușescu.

Unii apreciază fapta ca pe un act necesar, firesc, în parcursul procesului revoluționar, ca o consecință a ceea ce populația revoltată reușise până atunci. În fond, un stat nu poate rămâne în ființă nici un moment fără o autoritate supremă care să-și asume conducerea lui, ori fosta conducere fusese spulberată de populația revoltată din Capitală și din țară.

Alții, dimpotrivă, extrag acest moment din ecuația procesului revoluționar, îl analizează ca pe un fapt izolat sau suprapus peste întâmplările din stradă, îl consideră o lovitură de stat, o subminare a voinței manifestanților, o „confiscare" a Revoluției. Adepții acestui punct de vedere susțin că în după-amiaza zilei de 22 decembrie cineva a dat o lovitură de stat „tradusă" printr-o simplă înlocuire la conducerea țării a unor persoane (din eșalonul I al PCR) cu altele (din eșalonul II al PCR); nimic altceva nu s-a schimbat în societate, în managementul politic, ideologic, cultural, juridic, în sistemul social sau cel economic al țării.

Descifrarea elementelor care definesc slăbiciunile puterii comuniste, cauzele care au adâncit iremediabil prăpastia dintre regim și popor, contextul în care România s-a izolat pe plan internațional sunt foarte necesare, pentru că astfel se explică profunzimea schimbărilor din societate după abandonarea regimului comunist. Cum vom demonstra mai departe, *schimbarea centrului de putere* nu a fost nici pe departe un simplu exercițiu de laborator, previzibil, sau fără obstacole. Dimpotrivă.

„O analiză a acestui fenomen subliniază elementele esențiale care-l definesc, dar și detaliile luptei pentru încercările de revenire la vechiul regim, de salvare a democrației, de depășire sau înlăturare a obsacolelor în calea spre consolidarea noului sistem"[11].

[11] Alexandru Oșca, *Exersând democrația*, București, Ed. IRRD, 2014, p. 4.

Deşi lucrarea este dedicată, în principal, evenimentelor din 22 decembrie 1989 de la Bucureşti, am considerat necesar să facem mai multe referiri şi la preluarea puterii de către forţele revoluţionare din alte centre urbane din ţară.

În acelaşi timp, studiul nostru nu se limitează strict la ziua de 22 decembrie 1989. Aducem în atenţia cititorilor acţiunea şi comportamentul noii puteri, atitudinea responsabililor politici faţă de nevoile populaţiei în primele zile ale lunii decembrie 1989 şi în perioada următoare. De asemenea, propunem cititorilor câteva consideraţii privind instaurarea regimului totalitar în România, evoluţia lui către naţional-socialism şi prăbuşirea, înlăturarea lui, în pofida oricăror încercări ale potentaţilor comunişti de a se menţine la Putere, chiar prin forţă.

Am alocat spaţii largi redării punctelor de vedere – exprimate la timpul respectiv sau mai târziu – ale protagoniştilor implicaţi în evenimentele anilor 1989-1990. Aceste puncte de vedere le-am cules fie din documente oficiale ale timpului, fie din memorii, evocări sau lucrări elaborate mai târziu de către actori importanţi ai scenei politice proprii timpului Revoluţiei sau postrevoluţiei. Noua echipă de conducere de la Bucureşti (asemenea celor din judeţe, oraşe, comune sau întreprinderi şi instituţii) – departe de coeziunea exersată într-un scenariu conspirativ îndelung – s-a aflat, de la început, într-o situaţie de neinvidiat: cei câţiva lideri, care până la urmă şi-au asumat responsabilităţi, s-au văzut din primul moment contestaţi de alţi revoluţionari, care încropiseră formule improvizate şi efemere de organisme ale puterii în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Discursul lui Ion Iliescu în faţa manifestanţilor din Piaţa Palatului, imediat după intervenţia sa la televiziune, a fost pe loc sancţionat, obligându-l să evite apelative care generau sentimente de respingere din partea manifestanţilor. Grupul din jurul lui Ion Iliescu se articula cu greu, improvizat, mulţi dintre cei solicitaţi n-au venit, sau – în climatul general de confuzie, suspiciune, diversiune – n-au fost lăsaţi să intre în clădire de către gărzile de revoluţionari[12]. Nepregătiţi în

[12] Prezentăm cititorilor (în anexă) pentru prima dată un document unic, inedit, prin bunăvoinţa domnului profesor Iulian Cârţână: este un tabel cu persoanele care au venit la sediul fostului CC (nu cele care au forţat intrarea în clădire pentru a-l determina pe Ceauşescu să plece cu elicopterul) ca

vreun fel (în ciuda multor afirmaţii contrare!), total surprinși de viteza schimbărilor, într-o agitaţie de neimaginat și, în final, sub focul deschis în proximitatea fostului Comitet Central și chiar în clădire, cei câţiva lideri din grupul lui Ion Iliescu se străduiau cu greu să alcătuiască un program de acţiune, un comunicat pe care să-l aducă la cunoștiinţa românilor și străinătăţii. Forţaţi de haosul din sediul fostului CC, de timpul care se scurgea implacabil, s-a luat decizia ca documentul să fie definitivat în clădirea televiziunii, unde trebuia citit. Chiar în aceste condiţii, textul *Comunicatului către Ţară* (la care ne vom referi pe larg într-un capitol special) surprinde prin claritate în majoritatea punctelor sale. Această constatare se explică și prin folosirea unui text elaborat anterior de către Dumitru Mazilu (care l-a și prezentat manifestanţilor din piaţă în primele ore după alungarea dictatorului) pe care s-a intervenit înainte de a fi citit în direct.

Echipa CFSN, anunţată la televiziune în seara zilei de 22 decembrie, a fost, de asemenea, încropită în grabă, nefiind timp nici măcar pentru consultarea fiecăruia dintre membrii acestui organism înainte ca ei să fie „trecuţi pe listă"; totuși, la momentul respectiv, nici una dintre persoanele nominalizate în CFSN nu a anunţat că refuză să facă parte din el.

---

răspuns la chemarea lui Ion Iliescu, făcută în prima intervenţie la Tv, în ziua de 22 decembrie, ora 16.00.

II. Schimbarea regimurilor comuniste est-europene. Câteva consideraţii

Revoluţiile din 1989 pot fi privite ca o componentă a renașterii globale a ideilor liberaliste. Privind retrospectiv, observăm că schimbarea fundamentală s-a realizat pe cale violentă, dar și pașnică, cu rolul decisiv al maselor, dar și al elitelor.

Prăbușirea sistemului comunist din statele dominate de URSS prin revoluții antitotalitare este o consecință a unor cauze complexe:

- crize financiare și economice, erodare ideologică, delegitimizarea regimurilor și pierderea autorității de către partidele comuniste;
- apariţia elitelor de conducere alternative;
- factorul Gorbaciov, reconfigurarea politică a Occidentului, orientată după noile interese Est-Vest.

Crizele financiare în estul comunist au determinat stagnarea sau scăderea creșterii economice și a productivității și au accentuat decalajul tehnologic față de Occident. Toate acestea au determinat erodarea credibilității ideologiei comuniste, astfel că populația și-a întărit convingerea că modelul socialist – promovat de regimurile comuniste – nu poate oferi rețete și strategii pentru progresul social.

Delegitimarea regimurilor s-a produs nu numai din aceste cauze, ci și ca urmare a atenţiei crescânde acordate de Occident opoziţiei din ţările așa-zis socialiste. Partidele comuniste aflate la putere se cramponau de putere, după un monopol asupra acesteia de mai multe decenii. Apariţia elitelor alternative este rezultatul Actului Final al Conferinţei pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat în 1975 de toate statele din Est. Așa au apărut mișcări sociale și

forme de acţiune colectivă opozante regimurilor la Putere: greve, sindicate libere (Polonia), acţiuni de protest, Carta '77 (Cehoslovacia).

Ralf Dahrendorf subliniază că evenimentele din 1989 nu ar fi avut loc fără factorul Gorbaciov[13]. Acestea s-au desfăşurat sub forma unor revoluţii violente sau paşnice („de catifea"). Intenţia lui Gorbaciov era să reformeze, să modernizeze un sistem social al cărui lider era, nu să-l schimbe; obiectivul său era să se ajungă la un „socialism cu faţă umană", eficient, competitiv, atractiv pentru întreaga lume, în contextul accentuării fenomenului globalizării. Dar s-a văzut că un sistem totalitar nu se putea „îmbunătăţi" pentru că, structural, el este însoţit de criză încă de la instalarea lui. Semnalul crizelor sistemului comunist l-au dat: revoltele din soviete, revolta anticomunistă din 1953 din Berlinul de Est, Revoluţia din Ungaria din 1956, „Primăvara de la Praga" din 1968, revolta şi rezistenţa poloneză din anii '80 ai secolului trecut[14].

Anul adevărului – cum este numit anul 1989[15] – a generat revoluţii antitotalitare, explicit sau implicit anticomuniste[16], care au dus la afirmarea principiilor democratice, liberaliste şi ale economiei de piaţă.

Revoluţiile anticomuniste din statele europene foste satelite Kremlinului au fost favorizate de schimbările intervenite în relaţiile sovieto-americane. Aranjamentele geopolitice convenite la Moscova (octombrie 1944), Yalta (în februarie 1945) şi Potsdam (16 iulie–2 august 1945) în ideea de a accepta şi URSS într-un sistem de securitate comun – abandonate după declanşarea războiului rece – au fost reevaluate de preşedintele George H.W. Bush, la 30 mai 1989. Era o speranţă pentru emanciparea popoarelor din blocul comunist, întărită după întâlnirea de la Malta (din 2 şi 3 decembrie 1989) dintre liderul sovietic şi cel american. Unul dintre documentele acestei

[13] Ralf Dahrendorf, *Reflecţii asupra Revoluţiei din Europa*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1993, *passim*.

[14] Eric Hobsbawm, *Secolul extremelor,* Editura LIDER, Bucureşti, 1994, *passim.*

[15] Jean François Soulet, *Istoria comparata a statelor comuniste,* Iaşi, Ed. Polirom, 1998, p. 57-84.

[16] *Ibidem,* p. 48.

întâlniri (din surse ruseşti) este prezentat în anexă, în limba engleză.

Sub impulsul evoluţiei geopolitice favorabile, revoluţiile din ţările comuniste europene, au avut caracteristici comune, între care:

- prezenţa copiilor şi a tinerilor printre actorii Revoluţiei;
- modul de desfăşurare a revoluţiilor: în general paşnice, (cu excepţia României – unde a avut un caracter violent – şi Iugoslaviei, unde s-a asociat cu un război civil);
- mobilizarea maselor: prin mass-media şi societatea civilă;
- asemănările, acolo unde există, sunt izbitoare şi în nici un caz nu sunt întâmplătoare.

Prin urmare, factorii care au contribuit la declanşarea şi victoria revoluţiilor anticomuniste din 1989 sunt foarte complecşi. Unii autori (Vladimir Tismăneanu[17], de exemplu) enumeră: factorul Gorbaciov, factorul Helsinki, situaţiile revoluţionare descrise cu mai bine de un secol în urmă de către Alexis de Tocqueville („elita conducătoare îşi pierde credinţa în propriul ei drept la cârmuire"). De fapt, elitele cârmuitoare comuniste şi forţele înarmate ale regimului comunist s-au dovedit total nepregătite să se menţină la putere în faţa presiunii maselor.

Revoluţiile din 1989 au schimbat în mod fundamental harta politică a lumii, cu implicaţii deosebite economice, sociale, culturale şi geo-politice. La mijlocul anilor '80, Polonia a devenit o ţară greu guvernabilă, din cauza declinului economic şi a influenţei catolice sporite, după alegerea unui papă polonez. Toate acestea au dus la crearea sindicatului „Solidaritatea"[18], care, printr-un val de greve, a forţat guvernul să-l recunoască. Mişcarea de masă creată în Polonia a penetrat sitemul totalitar polonez şi a impulsionat acţiunile de negare a regimurilor comuniste în statele satelite URSS-ului. Puterea protectoare, Uniunea Sovietică, prin elitele politice şi serviciile

---

[17] Apud: Vladimir Tismăneau (*coord.*), *Revoluţiile din 1989. Între trecut şi viitor*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, Iaşi, Ed. Polirom, 1999, *passim*.

[18] *Idem,* p. 40.

secrete, observa cum „statele frățești" deveneau tot mai puțin dependente de economia sovietică, iar politica de constrângere, prin care se stopau influențele liberaliste, devenea imposibil de aplicat.

Pentru a împiedica constituirea unei „cetăți a Europei" fără Uniunea Sovietică, Gorbaciov a propovăduit ideea construirii unei „case comune europene". Noua conducere de la Moscova și-a dat seama că „o europenizare a Uniunii Sovietice" nu ar fi posibilă fără o „desovietizare a ei și a Europei de Est", cum a declarat Eduard Sevardnadze, unul dintre arhitecții reconstrucției dirijate, într-o cuvântare la CC al PCUS din februarie 1990[19].

Reformarea sistemului din statele satelit se putea realiza doar concomitent cu schimbările lansate în URSS, prin cuvintele „magice": *perestroika*, *glasnosti, noua gândire*[20]. Aceste concepte nu s-au impus cu ușurință, mai ales la nivelul responsabililor comuniști cu obiceiuri vechi.

Rezistența față de transformările impuse prin *perestroika* și *glasnosti* demonstra că URSS se afla într-o criză globală și era imposibil de reformat. Uniunea – și odată cu ea – regimul care o menținuse în ființă, urmau să se prăbușească. Puciul eșuat din 1991 a determinat dezmembrarea URSS.

Elita conducătoare sovietică, tehnocrată și informată, era conștientă de inegalitatea dintre cele două sisteme sociale fundamental opuse: cel socialist – supercentralizat și ineficient – respectiv cel capitalist – competitiv, cu economie de piață. Planificatorii moscoviți au întrevăzut primejdia unei mișcări necontrolate în statele satelite, similară celei din 1956 sau 1968. Intervențiile în forță ale sovieticilor în 1956 (Ungaria) și 1968 (Cehoslovacia) au prejudiciat credibilitatea și imaginea Moscovei în statele frățești și în lume, în general, dar au salvat sistemul și republicile sovietice de la prăbușire.

„Criza care se anunța nu permitea decât două alternative: schimbarea legală și controlată de sus, pentru a salva sistemul, sau schimbarea, de jos, necontrolată, însoțită de pericolul

[19] Apud: Anneli Ute Gabanyi, *Revoluția neterminată,* București, Ed. Fundației Culturale Române, 1999, p. 36.

[20] *Ibidem,* p. 26-42.

prăbușirii sistemului sau de primejdia represiunii și revenirii la dictatură”[21].

Prin urmare, liderii sovietici doreau o reformare a sistemului prin elite, dar între „iluziile pro-leniniste ale liderului sovietic și condițiile reale din interiorul acestor societăţi a existat o discrepanţă enormă”[22].

Gorbaciov admitea că regimurile din estul comunist al Europei se menţinuseră prin forţă și cu sprijin sovietic. Acest lucru trebuia să înceteze; regimurile trebuiau să fie reformate, democratizate, pentru a fi acceptate de propriile popoare.

Reformarea regimurilor satelite era în interesul URSS, atâta timp cât, pentru măsurile curajoase asumate de Kremlin, credibilitatea și simpatia faţă de sovietici creșteau în democraţiile occidentale. Pe acest fond au fost posibile aranjamente între URSS și SUA, altădată de neimaginat. Încrederea reciprocă a crescut după ce Moscova a anunţat că renunţă la internaţionalismul socialist și acceptă să fie parte a politicii globaliste. America saluta conceptul „casa comună europeană” despre care Gorbaciov credea că-i aparţine.

La preluarea puterii în URSS de către M. Gorbaciov, în 1985, vechile structuri ale puterii comuniste din ţările blocului comunist erau consolidate și obișnuite cu practicile perioadei Brejnev. Gorbaciov și apropiaţii săi s-au grăbit să introducă practici noi și relaţii diferite între Moscova și capitalele frăţești; se lansa ideea că nu va mai fi impusă voinţa Moscovei în alegerea liderilor naţionali (valabilă ori de câte ori se schimba liderul de la Kremlin).

Totuși, schimbările în „establishmentul” fiecărui stat al blocului comunist erau și acum așteptate de Moscova, doar că se spera că ele vor fi făcute de conducerile fiecărui partid în parte, fără intervenţii și presiuni din afară. În aceste condiţii, fruntașii comuniști în funcţie din „ţările socialiste” – conservatori și hotărâţi să reziste – erau convinși că deţineau controlul și că vor putea manipula voinţa activiștilor și demnitarilor comuniști proprii. Părerea populaţiei nu-i interesa în mod deosebit.

Aceste câteva aspecte – la care adăugăm condiţiile concrete din fiecare ţară – permit înţelegerea modului în

[21] *Ibidem,* p. 42.

[22] *Ibidem,* p. 30.

care s-a făcut schimbarea, a felului în care vechiul regim s-a prăbușit și puterea a fost preluată de către diverse echipe de lideri – pregătite sau nu –, dar dispuse la soluţii radicale. „Rostogolirea" evenimentelor de la un stat la altul („efectul dominoului"[23]) s-a concretizat prin acţiuni revoluţionare specifice[24]. Concluzia lui Andrew Arato este interesantă și relevantă în privinţa caracterului revoluţiilor anului 1989: „în Polonia, Ungaria şi Uniunea Sovietică răspunsul a fost nu. Doar intelectualii din aceste ţări acceptă caracterul de revoluţie pentru evenimentele din ţările lor, dacă este însoţit de adjective ca legal sau constituţional (în cazul Poloniei și Ungariei) sau de sus în cazul Uniunii Sovietice. În fosta RDG și Cehoslovacia se vorbea și în afara cercurilor intelectuale despre o revoluţie, deși însoţită de cuvinte ca „pașnică" și „de catifea". Doar în România a fost vorba clar de o revoluţie"[25].

Schimbările de regim și de sistem politic în anul 1989 sunt legate de gestul, decizia și atitudinea liderului de la Kremlin, Mihai Gorbaciov[26]. Acesta a fost instalat în funcţia de secretar general al PCUS, în 1985, după două mandate scurte (Andropov și Konstantin Cernenko), încheiate prin moartea bătrânilor activiști numiţi în funcţia respectivă. Mai tânăr și în deplinătatea forţei fizice și intelectuale, Gorbaciov și-a dat seama că sistemul este în criză și și-a propus să-l reformeze dar să-l păstreze, nu să-l abandoneze sau să-l schimbe.

Împrumutând din metodele predecesorilor săi, Gorbaciov a lansat câteva concepte prin care el spera că își va atinge obiectivul: *glasnosti, perestroika, novoie mâşlenie, uskarenie.* Acestea au devenit celebre și s-au asociat cu imaginea

[23] Vezi: Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989. Principiul dominoului, Prăbușirea regimurilor comuniste europene,* Fundaţia Culturală Română, București, 2000.

[24] *Ibidem,* p. 29.

[25] Apud: Vladimir Tismăneau (*coord.*), *Revoluţiile din 1989. Între trecut și viitor*, traducere de Cristina și Dragoș Petrescu, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 45 - 46.

[26] Larry Watts a abordat problematica acestor schimbări și rolul lui Mihail Gorbaciov. http://adevarul.ro/cultura/istorie/revolutia-romana-decembrie-1989-ii-analiza-intentiilor-sovieticilor, Larry Wats, Blog Adevărul, 30 ianuarie 2015.

unui conducător sovietic atipic, deschis, înțelegător și liberalist. A intrat în legendă întâlnirea de la Malta (2-3 decembrie 1989), dintre George Bush și Mihail Gorbaciov, care ar fi pus bazele procesului de destructurare a blocului comunist[27]. Bush a fost impresionat de personalitatea enigmaticului lider de la Kremlin („Trebuie să spun – ar fi declarat Bush – că am fost uimiţi de rapiditatea transformărilor"). Gorbaciov a pledat cu aplomb pentru conceptul de *Casă comună a Europei;* el dorea să se asigure că Occidentul nu va profita geopolitic de destabilizarea sistemului pe care dorea să-l reformeze (nu să-l schimbe!) și garanta că reformele respective – odată încheiate – nu vor adânci divizarea Europei.

Aminteam mai sus că mulţi politologi și istorici au apreciat rolul președintelui Gorbaciov în prăbușirea regimurilor socialist-totalitare. „Gorbaciov – scrie A. Jurcin –, deprins repede cu tehnicile marketingului politic, a fost creditat în Occident cel mai adesea pentru aceste tulburări. Rămâne fără răspuns întrebarea ce anume motive l-au determinat pe numărul unu sovietic să accepte, ba chiar să impulsioneze valul reformator: Gorbaciov neputincios să-l țină sub control, Gorbaciov adept secret al democraţiei și veritabil «ou de șarpe», Gorbaciov leninist, reluând legătura cu teza «răgazului»?"[28].

Grupul din jurul lui Gorbaciov și-a dat seama că reformarea sistemului comunist nu se putea produce decât în

---

[27] *http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB298/Document%2010.* Pasajul din stenograma Bush-Gorbaciov referitor la România este astfel tradus pe http://www.radioromaniacultural.ro/2_3_decembrie_1989_malta-24487, publicat în 30 noiembrie 2014: Bush: „Noi suntem pentru autodeterminare și pentru dezbaterile ce le însoțesc. Aș dori să înțelegeți atitudinea noastră: valorile occidentale nu înseamnă absolut deloc că am dori să impunem sistemul nostru României, Cehoslovaciei sau chiar R.D.G.-ului". În Anexe am prezentat textul integral al Stenogramei, în limba engleză. Stenograma a fost publicată și în *Caietele revoluţiei* în trei serii (ultima în nr. 4 /42 /2012), tradusă în limba română de Viorela Dobre. Partea a III-a din stenograma pe care o redăm provine din Arhiva Fundației Gorbaciov și a fost publicată în: M. S. Gorbaciov, *Gody Trudnykh Reshenii, 1985- 1992. Years of Difficult Decisions*, Moscow, Alfa-print, 1993, p. 173-185. (CC).

[28] F.G. Dreyfus, A. Jurcin, P. Thibault, P. Milza, *Istoria universală, vol. III*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2006, p.767.

întregul său şi pe tot spaţiul de influenţă sovietică. O asemenea "întreprindere" comporta riscuri imense, aşa încât unii lideri sovietici şi-au exprimat scepticismul, alţii s-au manifestat împotriva reformelor proiectate. Totuşi, apropiaţii lui Gorbaciov au reuşit să convingă majorităţi (în partid şi în KGB), insistând ca reformele respective să se facă în întregul areal comunist european. Conform cutumei, acest lucru însemna, în primul rând, o schimbare de personal la vârful partidelor frăţeşti. Numai aşa se forma noua garnitură de conducători la nivelul Blocului comunist, cu o imagine înnoită, revigorată. Altădată era suficient un semnal şi operaţiunea se derula fără nici o opoziţie. Noutatea, în cazul acestui proces de reformă, consta în faptul că Moscova dorea ca aceste schimbări să se producă de la sine, fără presiunea sau intervenţia vizibilă a Moscovei. Acest lucru n-ar fi fost dificil în condiţiile în care conducerile vizate erau legate prin mii de fire cu centrul moscovit.

Am explicat, însă, mai sus de ce în câteva capitale comuniste operaţiunea s-a dovedit mai complicată, pentru că liderii acestora luaseră distanţă faţă de Kremlin cu mult timp în urmă.

A fost şi cazul României. Jean-Marie Le Breton foloseşte, pentru România, noţiunea de „instaurare a unei linii româneşti independente"[29] (care s-ar fi produs încă în ultimii ani ai lui Gheorghiu-Dej).

R.J. Crampton constată, la rândul său: „… spre sfârşitul verii şi începutul toamnei anului 1989, reforma şi revoluţia s-au abătut asupra regimurilor comuniste din Europa Răsăriteană cu o asemenea forţă încât... întregul sistem fusese măturat de pe faţa pământului"[30]. El face deosebire între reformă şi revoluţie şi afirmă că astfel (pe aceste două căi) sistemul socialist a dispărut[31]. Sunt destule exemple care dau dreptate istoricului Crampton: în Ungaria, de exemplu, autorul reţine capacitatea partidului comunist de a declanşa, promova şi

[29] Jean-Marie Le Breton, *Europa centrală și orientală între 1957 și 1990*, Ed. Cavallioti, București, 1996, p.219.

[30] R.J.Crampton, *Europa răsăriteană în secolul XX…și după*, Ed. Curtea Veche, București, 2002, p.428.

[31] *Idem.*

controla o Reformă la capătul căreia ţara a trecut, aproape pe nesimţite, de la dictatură la democraţie. Rip Zoltan constată şi el: „Poporul ungar era mândru să lase în urmă dictatura şi să ajungă la democraţie fără să se fi dat nici măcar o palmă". Crampton reţine că „în Polonia, mişcarea a fost promovată de forţe din afara sistemului, în timp ce în Ungaria, chiar dacă protestele populare nu erau nici pe departe absente, partidul însuşi a fost acela care a instituit cele mai multe dintre schimbările radicale"[32].

Privind retrospectiv, constatăm că acolo unde reformele de tip gorbaciovist au fost posibile, iar liderii disidenţi – din afara sau din interiorul partidului – s-au putut manifesta (chiar dacă în limite minime, stricte). Revoluţia s-a făcut pe cale nonviolentă, în orice caz, fără pierderi umane. În absenţa acestora, schimbarea radicală s-a produs inevitabil prin confruntare sângeroasă, soldată cu multe victime[33]. „În Europa Răsăriteană – spune Crampton – puterea comunistă nu a fost distrusă, ea a abdicat. Şi, cu excepţia României şi a Iugoslaviei, aceasta s-a făcut printr-un proces în mare parte paşnic, chiar şi numele dat transformării arată mândria provocată de natura sa neagresivă: bulgarii vorbesc despre *revoluţia blândă*, cehii şi slovaci despre *revoluţia de catifea,* iar – datorită rolului jucat de muzica naţională – estonienii au avut *revoluţia cântată*"[34]. Supralicitând, Timothy Garton Ash afirmă că procesele din Ungaria şi Polonia, seamănă mai mult cu o reformă decât cu o revoluţie şi consacră termenul: *refoluţie*.

Nu se cunosc etapele transformărilor gândite de planificatorii lui Gorbaciov, la capătul cărora se spera că societatea comunistă ar fi devenit mai puternică. Aplicând regula epilogului, putem constata că obiectivul nu numai că nu a fost atins, dar efectele obţinute au fost contrare: în locul unui comunism mai puternic, consolidat, a rezultat o prăbuşire a lui în fiecare stat satelit în parte, pentru ca, în final, chiar URSS să

---

[32] Alexandru Oşca (coordonator), *1989-an decisiv în istoria Europei*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2008, p. 21.

[33] *Idem*, p. 11-29.

[34] R. J. Crampton îl citează pe Garton Ash cu aceste idei. Apud: Alexandru Oşca (coordonator), *1989-an decisiv în istoria Europei*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2008, p. 21.

dispară prin implozie. Practic, chiar dacă au fost gândiţi nişte paşi, evenimentele au scăpat de sub control. Aparent, parcursul schimbărilor intervenite respecta un altgoritm, sugerând că ele sunt proiectate cu o anumită predicţie. În general, la nivelul centrului de putere, odată cu declanşarea schimbărilor în ansamblu, primul eşalon din fruntea partidului comunist – de bunăvoie sau silit – a cedat puterea aşa-numitului eşalon doi al nomenclaturii comuniste. Jivkov, de exemplu, a fost înlăturat într-o plenară de partid şi înlocuit tot cu un lider comunist, Mladenov.

Prin urmare, în 1989 – 1990 societăţile est-europene s-au eliberat mai întâi de vechii lideri comunişti, inflexibili şi asociaţi cu realităţi dure ale perioadei comuniste (Kadar, Husak, Honeker, Jivkov etc.), şi i-au acceptat – iniţial – pe succesorii lor din acelaşi partid, consideraţi reformatori, ”oameni ai comunismului luminat”.

Însă procesul de reformă – odată declanşat – a scăpat de sub control, pentru că schimbarea nu se putea opri la jumătate, societatea cerea shimbare totală; mai încet sau mai accelerat, societăţile est-europene s-au îndreptat spre valorile şi practicile democraţiei reale. În context, au apărut formaţiuni politice diferite, grupări ale societăţii civile, asociaţii şi organizaţii civile nonguvernamentale. Comuniştii, oricât de toleranţi sau reformatori ar fi fost, nu puteau gestiona o astfel de situaţie.

Reformatorii, de exemplu, ar fi acceptat pluralismul, dar într-o formulă în care să coexiste mai multe idei, chiar contrare, susţinute de grupuri sau grupări reunite într-un front sau într-un bloc, toate acceptând supremaţia partidului comunist. O asemenea formulă era extrem de necesară pentru revitalizarea centrului de putere comunist încremenit în formule fixiste după ani de stagnare, pentru „«reînvierea politicului»[35] şi abandonarea formulelor administrativ-birocratice. Comanda de la centru stopa orice iniţiativă, bloca întreaga societate. Numai că, odată create, grupurile s-au tranformat în partide, şi-au căutat drumuri proprii” şi nu mai acceptau să se limiteze la un rol secundar. Au declanşat lupta

[35] Expresia aparţine lui Vladimir Tismăneanu (Vezi: *Reinventarea politicului. Europa Rasariteana de la Stalin la Havel*, Ed. Polirom, 2007).

pentru obţinerea puterii. Nu rezultă din nici o lucrare dacă statul major gorbaciovist avea soluţii la un astfel de „derapaj"; chiar dacă erau scenarii, este cert că ele nu s-au aplicat. De regulă, trecerea de la o fază la alta a procesului de schimbare se făcea după, sau în timpul, implementării reformelor. Costurile politice (partidele comuniste au părăsit puterea, dar au rămas mult timp în prim-planul vieţii politice, schimbându-şi numele, liderii, programul!) sau economice (s-a ajuns la economie de piaţă şi la proprietate privată, dar nu prin jaf şi distrugeri!) au fost mari, dar nu s-a ajuns la pierderi de vieţi omeneşti.

În România, Revoluţia a izbucnit aparent dintr-odată, oricum înaintea reformelor graduale. După înlăturarea lui Ceauşescu şi a echipei din jurul său („eşalonul întâi"), noua structură de la vârful noii puteri nu s-a constituit din "eşalonul II" (precum în ţările „surori") al fostului partid comunist. Oameni politici sau tehnocraţi, cândva cu poziţii în interiorul sau în afara Nomenclaturii, au pătruns în noile structuri, dar s-au dezis de condiţia lor de membri ai PCR, adică veneau fără „eşalon" ; în felul acesta ei nu aveau de dat socoteală nimănui, nu simţeau nici o responsabilitate. A fost – în opinia noastră – cea mai periculoasă situaţie, practic o condiţie ideală pentru declanşarea haosului. În vidul creat după plecarea lui Nicolae Ceauşescu, în cabinetele fostului Comitet Central s-au făcut „guverne" efemere, care rezistau câteva minute. În unele cazuri, lideri din planul secund al fostelor structuri de partid au încercat – fără succes – să se impună în noua conducere[36]. Ion Iliescu – îndepărtat din structurile comuniste de putere şi marginalizat de Ceauşescu – a fost acceptat de populaţie pentru că numele lui era cunoscut de la posturile de radio străine, unde era prezentat ca opozant al lui Ceauşescu şi pentru poziţia sa faţă de conducerea partidului[37]. Ion Iliescu povesteşte despre întâmplarea în urma căreia a intrat în dizgraţia familiei Ceauşescu, în 1971 când l-a însoţit pe fostul dictator în Coreea

[36] Cel mai mult s-a vorbit de guvernul Ilie Verdeţ care n-a putut să-şi asume nici o decizie, nici un document.

[37] Explicăm, pe larg, în alt capitol faptele din timpul schimbării centrului de putere la Bucureşti.

de Nord. La întoarcere, în avion, a criticat regimul de la Phenian. El adaugă că punctul său de vedere a fost împărtășit și de alţii, dând exemplul fiului președintelui din Sierra Leone. Elena Ceaușescu l-a apostrofat: „Ce, tu te iei după un negru?". Am spus (Ion Iliescu, n.ns.): „Negru, negru, dar ăsta e student la Oxford, nu este orice fel de negru. Ce gândește el, este și gândirea mea. Omul gândește sănătos, clar, dovedește că are inteligenţă". Aceasta a fost „ruptura noastră, a urmat o plenară a Comitetului Politic Executiv consacrată ideologiei, în care Ceaușescu m-a criticat pentru intelectualism și m-a trimis spre reeducare la Timișoara. I-am spus: «Vrei să îmi explici și mie ce conţinut are această apreciere, ce înseamnă intelectualism? Pentru ce mă critici?» Și a spus «o să îţi explic eu ţie»",a descris Iliescu scena sancţionării sale.

Ion Iliescu a adăugat că l-a contrazis pe Ceaușescu și în privinţa canalului Dunăre – București, motiv pentru care a fost din nou sancționat[38].

[38] Ion Iliescu, Interviu în ziarul *Gândul*, 22 decembrie 2013.

III. De la un Centru de putere la altul

III.1. Cum s-a instituit şi pe ce s-a fundamentat Centrul de putere comunist de la Bucureşti

Instalarea regimului comunist în România a urmat – în linii mari – un parcurs similar evoluţiilor din celelalte ţări satelite URSS. Tipologia sistemelor şi regimurilor politice este foarte complexă, dar există criterii, indicatori sau standarde clare care permit o delimitare a lor. Sistemele politice se deosebesc între altele în funcţie de tipul de proprietate, tipul de management politic, economic sau social, atitudinea faţă de libertatea şi respectarea drepturilor omului etc. Este definitoriu pentru caracterizarea unui sistem politic existenţa unui anumit tip de proprietate asupra mijloacelor de producţie (preponderent privată sau preponderent colectivă, comună), unui anumit regim politic (monopartidist, de autoritate sau de dictatură ori, dimpotrivă, de democraţie, pluripartidist), un anumit management economic şi social (economie supercentralizată, dirijism în sistemul de educaţie, egalitarism social cu neglijarea valorilor şi negarea drepturilor fundamentale ale omului sau, dimpotrivă, economie de piaţă, cultivarea valorilor şi stimularea competiţiei, respectarea libertăţilor şi demnităţii umane), existenţa unei ideologii dominante în societate. Adeseori critica regimului comunist a subliniat deosebirea dintre statul capitalist – care valoriza munca socială, eliminând risipa – şi, respectiv, statul socialist de tip asistenţial, care proteja munca ineficientă şi risipa de resurse. Sigur, analizele de acest tip intră în sfera altor ştiinţe; noi reţinem doar aprecierea unui istoric occidental care observa cum statul capitalist implementa şi el, în anumite condiţii şi limite, conceptul de stat asistenţial: ”La apogeul statului asistenţial (…) se ajunsese la un consens remarcabil: opinia generală era că statul era de preferat, sub toate aspectele, pieţii libere, nu numai pentru a împărţi

dreptatea, a apăra teritoriul sau a distribui bunuri şi servicii, ci şi pentru aplicarea de strategii pentru coeziunea socială, sprijin moral şi virtute culturală. Ideea că aceste probleme ar putea fi lăsate pe seama interesului personal şi a mecanismelor pieţii libere a mărfurilor şi ideilor era privită în cercurile politice şi academice din Europa ca o relicvă bizară a epocii prekeinsiene, în cel mai bun caz, drept o incapacitate de a asimila lecţiile Marii Crize, iar în cel mai rău caz, drept o sămânţă de conflict şi un apel voalat la cele mai josnice instincte umane…Peste tot, succesul capitalismului în Europa postbelică era sinonim cu rolul amplificat al sectorului public"[39].

În România putem discuta despre instalarea sistemului socialist începând cu mai-iunie 1948, când, prin naţionalizare[40], proprietatea privată a fost desfiinţată şi transformată în proprietate de stat (a "întregului popor"), iar Parlamentul a adoptat prima Constituţie a Republicii Populare Române, de inspiraţie sovietică[41]. Imediat după regimul Convenţiei de Armistiţiu[42] (formal încheiat în februarie 1947), care asigura preponderenţă sovieticilor la Bucureşti, Republica Populară a semnat un Tratat bilateral româno-sovietic (martie 1948, urmat de tratate bilaterale cu fiecare din celelalte ţări din blocul sovietic)[43] care lega responsabilii români de liderii comunişti de la Moscova pentru mulţi ani. Mai târziu (5 ianuarie 1949), România a devenit membră fondatoare a CAER (organism economic condus de Moscova, replică a Planului Marshall).

Nu ne-am propus să reconstituim istoria comunismului românesc în ansamblu; vrem să insistăm pe temele majore, fundamentale, în special pe deficitul de democraţie şi lipsa de legitimitate a Centrului de putere comunist de la Bucureşti.

[39] Tony Judt, *Europa postbelică, o istorie a Europei de după 1945*, Bucureşti, Ed.Polirom, 2008, p. 335-337. Despre conceptul de stat asistenţial promovat în Occident amintesc mulţi analişti. Tony Judt se referă la anii '60 ai secolului trecut şi compară valenţele statului asistenţial cu cele ale economiei de piaţă.

[40] Legea 119 din 11 iunie 1948. Vezi : M.Of. nr. 133 bis/11 iunie 1948 .

[41] Berceanu, Barbu B., *Istoria constituţională a României în context internaţional*, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2003, *passim*.

[42] http://www.legex.ro/Conventie-0-1944-78.aspx.

[43] Nicolae Ecobescu, *România, supravieţuire şi afirmare prin diplomaţie în anii războiului rece*, vol. I, Bucureşti, Fundaţia Titulescu, 2013, p. 267-284 (studiul prof. Dragoş Zamfirescu).

Am afirmat, mai sus, că sistemul socialist se consideră, formal, instaurat odată cu seria de evenimente din prima jumătate a anului 1948, încheiate cu naţionalizarea din iunie. Până atunci, însă, sovieticii – conducătorii *de facto* ai ţării – şi forţele politice susţinute de ei au "cucerit", pas cu pas, fiecare redută a democraţiei care rezista în calea proiectului lor. O cronologie a evenimentelor, începând cu primele zile ale anului 1945, dezvăluie planul sovietic pus la punct cu liderii români, creat pentru instalarea regimului de "democraţie populară"[44].

După terminarea războiului, liderii partidelor istorice au cerut Regelui să demită guvernul şi au insistat pe lângă marile puteri occidentale să nu-l recunoască. Dar, pe 6 august, URSS a recunoscut unilateral puterea de la București.

---

[44] La 7 martie 1945, s-ar fi discutat un plan adus de la Moscova de un fost cominternist, Evgheni Suhalov, pe care istoricii l-au denumit plan de comunizare a României. Informaţiile despre acest plan s-au regăsit într-un document al Oficiului american de Servicii Strategice (27 martie 1945). Planul cuprindea măsuri pentru 3 ani. Americanii reţineau din acest plan, următoarele: *Desăvârşirea reformei agrare, prin confiscarea marilor moşii şi ruinarea moşierilor; crearea unei armate noi din diviziile „Tudor Vladimirescu" şi „Avram Iancu" (ultima este încă în Rusia) ca şi din toţi ofiţerii care activează acum pe teritoriul sovietic; lichidarea tuturor băncilor prin atacuri împotriva Partidului Naţional Liberal, ai cărui membri sunt proprietarii celor mai multe dintre ele; micile gospodării ţărăneşti trebuie desfiinţate pentru a-i lipsi pe ţăranii mici proprietari de pământ de maşini şi vite. Aceasta va deschide calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist; abdicarea regelui şi exilul familiei regale; suprimarea treptată a firmelor de import-export, care fac afaceri cu SUA, Marea Britanie şi îndreptarea exportului României spre Uniunea Sovietică şi ţările de sub dominaţia sovietică; suprimarea partidelor istorice, prin arestarea, uciderea şi răpirea membrilor lor; crearea unei organizaţii de poliţie, întemeiată pe o „miliţie populară" de tipul NKVD; îndreptarea populaţiei rurale spre industrie; dezvoltarea întreprinderilor de industrie în România; nici unui străin, cu excepţia celor din ţările de sub influenţa sovietică, nu i se va permite intrarea în România.(Vezi, între altele:* Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-americane (1944-1947)*, Editura Iconica, Bucureşti, 1993*). Nu credem în veridicitatea acestui document preluat copios de istoricii români după 1989. De altfel, chiar OSS a menţionat că „sursa" nu le-a dat o copie a unui astfel de plan. L-ar fi comunicat din memorie. Ştim că erau interese diverse pentru „intoxicarea" reprezentanţilor americani. O astfel de informare putea servi aceluiaşi scop. În plus, „memoria sursei" era puţin „alterată": de exemplu, a doua divizie românească formată în Rusia nu se numea Avram Iancu, Cominternul nu mai exista etc.*

Înţelegând riscul perpetuării guvernării Groza, Regele a anunţat că nu mai are încredere în Guvern şi, conform cutumelor, aşteapta ca premierul să demisioneze, însă acesta a refuzat. Ca urmare, Regele a declanşat greva regală.

Concomitent, câţiva lideri ai PCR reuşesc să-şi consolideze poziţia în interiorul acestuia, în urma unor evenimente bine orchestrate de trimişii Moscovei. La Conferinţa Naţională din 16–21 octombrie, Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost ales secretar general al CC[45], iar formaţiunea se arăta dornică şi pregătită să-şi asume răspunderi politice mai mari. Profitând de un context internaţional favorabil (în decembrie 1945, miniştrii de externe ai SUA, URSS, Marea Britanie s-au întâlnit la Moscova, pentru a rezolva problema guvernelor de la Bucureşti şi Sofia în perspectiva convocării Conferinţei de Pace), guvernul Groza devine tot mai puternic. După lovituri dure date adversarilor politici[46], el acceptă să organizeze alegeri generale, dar în condiţiile fixate de coaliţia la putere. S-a format Blocul Partidelor Democratice (BPD): PCR, disidenţe din PSDR, PNL, PNŢ, Frontul Plugarilor şi PNP şi s-a adoptat legea electorală (15 iulie) prin care s-a instituit Parlamentul unicameral (Adunarea Deputaţilor, Senatul era exclus), mulţi politicieni au fost declaraţi nedemni de a alege sau de a fi aleşi. Alegerile au avut loc pe 19 noiembrie, câştigate, prin fraudă masivă, de către BPD.

---

[45] Gheorghe Gheorghiu-Dej era secondat de Vasile Luca şi Ana Pauker. La Congresul din februarie 1948 lor li s-a asociat Teohari Georgescu. La plenara din mai 1952, Gheorghiu-Dej şi-a păstrat postul, dar ceilalţi secretari au fost înlocuiţi cu apropiaţi ai săi, între care Chişinevschi, Moghioroş, Apostol. După moartea lui Stalin, Gheorghiu-Dej a cedat puterea în partid lui Gh. Apostol, Ceauşescu, M. Dalea şi Fazekaş, dar revine în octombrie 1954 ca prim-secretar. După Congresul XX al PCUS Chişinevshi a fost înlocuit cu Grigore Preoteasa. După moartea lui Gheorghiu-Dej, la 22 martie 1965, Ceauşescu a fost desemnat prim-secretar, secondat de Mizil, Dalea, Verdeţ, desmnare reconfirmată la Congresul din iulie 1965. Titulatura funcţiei lui Ceauşescu – pe care o va deţine până în 22 decembrie 1989 – a fost de secretar general (precum în PCUS), iar echipa din jurul său se schimba des.

[46] Procesul „Marii trădări naţionale", prin care Ion Antonescu şi colaboratorii săi, au fost condamnaţi. În proximitatea alegerilor, atmosfera din timpul procesului a favorizat forţele procomuniste. La 1 iunie 1946 Ion Antonescu şi colaboratorii săi, condamnaţi la moarte, au fost executaţi.

Drumul către un regim de dictatură era deschis. Ultimul obstacol, instituţia monarhică, a fost înlăturat la 30 decembrie 1947, când Regele a fost silit să abdice, iar România a devenit Republică Populară[47].

Din acel moment parcursul către regimul comunist s-a accelerat: la 23 ianuarie s-a adoptat o noua Lege electorală, s-a constituit PMR (în zilele de 21—23 februarie s-a organizat Congresul I al PMR , al VI-lea al PCR), P.Ţ. Alexandrescu, a intrat în Frontul Plugarilor, la 27 februarie, s-a constituit Frontului Democraţiei Populare (FDP), alianţă electorală şi politică (Frontul Plugarilor, PMR, PN Popular, Uniunea Populară Maghiară); Lucreţiu Pătrăşcanu a fost înlăturat din Guvern, arestat, va fi judecat şi, mai târziu, executat[48].

---

[47] Iată textul Actului de abdicare:

Mihai I^iu

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională
Rege al României

La toţi de faţă şi viitori, sănătate

În viaţa Statului român s'au produs în ultimii ani adânci prefaceri politice, economice şi sociale, cari au creiat noi raporturi între principalii factori ai vieţii de Stat.

Aceste raporturi nu mai corespund astăzi condiţiunilor stabilite de Pactul fundamental — Constituţia Ţării — ele cerând o grabnică şi fundamentală schimbare.

În faţa acestei situaţiuni, în deplină înţelegere cu factorii de răspundere ai Ţării, conştient şi de răspunderea ce-mi revine, consider că instituţia monarhică nu mai corespunde actualelor condiţiuni ale vieţii noastre de Stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea desvoltării României.

În consecinţă, pe deplin conştient de importanţa actului ce fac în interesul poporului român,

A B D I C

pentru mine şi pentru urmaşii mei dela Tron, renunţând pentru mine şi pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca Rege al României.

Las poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de Stat.

Mihai

Dat la Bucureşti, astăzi 30 Decembrie 1947.

[48] 17 aprilie 1954.

După o scurtă campanie electorală, la alegerile din 28 martie 1947 pentru Marea Adunare Naţională, FDP a obţinut o majoritate covârşitoare, – 405 mandate, iar Opoziţia a devenit ca şi inexistentă (PNL – Bejan 7 mandate, PTD – Lupu 2 mandate).

Imediat (13 aprilie), a fost adoptată o nouă Constituţie, apoi mai multe legi în domeniul economic, al administraţiei, învăţământului, culturii.

Prin aceste decizii, regimul comunist se considera instaurat. Anul următor, regimul a avansat pe drumul integrării în blocul sovietic şi generalizării relaţiilor sociale de tip comunist: România devine membră fondatoare a CAER, replică la Planul Marshall pentru reconstrucţia Europei după război; încep măsurile abuzive în agricultură, iar la 11 iunie, prin Legea naţionalizării, marea proprietate privată industrială a fost desfiinţată.

După adoptarea noii Constituţii, guvernul a devenit un mecanism supradimensionat (9 vicepreşedinţi, plus 28 de miniştri şi alţi membri ai guvernului): se punea în aplicare principiul centralismului excesiv. Groza păstra preşedinţia guvernului, dar acum Gheorghiu-Dej devenea adevăratul lider al Centrului de putere al regimului.

În opinia noastră, patru au fost acţiunile importante care au făcut posibilă instituirea şi consolidarea regimului comunist în România (oficial numit „regim de democraţie populară”):

- preluarea întregii puteri politice de către forţele procomuniste (operaţiune reuşită complet, odată cu înlăturarea monarhului şi adoptarea Constituţiei republicane);

- preluarea controlului complet asupra economiei şi finanţelor, prin deposedarea de proprietate a marilor industriaşi şi latifundiari (fapt reuşit prin Legea naţionalizării);

- controlul asupra voinţei electoratului (prin operaţiunea de epurare a aparatului de stat, culpabilizarea formaţiunilor politice opozante şi prin adoptarea restricţiilor de a participa la exerciţiul electoral a celor consideraţi „nedemni”);

- supravegherea sau convertirea instituţiilor de învăţământ, de cultură şi religie care reprezentau matricea spirituală a neamului, rezistenţa ultimă în faţa valului de schimbări impus de noul sistem.

Toate acestea au afectat grav evoluţia poporului român; dar cea mai înşelătoare acţiune, cu efect pe termen lung, a fost încercarea de schimbare a mentalităţii românilor, atentatul la valorile şi elitele sale recunoscute în lume din domeniul politic, al ştiinţei, culturii, gândirii spirituale. Lideri politici, savanţi, militari, preoţi, mari proprietari, patrioţi români nu numai că au fost împiedicaţi să contribuie la progresul poporului lor, dar au fost închişi, umiliţi, ucişi în închisori, afectând însăşi fiinţa neamului.

Constituţia inspirată de sovietici reflecta „...caracterul de tranziţie pe plan economic şi social al României, statuând drept principii fundamentale: suveranitatea populară, unicitatea puterilor în stat, reprezentarea poporului printr-un singur organ ales, responsabil şi revocabil în faţa poporului, rolul conducător al clasei muncitoare în frunte cu PMR, centralismul democratic, legaliatea populară”[49]. Era prevăzută reducerea ponderii proprietăţii private, se consfiinţea principiul supremaţiei proprietăţii de stat, principiul separaţiei puterilor în stat era abandonat, s-a proclamat principiul unicităţii depline a puterii de stat[50].

Constituţia din 1948 a fost modificată prin Legea nr. 3/1952 (Art. 61) şi abrogată la data de 24 septembrie 1952, când a intrat în vigoare o nouă Constituţie, de inspiraţie sovietică totală. Ea menţinea atributul de „stat unitar”, dispărea sintagma „stat naţional”, se păstra denumirea de „consiliu” pentru organismul de conducere locală, dar i se adăuga sintagma „popular”; formal încă erau prevăzute o serie de drepturi ale cetăţenilor, proprietatea şi iniţiativa particulară erau menţionate, se păstra „judeţul” ca unitate administrativă, dar apărea şi „regiunea”; înfăptuirea justiţiei se păstra, tot formal, în cadrele anterioare. În realitate, statul de drept, în care funcţionase separaţia şi controlul reciproc al puterilor, era desfiinţat.

Guvernul era menţionat în toată structura sa stufoasă; apare o regiune autonomă pe criterii etnice – Regiunea Mureş

---

[49] *Enciclopedia istoriei politice a României, 1859-2000*, Ed. Stelian Neagoe, ISPRI, 2003, p.397.

[50] *Ibidem.*

Autonomă Maghiară – un atentat la caracterul unitar al statului, organismele locale de conducere nu se mai numesc consilii, ci „sfaturi populare".

S-a trecut la deposedarea de avere a marilor şi micilor proprietari. Legea naţionalizării a fost votată pe 11 iunie 1948, adică exact când se aniversau 100 de ani de la Revoluţia din 1848.

Parcursul către consolidarea statului de „democraţie populară" s-a accelerat pe măsură ce schimbările radicale se impuneau în spaţiul politic, dar şi în economie, în lumea satelor, în administraţie, învăţământ, în cultură. Deja, cadrul legal şi constituţional era depăşit; se impunea adoptarea unei noi Constituţii care să permită copierea integrală a modelului sovietic de împărţire administrativ – teritorială. Ţara s-a împărţit în raioane şi regiuni; una dintre acestea – Regiunea Mureş-Autonomă Maghiară – şi-a creat structuri după modelul *stat în stat*.

Revenim cu unele constatări în legătură cu dreptul electoral al cetăţenilor români recunoscut, formal, şi în constituţiile Republicii Populare în primii ani ai regimului comunist. Interesul puterii procomuniste era să-şi asigure puterea deplină în stat, să zădărnicească orice tentativă de limitare a ei de către alegătorii care puteau avea alte opţiuni. Exerciţiul din 1946 era un avertisment; actorii politici, dar şi personalităţile recunoscute pentru combativitatea şi atitudinea lor anticomunistă, urmau să fie împiedicaţi să beneficieze de opţiunea electoratului. Cum? Prin „epurare politică" şi inventarea categoriei de „nedemni de a alege şi de a fi aleşi". În Legea electorală din 1946, includerea unui cetăţean în această categorie era în sarcina justiţiei. Într-un fel, aparenţele erau salvate. Procedura „lustraţiei", prevăzută în modificările introduse în ianuarie 1948, preciza: „... au dreptul la vot cetăţenii care au împlinit 20 ani, după cum pot fi aleşi deputaţi cetăţeni români în vârstă de cel puţin 23 ani împliniţi şi având domiciliul în România. De asemenea, funcţionarii publici şi militarii puteau fi aleşi, neexistând incompatibilitate între îndeplinirea mandatului de deputat şi exercitarea funcţiunii publice. ***Nu pot însă alege sau nu pot fi aleşi cei epuraţi***

în temeiul legilor de purificare, cei vinovați de atitudini antidemocratice sau activitate colaboraționistă constatată prin hotărâri judecătorești, deciziuni administrative sau în alt mod" *(s.ns.).*

Prin urmare, modificările din ianuarie 1948 aduse Legii electorale din 1946 extindeau categoriile de excluşi, dar încă păstrau o aparenţă de legalitate.

Legea electorală din 1952 face pasul următor şi renunţă la orice reţinere sau aparenţă, iar lustraţia (suspendarea unui drept constituţional – dreptul la vot – al unei persoanei pentru motive de apartenenţă la un grup ideologic advers) s-a prevăzut în lege explicit, ceea ce face ca regimul comunist de la Bucureşti să fie culpabil în faţa istoriei. În Legea electorală nr.9, adoptată în 1952 se arată:

„Art.5. Sunt nedemni de a fi alegători sau aleşi:

a. foştii moşieri, foştii industriaşi, foştii bancheri, foştii mari industriaşi, chiaburii, proprietarii întreprinderilor particulare şi ai micilor întreprinderi industriale nenaţionalizate, bazate pe exploatarea muncii salariate.

b. cei condamnaţi pentru crime de război sau condamnaţi pentru crime împotriva păcii sau umanităţii"

Observăm că legea ridica drepturile electorale unor cetăţeni *nu pentru vreo faptă, ci, pur şi simplu, pentru poziţia pe care au avut-o în societate sau pentru că au avut avere.* Această constatare va însoţi şi va pune o amprentă negativă în plus, antidemocratică, pe regimul comunist din România, indiferent cât de multe justificări ar aduce susţinătorii lui. De altfel, formal, s-a renunţat la această măsură în 1966, când într-o nouă lege se preciza[51]: „Nu au dreptul de a alege şi de a fi aleşi alienaţii şi debilii mintali, precum şi persoanele lipsite de aceste drepturi pe durata stabilită prin hotărâre judecătorească de condamnare. Starea de alienaţie sau debilitate mintală se stabileşte prin hotărâre judecătorească de punere sub interdicţie".

Cum vom vedea, în atmosfera încărcată de emoţie din perioada Revoluţiei, au fost voci (de bună-credinţă sau interesate) care au încercat să impună o soluţie similară

[51] Legea 67 din 1966 art. 1, al. 4.

împotriva nomenclaturii comuniste și a securității prin Legea electorală din aprilie 1990 (o „lustrație pe invers"). Reacția generală împotriva comuniștilor era atât de motivată încât o astfel de măsură n-ar fi fost contestată de populație. De altfel, nomenclaturiștii din vârful ierarhiei erau deja arestați sau în curs de judecare, iar ceilalți, cu câteva excepții, n-au îndrăznit să se afișeze în competiția pentru alegerile din 20 mai 1990.

Partidul mamut (un „colos cu picioarele de lut") și-a încetat activitatea aproape instantaneu. Partidul Socialist al Muncii (revendicat din PCR), condus de Ilie Verdeț, a fost o replică palidă, o ultimă zvâcnire a unei realități politice intrate în istorie. Istoricii generațiilor viitoare nu vor reține în sarcina tinerei democrații, născută în Revoluția din 1989 din România, „păcatul" de a fi pornit la drum cu măsura interzicerii drepturilor unor cetățeni doar pentru condiția pe care au avut-o în societate la un moment dat. Superioritatea democrației constă tocmai în posibilitatea deschiderii competiției libere între adversari politici (care se respectă), nu între dușmani (care se urăsc, se umilesc, se lichidează). De aceea credem că, din perspectivă istorică, faptul de a nu fi limitat cetățenilor dreptul de a alege sau de a fi aleși (cu excepția situațiilor decise în justiție, existente și în democrațiile consolidate!) la primul exercițiu electoral post-decembrist a fost unul pozitiv; adversarii trebuie înfrânți, nu lichidați.

Aplicând fără scrupule măsuri de anihilare a „dușmanilor de clasă", pmr-iștii au repetat rezultatele din 1948 la alegerile parlamentare din 1952: Frontul Democrației Populare a obținut 98,84% din voturi și 428 de mandate. La 7 februarie 1953 Frontul Plugarilor s-a integrat în PMR și a dispărut de pe scena politică, asemenea celorlalte formațiuni din Front. (Petru Groza nu s-a încris în PMR, dar nici n-a părăsit poziția de apropiat al partidului muncitoresc). Exercițiile electorale din anii următori – la nivel național sau pentru „sfaturile" (consiliile) populare – s-au desfășurat sub semnul „unanimității", așa încât nu mai prezintă interes pentru analiza noastră. Abia în 1966 s-a adoptat o nouă Lege electorală[52], care extindea durata mandatului deputaților la 5 ani (pentru

[52] Legea nr.28 din 29 decembrie 1966.

deputaţii din consilii populare durata mandatului era de doi ani şi jumătate) şi mărirea numărului lor în Marea Adunare Naţională, de la 414 la 465.

Schimbările ulterioare (Legea 67 din 20 decembrie 1974) au fost doar de formă, organizatorice: micşorarea numărului de circumscripţii şi de deputaţi în MAN (349), micşorarea numărului deputaţilor din consilii populare judeţene şi locale. Cum regimul nu funcţiona pe principiul separaţiei puterilor în stat, s-a stabilit că puterea supremă o deţinea MAN, celelalte puteri (administrativă, judecătorească) fiindu-i subordonate. Chiar şi Preşedintele României (funcţie instituită în 1974) era ales de MAN, ceea ce însemna că România socialistă era, teoretic, o republică parlamentară. În realitate, rolul acestui for era pur formal, proiectele de legi se făceau la Comitetul Central al PCR, MAN nefiind for de dezbatere politică, ci doar de legiferare.

Prin urmare, aparent MAN era o instituţie democratică. Conform Constitutiei din 1965, MAN îl putea demite pe preşedintele Republicii (în prezent Parlamentul poate doar să-l suspende pe preşedintele României). Periodic, fiecare deputat era obligat să prezinte alegătorilor dări de seamă asupra activităţii sale. Alegătorii îl puteau revoca pe un deputat etc. O vreme, Occidentul a fost „sedus" de această Constituţie; în cercurile intelectualiste de stânga occidentale se clama superioritatea „democraţiei populare". În realitate, aceste prevederi nu s-au aplicat niciodată, Constituţia comunistă era doar retorică pură, o formă fără fond.

Caracterul nihilist al doctrinei comuniste s-a manifestat şi în celelalte domenii ale vieţii sociale, practic nici unul nu a rămas neatins. Rudimentari în gândire, ghidaţi strâns de consilieri sovietici, cu teorii clamate şi însuşite superficial, activiştii partidului resimţeau un sentiment de frustrare şi inferioritate în raport cu duşmanii lor, deşi i-au deposedat de statutul social – politic format în timp, cât şi de avere. De un singur lucru nu-i puteau deposeda: nivelul lor de instruire. De aceea, noua putere şi-a luat „sarcina" de a-şi instrui în cel mai scurt timp funcţionarii atraşi din rândul clasei muncitoare şi ţărănimii. Evident, acest lucru nu putea fi realizat în cadrul legal anterior, din cauza standardelor de calitate la care ajunsese

învățământul românesc. Cei mai mulţi activişti recrutaţi nu aveau nici patru clase elementare. Pentru a îndeplini această „sarcină", s-a trecut la reformarea (de fapt la „demolarea") vechiului sistem şcolar, aşa încât, peste noapte, regimul să dispună de ingineri, profesori, academicieni proprii şi fideli. Foarte repede a fost adoptată o nouă Lege a învăţământului, care a permis şcolirea (la seral, la fără frecvenţă, curs scurt, oricum) specialiştilor regimului în cel mai scurt timp şi acordarea de diplome şi titluri universitare (evident, fără acoperire!). Adeseori, diploma de licenţă se elibera înaintea celei de bacalaureat. Astfel de compromisuri nu se puteau face de către vechii dascăli, aşa încât era nevoie de cadre proprii şi în învăţământ. Două dintre legile dedicate acestui scop le prezentăm în anexă[53].

Am amintit mai sus cât de importantă a fost Legea naţionalizării industriei (completată de acte normative în scopul deposedării ţăranilor de pământ şi trecerii la colectivizare), care a reconfigurat întreaga structură a economiei naţionale. Pentru a defini un sistem social este vital să identificăm raporturile dintre cetăţeni şi proprietate. Or, prin aceste măsuri, proprietatea privată era trecută în mâna statului. Cu unele excepţii: societăţile mixte româno-sovietice. La 7 iulie 1945 a fost infiinţat primul *Sovrom*; până în 1956 au funcţionat 16 astfel de întreprinderi care au rămas nenaţionalizate. Ele erau bine organizate, profitabile şi activau în domenii eficiente: petrol, cărbune, gaze, transport, uraniu etc.

Modelul economic implementat de regim a fost cel al centralizării excesive în domeniul finanţării, producţiei, schimbului şi consumului bunurilor produse. După modelul sovietic, s-a trecut la planificarea economiei pe bază de planuri naţionale – mai întâi anuale (bianuale), apoi cincinale – în detaliu pentru fiecare domeniu şi obiectiv. În primii ani, consilierii sovietici controlau strict fiecare decizie şi indicau direcţiile de dezvoltare ale economiei (una dintre lozinci: „Să dezvoltăm insustria grea, cu pivotul ei central, industria constructoare de maşini").

[53] Decretul nr. 529 din 27 decembrie 1952, DECRET nr. 188 din 18 aprilie 1953.

Nu se poate spune că românilor le-ar fi lipsit inteligenţa, spiritul novator, hărnicia. Aceste însuşiri au fost demonstrate şi în comunism, în ciuda constrângerilor de tot felul şi voluntarismului. În artă, în ştiinţă, în cultură, în economie românii au continuat să dea măsura valorii şi capacităţii lor, evident în ritm diminuat faţă de posibilităţi şi cu multă risipă. După depăşirea stării de dezorganizare şi anarhie din primii ani postbelici, românii au început să se mobilizeze şi să realizeze obiective excepţionale, în continuarea celor din interbelic sau de la sfârşitul secolului XIX. Menţionăm o parte dintre ele, alese la întâmplare, cu precizarea că adeseori autorităţile au înţeles să folosească munca forţată, prelungită până la 12 ore pe zi, sau efortul unor deţinuţi politici sumar pregătiţi, prost hrăniţi, supuşi riscului accidentelor: Combinatul Siderurgic de la Galaţi, Canalul Dunare-Marea Neagră, Transfăgărăşanul, Casa Scânteii, combinate petrochimice, mai târziu fabrici de locomotive, automobile, avioane, calculatoare, instalaţii atomice, centrală atomică etc. În anii '50 ai secolului trecut, deschiderea unor investiţii şi şantiere imense a fost folosită de către autorităţile comuniste ca pe o posibilitate de a distruge elitele românilor, care fuseseră aruncate în închisori şi lagăre. Personalităţile respective erau puse să presteze o muncă istovitoare şi distrugătoare[54].

Ca replică la modelul de succes din economiile occidentale (care experimentau soluţii de colaborare supranaţională: CECO) şi la Planul Marshall, în ianuarie 1949 a fost creat Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), cu rol de coordonare şi control a economiilor statelor membre. Prin acest organism s-au încercat diverse formule integratoare ale economiilor statelor membre. Experimentul nu a reuşit pentru că, prin el, Moscova dorea să păstreze controlul asupra acestora şi să impună planuri gândite la Kremlin, fără consultarea partenerilor. Planul Valev, de exemplu, îi rezerva României statutul de ţară de importanţă secundară în ansamblul pieţei planificate a economiei blocului CAER.

---

[54] Pe larg: Livia Dandara, *Genocidul comunist în România. Lichidarea elitelor românești, 6.02.1945 – 21.12.1989,* București.

Asemenea industriei, agricultura a trecut şi ea prin „reforma" iniţiată de regim, care, încercând să implementeze modelul colhozului sovietic, a preluat proprietatea funciară de la proprietarii de drept şi a comasat-o în aşa-numitele „gospodării colective". Tradus şi adaptat pentru România, procesul s-a numit „de colectivizare" şi a însemnat o tragedie pentru satul românesc, pentru majoritatea familiilor de ţărani, deposedate de pământ şi mijloace de lucru. Rezistenţa celor deposedaţi de averea agonisită de generaţii a fost extraordinară şi s-a soldat cu victime numeroase din rândul fruntaşilor satelor. De aceea, procesul de colectivizare a durat foarte mult (în cea mai mare parte, până în 1962). Operaţiunea s-a încheiat, oficial, atunci când 96% din suprafaţa arabilă a ţării a fost inclusă in gospodăriile agricole colective.

Consecinţa acestui proces îndelungat a fost lipsirea forţată a ţăranilor de pământ şi mijloace de muncă, concomitent cu terorizarea celor ce se impotriveau colectivizării, prin confiscarea averilor, arestări, deportări, cote insuportabile etc. Peste 80.000 de ţărani au fost aruncaţi în închisorile comuniste, s-a deschis lupta pe faţă cu chiaburimea şi cu ţăranii înstăriţi (fruntaşii satelor), pentru ruinarea sau lichidarea lor. Alternativa la proprietăţile funciare private desfiinţate a fost constituirea de Gospodării Agricole Colective (GAC), (din 1966 denumirea s-a schimbat în: Cooperative Agricole de Producţie) şi Gospodării Agricole de Stat (GAS), (redenumite mai târziu Întreprinderi Agricole de Stat).

În general, Centrul de putere comunist s-a bazat pe funcţionari nepregătiţi, lipsiţi de maturitate şi de experienţă, îndoctrinaţi cu o ideologie extremistă, supravegheaţi şi „ghidonaţi" de consilierii „fratelui mai mare" (PCUS). La sfatul ultimilor, aparatul represiv al statului de „democraţie populară" a dezlănţuit o puternică prigoană împotriva „duşmanilor de clasă", i-au reţinut ani îndelungaţi în locuri de detenţie insalubre sau pe şantiere special inventate, unde mulţi şi-au găsit sfârşitul. Se ştie că mulţi dintre oponenţii regimului proveneau din elita partidelor istorice, foarte instruiţi şi buni români, dar, de fapt, întreaga elită românească a fost distrusă sau îndepărtată din prim-planul vieţii publice româneşti.

Un nou proces pe rolul instanţelor comuniste[55]

Între 1956-1959, rezistenţa împotriva regimului din România s-a activat sub influenţa revoltelor din Polonia şi Ungaria. Şirul numelor mari ale neamului, care au fost marginalizate sau chiar şi-au pierdut viaţa în urma represiunii comuniste, este imens. Amintim o parte dintre aceştia: Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, Ion Mihalache, Mihail Manoilescu, Radu Rosetti, Traian Novacovici, col. Ioan D. Stoiculescu, Ioan Flueraş, Nicolae Batzaria, col. Marius Mihai Kiriacescu, monseniorul Vladimir Ghica, preotul Dumitru Zamisnicu, Ioan Lupaş, Ion Petrovici, M. Vulcănescu, Lucian Blaga, Simion Mehedinţi, Dimitrie Gusti.

Şi în sistemul culturii naţionale s-au produs schimbări dramatice, care încurajau practica imitării valorilor sovietice. Autori precum Mihai Roller, Iosif Kişinevschi[56], Iosif Ardeleanu, Leonte Răutu, au reevaluat valorile culturii naţionale în

[55] *A.N., Fototeca online a comunismului românesc, cota 12.*

[56] *„…reprezenta stalinismul perfect… devotat necondiționat URSS”*. Până în 1957 a fost secretar cu propaganda și cultura al CC, deși *„vorbea românește cu greșeli de sintaxă și un puternic accent străin”*. A protejat grupul de *„aparatcici necultivați, închistați și agresivi”* care preluaseră controlul asupra vieții spirituale din România. Vezi: *Raport final…(Raportul Tismăneanu)*, p.648.

funcţie de „grila" impusă de „învăţătura marxist-leninistă". S-a modificat chiar istoria ţării, literatura s-a concentrat pe mitul „muncitorului cinstit, harnic şi fidel partidului conducător", multe lucrări de referinţă au fost distruse, arse (peste 2 000 titluri de cărţi şi reviste). În învăţământ, curricula şcolară s-a modificat, la fel exigenţele privind funcţionarea Academiei române (în care au pătruns „savanţi" fabricaţi peste noapte) sau institutelor de cercetare. Profesori de renume au fost îndepărtaţi din învăţământ, specialităţi precum – filosofia, statistica, sociologia – au fost scoase din curriculă[57].

Amatorismul în gestionarea unei economii cu nevoi de reconstrucţie după un război devastator (cu mari obligaţii către ocupantul străin), lipsa specialiştilor, viziunea rudimentară asupra dezvoltării au provocat consecinţe îngrijorătoare. Acest lucru a declanşat o luptă pentru putere la vârful partidului muncitoresc, căreia i-au căzut victime chiar activişti vechi (între care Lucreţiu Pătrăşcanu).

Cu un an înainte de moartea sa suspectă (19 martie 1965), în aprilie 1964, Gheorghe Gheorghiu-Dej a profitat de polemica sovieto-chineză şi, într-o plenară „lărgită" a CC al PMR, a propus o declaraţie curajoasă, care a fost receptată în Occident ca un gest de desprindere de sub controlul Moscovei[58].

După moartea lui Gheorghiu-Dej, puterea în partid şi apoi în stat a fost preluată de Nicolae Ceauşescu, iar *Centrul*

[57] „După retragerea Armatei sovietice (august 1958) a urmat un nou val de arestări, regimul încercând să se securizeze şi să anihileze orice încercare de protest. La 12 februarie 1959 au fost condamnaţi peste 20 de opozanţi, între care Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, profesoară, Dumitru Banu, ziarist, Ion Caraion, poet, pentru difuzarea de „înscrisuri duşmănoase". La 1 martie 1960 s-a pronunţat şi sentinţa în procesul Noica-Pillat, în care principalele capete de acuzare au fost legate de producerea şi răspândirea de samizdat-uri (*Povestiri despre om*, eseu filosofic de Constantin Noica, şi *Aşteptând ceasul de apoi*, roman al lui Dinu Pillat) şi a scrierilor „duşmănoase" ale românilor din exil ca Emil Cioran, Mircea Eliade, Vintilă Horia etc. „Au fost condamnate personalităţi cunoscute pentru calităţile lor de oameni de cultură care au publicat mai târziu adevărate capodopere ale literaturii". Apud: Alexandru Oşca, *Revoluţia Română din Decembrie 1989. Curs universitar,* Ed. IRRD, 2013, p. 60.

[58] Declaraţia este redată integral în: Alexandru Oşca, *Revoluţia română din decembrie 1989. Curs universitar*, Bucureşti, Ed. IRRD, 2013.

de putere – în aparenţă neschimbat – capătă nuanţe noi. Actul public de respingere a agresiunii blocului sovietic în Cehoslovacia, în anul 1968, i-a adus acestuia popularitate şi sprijin din partea democraţiilor occidentale. Impresionată, intelectualitea română a creditat unele iniţiative pe plan intern şi extern ale guvernului. Din aceleaşi raţiuni, România a obţinut sprijin de la comunitatea internaţională, inclusiv de natură financiară. Ca urmare, s-au observat unele tendinţe pozitive în economia românească între 1965 şi 1975 (a crescut industria bunurilor de consum, s-a terminat electrificarea ţării, s-au construit mari obiective economice). După 1965 s-a modernizat agricultura, s-au ameliorat învăţământul, cultura naţională, s-a creat iluzia unei deschideri spre democraţie, spre economia de piaţă, s-au dezvoltat legăturile cu instituţiile creditoare internaţionale, s-a revenit la împărţirea ţării pe judeţe.

În context, s-a ajuns la modernizarea economiei române, care s-a bazat pe entităţi economice mari, aparent eficiente. Astfel de rezultate presupuneau că România dispunea de resurse materiale şi umane deosebite, cu spirit inventiv, creator. Printr-o politică inteligentă şi raţională, aceste resurse puteau fi suficiente pentru a asigura un progres remarcabil al societăţii.

La începutul anilor ‘70 ai secolului trecut *Centrul de putere comunist* a decis să abandoneze acest parcurs. „Schimbarea de direcţie” s-a produs după o vizită a lui Nicolae Ceauşescu în China şi Coreea de Nord (iunie 1971), de care el şi soţia lui au fost impresionaţi. Ca urmare, cei doi s-au hotărât să reia politica unui comunism „curat ”, să îndepărteze tot ce putea duce la „deviaţii intelectualiste” şi la alterarea adevăratei concepţii marxiste. Prin metode mai perfide, dar cu aceeaşi eficienţă, opozanţii şi intelectualii cu o anumită atitudine au fost, din nou, prigoniţi. După Plenara din aprilie 1972, controlul ideologic asupra societăţii s-a generalizat. O nouă generaţie de „rezistenţi” a început să se manifeste (Paul Goma, William Totok, Mihai Botez, Vasile Paraschiv, Victor Frunză, M. Nițescu, Gheorghe Ursu etc.).

Să vedem cum s-a structurat şi care a fost evoluţia Centrului de putere comunist, de la instalare până la prăbuşirea lui.

În opinia noastră, acesta n-a avut – de la început până la sfârşit – o alcătuire şi o strategie unitare. Iniţial, Guvernul reprezenta adevăratul centru de putere în stat, cu atât mai mult cu cât, până în noiembrie 1946, el îndeplinea şi un important rol de legiferare. Camera Deputaţilor – care a funcţionat un an de zile – a rămas tot la dispoziţia Guvernului. Iniţial, în România funcţiona un regim al monarhiei constituţionale, regele nu se implica nemijlocit în actul guvernării. După înlăturarea Regelui Mihai I, Prezidiul Republicii Populare (apoi Prezidiul MAN) care s-a înfiinţat cu această ocazie avea un rol şi mai mic în conducerea statului. Din acest motiv, încă din martie 1945, sovieticii – prin emisarul lor, Vîşinski – i-au cerut Regelui să-i încredinţeze mandatul de premier lui Groza, un aliat fidel al comuniştilor, uşor şi simplu de manipulat. La timpul respectiv, conducerea comuniştilor nu era consolidată şi nici nu avea suficientă credibilitate. Forţa ei nu era percepută ca decisivă în ecuaţia de putere la nivel naţional, populaţia încă privea cu interes şi aştepta deciziile conducerilor partidelor istorice. Influenţa comuniştilor în conducerea statului se exercita prin miniştrii lor în Guvern. De aceea, constatăm că, de la un moment la altul, s-a urmărit creşterea numărului acestora şi a importanţei portofoliilor deţinute de ei, până când, într-un fel sau altul, miniştrii comunişti (sau aliaţii lor) au acaparat întreaga putere în Guvern. Pe măsură ce se consolida structura supremă de decizie a partidului şi se articulau organisme de forţă pe care aceasta se putea baza, constatăm o diminuare a rolului Guvernului, Parlamentului şi altor instituţii în stat.

Mult timp (mai ales când în guvern existau şi miniştri de la alte formaţiuni politice) s-a considerat necesar ca cei mai reprezentativi lideri comunişti să deţină funcţii ministeriale. Mai târziu (când guvernul a devenit monocolor) îndeplinirea unei funcţii ministeriale a trecut în plan secund, poziţia în conducerea partidului (prim-secretar, secretar sau membru în Biroul Politic) devenind esenţială. Centrul de putere – locul unde se luau cele mai importante decizii – s-a deplasat de la Guvern (care devenea extrem de numeros şi nu mai putea lucra asemenea unei echipe) către grupul de activişti din fruntea PMR. În perioada sovietizării, acest partid a concentrat

puterea absolută în mâinile sale. Efectivul partidului s-a mărit artificial (de la circa 800 de membri în 1945, la 1.450.000 – în 1950, scăzând uşor după operaţiunea de epurare de la începutul anilor '50). În ciuda „unităţii ideologice", noul centru de putere nu a fost lipsit de disensiuni sau confruntări interne evidente, mai ales, în anii '50-'60 ai secolului trecut.

Lupta internă pentru putere (între 1948 şi 1952, de exemplu) nu se rezuma la o competiţie în care câştiga cel mai bun, în timp ce concurentul său se întorcea liniştit la îndeletnicirea obişnuită. Dimpotrivă, competiţia se angaja în logica unei confruntări pe viaţă şi pe moarte între două tabere: *Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu – adepţi ai subordonării totale faţă de PCUS respectiv, Gheorghe Gheorghiu-Dej cu adepţii lui, partizani ai liniei naţionale în impunerea comunismului.* În 1952, disputa s-a tranşat în favoarea lui Gheorghiu-Dej, ceilalţi activişti internaţionalişti au fost scoşi din conducere, arestaţi, condamnaţi sau urmăriţi. Gheorghiu-Dej şi-a consolidat poziţia în partid şi a devenit prim-ministru al Guvernului[59].

După moartea dictatorului Stalin (5 martie 1953), succesorul său, *Nikita Sergheevici Hruşciov, a încearcat o cosmetizare a regimului de la Moscova.* În Raportul la Congresul al XX - lea al PCUS din februarie 1956, acesta a incriminat politica stalinistă şi a trecut la schimbări în întregul lagăr comunist. Manevrând cu abilitate, Gheorghiu-Dej a reuşit să rămână la putere după ce şi-a înlăturat, rând pe rând, toţi adversarii potenţiali. Asemenea evoluţiilor din soviete, într-o plenară a PMR s-a hotărât separarea funcţiilor politice de cele administrative, astfel încât – păstrând guvernul – Gheoghiu Dej a cedat funcţia de prim–secretar (înfiinţată acum, în locul celei de secretar general al CC) lui Gheorghe Apostol (secondat de trei secretari: Nicolae Ceauşescu, Mihai Dalea şi Janoş Fazekaş). Procedând astfel, Gheorghiu-Dej nu risca nimic, pentru că funcţia de şef al regimului era, deja, foarte personalizată.

Din această poziţie el a semnat Tratatul de la Varşovia[60]. De altfel, Gheorghiu-Dej a revenit fără dificultate în fruntea

[59] Iunie 1952. După alegeri, în ianuarie 1953 a fost reconfirmat în acestă funcţie. (*Enciclopedia istoriei politice a României*, ISSP, ed. Stelian Neagoe, Bucureşti, 2003, p. 414).

[60] 14 mai 1955.

partidului după plenara din 1 octombrie 1955. După Congres[61] s-a format un Secretariat al CC, ca o echipă restrânsă, în ideea de a acţiona mai eficient şi unitar: Gheorghiu-Dej, Iosif Chişinevschi, Nicolae Ceauşescu, Janoş Fazekaş, Ion Cozma. În contextul criticilor „tovărăşeşti" la adresa politicii PMR, stimulate de evoluţiile din PCUS condus de Hruşciov, au fost îndepărtaţi din conducerea PMR Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi, care încercaseră să-l înlăture pe Gheorghiu Dej (pe care l-au acuzat de stalinism)[62].

Cu ocazia evenimentelor din Ungaria (23 octombrie-4 noiembrie 1956), conducerea de la Bucureşti a experimentat o soluţie la care va apela şi mai târziu şi anume: a constituit un Comandament General, *un Centru de putere operativ* (condus de Emil Bodnăraş, în care intrau Nicolae Ceauşescu, Leontin Sălăjan, Alexandru Drăghici), cu „...scopul de a asigura liniştea şi ordinea pe teritoriul Republicii Populare Române"[63]. Comandamentul a gestionat o situaţie critică la Timişoara, unde a dispus reţinerea studenţilor revoltaţi şi internarea lor în lagărul de la Becicherecu Mic. Evenimentele au avut consecinţe la nivelul relaţiilor cu centrul de putere de la Moscova; s-a ajuns la concluzia că ar fi necesară o îndepărtare faţă de centrul de putere de la Kremlin, compromis în plan internaţional în urma evenimentelor din Ungaria. În context, liderii de la Bucureşti şi-au propus să le ceară sovieticilor să-şi retragă consilierii prezenţi în instituţiile române şi chiar efectivele Armatei roşii.

Centrul de putere, concentrat definitiv la nivelul unei echipe restrânse de la vârful PMR – partid unic, singura forţă politică conducătoare recunoscută în stat –, aborda empiric şi neîngrădit orice problemă, indiferent de domeniu şi de consecinţe. La plenara specială a CC al PMR din 23-25 aprilie 1962, Gheorghiu-Dej a făcut bilanţul colectivizării, subliniind cu naturaleţe câteva greşeli în acest proces, ca şi când ele ar fi fost săvârşite de altcineva.

---

[61] Congresul II al PMR, 23-28 decembrie 1955.

[62] Şedinţa Biroului Politic din 3-12 aprilie 1956. Excluderea lor s-a formalizat la Plenara CC al PMR din 28 iunie-3 iulie 1957. Cei doi au fost acuzaţi că au cultivat cultul personalităţii Anei Pauker.

[63] *Encicopedia*…, p.425.

După moartea lui Petru Groza[64], tolerat în fruntea Prezidiului MAN, se impunea o redefinire a rolului acestui organism care, formal, îndeplinea atributele funcţiei de şef al statului. Din acest motiv, la 21 martie 1961 Prezidiul îşi încetează existenţa, iar în locul lui a fost înfiinţat Consiliul de Stat[65], ca organ suprem cu activitate permanentă. Pentru a sublinia importanţa acestei schimbări, şeful regimului, Gheorghiu-Dej, a fost numit preşedinte al acestui Consiliu. Cu aceeaşi dată Ion Gheorghe Maurer (care era şi membru în Consiliul de Stat) a fost numit prim-ministru, formând echipă de conducere administrativă cu Dej. I.G. Maurer a reuşit o apropiere de democraţiile occidentale după derapajele tot mai periculoase ale sovieticilor de care conducerea de la Bucureşti s-a delimitat cu ocazia Plenarei lărgite din aprilie 1964[66]. Costurile politice ale acestei desprinderi au fost însemnate: pentru a fi frecventabil, centrul de putere de la Bucureşti a acceptat să slăbească opresiunea faţă de adversarii politici, cărora le-a redus sau anulat pedepsele cu închisoarea. Prim-ministrul informa Comitetul Central că din 1962 până în 1964 Consiliul de Stat a graţiat 12.488 de condamnaţi politici, la care se adăugau alţi 2547 de deţinuţi, eliberaţi din puşcării după executarea completă a anilor de detenţie.

Imediat, Bucureştiul a început să fie vizitat de lideri politici occidentali, deşi şefii regimului comunist român n-au intenţionat nici un moment să abandoneze sau să schimbe sistemul social pe care-l construiau.

În general, centrele de putere construite pe structuri „tovărăşeşti" sunt vulnerabile şi evită cu dificultate situaţiile de criză generate de schimbarea liderului. Putem spune că Bucureştiul a fost o excepţie! Moartea lui Gheorghe Gheorghiu Dej, la 19 martie 1965 (în condiţii suspecte!), a zdruncinat centrul de putere construit în jurul său, dar nu l-a destabilizat: atenţia s-a concentrat pe cel care urma să ia locul liderului, mai ales că unele cercuri „frăţeşti" erau interesate ca Bucureştiul

---

[64] 7 ianuarie 1958. Funcţia a fost preluată de Ion Gheorghe Maurer.

[65] Legea nr.1 din 1961, pentru modificarea cap.III din Constituţie.

[66] Vezi: Alexandru Oşca, Vasile Popa, *România o fereastră în Cortina de fier*, Focşani, Ed. Vrantop, 1994, *passim*.

să graviteze din nou în siajul politicii moscovite. Oarecum surprinzător, la propunerea şi cu susţinerea prim-ministrului Ion Gheorghe Maurer, Plenara CC al PMR din 22 martie a impus în fruntea partidului, ca prim secretar al CC, pe Nicolae Ceauşescu, un personaj puţin şcolit, mai mult intuitiv decât deştept, cu o anumită experienţă politică[67]. În ciuda aparenţelor, el s-a dovedit destul de greu de manipulat şi, cu viclenie şi pricepere, a reuşit să se impună ca şef al centrului de putere pe care l-a redefinit, reconfigurat şi fidelizat de la o zi la alta.

Pentru a nu genera animozităţi, la început Ceauşescu a declatat că se va mulţumi cu funcţia supremă în partid, astfel că Chivu Stoica a fost numit Preşedinte la Consiliului de Stat, cealaltă funcţie pe care o ocupase defunctul lider. Evident, această situaţie s-a schimbat destul de repede. Printr-un Congres (Congresul al IX-lea, după numărarea congreselor PCR de la înfiinţarea partidului), numele PMR s-a schimbat în PCR, numărul organelor de conducere ale partidului a crescut şi şi-au mărit componenţa aşa încât să se reducă statutul unora dintre activiştii vechi care nu puteau fi înlăturaţi imediat. Congresul a ales un CC din 121 membri, un CEx. al CC din 14 membri, un Prezidiu Permanent al CC din şapte membri: N. Ceauşescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Emil Bodnăraş, Alexandru Drăghici şi un Secretariat: N. Ceauşescu, A. Drăghici, Alexandru Moghioroş, Mihai Dalea, Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil, Vasile Patilineţ, Leonte Răutu, Virgil Trofin. Funcţia supremă – prim secretar al CC – se schimbă şi ea în secretar general al CC al PCR. Conform deciziilor Congresului, Marea Adunare Naţională a adoptat sau a schimbat legi prin care România devenea Republică socialistă, iar organizarea administrativ-teritorială revenea la structura veche, adică pe judeţe (cu unele modificări faţă de vechea împărţire teritorială).

Cu anumită precauţie, dar cu perseverenţă, Ceauşescu şi-a impus metodele de conducere, stilul; a făcut schimbări în aparatul birocratic. Cu fiecare prilej şeful partidului îşi aroga tot mai multă putere. Congresul nu mai era singurul for

[67] Au fost înlocuiţi şi secretarii Mihai Dalea şi Janoş Fazekaş, cu Leonte Răutu, Ilie Verdeţ şi Paul Niculescu-Mizil.

suprem de conducere al partidului, s-a trecut la organizarea de conferinţe naţionale impresionante, plenare lărgite, consfătuiri naţionale pe domenii de activitate etc.

Concomitent, puterea se concentra în mâna unui singur om, toate comitetele, comisiile, consiliile îl numeau în fruntea lor pe şeful partidului. Conferinţa Naţională a PCR din 16-19 octombrie 1967 a hotărât ca secretarul general al CC să fie şi preşedinte al Consiliului de Stat, astfel că, pe 9 decembrie, MAN l-a ales pe Ceauşescu în această funcţie. (Promisiunea că nu va îndeplini niciodată o altă funcţie decât cea de secretar general nu mai avea nici o valoare.)

La 14 martie 1969, în contextul deteriorării relaţiilor în interiorul Tratatului de la Varşovia după invazia în Cehoslovacia (august 1968), s-a înfiinţat Consiliul Apărării al RSR, al cărui Preşedinte a fost numit, evident, Nicolae Ceauşescu. În această calitate, el a devenit şi comandantul suprem al forţelor armate, funcţie pe care o invoca obsesiv în decembrie 1989, când cerea insistent supunere miniştrilor categoriilor de forţe militare şi-i ameninţa cu plutonul de execuţie.

Congresul al X-lea al partidului (6-12 august 1969) a întărit şi mai mult puterea liderului, evidenţiind primele manifestări ale unui nemaiîntâlnit cult al personalităţii, care-i va grăbi sfârşitul. Simţind vulnerabilă funcţia de secretar general al CC (care însemna că deţinătorul ei putea fi înlocuit într-o simplă şedinţă a CC, precum Jivkov în 1989!), Ceauşescu a obţinut transformarea ei în cea de secretar general al partidului, situaţie în care persoana care o îndeplinea „nu putea fi schimbată decât de Congres". Evident, şi în această „înaltă funcţie" a fost ales tot Nicolae Ceauşescu. Organele executive ale partidului contau tot mai puţin: Congresul a ales CC (din 165 de membri), iar acesta a ales un CEx al CC (din 21 de membri, mulţi necunoscuţi), Prezidiul Permanent (9 membri) şi Secretariatul: Nicolae Ceauşescu, Mihai Gere, Paul Niculescu-Mizil, Gheorghe Pană, Vasile Patilineţ, Dumitru Popescu, Virgil Trofin. Concomitent, s-au constituit o mulţime de organisme supreme de partid şi de stat (Consiliul de Control Muncitoresc, Consiliul Organizării Social-Economice, Consiliul Suprem de Dezvoltare Socială etc), conduse de secretarul general (cu excepţia Consiliului

Naţional pentru Ştiinţă şi Tehnologie a cărei preşedinţie a revenit Elenei Ceauşescu, anunţată ca savant, om de ştiinţă şi prim vice-prim ministru).

Contrar aparenţelor, în loc să fie mai puternic, *Centrul de putere comunist* devenea tot mai vulnerabil. Rotaţia cadrelor accentua fragilizarea structurilor şi genera o falsă întrecere nu pentru folosirea competenţelor, ci pentru a ajunge în „graţiile" secretarului general sau ale soţiei acestuia. În fruntea unor organisme administrative au fost numite persoane docile care executau fără discuţie orice dispoziţie de la partid. Mulţi dintre foştii „tovarăşi" ai secretarului general au fost înlocuiţi cu noii veniţi. În martie 1974, chiar Ion Gheorghe Maurer, cel care l-a propus pe Ceauşescu în cea mai înaltă funcţie în partid, a fost schimbat, fără explicaţii (oficial, la cerere!); din funcţia de premier, cu Manea Mănescu. În aceeaşi lună, MAN a instituit funcţia de preşedinte al Republicii şi l-a ales în această funcţie pe ...Nicolae Ceauşescu. În această calitate, puterea lui Ceauşescu a crescut şi mai mult. El acţiona ca factor determinant în toate domeniile şi nu răspundea decât în faţa MAN. Apropiaţii lui erau complet anihilaţi. În comitetele, comisiile sau consiliile din care făceau parte, ei aprobau fără discuţii, fără observaţii sau opinii, orice propunea „şeful". La Congres s-a hotărât să fie reduse numeric structurile de partid, iar CEx al CC a devenit Comitetul Politic Executiv, format din 23 de membri[68] – inclusiv secretarul general al partidului – un organism care şi-a asumat conducerea curentă a problemelor partidului şi statului, *adevăratul centru de putere rămas în funcţie până în decembrie 1989*. Prezidiul Permanent al CC a fost desfiinţat şi scos din nomenclatură.

Până la sfârşitul vieţii, Ceauşescu a acţionat perseverent pentru a-şi fideliza apropiaţii şi pentru a-şi securiza poziţia. A fost drumul către izolarea sa de populaţie, de care – în vorbe – se declara foarte apropiat şi responsabil. Suspiciunea

[68] Emil Bobu, Constantin Dăscălescu, Emil Bondăraş, Cornel Burtică, Elena Ceauşescu, Gheorghe Cioară, Lina Ciobanu, Emil Drăgănescu, Ianoş Fazekaş, Petre Lupu, Manea Mănescu, Paul Nicolescu-Mizil, Gheorghe Opera, Gheorghe Pană, Ion Păţan, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Virgil Trofin, Iosif Uglar, Ilie Verdeţ, Vasile Vâlcu, Ştefan Voitec. 13 alţi activişti de frunte erau membri supleanţi ai CPEx.

şi neîncrederea, adeseori fondate, încep să pătrundă la cel mai înalt nivel al *centrului de putere,* Securitatea – sprijinul real al şefului regimului – îl informa pe Conducător despre încercări de lovituri de stat, comploturi etc. Pentru motive inventate, cei vizaţi erau înlăturaţi, trimişi la munca de jos sau mureau subit. Plenara din 25-26 noiembrie 1981 a hotărât excluderea din conducere a lui Virgil Trofin, Leonte Răutu, iar în mai 1982, au fost înlăturaţi Ilie Verdeţ (prim-ministru în funcţie, înlocuit cu un om de încredere, Constantin Dăscălescu), Aneta Spornic, Janoş Fazekaş şi Ion Ioniţă. Cornel Burtică a fost eliminat în octombrie 1982 pentru grave prejudicii aduse economiei naţionale.

Literatura de specialitate nu reţine nume semnificative de opozanţi cu influenţă în rândul membrilor de partid la politica şi stilul de conducere al secretarului general al PCR. Evident, în cercul închis al puterii, existau anumite poziţii contrare conducătorului, dar ele străbăteau cu greu zidurile sălilor de şedinţe. Reţinem câteva informaţii legate de aceste aspecte care provin din interiorul centrului de putere comunist: „...cei şase (semnatarii scrisorii din martie 1989, foşti activişti acum marginalizaţi, n.ns.), despre care nu se poate spune că au fost dizidenţi, dar lor li se pot alătura şi alţi dizidenţi numeroşi care, poate, aşa cum noi nu am avut curaj în CPEx să o spunem, chiar dacă am şuşotit, au fost mulţi care vedeau ce se întâmplă, dar nu au avut curajul să o spună. Cei care au spus-o au fost transformaţi în infractori de drept comun şi au făcut puşcărie, deşi erau deţinuţi politici, nu de drept comun. În legătură cu aceşti dizidenţi vă mai poate spune Ianoş Fazekaş, care a scris ceva despre dizidenţii politici, şi arată cum au pregătit lovitura prin care trebuia să-l înlăture pe Ceauşescu, unde să fie duşi Dincă, Bobu şi alţii, cât adevăr şi fabulaţie este îl priveşte. Ianoş Fazekaş a fost dizident. De asemenea, Nicolae Militaru a apărut ca un dizident, s-a împotrivit regimului lui Ceauşescu şi regimului comunist. Aşa a spus el. Dar eu nu cred, eu am spus ce a spus el. De asemenea, Costea (Costyal ?) Ştefan a fost dizident, fostul comandant al marinei militare, contra-amiral Mihai a încetat din viaţă şi a avut domiciliul forţat la Târgovişte. Au mai fost şi alţii…. Un poet de la Constanţa a scris o poezie frumoasă despre Basarabia în 1970 şi a fost condamnat pentru

infracţiune de drept comun la zece ani. A scris o scrisoare lui Ceauşescu şi eu m-am ocupat de cercetarea ei. L-am găsit în închisoare, poezia era patriotică, dar antisovietică şi era o abatere gravă. Au fost şi alţii care nu au fost condamnaţi. Trofin a avut împotrivire la unele măsuri ale lui Ceauşescu, a fost exclus din Comitetul Politic Executiv şi trimis director la IAS Mănăstirea în jud. Călăraşi, unde a şi murit. Ioniţă, fostul ministru al Apărării a fost îndepărtat de la armată şi pus vice-prim-ministru, pentru că armata reprezenta ceva şi pentru că el a discutat unele măsuri ale lui Ceauşescu a fost scos din MApN pentru motive politice; despre Patilineţ am alt punct de vedere. Era un om dificil, şeful secţiei militare şi alte funcţii, dar era un aventurier, el nu a fost scos pentru motive politice, l-a pus ministrul Industriei şi Silviculturii, dar nici acolo nu a făcut treabă, a fost trimis în Turcia ambasador. Nu ştiu despre moartea lui.

Odată s-a hotărât în Comitetul Politic Executiv ca de ziua Elenei Ceauşescu, care era cu doi ani mai mare ca Nicolae Ceauşescu, să i se dea titlul de academician. Ianoş Fazekaş l-a rugat pe Ceauşescu să nu aprobe această propunere făcută de Bobu, pentru că titlurile pe care le are sunt suficiente pentru «coana Lenuţa». Ceauşescu, supărat la această intervenţie a lui Fazekaş, a dat o pauză, iar când s-a întors a spus că Fazekaş a fost întotdeauna alături de linia politică a partidului şi că are obiceiul să jignească, mai ales pe Elena Ceauşescu, iar el a prezentat-o în culori foarte frumoase. Ea a spus că trebuie analizată foarte serios poziţia lui Fazekaş şi a altora care au o asemenea poziţie. I s-a dat sarcină lui Bobu să-l determine să facă cerere de pensionare, dar Fazekaş nu a vrut. Atunci i s-a dat sarcină lui Dăscălescu să-l cheme şi a semnat până la urmă cererea, dar nu a cerut-o el. El a ridicat de multe ori probleme în legătură cu drepturile maghiarilor şi eu le consideram juste. Ceauşescu i-a spus în public că se erijează în apărător al minorităţilor naţionale, dar nu am găsit în atitudinea lui manifestări duşmănoase la adresa poporului român. Am citit în presă despre Verdeţ că şi-a dat demisia. La întocmirea planului pe 1982, Verdeţ a făcut nişte propuneri de scădere de la 33% la 21% din venitul naţional, să o dăm pentru populaţie. S-a socotit poziţia lui ca apocaliptică şi i s-a cerut să-şi depună mandatul în

Parlament împreună cu guvernul şi a fost ales Dăscălescu, dar el nu şi-a dat demisia din prim-ministru. Dar el s-a împotrivit lui Ceauşescu şi i s-a cerut să-şi depună mandatul”[69].

Spre sfârşitul regimului, Ceauşescu a decis să completeze Centrul puterii comuniste cu oameni din familia sa: Elena Ceauşescu era percepută deja ca numărul doi în ierarhia de partid şi de stat. Comitetul Central a fost „lărgit” de la 245 la 251, (astfel a fost adus Nicu Ceauşescu), iar CPEx al CC a fost extins de la 21 la 23 de membri (au fost incluşi Constantin Olteanu şi Manea Mănescu). Fraţii secretarului general ocupau, de asemenea, diferite poziţii în aparatul de partid şi de stat, însă nu dintre cele mai înalte. Apreciem, totuşi, că exercitarea conducerii statului nu ajunsese în întregime să se bazeze pe relaţii de clan, de familie; nu se poate nega o astfel de intenţie, însă este evident că nu a fost timp pentru punerea ei în practică. Iată afirmaţiile unuia dintre nomenclaturiştii cu vechime în legătură cu statutul Elenei Ceauşescu: „Dl. Dincă: Ceauşescu a avut grijă ca vreo câţiva să lucrăm cu el, nu cu ea. Ea s-a amestecat de câteva ori în treburile noastre, şi o serie de probleme le-am rezolvat cum a vrut Ceauşescu, nu cum a vrut ea. În ce privesc Cultele, de care am răspuns, am avut dezlegare de la Ceauşescu să aprob plecări în străinătate pentru şefi de culte ca Moses Rosen de exemplu, iar alţi şefi de Culte lucrau direct cu mine. (…) Au fost cazuri când el vorbea, ea încerca să-l oprească, el se enerva şi trecea la alte probleme, nu era de acord cu ea în faţa noastră, dar la şfârşit făcea cum vrea ea, nu cum stabilisem. În ce o priveşte pe ea, se ştie că era incultă, de moravuri uşoare, au spus cei din familie, Andruţa Ceauşescu care a prins-o cu nemţii în casă la Adela Petrescu, cumnata ei, când Ceauşescu era în închisoare. S-ar părea că era singura femeie pe care o cunoscuse în viaţă şi când era cu ea, el nu mai era EL. Dacă ea nu se amesteca, treburile mergeau altfel în ţară”[70].

---

[69] Ion Calafeteanu (coordonator), *Revoluţia română din decembrie 1989, Documente,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009, p.381 - 425. (Audierea lui Ion Dincă în Comisia senatorială).

[70] *Idem.*

Dacă în anii ‘70 ai secolului trecut problemele pe care trebuia să le rezolve conducerea supremă în stat erau generate de o economie în expansiune, în anii ‘80 situaţia s-a deteriorat: economia era în recesiune, serviciul datoriei străine apăsa viaţa fiecărui român, tinerii – şi nu numai ei – se ridicau pentru libertate şi demnitate, lumea comunistă se reforma, viaţa internaţională devenea tot mai complicată. În faţa acestei situaţii, *Centrul de putere* de la Bucureşti era paralizat, nu propunea nici un răspuns. Ultimul Congres al partidului (al XIV-lea) a ratat această şansă.

Au existat discuţii despre posibile schimbări de persoane în interiorul puterii, chiar la nivel înalt, dar, în contextul anului 1989, s-a considerat că nu era un semnal bun pentru ca ele să se concretizeze. Le prezentăm, totuşi, pentru că aceste informaţii confirmă faptul că, în nici un caz, ele nu ar fi adus o îmbunătuţire esenţială a centrului de putere comunist în sine. Iată dezvăluirile unui nomenclaturist „faimos” despre aceste planuri: „Se preconiza ca după Congresul al XIV-lea să se facă alegeri, în martie 1990, şi unele schimbări fundamentale în conducerea de partid şi de stat. Eu urma să fac parte din guvern, ca ministru al Apărării Naţionale, lucru pe care l-am cerut de multe ori. Elena Ceuşescu rămânea tot prim-vice-prim ministru, pentru prim- ministru erau făcute două propuneri: Curticeanu sau Ştefan Andrei. Nicu Ceauşescu era propus un fel de Kim Jong-il, fiul lui Kim Ir Sen; se considera că are experienţa de la Sibiu şi încet-încet prerogativele lui Ceauşescu să treacă în mâinile fiului. Nu se gândea ca puterea să fie în mâna altei persoane în afara familiei, cum nu s-a gândit că va muri şi să nu mai fie preşedintele ţării. Erau prevăzute schimbări la Externe, la Ministerul Aprovizionării, CSP. Dăscălescu şi Gogu Rădulescu urmau să fie pensionaţi. Manea Mănescu era păstrat, şi el are o mare răspundere pentru multe rele care s-au întâmplat în această ţară; nu am nimic cu el, dar nu am agreat slugărnicia lui faţă de Ceauşescu. El l-a propus la Congresul al XIV-lea. Deşi a fost pensionat, a cerut să vină înapoi şi era trimis la înmormântări, încoronări, din partea lui Ceauşescu. Cu asemenea lingăi nu se putea conduce o ţară. (…)

Nu ştiu, dar ştiu că se discuta ca Postelnicu să fie secretar cu probleme organizatorice al PCR în locul lui Bobu, care urma să fie vicepreşedinte al Consiliului de Stat în locul lui Gogu Rădulescu”[71].

III. 2. Bucureşti, decembrie 1989: Prăbuşirea Centrului de putere comunist

Obiectul lucrării noastre îl reprezintă analiza evenimentelor din Bucureşti în timpul Revoluţiei din 1989, îndeosebi acele întâmplări care au făcut posibilă schimbarea centrului de putere. De la început precizăm că nu limităm Revoluţia la o consecinţă a ei; credem că în nici o împrejurare Revoluţia din decembrie 1989 *nu s-a limitat, nu a început şi nu s-a sfârşit odată cu schimbarea centrului de putere.* Deşi ne referim la faptele petrecute în Bucureşti în decembrie 1989, nu putem să imaginăm aceste evenimente rupte de devenirea lor, de cele anterioare de la Timişoara, în special, precum şi de cele ce au urmat în toată ţara după 22 decembrie 1989.

Evenimentele tragice de la Timişoara, din zilele de 16-17 decembrie, au fost o surpriză şi au tulburat liniştea liderilor de la Bucureşti. În atmosfera de rutină şi blazare în care nu se aştepta să se întâmple nimic, responsabilii din vârful nomenclaturii comuniste s-au pomenit convocaţi intempestiv pentru probleme necomunicate în prealabil (fără ordine de zi), fapt cu totul neobişnuit. Colaboratorii docili ai şefului lor de partid şi de stat, s-au gândit că ceva excepţional trebuie să se fi întâmplat. Deşi aveau informaţii despre evoluţiile din jurul României, demnitarii comunişti de rang înalt erau convinşi că regimul va rezista provocărilor, sfârşitul li se părea mult prea departe, de fapt pentru PCR nu va veni niciodată! Încremeniţi într-un proiect eşuat, apropiaţii lui Nicolae Ceauşescu erau incapabili să-şi asume măsuri radicale – precum îndepărtarea şefului lor –, în ciuda semnalelor pe care le primeau din toate cercurile.

Percepţia asupra *statorniciei centrului de putere* construit de regimul comunist, după aproape o jumătate de secol de existenţă neîntreruptă, era foarte clar conturată; sistemul şi

[71] *Idem.*

regimul păreau de neclintit. Evident, era o percepţie falsă[72]. Dimpotrivă, stufosul aparat birocratic comunist ajunsese la punctul ce mai de jos al credibilităţii, coeziunii şi forţei sale. A fost de ajuns un eveniment neplanificat de funcţionarii regimului pentru a-i pune în cauză existenţa.

Nedorind să accepte că se afla în cel mai critic moment al său, CPEx. – care întruchipa chintesenţa centrului de putere de la Bucureşti – s-a reunit pentru a afla de ce era *supărat* tovarăşul secretar general şi pentru a-i aproba necondiţionat deciziile. Conform uzanţelor, deciziile erau, apoi, operaţionalizate de guvern, Consiliul de Stat, diferite ministere şi structuri de forţă. S-a văzut cu această ocazie cât de mare era distanţa între percepţia despre forţa conducerii supreme a statului comunist şi realitate. Discuţia din şedinţa CPEx. din 17 decembrie 1989 este sugestivă în acest sens[73]. Iată lista cu apropiaţii secretarului general (Ceauşescu îi considera fideli), care formau ultimul *Centru de putere* de la Bucureşti. Şedinţa care i-a reunit dezvăluie cât de rudimentare, simpliste şi voluntariste au fost analizele folosite în asumarea deciziilor. Au participat Bobu Emil, Ceauşescu Elena, Ciobanu Lina, Constantin Nicolae, Dăscălescu Constantin, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekaş Ludovic, Mănescu Manea, Niculescu Paul-Mizil, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru, Radu Ion, Rădulescu Gheorghe, Totu Ioan, Andrei Ştefan, Curticeanu Silviu, David Gheorghe, Gere Mihai, Giosan Nicolae, Milea Vasile, Mureşan Ana, Pacoste Cornel, Postelnicu Tudor, Stoian Ion, Szász Iosif, Toma Ioan, Ursu Ion, Bărbulescu Vasile, Radu Constantin**.** Cum observăm, statutul de membru CPEx. era singurul care conta în faţa secretarului general, celelalte calităţi (prim-ministru, ministru, şefi de departamente etc.) erau considerate subsecvente[74]. Iată cum se

[72] Vladimir Tismăneanu spunea despre comunism că „pare disfuncţional dar etern". Vezi: Ev.zilei.ro, 05 februarie 2013, Vladimir Tismăneanu, *Mizeria utopiei: Cum si de ce s-a prabusit comunismul*?

[73] Ion Calafeteanu (coordonator), *Revoluţia română din decembrie 1989. Documente*, Cluj-Napoca, Ed.Mega p.125-143.

[74] Silviu Curticeanu prezintă componenţa structurii restrânse a CPEx – Biroul Permanent – care-l asista cel mai frecvent pe Nicolae Ceauşescu: „Funcţiile importante pe linie de partid şi de stat făceau parte din Biroul Permanent, care era un organ executiv al CPEx. ales de acesta. Din Biroul

desfăşura o şedinţă a acestui organism :

«Şedinţa CPEx., 17.12. 1989

(Extras) :

„**Tov. Nicolae Ceauşescu:**

Nu sunt toţi tovarăşii?

Tov. Silviu Curticeanu:

Lipsesc tovarăşii Coman Ion şi Ilie Matei, care sunt la Timişoara, şi tovarăşa Suzana Gâdea. (...)

Tov. Nicolae Ceauşescu: Organele noastre de interne s-au purtat slab, pentru că normal era să nu lase să intre pe nimeni în sediul Comitetului judeţean de partid. Trebuia pusă pază, pentru ca asta este o regulă generală. Au avut o atitudine defetistă, capitulardă, atât organele Ministerului Apărării Naţionale, cât şi ale Ministerului de Interne.

Aseară am discutat cu ei şi le-am spus că în cursul zilei de astăzi să facă demonstraţii cu unităţi de tancuri. Să fie în centrul oraşului, să facă demonstraţie. Aceasta presupune că unităţile trebuiau să se găsească în centru.

Eu am dat ordin să se facă acest lucru, iar voi aţi făcut o plimbare. Nu era posibil să se întâmple ce s-a întâmplat dacă unităţile se găseau în centru. Trebuia lichidat repede toate aceste lucruri. Le-a trebuit o oră şi jumătate până s-au mişcat unităţile militare. Unde a fost demonstraţia de care am vorbit, pentru care am dat ordin?

Tov. Milea Vasile:

Am executat deplasarea din est către vest.

(…)

Tov.Nicolae Ceauşescu:

Am discutat cu voi şi azi-noapte, am discutat de mai multe ori şi la 2 şi la 3 şi la 4 dimineaţa, ce aveţi de făcut.

Tov. Elena Ceauşescu:

Trebuie să-l chemăm la telefon pe tovarăşul Coman când soseşte acolo.

Tov. Nicolae Ceauşescu:

Permanent făceau parte Ceauşescu, primul ministru, cei 2 vicepreşedinţi ai Consiliului de Stat, G.Rădulescu şi M.Mănescu şi 3 vicepreşedinţi: Elena Ceauşescsu, Oprea şi Dincă. Această formulă a existat şi înainte de Congresul XIV, în afară de Dincă", apud : Ion Calafeteanu, *Op. Cit*.p. 426-455.

Curticeanu, ia legătură şi Coman să-mi dea imediat telefon.

Tov. Silviu Curticeanu:

Am înţeles. Iau imediat legătura cu Timişoara.

(…)

Tov. Nicolae Ceauşescu:

Cum putem califica acest lucru. Să discutăm în Comitetul Politic Executiv această situaţie, iar eu, în calitate de comandant suprem, consider că aţi trădat interesele ţării, interesele poporului, ale socialismului şi n-aţi acţionat cu răspundere.

Tov. Vlad Iulian:

Aveţi dreptate, tovarăşe secretar general, aşa este.

Tov. Nicolae Ceauşescu:

Au spus că au scos trupele de securitate, dar erau neînarmate.

Tov. Iulian Vlad:

Aşa este. Au fost cu bastoane de cauciuc şi cu gaze lacrimogene.

Tov. Nicolae Ceauşescu:

De ce nu au mers înarmaţi?

Tov. Vlad Iulian:

Am crezut că nu este cazul.

Tov. Nicolae Ceauşescu:

De ce n-aţi raportat, să spuneţi, că am vorbit toată noaptea cu voi? Din momentul de faţă, dacă Comitetul Politic Executiv este de acord, destituim pe ministrul Apărării Naţionale şi pe ministrul de Interne şi pe comandantul trupelor de securitate. Din acest moment, preiau comanda armatei, să-mi pregătiţi Decretul. Convocaţi Consiliul de Stat, ca să facem totul legal, în seara asta. Nu mai am încredere în asemenea oameni. Nu se poate merge mai departe aşa. Toată noaptea am stat şi am discutat cu ei din 10 în 10 minute, ca apoi să-mi dau seama că ei nu fac ce le-am ordonat. De-abia pe urmă mi-am dat seama că ei nu fac ce le-am spus. Trebuia să-i omoare pe huligani, să nu-i bată ei. Tu crezi că huliganii aceia n-au ştiut care este situaţia cu voi, de ce au intrat în sediu? Intrarea în sediul organului de partid nu este admisă.

Cine v-a dat dreptul să vă consultaţi voi şi să nu luaţi măsurile care se impun pentru că eu am discutat cu voi şi v-am dat ordin?

Ştiţi ce ar trebui să vă fac, să vă pun în faţa plutonului de execuţie! Asta meritaţi, pentru că ceea ce aţi făcut voi înseamnă pactizarea cu inamicul! Ai făcut armata Milea, aşa se cheamă, nu?"[75].

În lucrări de memorialistică şi în unele variante ale stenogramei este amintit un episod din timpul şedinţei când Ceauşescu ar fi intenţionat să demisioneze: „Deci nu sunteţi de acord cu măsura propusă?! Atunci (trântind hârtiile din faţa sa şi ridicându-se de pe scaun), alegeţi-vă alt secretar general! (Se îndreaptă spre uşă, moment în care Silviu Curticeanu îl urmează ajungându-l, spunându-i: Nu aşa, tovarăşe secretar general. Eu niciodată n-am să vă părăsesc, voi rămâne totdeauna lângă dumneavoastră. În acest moment se ridică de pe scaun Constantin Dăscălescu care spune: Nu se poate, tovarăşe secretar general, noi nu asta am vrut. Nu se poate! În acest moment se ridică de pe scaune aproape întreg Comitetul Politic Executiv, creându-se un moment de derută. Ana Mureşan plângea. Elena Ceauşescu s-a dus spre el, convingându-l să revină pe scaunul său.) Tov. Dumitru Popescu: Eu nu înţeleg această reacţie, întrucât aici s-a exprimat o simplă părere. Tov. Emil Bobu: Vă rugăm să nu vă supăraţi, tovarăşe secretar general. Tov. Gheorghe Rădulescu: Eu nu am făcut propunerea aceasta ca să ajungem la o asemenea situaţie. A fost o simplă părere"[76].

Interpretarea generală ulterioară a fost că, în realitate, Ceauşescu nu intenţiona să demisioneze; dorea doar să-i fidelizeze şi mai mult pe colaboratorii săi. Mihnea Berindei, de exemplu, exprimă un astfel de punct de vedere: „În fine, stenograma şedinţei din 17 decembrie, veritabil scenariu de tragicomedie, pune în lumină singurătatea dictatorului înconjurat de linguşitori şi incapabili notorii, selectaţi în funcţie de obedienţa afişată şi în care el nu are decât o încredere relativă. Obişnuit să-şi impună voinţa fără oprelişti, el reacţionează cu violenţă când ordinele lui sunt puse în discuţie. Nu putem şti dacă intenţia lui de a părăsi sala a fost reală sau simulată, cum nu putem şti câte dintre manifestările de fidelitate, suscitate de

[75] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 143.

[76] *Ibidem.*

ameninţarea demisiei sale, au fost sincere sau dictate de frică (ca în cazul evident al slugarnicului Tudor Postelnicu). Cert este că singur Vasile Milea îl înfruntă cu demnitate şi va plăti cu viaţa îndrăzneala lui (constrâns la sinucidere sau ajutat să se «sinucidă»). În megalomania lui, Nicolae Ceauşescu nu vede că ameninţarea care planează asupra capetelor ministrului de Interne, al şefului Securităţii şi al ministrului Apărării Naţionale îi vor fi fatale. Plecarea sa în Iran, pentru două zile, poate fi interpretată şi ca un semnal pe care vrea să-l dea anturajului: el este cel care ţine frâiele în mână, ei nu au decât să-i execute ordinele"[77].

Atmosfera la nivelul conducerii superioare de partid se deteriora accentuat de la o oră la alta. O ultimă discuţie în CPEx., încropită în grabă, a avut loc în dimineaţa ultimei zile din existenţa regimului comunist. Starea de tensiune, deruta şi angajamentul confuz şi formal de a lupta (de fapt, acceptarea tacită a faptului împlinit!) le întâlnim în dialogul dintre demnitarii regimului, care încercau cu disperare să menţină integritatea centrului de putere comunist. Textul stenogramei acestei şedinţe este sugestiv[78]:

„Nicolae Ceaușescu: Ce-ai făcut, Radu?

Ion Radu: Am fost, aşa cum aţi ordonat. A fost imposibil să intrăm în discuţii. Nu am izbutit să intrăm în uzină. Plecau de la ICEM şi de la Turbomecanica, din Militari. Au plecat şi de la «23 August». Tovarăşul Avram nu a putut să-i mai reţină. S-a oprit toată activitatea la cuptoare.

---

[77] Mihnea Berindei, *20 de ani de la revoluţie. Ceauşescu, decembrie 1989.* Revista „22" din decembrie 1999.

[78] Şedinţa CPEx. A început la ora 10.00. La şedinţă au participat: Nicolae Ceauşescu, Elena Ceauşescu, Manea Mănescu, Emil Bobu, Constantin Dăscălescu, Ion Dincă, Ştefan Andrei, Ion Radu, Lina Ciobanu, Ioan Totu, Paul Niculescu-Mizil, Ludovic Fazekaş, Dumitru Popescu, Gheorghe (Gogu) Rădulescu, Silviu Curticeanu, Mihai Gere, Nicolae Giosan, Ana Mureşan, Suzana Gâdea, Ion Stoian, Ioan Ursu, Tudor Postelnicu, Iulian Vlad. *Au lipsit: Ion Coman, Ilie Matei, Cornel Pacoste, Ioan Toma (trimişi „să ia măsuri" la Timişoara), Nicolae Constantin (trimis la Cluj), Gheorghe Pană (trimis la Braşov), Miu Dobrescu (trimis la Târgu-Mureş), Constantin Olteanu (trimis la Iaşi), Iosif Szász (trimis la Reşiţa), Gheorghe Oprea (aflat în vizită în Turcia), Barbu Petrescu (s-a motivat că era în Piaţă), Vasile Milea (se sinucisese) şi Gheorghe David.*

Nicolae Ceaușescu: Acum reiese că acţiunea este bine organizată și pusă la punct. Cu puţin înainte, generalul Milea s-a împușcat. Aveţi armament în întreprinderi?

Ion Radu: Muniţie nu este. Muniţia am scos-o de la toate întreprinderile din ţară. Dar în momentul de faţă am primit informaţii că pe Șoseaua Kiseleff a fost atacată, sau probabil că a cedat, o unitate militară și s-au dat arme care pot să înarmeze un batalion cu trei unităţi de foc.

Nicolae Ceaușescu: Generalul Milea a plecat de la mine și după două minute am fost informat că s-a împușcat. Având în vedere și comportarea sa în toată această perioadă, reiese că el, de fapt, a sabotat aplicarea măsurilor și a lucrat în strânsă legătură cu străinii. Acest lucru reiese clar. S-a creat o situaţie gravă. În Capitală nu au aplicat nicio măsură, nu au aplicat dispoziţiile date. Și reiese că tot ce am discutat noi, pentru Capitală, a fost folosit pentru a putea să se organizeze în alte părţi. Sigur, acum nu este timp să facem discuţii. Vreau să-i întreb pe cei prezenţi aici, din Comitetul Politic Executiv, *care este hotărât să lupte și care nu?*

O voce din sală: *Luptăm toţi. Ce mai avem de făcut?*

Nicolae Ceaușescu: *Ce spui, Mizil?*

Paul Niculescu-Mizil: *Să nu luptăm? Luptăm!*

Nicolae Ceaușescu: *Cine nu se angajează sau s-a angajat faţă de alţii să spună. Că nu se poate merge mai departe așa!*

Tudor Postelnicu: *Sunt hotărât să lupt până la urmă, tovarășe secretar general!*

Manea Mănescu: *Acesta a fost idealul vieţii noastre, deci vom lupta până la ultima picătură.*

Nicolae Ceaușescu: *Ce spui, Andrei?*

Ștefan Andrei: *Luptăm, tovarășe secretar general!*(s.ns.)

Nicolae Ceaușescu: Să declarăm imediat starea de necesitate în întreaga ţară. Aceasta este conform Constituţiei și este dreptul președintelui. Nu trebuie să convocăm Consiliul de Stat. Sunteţi de acord?

Constantin Dăscălescu: Eu m-am ridicat în picioare de la început.

Elena Ceaușescu: Dacă eşti de acord cu starea de necesitate?

Constantin Dăscălescu: Altă soluţie nu mai există.

Nicolae Ceaușescu: Atunci, să acţionăm!

Constantin Dăscălescu: Dacă aceştia au pus mâna pe arme, i-au dezarmat pe militari, ce or să facă?

Silviu Curticeanu: Or să tragă. Tragem și noi! Crezi că au luat armele ca să se uite la noi?

Gheorghe Rădulescu: Din informaţii, coloanele de muncitori au pornit către centru și trebuie luate măsuri ca să fie evitată vărsarea de sânge.

Constantin Dăscălescu: Am fost și voi fi alături de dumneavoastră până crăp, dar cred că trebuie să chibzuim dacă tragem în muncitorii cinstiţi.

Ion Radu: Am fost și aseară, și acum dimineaţă în zone diferite. Situaţia este deosebit de gravă. Au plecat în masă din fabrici.

Suzana Gâdea: A fost totul organizat.

Ion Radu: Ministrul Vlad spune că, izolat, mai sunt nişte grupuri de militari dezarmaţi.

Elena Ceaușescu: Nu este timp de poveşti.

Ion Radu: O parte din muncitori sunt înarmaţi.

Tudor Postelnicu: Faţă de ceea ce s-a pus în discuţie, ridic și eu o problemă. Am înţeles de ieri că împotriva muncitorilor nu se va trage. Avem acum această situaţie creată și noi suntem convinși că nu muncitorii cinstiţi sunt aceia care vor deschide focul, ci lepădăturile și pleava. Împotriva acestora nu trebuie să fim indiferenţi.

Ion Dincă: Dacă aceştia dezarmează Armata noastră și vor să intre în sediu?

Iulian Vlad: Armata nu se lasă dezarmată.

Constantin Dăscălescu: Cei care sunt trădători s-au lăsat dezarmaţi.

Nicolae Ceaușescu: Sigur că nu putem trage în muncitori. Noi suntem reprezentanţii muncitorilor și nu putem trage în muncitori, dar sunt și lichele.

Elena Ceaușescu: Cine se lasă dezarmat este ticălos!

Constantin Dăscălescu: Vom vedea dacă masele vin liniștite, dar dacă vin cu arma în mână, atunci să se tragă în ei.

Ion Dincă: Acest ordin mai trebuie transmis o dată.

Tudor Postelnicu: În condiţiile în care se deschide focul împotriva Armatei, aşa cum este prevăzut în Constituţie, atunci se deschide focul.

Nicolae Ceaușescu: Aveţi altă părere?

Paul Niculescu-Mizil: De ce la fabrici activitatea noastră nu s-a simţit?

Nicolae Ceaușescu: Trădătorul Milea este de vină și probabil mai sunt și alţii.

Silviu Curticeanu: Acum nu avem timp de pierdut.

Nicolae Ceaușescu: Trădătorul Milea a plecat de aici și s-a sinucis. I-am spus să se ducă să dea ordin să aducă unităţile militare și el s-a sinucis. A intrat în sala de comandament și s-a sinucis și atunci reiese clar că tot timpul a sabotat și, de fapt, a acţionat împotrivă, a făcut tot ce se cunoaște. Noi am hotărât că împotriva intereselor ţării nu există înţelegere.

Manea Mănescu: Cine îi ia locul?

Constantin Dăscălescu (Replică teribilă; el era prim-ministru și, normal, trebuia să fie cel care propune o persoană pentru o funcţie în cabinetul său. m.ns.)**:** *Are grijă șeful statului*.

Nicolae Ceaușescu: L-am chemat pe primul adjunct și este deja la dispoziţia mea. Lucrează aici.

Suzana Gâdea: Eu am văzut aseară niște tineri neînarmaţi. Puteau fi luaţi, pentru că atunci când a început să se tragă, au fugit. Acum trebuie să avem și noi bâte să ne apărăm.

Nicolae Ceaușescu: Ce facem?

Iulian Vlad: Procedăm cum aţi spus.

Tudor Postelnicu: Așa facem”[79].

---

[79] La ora 8.00 Ceaușescu a convocat o ședinţă urgentă a Comitetului Politic Executiv al PCR. în care Vasile Milea nu a reușit să prezinte un raport coerent despre situaţia din teren. Ceaușescu l-a amenințat și jignit: „Marș și adu trupele!”. Vizibil marcat de această reacţie, Milea „bântuie” aproape o oră prin sediul CC, apoi sfârșește, la ora 9.35, într-un birou de la etajul 6. Ceaușescu anunţă că generalul Milea s-a sinucis și îi pune eticheta: „laș și trădător”. În context, Ilie Ceaușescu a venit la CC, chemat de secretarul Hârjeu. „Am intrat în Cabinetul 1 și mi-a spus: «Uite, Milea s-a sinucis». Era afectat atunci. Era și ea acolo, lângă el. Și el mi-a spus: «Te pregătești să iei comanda Armatei!». Îi zic: «Eu nu pot să iau comanda Armatei. Nu e calitatea mea». Așa că mi-a zis: «Atunci du-te și te-mbracă militar și te duci la minister! Nu mai pierde timpul aici!». Așa că am refuzat. Oricum, nu îmi dădea comanda Armatei, dar probabil a încercat, că deja îl chemase pe Stănculescu”, a declarat Ilie Ceaușescu, în 1994, Comisiei senatoriale de

Discuţia dezvăluie degringolada din interiorul *Centrului de putere* în proximitatea prăbuşirii lui. În acelaşi timp, putem observa caracterul persoanelor din anturajul dictatorului, calitatea morală şi nivelul de instruire al acestora. Ceauşescu însuşi s-a lansat în critici jenante şi insinuări la adresa lui Vasile Milea, pe care-l considera „ţap ispăşitor" pentru dezastrul pe care chiar el l-a provocat. Lipsit de simţul realităţii, Ceauşescu le cerea tovarăşilor săi „să lupte", însă nimeni nu înţelegea cu cine, pentru ce şi cu ce. Le cerea celor care „s-au angajat faţă de alţii să plece", apela la luptele pe care le-a câştigat în anii de început ai comunismului, când activiştii se confruntau cu *duşmanul de clasă*.

Fără îndoială, străinătatea monitoriza strâns şi atent evoluţiile din România, apelând la toate mijloacele şi canalele obişnuite: cele diplomatice, de presă, ale serviciilor speciale etc. Conform practicii timpului, Securitatea informa constant şi în detaliu (adeseori cu „înfloriturі" care să atragă aprecierea faţă de rolul, abnegaţia, loialitatea şi priceperea agenţilor săi) pe conducător despre acţiuni oficiale, sau de culise, în legătură cu România. S-au păstrat o parte din rapoartele şi notele informative trimise de şefii Securităţii către Ceauşescu. Câteva dintre acestea au fost reţinute în fondul creat de Comisia Senatorială Privind Acţiunile desfăşurate în Revoluţia din Decembrie 1989. Sunt relevante, mai ales, stenogramele Comisiei conduse de Gabrielescu, care se regăsesc în Raportul oficial al acestei Comisii[80].

În interviul acordat postului „Radio France International", la 24 noiembrie 1989, consilierul prezidenţial sovietic Oleg Bogomolov declara că *„Procesul care se desfăşoară în prezent în unele ţări din Europa de est are un caracter ireversibil şi de generalitate. Anumiţi conducători politici pot să nu fie conştienţi de necesitatea unor asemenea schimbări, dar viata însăşi le-o va impune. De aceea eu privesc cu un anumit optimism evoluţia viitoare a României*"[81].

---

anchetă a evenimentelor din Decembrie 1989.

[80] Apud: Col (r). Prof. univ. dr.ing. Marian Rizea, *Schimbarea..., vol I…*, Ploieşti, 2013.

[81] *Idem*, D.S.S./SIE nota 0086 / 27.11.1989.

Conform unei informări făcute de Securitate[82], după reuniunea la nivel înalt a CEE de la Strassbourg (10 octombrie 1989), preşedintele Franţei ar fi afirmat: *„...problema unor provincii cum ar fi Silezia, Mazuria, Prusia Orientală etc. trebuie să rămână intangibilă. În schimb nu trebuie să se omită existenţa divergenţelor între Ungaria şi România în problema Transilvaniei sau problema Basarabiei... Franţa şi URSS trebuie să-şi reia rolul de asigurare a echilibrului în Europa, aşa cum au făcut-o de secole*"[83]. Nu am identificat surse occidentale credibile care să confirme o astfel de afirmaţie. De altfel, aceasta este neverosimilă: cum putea preşedintele francez – cu premierul britanic şi cancelarul german de faţă – să spună că problemele Europei vor fi rezolvate de Franţa şi URSS? Mai degrabă, Securitatea ajunsese să-l informeze pe Ceauşescu exact cu ceea ce acesta dorea să audă.

La sfârşitul anilor '80 ai secolului trecut Rapoartele informative ale Securităţii subliniau că România a fost nelipsită de pe agenda contactelor politico-diplomatice la nivel înalt şi a reuniunilor unor organisme suprastatale. Despre întâlnirea din Malta, dintre Bush şi Gorbaciov, se arăta că ea s-ar fi organizat *„la iniţiativa sovieticilor, în scopul redefinirii sferelor de infuenţă.…Sunt date că URSS va face noi concesii în favoarea americanilor în schimbul obţinerii de ajutoare economice şi financiare. Din datele de care dispunem rezultă că la întâlnirea dintre Bush şi Gorbaciov ar urma să se discute şi problema exercitării de noi presiuni coordonate asupra acelor ţări socialiste care nu au trecut la aplicarea de «reforme reale», fiind avute în vedere îndeosebi R.P. Chineză, Cuba şi România. Cu privire la ţara noastră, Bush va releva că statele membre ale NATO vor continua aplicarea de restricţii în relaţiile lor cu România şi va solicita ca şi URSS să procedeze în mod similar, mai ales prin reducerea livrărilor sovietice de ţiţei, gaz metan şi minereu de fier…"*[84]. Rămânem circumspecţi şi în legătură cu aceste detalii.

---

[82] *Idem*, D.S.S./SIE/nota 00288 din 12.12.1989.

[83] *Idem.*

[84] Apud, Marian Rizea, *op.cit.,* D.S.S./SIE/ Notă raport 00275 din 01.12.1989.

În aceeaşi logică, Securitatea punea pe seama Cancelarului Kohl şi preşedintelui Mitterrand acţiunea de sprijinire a „*frontului comun al forţelor de opoziţie din ţările socialiste*”[85], iar despre Administraţia americană se afirma că ar fi distribuit responsabilităţile influenţării proceselor din ţările blocului comunist – România fiind repartizată Franţei şi Italiei, împreună cu Bulgaria şi Ungaria[86]. Păstrăm rezerve faţă de astfel de afirmaţii până la publicarea unor documente oficiale occidentale pe acest subiect.

Analizând acum rapoartele Securităţii, prin care Ceauşescu şi alţi demnitari erau informaţi despre interesul Occidentului capitalist pentru schimbarea regimului din România, putem deduce că responsabilii Securităţii urmăreau să supraliciteze, să-i provoace pe liderii de la Bucureşti să ia măsuri speciale pentru securizarea regimului sau, dimpotrivă, să declanşeze şi în România, sub control, reforme de natura celor prezente deja în spaţiul comunist.

Securitatea informa că la Paris şefii de stat şi de guvern din statele CEE ar fi decis, „…cu privire la ţara noastră, în contextul poziţiilor concertate ale SUA şi URSS, se are în vedere intensificarea acţiunilor vizând crearea unor tensiuni interne, destabilizatoare prin folosirea unor stări de nemulţumire şi incitări în mediul minorităţii maghiare considerându-se că în acest fel România ar putea fi determinată să nu mai obstrucţioneze procesele ce au loc în est”[87].

Ceauşescu se folosea, în deciziile sau discursurile sale, de aceste informaţii, sugerând că este la curent cu încercările Occidentului, dar că are totul sub control. „*Tot ce s-a întâmplat şi se întâmplă în Germania, în Cehoslovacia şi în Bulgaria, acum şi în trecut în Polonia şi Ungaria* – spunea el – *sunt lucruri organizate de URSS cu sprijinul american şi al Occidentului. Trebuie să fie foarte clar acest lucru, iar ceea ce s-a întâmplat în ultimele trei ţări – RD Germană, Cehoslovacia, Bulgaria au fost lovituri de stat organizate şi cu sprijinul plevei societăţii, cu sprijin străin. În acest fel trebuie înţelese lucrurile. Nu se pot*

[85] *Idem*, Nota SIE 00252/793/07.11.1989.

[86] *Idem*, (D.S.S./SIE/Nota 00257/815 din 13.11.1989).

[87] *Idem*, D.S.S./SIE /nota 00263/22.11.1989.

judeca altfel. (…) *Acum în Europa este o situaţie de capitulare, de pactizare cu imperialismul, pentru lichidarea socialismului.*" [88]

Peste trei zile, şeful regimului relua: „*Reiese clar chiar din declaraţia lui Bush că a discutat despre situaţia din România, că trebuie să se ia unele măsuri împotriva României. Bush a declarat că a discutat cu Gorbaciov la Malta acest lucru. Iar Gorbaciov a ascultat fără să dea nici un răspuns, de fapt a fost de acord. Gorbaciov a spus că nu a dat nici un răspuns*"[89].

Este evident că Securitatea l-a informat tot timpul pe secretarul general despre situaţia din ţară şi din străinătate, iar acesta folosea fără rezerve informaţiile pe care le primea. Întors din vizita în Iran, în seara zilei de 20 decembrie 1989, şeful regimului a organizat o teleconferinţă cu prim-secretarii de la judeţe, în care a prezentat punctul său de vedere despre natura, scopul şi forţele implicate în revolta de la Timişoara. Atunci a calificat incidentele de la Timişoara ca fiind „... organizate şi dirijate de cercurile revanşarde, revizioniste, cu scopul clar de a provoca dezordine, de a destabiliza situaţia din România, de a acţiona în direcţia lichidării independenţei şi integrităţii teritoriale a României"[90].

Prin urmare, în contextul agravării situaţiei, dictatorul invoca două pericole: acţiunea pentru lichidarea regimului comunist şi, respectiv, distrugerea integrităţii ţării, ca argumente care să-i trezească din apatie şi indiferenţă atât pe activiştii de partid, cât şi aparatul de stat pentru că – spera el – atât unii, cât şi ceilalţi, ar fi devenit conştienţi că aveau de pierdut dacă sistemul socialist şi regimul comunist ar fi fost înlăturate.

Deşi era la curent cu aceste informări, şeful regimului nu a recunoscut niciodată – nici public, nici în cercul restrâns al fidelilor săi – cauzele reale pentru care populaţia s-a revoltat. El le-a cerut responsabililor de la judeţe să organizeze adunări ale oamenilor muncii în care să fie condamnat comportamentul „huliganilor" din Banat. Aceleaşi idei le-a transmis public, prin televiziune, într-o alocuţiune scurtă, în care timişorenii erau

[88] Stenograma şedinţei CPEx. din 17.12.1989. (Ion Calafeteanu, *op.cit.* p. 125-128.

[89] Stenograma teleconferinţei din 20.12.1989. (Ion Calafeteanu, op.cit. p. 190-193).

[90] *Idem.*

din nou calificaţi drept „huligani" şi „terorişti". Imediat (la ora 20.30), Ceauşescu a emis Decretul pentru instituirea Stării de necesitate pe întreg teritoriul judeţului Timiş şi a obligat Armata, Securitatea şi Miliţia la reimpunerea măsurilor severe de control în toate localităţile din judeţ şi de capturare a liderilor Revoluţiei.

Spusele lui Ceauşescu, pronunţate pe un ton grav, au creat îngrijorare şi mai mare în întreaga ţară. Practic, a fost ca un semnal că regimul comunist poate fi înfruntat. Ca urmare, în dimineaţa zilei de 21 decembrie protestul s-a extins cu repeziciune în toate zonele din vestul ţării: la Sibiu, la Cluj-Napoca, la Cugir, la Arad, la Reşiţa, la Ghimbav, la Braşov, la Tg. Mureş.

Orice analiză conducea la ideea că evenimentele de la Timişoara vor ajunge şi în Bucureşti, dar Nicolae Ceauşescu a nesocotit toate avertismentele şi a acceptat sugestia de a organiza un miting în sprijinul regimului, chiar sub balconul CC. La ora 12.30, a început discursul său apăsat şi grav despre natura revoltei de la Timişoara (n-a spus nimic despre alte oraşe), care atentează la dorinţa românilor de a îndeplini hotărârile Congresului al XIV – lea al partidului, le-a promis celor din piaţă un spor al retribuţiei (200 lei), pensiei (cu 100 lei), ajutoarelor sociale (cu 300 lei) şi alocaţiilor pentru copii (cu 30 de lei). „Aplauzele puternice" de pe bandă n-au mai fost preluate de manifestanţii aduşi la ordin. Ştirea n-a produs nici o emoţie, câteva voci din primele rânduri acompaniau fără convingere lozincile transmise prin amplificatoarele de sunet.

Un zgomot puternic (petardă, voce puternică sau efect în staţia de amplificare) a produs panică şi a provocat dezordine între manifestanţi. Stupefiat, Ceauşescu – împreună cu Elena – a făcut apel disperat la restabilirea ordinii în piaţă. Transmiterea mitingului în direct de către Televiziune a permis ca toată ţara să asiste la declanşarea protestului general.

Dintr-o manifestaţie gândită pentru a sprijini regimul comunist lovit de criză, mitingul s-a transformat într-o demonstraţie antiregim, într-o revoltă, aşa încât autorităţile au trecut la lichidarea ei. Măsuri severe de combatere a

acţiunii manifestanţilor se instituie peste tot în Capitală, însă manifestanţii s-au regrupat în mai multe locuri din oraş: Piaţa Romană, Piaţa Universităţii, Sala Dalles, Hotelul Bucureşti, Casa Centrală a Armatei, Piaţa Unirii etc. Mai mult, grupurile de manifestanţi s-au radicalizat, au apărut liderii care au decis să îndrepte mulţimile către palatul CC al PCR.

Pentru început, forţele de miliţie şi securitate au reuşit să blocheze manifestanţii care se îndreptau către sediul CC, fără utilizarea focului de armă. În jurul clădirii respective s-au adus forţe noi şi tehnică militară.

Scutierii blocând marşul manifestanţilor către Piaţa Palatului[91].

Primul foc de armă s-a înregistrat în ziua de 21 decembrie, la 16.45, în dreptul hotelului Negoiu, unde manifestanţii încearcau să rupă cordoanele de ordine pentru a pătrunde în piaţa CC. În context, un ofiţer de miliţie a executat foc direct asupra manifestanţilor şi prima victimă, un bărbat, a căzut împuşcată. Situaţia se complica de la un moment la altul, erau deja multe forţe aduse în sprijin la CC şi, ca o consecinţă, imaginea unei clădiri în asediu era clar conturată. Pentru coordonarea unor forţe militare atât de diverse ca apartenenţă, s-a constituit un comandament, dar structura

[91] www.ziaristionline.ro%2F2011%2F01%2F03%2Frevolutia-din-decembrie-1989-traita-de-ziaristul-florin-budescu.

lui era neomogenă, nu asigura nici pe departe o conducere unitară.

Ciocnirile dintre manifestanţi şi forţele de represiune deveneau tot mai frecvente, violente şi se extindeau. Intervenţia unităţilor armatei – neantrenate pentru acest tip de acţiuni – a sporit haosul şi incidentele soldate cu morţi şi răniţi.

Se folosesc maşinile de luptă pentru dispersarea manifestanţilor[92]

Seara, manifestanţii s-au retras spre Piaţa Romană şi spre Hotelul Intercontinental. Un vehicul militar, care transporta muniţie, a fost blocat de manifestanţi în faţa hotelului Intercontinental, iar soldatul şofer, lovit în cap cu un obiect contondent, şi-a pierdut cunoştinţa, autovehicolul a continuat deplasarea necontrolat, şi a lovit cetăţenii şi soldaţii din zonă. Incidentul s-a soldat cu morţi şi răniţi. Speriaţi şi confuzi, soldaţii din dispozitiv au deschis focul la întâmplare. Din nou s-au înregistrat morţi şi răniţi în rândul manifestanţilor.

[92] www.descopera.org%2Revolutia-din-1989-si-ultimele-zile-de-comunism

Coloanele de manifestanţi sunt întâmpinate de transportoare blindate[93]

Din dispoziţia generalului Vasile Milea au fost aduse în zonă alte subunităţi, însă manifestanţii – organizaţi mai bine – au blocat bulevardul Nicolae Bălcescu printr-o baricadă în zona hotelului Intercontinental. Aici şi-au pus viaţa în pericol Dan Iosif, Dumitru Dincă, Romeo Raicu, Ionel Pop, Radu Silaghi şi alţii, care s-au adresat manifestanţilor şi cetăţenilor care-i priveau aprobator de pe trotuar, chemându-i în sprijin[94].

Pentru că devenise suspicios şi nu mai avea încredere în şefii de la Securitate şi de la Armată, Ceauşescu a decis să preia personal conducerea acţiunii de restabilire a ordinii, declarând ritos: „suntem în Stare de război, nu de necesitate".

[93] *Idem.*

[94] Pe lângă cei ucişi, 700 de manifestanţi au fost răniţi şi peste 800 au ajuns în arestul de la Jilava.

Imagine din 21 decembrie 1989, Piaţa Universităţii[95]

Realizând, în fine, dimensiunea crizei, amplificată de dezastrul mediatic produs de imaginile transmise în direct de la mitingul din Piaţa Palatului, dictatorul s-a adresat din nou românilor, prin postul naţional de televiziune (la ora 18.00) spunând: „…avem de-a face cu o acţiune bine organizată şi dirijată, cu orientare precisă de destabilizare şi îndreptată împotriva integrităţii şi suveranităţii României”[96].

Bănuind că unii responsabili din nomenclatură nu mai erau dispuşi să-l sprijine necondiţionat pentru continuarea confruntărilor, Ceauşescu a făcut apel la activul de partid şi la membrii de partid obişnuiţi, atenţionând că „acum se verifică calitatea de membru de partid”[97]. El avertiza că represiunea era îndreptată către „oricine încalcă ordinea şi liniştea (…), şi pune în primejdie integritatea ţării, liniştea şi bunăstarea poporului”[98].

[95] www.fotoshooting.ro%2Fpoze-din-vechiul-bucuresti-arhiva-foto-sangeroasa-revolutie%2Fpoze-fotografii-din-vechiul-bucuresti-sangeroasa-revolutie-din-1989-21.

[96] Ion Calafeteanu (coordonator), *Revoluţia română din decembrie 1989. Documente*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2008, Document nr. 43.

[97] *Idem.*

[98] *Ibidem*.

„Nu există decât o cale – lupta" –, decreta şeful regimului. În disperare de cauză, el le comunică miniştrilor apărarii, securităţii şi internelor că a instituit o comandă unică, sub conducerea sa, dar responsabilităţile au rămas tot în sarcina miniştrilor respectivi şi a şefului Gărzilor patriotice.

După ora 19.00, în faţa hotelului Intercontinental forţele de represiune au încercat în zadar să înlăture baricada ridicată de revoluţionari. Aceştia au rezistat eroic.

Noaptea târziu, Vasile Milea a revenit în zona respectivă (însoţit de comandanţi de la CIT şi de la Armata I-a), unde a adus noi detaşamente blindate. Baricada a fost incendiată şi, la o jumătate de oră după miezul nopţii, a fost, în sfârşit, înlăturată de tancuri. Forţele terestre, folosind gaze lacrimogene, i-au alungat apoi pe revoluţionarii prezenţi în zonă. Atacul s-a soldat cu morţi şi răniţi în rândul revoluţionarilor. Au fost ucişi 48 de revoluţionari, ceilalţi au fost arestaţi sau împinşi către Piaţa Unirii. Cei reţinuţi au fost bătuţi şi maltrataţi în beciurile arestului Miliţiei Municipiului, la închisoarea Jilava sau în alte centre.

Către dimineaţă, municipalitatea s-a grăbit să steargă urmele confruntării de peste noapte, astfel încât să nu se mai cunoască nimic[99].

Dar spre dimineaţă, manifestanţii care au reuşit să evite atacurile forţelor de represiune s-au îndreptat către marile platforme industriale ale oraşului pentru a-i convinge pe angajaţii care ieşeau din schimbul de noapte să li se alăture. Extrem de motivaţi şi decişi, ei au intrat în contact cu muncitorii, le-au explicat întâmplările de peste noapte şi i-au convins de dreptatea cauzei şi acţiunilor lor. Ca urmare, angajaţii de pe platformele industriale ale Bucureştiului au hotărât să se deplaseze, în coloane, către Comitetul Central pentru a-i cere explicaţii lui Nicolae Ceauşescu. Am văzut cum demnitarii şi activiştii trimişi să-i oprească pe muncitori s-au întors speriaţi să raporteze la „Centru" că nu şi-au îndeplinit misiunea.

Într-adevăr, în ziua de 22 decembrie, la ora 07.00, coloanele de manifestanţi din Militari, Pantelimon, Griviţa, Berceni, Pipera au pătruns spre centrul Capitalei, scandând:

[99] Ceauşescu l-a desemnat special pentru această operaţiune pe Ion Dincă.

„Jos dictatorul!", „Jos călăul!", „Jos Ceaușescu!", „Noi suntem poporul!". Acțiunea părea coordonată. În fața determinării manifestanților, forțele de ordine și dispozitivele militare nu au intervenit; între angajați și soldați au început negocieri și discuții. Unii comandanți au retras din proprie inițiativă militarii din dispozitive, de teamă ca aceștia să nu fie dezarmați; ulterior s-a primit ordin în acest sens de la Marele Stat Major, dar în multe situații deciziile le-au luat micii comandanți.

La fel au procedat muncitorii de pe platformele industriale din aproape toate marile orașe din vestul și centrul țării, dar Deznodământul cel mai grav pentru regim era așteptat de la București.

În acest timp, dictatorul improviza diverse soluții pentru a câștiga timp. El l-a chemat pe generalul Stănculescu să-l numească în locul lui Vasile Milea, despre care aflase că s-a sinucis. Alegerea s-a dovedit neinspirată, Stănculescu (cu un picior în ghips, imagine semnificativă pentru ultima fază a crizei Centrului de putere) nu s-a „remarcat" decât prin organizarea evacuării familiei prezidențiale, cu elicopterul, de pe terasa sediului CC.

Familia dictatorului s-a implicat și ea în discuțiile despre posibilele soluți pentru ieșirea din criză. Nicu Ceaușescu, prim-secretarul de la Sibiu, a fost apelat telefonic de mama sa și de unchiul său, Ilie Ceaușescu, în mai multe rânduri. Ilie Ceaușescu s-a prezentat de mai multe ori la CC, dar sugestia lui (o schimbare de guvern) a fost, inițial, respinsă. Chemat după moartea lui Milea, el ar fi refuzat oferta fratelui de a lua conducerea Ministerului Apărării (așa cum rezultă din audierea lui de către Comisia senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989)[100].

În ultimul moment, Nicolae Ceaușescu a acceptat soluția schimbării guvernului, dar era prea târziu, Birocrația

[100] Sunt și afirmații făcute de Stănculescu, potrivit cărora Ilie Ceaușescu se încăpățâna să preia conducerea Ministerului, chiar în clipele în care fratele său părăsea Puterea. Stănculescu ar fi fost nevoit să folosească forța pentru a-l îndepărta din biroul ministrului Milea. Apud: Constantin Corneanu, *Victorie însângerată. Decembrie 1989*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 654.

comunistă lucra foarte greoi. Ilie Ceauşescu a intenţionat să-i informeze pe reprezentanţii militari ai URSS şi ai Chinei despre această intenţie, dar n-a fost timp să-l primească decât pe sovietic. În timpul convorbirii cu acesta, fratele său părăsise puterea şi-l suna, disperat, de la Snagov.

Aşa cum am prezentat mai sus, după ce activiştii trimişi în faţa manifestanţilor s-au întors fără să-i poată opri, Ceauşescu le-a cerut din nou, imperativ, lui Postelnicu şi Vasile Milea, să împiedice pătrunderea manifestanţilor în Piaţa Palatului. Vasile Milea s-a conformat. A dat ordin să vină, urgent, formaţiuni blindate din afara Capitalei (Târgovişte, Slobozia, Mihai Bravu), care să se dispună în apărarea sediului CC al PCR, dar realitatea făcea imposibilă executarea acestui ordin. Din iniţiativa lui Ilie Ceauşescu, dintr-un elicopter s-au lansat, în diferite zone, manifeste care cereau populaţiei să nu răspundă provocărilor şi să sprijine acţiunile guvernului. Fostul responsabil al regimului ateu îi îndemna acum pe oameni „să lase revolta de-o parte şi să se pregătească mai bine de Sărbătorea naşterii Domnului". Manifestele au produs efecte contrare faţă de cele scontate de şeful politic de la armată.

Informat că există riscul dezarmării militarilor de către manifestanţi, Vasile Milea, tot mai confuz, a ordonat şi el dispozitivelor militare să evite contactul cu populaţia, să se replieze în jurul obiectivelor de apărat şi să nu folosească armamentul din dotare. Acest ordin era tardiv (09.10, prin reţeaua radio de la indicativul RONDOUL), întrucât micii comandanţi procedaseră singuri la această măsura. După doar 10 minute, generalul s-a retras într-un birou şi s-a sinucis. Stănculescu (chemat cu o seară înainte de la Timişoara pentru a-l înlocui pe Milea!) a reuşit să-l salveze pe dictator de furia manifestanţilor. El a confirmat ordinul de întoarcere în cazărmi a efectivelor chemate în apărarea clădirii CC.

Am descris mai sus atmosfera disperată şi sumbră a *ultimei şedinţe a centrului de putere comunist*. Acesta s-a prăbuşit, s-a autodizolvat sub presiunea protestatarilor. Nu s-a găsit nimeni din CPEx. să-şi asume răspunderea şi să

preia puterea în locul secretarului general, care a fugit de frica manifestanţilor. Fiecare a fugit, sau au stat ascunşi, până au fost descoperiţi de revoluţionari[101].

După ocuparea pieţei de către coloanele de manifestanţi, şefii structurilor de forţă au dispus oprirea represiunii, iar trupele s-au întors în cazărmi. Şeful Securităţii, Iulian Vlad, a dat şi el libertate de acţiune forţelor sale[102]. Doi ofiţeri din Miliţie (Suceavă şi Rădulescu) s-au grăbit să semneze un document cu unul dintre liderii manifestanţilor (Marian Gostin) prin care se anunţa că Inspectoratul General al Miliţiei va declara oficial că trece de partea Revoluţiei. La aceeaşi oră, în mai multe localităţi, o parte din militari s-au solidarizat cu manifestanţii.

În ciuda acestor realităţi, la Radio continua să se prezinte decretul prezidenţial cu privire la instituirea stării de necesitate în toată ţara (ora 10.51). Populaţia, stârnită şi mai mult de acest anunţ, a ieşit în stradă în toate marile oraşe. În dispreţul oricărei realităţi, erau interzise întrunirile publice şi circulaţia în grupuri mai mari de cinci persoane, circulaţia pe timpul nopţii, măsuri alese anume să incite şi mai mult populaţia. Decretul a fost urmat de un Comunicat despre sinuciderea generalului Vasile Milea, care era făcut răspunzător pentru criza declanşată în ţară şi era considerat trădător: „...toate zvonurile şi minciunile – se spunea în Comunicat – au fost dirijate în strânsă legătură cu trădătorii din ţară şi cu cercurile imperialiste de către trădătorul Vasile Milea care a organizat aceste provocări, a spus minciuni şi a informat fals situaţia din ţară”[103].

[101] La această ultimă şedinţă, Ceauşescu a obţinut angajamentul celor prezenţi că vor lupta până la capăt. Un angajament confuz, dar pe care cei din CPEx. şi l-au asumat la propriu. Iată mărturia ulterioară a unuia dintre ei: „Dl. Dincă: În momentul în care Ceauşescu a fugit şi ne-a lăsat fără nici un fel de indicaţie, după ce ne luase jurământul că luptăm, fără să ne spună ce să facem, am socotit că nu mai este cazul să existe vreo opunere din partea cuiva împotriva maselor şi a celor întâmplate încă din ziua de 22 decembrie, când s-a intrat în sediul CC. Am făcut într-adevăr asociaţia că se încearcă ceva în favoarea lui Ceauşescu”.(Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p.381.)

[102] Nu s-a găsit un ordin scris al generalului Vlad prin care forţele pe care le conducea să procedeze într-un anume fel (precum N.tf. 38 şi 39 de la MApN). Este doar o mărturie a lui Ilie Verdeţ care aminteşte că Vlad a dat un telefon către biroul său din cabinetul lui Ilie Verdeţ, care se afla în sediul CC. Apud: Constantin Corneanu, *Victorie*..., p. 672.

[103] http://www.rador.ro/2014/12/12/revolutia-romana-din-decembrie-1989.

Comunicatul s-a reluat de mai multe ori, accentuând pe faptul că Milea ar fi ascuns conducerii de partid situaţia reală şi distrugerile de la Timişoara.

Pentru că, practic, după ocuparea Pieţei Palatului de către manifestanţii ostili[104], şeful regimului era în imposibilitatea de a mai exercita actul conducerii, generalul Stănculescu i-a propus să părăsească urgent sediul CC. Cum toate ieşirile erau blocate de către manifestanţi, singura cale rămasă era cea a aerului (varianta galeriilor subterane a fost exclusă chiar de Securitate !), aşa încât au fost chemate două elicoptere. În faţa pericolului iminent, la îndemnul generalul de securitate Marin Neagoe, Ceauşescu a acceptat această soluţie. Într-adevăr, către ora 12.00 primul grup de revoluţionari pătrunsese în sediul CC – simbolul Centrului de putere al regimului comunist. Peste doar 6-7 minute, soţii Ceauşescu (însoţiţi de Manea Mănescu şi Emil Bobu) părăsesc pentru totdeauna sediul CC şi Puterea, sub privirile sutelor de mii de bucureşteni adunaţi în Piaţă, care au văzut cum se îndepărtează elicopterul prezidenţial (celălalt elicopter n-a mai putut ateriza pentru că platoul de pe sediul CC era, deja, invadat de manifestanţi).

Imagine cu plecarea lui Ceauşescu de pe clădirea CC, 22 decembrie 1989[105]

V. Brădăţeanu, *Cronologie Revoluţia Română din decembrie 1989.*

[104] Ceaușescu a încercat de unul singur să intre în dialog cu mulțimea. A fost huiduit (chiar lovit cu diverse obiecte) și nevoit să se retragă.

[105] Apud: www.Historia.ro, marti, 25 august 2015.

Această imagine a avut o semnificaţie deosebită în conştiinţa manifestanţilor din piaţă şi a tuturor românilor. Ei au perceput zborul ca dovada clară şi evidentă a *prăbuşirii centrului de putere articulat în jurul lui Nicolae Ceauşescu*.

Ceauşescu era, însă, convins că plecarea cu elicopterul era o simplă deplasare către o altă destinaţie a centrului de conducere, aşa cum l-a asigurat Stănculescu. Pentru el acest gest nu echivala, în nici un caz, cu părăsirea puterii. Foarte curând soţii Ceauşescu şi cei doi demnitari însoţitori şi-au dat seama că, de fapt, prin această manevră au fost izolaţi şi separaţi de pârghiile de conducere a statului.

Românii – în schimb – au considerat gestul dictatorului ca o abdicare de la răspunderile sale, o renunţare la obligaţiile şi drepturile pe care Constituţia comunistă, aşa cum era, i le conferea. Un ultim scurt popas l-au făcut la reşedinţa din Snagov, de unde a vorbit precipitat cu fratele său, Ilie, şi cu câţiva prim-secretari de judeţ. Elicopterul şi-a reluat zborul, dar pilotul s-a hotărât să aterizeze pe autostradă, în apropiere de baza aeriană de la Boteni, unde i-a debarcat pe cei doi şi i-a lăsat în grija gărzilor de corp.

Cei doi s-au deplasat cu un autoturism de ocazie la Centrul de Protecţia Plantelor (lângă Târgovişte) şi, după mai multe peripeţii, seara, au ajuns în custodia unităţii de artilerie antiaeriană din Târgovişte.

În Piaţa Palatului din Bucureşti mulţimea trăia o bucurie imensă. Drapelele partidului şi ale statului comunist au fost înlăturate în strigătele de bucurie ale manifestanţilor „Ole, Ole, Ceauşescu nu mai e !". O parte dintre demnitarii comunişti, rămaşi în Palat, au fost reţinuţi de revoluţionari. Centrul de putere al regimului comunist era destructurat, pulverizat, prăbuşit. Pe ruinele lui, o altă Putere trebuia să se constituie.

III. 3. Noul Centru de putere: instituire, consolidare, orientare politică

Complexitatea subiectului Revoluţiei române din decembrie 1989 generează, în mod explicabil, controverse, dispute teoretice, interpretări şi aprecieri diferite. Aproape fiecare etapă a evenimentelor, acţiunea fiecarui actor individual

sau colectiv implicat, orice informaţie, i-au împărţit pe istorici, politologi, memorialişti etc. în funcţie de aprecierea şi catalogarea unui fapt ca pozitiv, sau negativ. Cauzele declanşării Revoluţiei au fost şi ele descrise tot în funcţie de opţiunea unuia sau altuia dintre autorii de lucrări sau studii.

Dar, evenimentul care a separat net contribuţiile istoriografice dedicate Revoluţiei a fost, fără îndoială, cel referitor la *prăbuşirea vechiului centru de putere şi instituirea altuia nou.* Diverşi autori, personalităţi politice sau instituţii califică întâmplările din 22 decembrie 1989 (o zi cât o epocă !) ca fiind modelul clasic al unei *lovituri de stat*. Aceştia confirmă, de fapt, o teză lansată de Nicolae Ceauşescu în timpul ultimelor zile din existenţa centrului său de putere: „*Tot ce s-a întâmplat şi se întâmplă în Germania, în Cehoslovacia şi în Bulgaria, acum, şi în trecut în Polonia şi Ungaria sunt lucruri organizate de URSS cu sprijinul american şi al Occidentului* – spunea Nicolae Ceauşescu. *Trebuie să fie foarte clar acest lucru, iar ceea ce s-a întâmplat în ultimele trei ţări – RD Germană, Cehoslovacia, Bulgaria* ***au fost lovituri de stat*** *organizate şi cu sprijinul plevei societăţii, cu pleava societăţii cu sprijin străin.* ***În acest fel trebuie înţelese lucrurile. Nu se pot judeca altfel***"[106]. Indicaţie preţioasă…pe care cei interesaţi s-au străduit din răsputeri – nu pentru mult timp –, s-o respecte, lansând *ipoteze şi teorii simpliste* prin care încearca să desfiinţeze Revoluţia română din decembrie 1989.

Cu sau fără legătură cu această indicaţie, întâlnim şi *abordări mai elaborate* (savante!), dar în limitele aceluiaşi concept. Cu posibilităţi extraordinare de diseminare a teoriei lor, autorii acestora au „popularizat" teza loviturii de stat din 22 decembrie 1989 nu atât în România (aici trăiesc, încă, martori ai evenimentelor dramatice din zilele de foc ale Revoluţiei), cât mai ales în străinătate. Construcţia demersului lor era atent elaborată şi ţintea cu pricepere sensibilizarea auditorului străin, avid – ca oricare auditor neutru – de evenimente de senzaţie, cu detalii picante ca să-l trezească din indiferenţă şi să-i smulgă „aplauze puternice, prelungite"[107].

[106] Stenograma şedinţei CPEx. din 17 decembrie 1989.

[107] Reţinem, cu titlu de exemplu, câteva aspecte din comunicarea susţinută

Câţiva senatori din Comisia parlamentară specială constituită pentru cercetarea evenimentelor din timpul Revoluţiei (Comisia Gabrielescu) au susţinut, din interes partinic, o *opinie separată,* între care şi *teza loviturii de stat* prin care ar fi fost înlăturat Ceauşescu şi s-ar fi constituit noua putere. Aceştia pornesc de la ideea că au existat mai multe intenţii şi planuri (unele „fanteziste") de înlăturare a lui Ceauşescu, deşi „nici unul din aceste planuri nu a fost pus niciodată în aplicare (...) Nu a fost vorba nici un moment însă de înlăturarea comunismului. Ei se gândeau numai la un nou regim comunist, ca să-i aibă pe ei la conducerea partidului şi deci a statului şi să elimine violent pe Ceauşescu"[108]. Senatorii respectivi indicau chiar câteva nume de persoane ca autori ai ipoteticei lovituri de stat: "Citǎm numai câteva nume dintre aceşti complotişti: Ion Iliescu, Nicolae Militaru, Virgil Măgureanu, Radu Nicolae

---

de Horia Roman Patapievici, la Paris, şi publicată, ulterior, în Revista „22". Potrivit acestuia „Revolta populară a constituit pretextul declanşării unei *acţiuni de preluare a puterii de către o grupare marginală din interiorul Partidului Comunist Român(s.ns)* ... această grupare uzurpatoare a reuşit să se legitimeze în ochii populaţiei care nu a participat la revoluţie decât stând la televizor ... *Mecanismul legitimării a constat într-o înscenare sângeroasă de proporţii*: ca să pară salvatorii naţiunii (...), noii conducători au inventat teroriştii, presupuşi apărători «desperados» ai regimului Ceauşescu, proveniţi din trupele de elită ale Securităţii. Împotriva acestora, noua conducere a chemat populaţia în stradă, să apere revoluţia. A urmat un măcel incoerent şi sumbru, care a făcut în şase zile 978 morţi (autorul putea da cifra adevărată care – trecând de mie – ar fi fost şi mai interesantă pentru auditori, s.ns.) şi 2.214 răniţi (şi mutilaţi). Până astăzi, nu a putut fi găsit, arestat şi judecat niciun «terorist» al revoluţiei. O originalitate sinistră a Revoluţiei române este că înlăturarea lui Ceauşescu de la putere a făcut de şapte ori mai puţini morţi decât aducerea la putere a noii echipe de nomenclaturişti (conferenţiarul îl lasă pe ascultătorul francez să creadă ce vrea despre un astfel de paradox. n.ns.)... Revoluţia română din 1989 este singura revoluţie est-europeană care a condus la căderea regimului comunist prin aducerea la putere tot a unor comunişti, recrutaţi dintre înalţii activişti marginalizaţi de Ceauşescu. A fost ca o revanşă a aspiraţiilor comunismului anilor '50 (în viziunea autorului: luminos, umanist etc., n.ns.) asupra mizeriei comunismului anilor '80 (adică cel negru, inuman, degradant, n.ns.)", Revista „22", 01.12.2009, *Revoluţia română: câteva fapte, câteva paradoxuri*.

[108] *Apud: Marian Rizea, Schimbarea …, vol 2,* p.13-14.

etc”[109]. Aceste afirmaţii îi ajută pe susţinătorii lor (aflaţi, la momentul analizei în tabăra politică adversară) să-şi explice cum a reuşit o grupare politică să-şi asume responsabilitatea conducerii statului după prăbuşirea regimului ceauşist: ”... începând cu 22 decembrie, ora 13.00, grupul se conturează şi adună, la chemarea lui Ion Iliescu, şi pune mâna pe putere, *aplicând un plan bine gândit.* Aşa se explică apariţia acestui grup la Televiziunea Română, apoi la Comitetul Central şi la Ministerul Apărării Naţionale, adică exact în punctele cheie vitale pentru preluarea puterii ... *Recunoaştem că nu a existat nici un alt grup organizat care să fi făcut o asemenea lovitură*.

Aşa se explică succesul pe care grupul Iliescu l-a avut...”[110].

„Deci – se reţine ca o concluzie de către una din opiniile separate ale Raportului Comisiei – poporul român l-a abandonat pe Ceauşescu, dar puterea a intrat imediat pe mâinile unui grup de comunişti din eşalonul al doilea al partidului lor”[111]. *Opinia separată* sugerează că acest lucru a fost posibil pentru că grupul respectiv ar fi „confiscat revoluţia”.

Nu ne propunem să facem o critică de detaliu a acestor susţineri. Reţinem doar caracterul lor simplist şi lipsit de susţinere. De exemplu, în lista celor 39 de membri din primul CFSN nu regăsim nici un nomenclaturist în funcţie la 22 decembrie 1989, din eşalonul doi sau trei al partidului comunist. Foştii activişti prezenţi în CFSN (Ion Iliescu, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan etc), marginalizaţi, scoşi demult din structurile de conducere ale partidului – foarte departe de oricare dintre „eşaloanele de conducere comuniste” – erau, oricum, în minoritate în CFSN, faţă de mulţi membri de partid obişnuiţi, necomunişti sau anticomunişti recunoscuţi pentru poziţia lor (Gelu Voican Voiculescu, Ion Caramitru, Doina Cornea, László Tőkés).

Au fost autori din diverse domenii, chiar jurnalişti (este adevărat, susţinători ai FSN) care au sesizat argumentele precare ale celor care susţin că schimbarea centrului de putere comunist a fost doar de faţadă: „…acest nucleu dur al

[109] *Idem.*

[110] *Idem.*

[111] *Idem*.

nomenclaturii – scria un jurnalist de la cotidianul *Azi* – este deci, azi, praf si pulbere; 99% dintre miniştri, conducatori de diferite departamente, presedinţii consiliilor populare, toţi au fost schimbaţi”[112].

Teza confiscării Revoluţiei este respinsă categoric de către Ion Iliescu[113]: „Ce e aia Revoluţie confiscată? ... Explicaţi-mi undeva o revoluţie confiscată. Sau e revoluţie sau nu e. O revoluţie este un proces istoric, care duce la schimbări fundamentale mai ales în structurile politice. A avut România o asemenea schimbare structurală? A avut. Revoluţia română a fost una radicală din acest punct de vedere, a fost o revoluţie, una veritabilă, care s-a bazat pe o revoltă populară. Deci are şi legitimitate istorică, are forţa pe care a dat-o şi mişcare populară. Schimbările care s-au produs sunt de esenţă revoluţionară. Eu am venit pe valul Revoluţiei, revoluţia nu a fost generată de oameni ca mine”[114].

Imaginea elicopterului balansând greoi, ca un salut de adio deasupra pieţei arhipline cu protestatari, s-a asociat, în percepţia românilor, cu gestul abandonării puterii de către Ceauşescu şi apropiaţii săi. A fost semnalul descătuşării energiilor şi manifestării bucuriei neîngrădite, a bucuriei victoriei împotriva unui regim de dictatură. Indiferent de teoriile şi supoziţiile ulterioare, comportamentul mulţimilor, grupurilor sau liderilor manifestanţilor pătrunşi în „palatul interzis”, conduce la ideea că nimeni nu s-a gândit dinainte ce se va întâmpla şi ce trebuie să se facă „după”. Vidul de putere era evident, fiecare lider informal simţea nevoia să spună publicului cine este el, ce credea despre Ceauşescu şi fidelii lui, ce ar trebui făcut şi de către cine. Mass media, mai ales televiziunea română – singulară în peisajul media de profil – reda, selectiv şi succesiv, imagini din piaţa Palatului şi din Studioul 4 al televiziunii cu mesaje şi personalităţi

[112] Mariana Cernicova, *O cercetare asupra presei romînești post revoluționare. Studiu de caz, în „Azi”* . Vezi şi: *Caietele Revoluţiei*, nr. 5/2009, p. 55: Mariana Cernicova, *Revoluţia mediatică după 1989.* Autoarea face referire la jurnalistul V. Mureşan care sustinea că toţi foştii conducatori PCR, UTC, secretari de partid sau foştii primari au căzut în urma Revoluţiei.

[113] Ion Iliescu, interviu în ziarul *Gândul*, 22 decembrie 2013.

[114] *Ibidem.*

necunoscute, sau puţin cunoscute, manevrând cu stângăcie disimulată, pentru a stimula starea de emoţie şi revoltă, împotriva „ceauşeştilor" . Mesajele anticomuniste explicite – şi aşa puţine în raport cu celelate lozinci – erau uşor estompate, către populaţie strecurându-se prioritar cele anticeauşiste.

Zvonul despre o reacţie a forţelor loiale dictatorului i-a făcut pe manifestanţi să se organizeze; ei au intrat în posesia armelor abandonate de forţele de pază sau primite de la gărzile patriotice pentru a se apăra, au format echipe şi patrule de apărare pe fiecare etaj de la CC. Ei încercau să instituie o ordine şi un control asupra echipelor şi grupărilor care anunţau diverse formule de guvern. Din balconul clădirii – loc ocupat în urmă cu o oră de Nicolae Ceauşescu – mai mulţi lideri ai Revoluţiei, în primul rând eroi supravieţuitori de la baricada din faţa hotelului Intercontinental (Dan Iosif, Dumitru Dincă etc.), susţineau alocuţiuni entuziaste. Se făcea apel la vigilenţă, la ordine, la solidaritate, la reculegere în memoria victimelor.

La Televiziune – un punct alternativ pentru noul Centru de putere – revoluţionarii au pătruns chiar înainte de plecarea dictatorului. Evenimentele de aici urmau să fie foarte importante în viitorul imediat şi să se coreleze cu cele de la sediul Comitetului Central şi de la MApN.

În ţară, populaţia din diverse localităţi a ieşit în stradă şi, fără a aştepta alte îndemnuri, a alungat autorităţile în funcţie şi a preluat conducerea oraşelor, comunelor şi judeţelor, întreprinderilor şi instituţiilor. Formele de organizare, denumirea noilor structuri, erau foarte diverse şi se schimbau de la moment la moment. Noii lideri erau admişi, sau respinşi, cu foarte multă uşurinţă, direct de către publicul adunat în faţa clădirilor administrative.

Imediat după plecarea lui Nicolae Ceauşescu, Televiziunea publică a devenit punctul central de unde se transmiteau mesajele către ţară. Piaţa fostului CC era, în continuare, plină de manifestanţi şi animată, dar intervenţiile anumitor lideri treceau rar dincolo de piaţă. Nu este greşit să se afirme că Televiziunea română a fost al doilea sediu (în ordinea

cronologică) pentru *noul centru de putere* (la Palatul fostului Comitet Central nu era un climat de siguranţă şi de lucru pentru o nouă construcţie politică), înaintea sediului MApN (din Drumul Taberei).

Concomitent cu manifestaţiile din Piaţa Palatului şi din majoritatea localităţilor din ţară, la Televiziunea română erau transmise primele imagini cu revoluţionari adunaţi în grupuri diverse, în care s-au impus iniţial doi lideri: Ion Caramitru şi Mircea Dinescu. Ulterior, ponderea lor în noua echipă de conducere s-a redus semnificativ. Alte personalităţi şi simpli cetăţeni s-au prezentat şi şi-au exprimat punctele de vedere în primele emisiuni ale radioului şi televiziunii, unicate în peisajul mediei audio-vizuale a timpului. Filtrate de Teodor Brateş cu autoritate şi aparentă flexibilitate, mesajele importante erau „diluate" de numeroase altele, patriotarde sau hilare, şi de numeroase ştiri false despre pericole ipotetice. În loc să tempereze, să liniştească populaţia, aceste mesaje provocatoare escaladau şi mai mult tensiunea.

Între personalităţile venite la Televiziune s-a numărat şi Ion Iliescu. Redactorii s-au străduit să-i facă o intrare pe post cât mai favorabilă. Cei prezenţi deja în studiou s-au arătat, de asemenea, interesaţi de mesajul directorul Editurii Tehnice şi l-au acceptat fără rezerve. În climatul confuz din Studioul 4, intervenţia lui Ion Iliescu s-a evidenţiat ca una raţională, iar mesajul său – cel mai complet şi clar.În percepţia publică numele său a fost asociat cu posibilul *organizator al noului centru de putere de la Bucureşti. Structurile statului trecute de partea Revoluţiei au început să-l caute, să-l accepte şi să-l asculte.*

Prin intermediul Televiziunii, Ion Iliescu a făcut apel la „oamenii de bine" să vină la sediul CC, la ora 17.00, pentru a alcătui o echipă de conducere şi a elabora un program politic.

De altfel, directorul Editurii Tehnice era la curent cu evenimentele de la Timişoara (i le-a comunicat un angajat aflat în interes de serviciu la Întreprinderea tipografică timişoreană. Acesta îi spunea că „...la noi aici e prăpăd, se trage-n plin", – cu referire la ziua de 17 decembrie 1989). Decizia de a se duce la televiziune i-a fost sugerată de colegi şi de constatarea

că angajaţii Securităţii, care-l supravegheau permanent, şi-au abandonat misiunea[115].

Uşor de constatat că elitele române nu erau pregătite pentru evenimente atât de explozive; după alungarea lui Ceauşescu s-au găsit puţine personalităţi cu vocaţie politică consistentă în măsură să transmită mesaje către populaţie. Din acest motiv, primele luări de poziţie publică au aparţinut personalităţilor din mediul ştiinţific, cultural, artişti – în special scriitori şi actori cunoscuţi de public în aceste calităţi ale lor. La Timişoara (Lorin Fortuna, Claudiu Iordache), la Cluj-Napoca (Dorel Vişan), la Arad (Valentin Voicilă), la Reşiţa (pictorul Constantin Dumitru Vlădulescu), la Craiova (Tudor Gheorghe) etc. Aceşti oameni şi-au asumat răspunderea guvernării locale sau au făcut parte din noile conduceri locale. Fenomenul are multe explicaţii. În România nu a existat o alternativă la puterea comunistă, exersată şi cunoscută, care să umple imediat, organizat şi fără disfuncţiuni, vidul creat de alungarea de la putere a nomenclaturii comuniste. Chiar în primul Consiliu al FSN au fost incluşi mai mulţi scriitori şi actori.

Încercând să introducă o anumită rigoare şi previzibilitate în desfăşurarea acţiunilor şi să evite starea de anarhie sau reacţia adepţilor fostului regim, Ion Caramitru făcea apel către telespectatori : „Suntem în ajunul Crăciunului. Se naşte Isus pe acest pământ ... Atenţie, Securitatea nu a cedat încă..." Sergiu Nicolaescu făcea, la rândul lui, un apel către Armată şi Securitate pe care le chema să fie alături de popor, să jure credinţă poporului român. El le cerea muncitorilor să înceteze lucrul şi să vină în ajutorul revoluţionarilor. „Vrem

[115] Ion Iliescu, interviul acordat ziarului „*Gândul*", 22 decembrie 2013: „Las maşina acasă şi cu 20 de oameni, am intrat în televiziune, am spus ce am spus atunci. Apoi am plecat spre MApN, luasem legătura cu Stănculescu, ministrul s-a sinucis şi l-am găsit pe Stănculescu. Am spus «domnule, vreau să vin la voi să văd care e situaţia». Erau singurii care aveau informaţia generală. După ce am ţinut discursul de la balcon, m-am dus la Armată şi ne-am întâlnit mai mulţi, şi Petre Roman ... De la Televiziune m-am dus la sediul Comitetului Central, am vorbit şi pe urmă ne-am retras toţi la Armată şi ne-am pregătit ca seara să ieşim la televiziune cu ceva. Atunci am încropit acel document: comunicatul către ţară al FSN".

să luptăm pentru libertate şi independenţă ... Nu există o ţară liberă, dacă nu există oameni liberi", iar Mircea Dinescu cerea „să se formeze gărzi de apărare naţională în fiecre oraş, ... poporul să ia puterea, să facă comitete de autoapărare, să se aleagă comandanţi noi şi de încredere", Armata şi Miliţia să fie alături de revoluţionari şi să trimită reprezentanţi la Televiziune.

Ana Blandiana a susţinut un discurs la postul de radio, în care elogia curajul şi jertfa martirilor şi afirma că Revoluţia au făcut-o românii, fără ajutor străin, temă care va genera numeroase controverse în foarte scurt timp.

Primii ofiţeri prezenţi în spaţiul public de partea Revoluţiei au fost rezerviştii. Apelurile lor erau ciudate, în formule depăşite, cazone, vindicative şi acuzatoare la adresa camarazilor din activitate. Câţiva dintre ei erau convinşi că înlăturarea lui Ceauşescu va readuce România în siajul Moscovei, iar în România se va relua construcţia unui socialism inspirat de noii lideri sovietici. Cei mai mulţi erau necunoscuţi, însă printre ei au apărut câţiva despre care se ştia că erau în atenţia organelor de Securitate. Între ofiţerii activi prezenţi la televiziune s-a aflat enigmaticul căpitan Mihai Lupoi, subinginer la Centrul de proiectări construcţii militare – care declara că, „... în aceste momente armata este alături de popor şi armata nu a tras în nimeni" – afirmaţie primită cu suspiciune de cei prezenţi. Anunţul care a generat stupoare şi neliniște a fost în legătură cu situaţia conducerii ministerului: „Ministerul Apărării nu mai are conducere"[116]. El cerea Gărzilor Patriotice să apere Revoluţia, fiindcă altfel „elementele vechi vor profita de harabaură şi se va produce o baie de sânge".

În atmosfera de entuziasm creată după plecarea dictatorului, când totul trebuia schimbat, se impunea analiza cadrului legislativ şi anularea legilor antidemocratice, precum şi schimbarea Constituţiei. Acest lucru nu se putea face imediat. Formal, Ceauşescu era încă şef al Forţelor Armate, aşa încât ar fi putut să se prevaleze de această poziţie. În multe lucrări se afirmă că generalul Stănculescu l-ar fi deposedat pe Ceauşescu

[116] Victor Stănculescu a fost foarte intrigat de apariţiile publice ale acestui căpitan, încât a intenţionat să-l scoată din Armată. Peste câteva zile cei doi vor deveni colegi în acelaşi Cabinet.

de aceste atribute prin emiterea a două note telefonice succesive către comandamentele din subordine (nr. 38 şi nr. 39). În primul ordin era reiterată dispoziţia anterioară privind retragerea efectivelor în cazărmi, cu precizarea că militarii vor evita orice situaţie în care să execute foc şi să opună rezistenţă manifestanţilor, cu excepţia cazurilor de apărare a cazărmilor. Constatând că prima dispoziţie de retragere a efectivelor în cazărmi (dată de Marele Stat Major în prezenţa generalului Ilie Ceauşescu, ca adjunct al ministrului) era imprecisă, simplistă, Stănculescu semnează o completare la acest ordin (n.tf. 39), care stabilea că se execută numai ordinele „primite de la Ministerul Apărării Naţionale".

Iată notele telefonice emise de conducerea Ministerului Apărării Naţionale (în unele locuri sunt denumite *Directive ale MApN*. Evident, o exagerare !):

Nota telefonică nr. 38.

22 decembrie 1989, ora 13,30 (ora a fost tăiată şi trecută o nouă oră:14.10)

1. Unităţile militare de pe întreg teritoriul ţării se retrag în cazărmi, în ordine şi cu calm, fără a se lăsa provocate, dezarmate sau dispersate.

2. Unităţile militare care sunt angajate în faţa sediilor comitetelor judeţene de partid vor calma spiritele, fără să tragă, după care se retrag în cazărmi.

3. În unităţi se va organiza apărarea cazărmilor şi a tuturor obiectivelor militare[117].

Nota telefonică nr. 39. (completare a n.tf. 38), *22 decembrie 1989:*

1. Se vor executa numai ordinele primite de la Ministerul Apărării Naţionale.

2. Faţă de cele ordonate, comandanţii militari să asigure paza obiectivelor civile de importanţă deosebită cu subunităţi înarmate, care să nu tragă decât în situaţia în care sunt atacate de grupuri înarmate cu arme de foc.

3. Pentru stabilirea priorităţilor în asigurarea pazei, comandanţii militari să se pună de acord cu reprezentanţii organelor locale.

---

[117] AMR, *Colecţia "Decembrie 1989", dosar nr 8,* filele 20-21.

4. Militarii care asigură paza acestor obiective să poarte pe braţul stâng banderolă.

Victor Athanasie Stănculescu

Prin urmare, ordinul dispunea ca efectivele de militari de pe străzi să revină în cazărmi cu misiunea de a le apăra. Ordinul preciza cum să se colaboreze cu organele locale şi ce fel de ordine puteau fi executate de către comandanţi.

Suntem de părere că aceste note telefonice nu sunt relevante în privinţa intenţiei care i se atribuie generalului Stănculescu. În fond, nici până atunci Ceauşescu nu obişnuia să dea ordine nemijlocite în unităţi, ci tot prin Ministerul Apărării Naţionale. De fapt, precizarea s-a impus ca rezultat al analizei unei situaţii anterioare când prim-secretarii de judeţ, în calitatea lor de preşedinţi ai Consiilor de apărare locale, cereau comandanţilor din garnizoane să le execute dispoziţiile. Or, în acest fel, se încălca principiul unităţii de comandă, aşa încât ministrul Milea a ordonat ca toate solicitările locale să fie adresate MApN şi de aici să se emită ordine de intervenţie. Soluţia ministrului Milea era reiterată în acest ordin.

În încăperile fostului CC al partidului comunist se făceau şi se desfăceau diverse formule de guvern[118] sau

[118] Despre încercarea lui Ilie Verdeţ s-a scris cel mai mult. Acesta avea o anumită percepţie de activist marginalizat, îndepărtat fără motive din postul de prim-ministru. El a întocmit o listă de miniştri – mulţi militari aflaţi în zonă, nimic serios – pe care a încercat s-o impună, dar manifestanţii, cărora le-a fost prezentată de către Mircea Diaconu, au respins-o: Ilie Verdeţ, col. Corneliu Pârcălăbescu, col. Iordan Rădulescu, col. Moraru, general Voinea Gheorghe, general Mihai Chiţac, Nelu Crăciun, dr. Antonie Mihăileanu,

comisii, consilii, comitete, forumuri etc. Din când în când, fruntaşii manifestanţilor ieşeau în balconul CC de unde citeau proclamaţii, comunicate, discursuri, mesaje etc.

Prezentăm, mai jos, unul dintre aceste documente :

Declaraţia Frontului Unităţii Poporului
22 decembrie 1989, aprox. ora 13.30.

Compatrioţi, fraţilor!

Astăzi, 22 decembrie 1989, prin unitatea poporului şi cu sprijinul direct al armatei noastre naţionale, dictatorul Ceauşescu a fost înlăturat.

În acest moment, poporul, alături de armată, cere ca puterea politică să fie preluată de instituţii democratice alese de poporul liber.

În numele populaţiei Bucureştiului, care în aceste clipe manifestează în Piaţa Palatului şi deţine controlul asupra clădirii Comitetului Central, facem apel întregului popor să menţină calmul şi ordinea publică pentru a permite organizarea vieţii libere şi democratice[119].

După plecarea lui Ceauşescu, în sediul fostului CC era un adevărat haos, nimic viabil nu se putea articula, iar riscurile pentru cei prezenţi erau enorme. Acest lucru rezultă din înregistrarea discuţiilor între cei care încercau să se organizeze şi să pregătească un Comunicat, aşteptat de români şi de străinătate. Cum se va vedea, în climatul de haos care domnea în clădire, a fost imposibil să se întocmească un text cât decât coerent. Sub presiunea timpului şi a focului de armă care s-a deschis odată cu lăsarea întunericului, Ion Iliescu şi câţiva

---

prof. Teofil Crăciun, Mircea Diaconu, Ernest Maftei, Nicolae Costel, Rădulescu Constantin-muncitor, Dincă Dumitru-muncitor, Niţulescu Ioan-muncitor, Nicolae Nicuşor, Neacşu Vasile – student. Total, 17 membri. Apud, Constantin Corneanu, *Victorie...*,p. 672-673.

[119] Apud: Ion Calafeteanu, coordonator, *Revoluţia din decembrie 1989, Documente,* p. 284. Se citează: „Jurnalul Naţional", anul XIV, nr.4530 din 11 decembrie 2007. Proclamaţia Frontului Unităţii Poporului a fost citită de Petre Roman din balconul CC al PCR, apoi, la 14.15, s-a prezentat la Televiziunea Română.

prieteni au hotărât să plece din clădire către televiziune, unde sperau să definitiveze textul, combinându-l cu cel citit mai devreme manifestanţilor din piaţă de către Dumitru Mazilu. Echipa viitorului CFSN nu s-a mai întors în Piaţa Palatului, ocupată de manifestanţi, pentru că nu oferea siguranţa şi liniştea necesare asumării unor decizii de maximă importanţă şi urgenţă. În felul acesta, Televiziunea a devenit – pentru scurt timp – *al doilea centru de conducere a Revoluţiei*. Ulterior, conducerea treburilor publice s-a exercitat din sediul MApN, apoi din Palatul Victoria.

Stenograma discuţiilor din sediul CC referitoare la crearea *Frontului Salvării Naţionale*:
22 decembrie 1989, Bucureşti

O voce: Atenţie. Dânsul filmează şi înregistrează tot.

Ion Iliescu: Mergem în sala mare şi discutăm.

O voce: Nu! Aici! Vrem să ştim ce se întîmplă! Să avem control. Dânsul filmează tot.

Ion Iliescu: Măi, vreau să constituim un Consiliu al Salvării Naţionale.

O voce: Foarte bine. Dar dânsul filmează tot. Aici!

Ion Iliescu: Acolo mergem! Dacă nu ne lăsaţi să ne organizăm, nici control nu vom avea, nici organizare...

Căpitan Mihai Lupoi: Aşa nu se face nimic…

Ion Iliescu: Adu-l tu pe tovarăşul Bîrlădeanu şi pe…

Voce: Nu-s aici.

Ion Iliescu: Sunt. Sunt în sala mare.

Altă voce: ... I-a văzut dl.Iliescu.

Dumitru Apostoiu: Vine încoa', de acasă de la el, nu ştiu cum o intra.… Aia e, că dacă nu-i inginerul Voinea, în noaptea asta ne-am terminat.

Petre Roman: Dar la ce scară i-aţi spus să vină, la ce intrare?

Apostoiu: I-am spus să vină pe unde ştie el… El are nişte lucruri şi poate intra în sediu…

Ion Iliescu (la telefon): Cu tovarăşul Stănculescu, se poate?

General Nicolae Militaru: Poate intra în sediu. Cel mai bun cunoscător din cadrul…

General Guşă: Geoană?

General Nicolae Militaru: Geoană? Nu ştie nimic.

Petre Roman: Staţi să vorbim cu Stănculescu.

General Guşă: Nici el nu ştie nimic.

Colonel Pîrcălăbescu: Nu ştie că m-a întrebat pe mine…

Petre Roman: …Legătura cu Ministerul de Externe. Ministerul de Externe trebuie să ştie ce să spună.

General Guşă: Dacă nu scăpăm de ăştia de la uşă, vă spun că…

Dumitru Apostoiu: Trebuie să aducem Comunicatul ăla neapărat…Comunicatul e acum la bătut, ce vrei să faci?

Ion Iliescu: Nu trebuie bătut.

Dumitru Apostoiu: Măi, auzi, vino cu ăla nebătut… Du-te acolo la Manea Mănescu.

Ion Iliescu (la telefon): Alo, tovarăşul Stănculescu ? (către cei din încăpere). Nu ştim cine e acolo. (Şi din nou la telefon): Tovarăşul Stănculescu ?

Colonel Pîrcălăbescu: Du-te şi ia comunicatul nebătut.

Ion Iliescu: (la telefon): Iliescu la telefon. Vreau să vorbesc cu dânsul.

Căpitan Mihai Lupoi: Ascultaţi numai puţin. Este tovarăşul Gheorghe *Apostol:* Cere să intre. Ce fac?

Voce:… Aoleu!

Colonel Pîrcălăbescu: Măi, intră în biroul lui Manea Mănescu.

Căpitan Mihai Lupoi: Nu plecăm de aici, d-le colonel?

Colonel Pîrcălăbescu: Măi, dar să se încuie uşa aici.

Petre Roman: Voinea… Noi am intrat la două minute după ce a plecat elicopterul.

?: Aşa. Şi spune de unde a plecat…

Petre Roman: Ce să plece?

Voce:… Elicopterul.

Generalul Guşă: Închideţi uşa.

Colonel Pîrcălăbescu: Are cheia, domnule.

Petre Roman: De pe platforma din dreapta. Deci cum te uiţi la sediul CC – o platformă… Sus un elicopter.

General Guşă: E ceva de groază, domnule.

Dumitru Apostoiu: Pe B? Pe D?

General Militaru: O platformă? Sus?

Petre Roman: Pe C, în dreapta.

General Guşă: Lăsaţi-l acum. Trebuie comunicatul cît mai rapid.

Dumitru Apostoiu: Acum, acum. Ăla-i cu comunicatul.

Ion Iliescu (încă la telefon): Mai au şi alţii idei. Mai are şi Mazilu.

Dumitru Apostoiu: Dar bineînţeles, le citim…

Ion Iliescu: Vreau să le…

General Nicolae Militaru: Cum? Tovarăşul Mazilu e…

Nicolcioiu: Însă pentru partea internă nu s-a redactat. E mai mult pentru exterior.

General Nicolae Militaru: Lasă-l domnule, că se ascultă şi ăla. Nu-i nici o problemă. Crezi că poţi să le promiţi…

Petre Roman (către Ion Iliescu): Nu reuşiţi să prindeţi pe…?

Cereţi la cabinetul lui Milea, la 262.

Ion Iliescu: Acolo mi-a răspuns cineva şi mi-a spus că-l cheamă…

Petre Roman: Dar de ce n-a stat acolo? ... Cum de n-a stat acolo ?

O voce: Uşor, uşor! … N-o să reuşiţi. …Sunt oameni de bună credinţă.

Colonel Pîrcălăbescu: Dacă nu se lucrează…

General Guşă: Cîţi oameni aveţi?

Ion Iliescu: Alo, la ce telefon e găsibil? Nu e cabinetul tovarăşului Milea? Alo? Acolo-i cabinetul tovarăşului Milea? Ia stai (dîndu-i receptorul lui Pîrcălăbescu): Domnule, vorbeşte, nu ştiu cine-i acolo.

Dumitru Apostoiu: Aoleu! (se uită la generalul Nicolae Militaru).

Colonel Pîrcălăbescu: Cine sunteţi? Pîrcălăbescu sunt.

Generalul Guşă: Închideţi uşa! Închideţi uşa!

E ceva de groază, domnule.

Colonel Pîrcălăbescu (la telefon): Daţi-mi pe generalul Stănculescu.

Petre Roman: Guşă să vorbească.

Ion Iliescu: Trebuie să acţionăm rapid pentru că lumea e nerăbdătoare.

Ion Iliescu: Vreţi să redactăm...

(Din nou agitaţie la uşă).

Petre Roman: Nu are ce căuta! Este Burtică aici.

Şi Gheorghe Apostol .

Ion Iliescu: Avea Mazilu un text …

Petre Roman: Să nu intre Apostol aici, domnule, Mazilu să vină că avea un text. …Mazilu, Mazilu…

General Nicolae Militaru: Mergeţi jos la cabinetul ministrului. General Stănculescu…

Voce : Nu vorbiţi de evacuarea sediului înainte de a spune că cei 5 muncitori şi cei 5 studenţi rămîn în Comitet. S-au ales 5 studenţi.

General Guşă: Lasă-i dracului, măi ! Aruncă-i să nu se vadă.

(Apare şeful trupelor USLA).

General Guşă: Atât ! Atât!

Mihai Lupoi: Nu mai intraţi domnule, gata, gata.

General Guşă: Zii… măi, care-i treaba ?

Căpitan Mihai Lupoi: Comunicatul, domnule general, comunicatul. Uitaţi-l aici !…Asta ar fi continuarea (îi dă un text lui Iliescu).

Ion Iliescu: Măi, da n-a venit Mazilu…Asta am şi spus… Pentru că ne adresăm…adică rezultatul pentru exterior…

Petre Roman: Da, pentru externe.

Ion Iliescu: Ca urmare a luptei îndelungate a forţelor populare, poporul român…

Şeful trupelor USLA: Nu pot ieşi de aici împreună cu Victor să facem treaba care am spus-o. Ne mai trebuie o echipă pentru casa lui Ceauşescu cu valorile… şi trei…

Silviu Brucan (bate-n masă): Tăceţi, domnule, din gură !

Ion Iliescu: …dizolvare şi toate ministerele economice… pentru asigurarea funcţionării economiei. În teritoriu să se constituie consilii judeţene, municipale şi orăşeneşti…

Silviu Brucan (către Guşă şi şeful trupelor USLA): Linişte, domnule… Alo, ieşiţi afară dacă vreţi să vorbiţi. Noi trebuie să ne concentrăm aici. Nu se poate aşa.

Ion Iliescu: Deci structuri ale puterii în teritoriu ale Frontului Salvării Naţionale, care preia întreaga administraţie locală…şi apoi ca măsuri imediate la nivel central şi la nivel local… necesitatea funcţionării instituţiilor vitale,

aprovizionarea cu energie, cu căldură, cu apă, funcţionarea reţelei comerciale, alimentare, a transportului public şi a tuturor unităţilor economice care să intre în activitate normală. Consiliul Frontului Salvării Naţionale, în vederea îndeplinirii obiectivelor pe care şi le va propune, va intra în dialog cu toate forţele obşteşti şi sociale ale ţării pentru realizarea unităţii de acţiuni a tuturor forţelor constructive ale naţiunii.

(Din nou gălăgie).

Ion Iliescu: Pe această bază să asigurăm cât mai rapid organizarea economică pe baze sănătoase… un apel către muncitorime, către ţărănime, către intelectualitate pentru a asigura aceste lucruri. Trebuie spus… Constituirea noilor organe trebuie să-şi defăşoare activitatea…

Alexandru Bîrlădeanu: A spus.

Ion Iliescu: Am spus. Haideţi să…

Voce : Domnul Iliescu! Domnul Iliescu! Salvare nu e bine…Ţine de lovitura de stat… Democraţiei Naţionale.

Ion Iliescu: Democraţia e cu toată lumea…Dar Salvare ce înseamnă ?

Petre Roman: Tovarăşe Iliescu, eu cînd am vorbit acolo am spus Frontul Unităţii Populare .

Silviu Brucan: Nu e bine!

General Nicolae Militaru: Spuneţi-i domnule, Frontul de Salvare Naţională.

Voce : Democraţie, să fie un cuvînt…explicit.

Petre Roman: Democraţie … a fost.

General Nicolae Militaru: Măi oameni buni! Frontul Salvării Naţionale acţionează de 6 luni, domnule…

Ion Iliescu: … o stare provizorie…pînă ce constituim noile structuri ale puterii.

Petre Roman: Sigur că da…Creează o stare de panică cînd spui Salvare.

Silviu Brucan: E, lasă-mă în pace.

Ion Iliescu: O să reconstituim structurile. Acum n-avem timp să discutăm.

Voce: …Măcar o vorbă să spună.

General Nicolae Militaru: Ăsta-i organ de partid şi de stat. Consiliul Salvării Naţionale este organ de partid şi de stat.

Petre Roman: Nu de partid şi de stat, în nici un caz. Asta sună ca dracu.

Ion Iliescu: E o structură a noii puteri.

Voce: Nu merge domnule.

General Nicolae Militaru: Dă primului secretar un telefon…

Petre Roman: Nu măi… Ăia nu mai ascultă de tine.

Voce :…Da cine a zis?

Silviu Brucan: A fost un Front al Salvării Naţionale care a lansat un apel nesemnat de nimeni…

Voce :De cine-i condus în prima etapă?

Dumitru Apostoiu: Poporul vrea să ştie ce este, ca să aibă încredere.

Voce: Sigur că da.

Ion Iliescu: Să vă spun drept… şi asupra denumirii trebuie să mai discutăm. Cei de la Timişoara i-au zis…

Petre Roman: Frontul Uniunii Democratice Socialiste.

Ion Iliescu: …Democraţiei Socialiste.

Petre Roman: Asta e ce-a fost, domnule

Voce :…Să nu se mai repete asta cu…

Petre Roman: Şi fără socialistă.

Ion Iliescu: S-o lăsăm aşa … Aveţi dreptate. Trebuie să personalizăm cumva acest lucru.

Petre Roman: …condus de Ion Iliescu. Am hotărît acolo treaba asta… Fiţi atenţi: adică cine semnează? (…).

General Nicolae Militaru: Consiliul Frontului Salvării Naţionale condus de Ion Iliescu.

Petre Roman: Adică ce, tovarăşe Iliescu, vă declinaţi răspunderea acum?

Ion Iliescu: Nu dragă.

Petre Roman: Păi atunci?

Silviu Brucan: Nu cred că merge o singură persoană.

Petre Roman: Nu cu o singură persoană. Cu cei care am fost acolo, Guşă, Militaru, Voinea…

Silviu Brucan: Nu reprezintă nimic pentru poporul român.

Petre Roman: Nu vă supăraţi, sunt cei care au luat cu asalt Comitetul Central. Cu ei am intrat.

Silviu Brucan: Asta-i altceva. Sunt militari, dragă.

Petre Roman: Nu sunt militari. Păi eu nu sunt militar. Şi am încă 3-4 care nu sunt militari.

Silviu Brucan: De tine nu ştie nimeni nimic, dacă e vorba aşa…

Petre Roman: Ba ştie, pentru că eu am citit Declaraţia la televiziune. Eu nu pledez pentru mine…

Dumitru Apostoiu: Fiecare…cine pe cine reprezintă în această perioadă?

Ion Iliescu: Din păcate asta e lipsa acestei situaţii. Ăsta a lăsat un vid de putere. Restructurarea unui mecanism al puterii (…). Şi armata este cea care asigură ordinea.

Alexandru Bîrlădeanu: Domnule Iliescu, categoric ne trebuie o frază care să spună poporului care va fi realitatea politică viitoare… că mergem spre democraţie…spre satisfacerea nevoilor poporului. Al doilea: ne trebuie o frază pentru opinia publică străină, o frază că ne păstrăm alianţele şi că nu schimbăm angajamentele internaţionale[120].

Ion Iliescu: Vreau să vă spun că am intrat în legătură cu Ambasada sovietică şi le-am transmis situaţia în care ne aflăm ca să comunice la Moscova, să se ştie cine suntem şi ce vrem. Asta le-am spus deja.

Petre Roman: Astăzi la prânz am vorbit cu ministrul ungar al apărării.…Am vorbit şi cu colonelul Rădulescu .

Colonelul Pârcălăbescu: Pârcălăbescu la telefon!

Ion Iliescu: Va trebui să dăm nişte decrete pentru amnistii, eliberarea…

Colonel Pîrcălăbescu (la telefon): Stai că avem un comunicat.

…Las' că-i Sergiu măi…

Sergiu Nicolaescu: Domnule Apostoiu, o secundă, lăsaţi-

---

[120] Larry Watts, *op.cit.:* Larry Watts îl citează pe M. Shafir (*M. Shafir, „Matyas Szűrös's Interview with RFE's Romanian Service," Radio Free Europe, 20/08/89; Background Report/127, RFER, 20/08/89; TASS, 23/12/89*) care afirmă că în cercurile moscovite s-ar fi observat „Sentimentul de uşurare … aproape vizibil când, în timpul revoluţiei din decembrie, autoritatea provizorie a anunţat că va respecta obligaţiile României faţă de Pactul de la Varşovia".

mă (i se adresează lui Alexandru Bîrlădeanu): Există pericolul ca această clădire să fie minată şi să explodeze în fiecare clipă. De aceea trebuie să ne prezentăm acolo.

Petre Roman: Să ne grăbim.

Sergiu Nicolaescu: Hotărîţi-vă, eu vă propun să ne mutăm. Am vorbit mulţimii. Să vină cine vrea să vorbească mulţimii, ceilalţi să vă mutaţi la fostul Consiliu de Miniştri.… La Ministerul Apărării Naţionale.

Petre Roman: Nu acolo. Că de acolo am venit. … Am găsit prin camere unii indivizi care trăgeau.

Petre Roman: Tovarăşe Iliescu, daţi-mi un pic voie. (Vocile se suprapun).

Ion Iliescu: Ba da, în trei ore.

Petre Roman: O să fie exagerat de mult timp pierdut… Dacă nu dăm acum, e pierdut… Să li se spună oamenilor două vorbe…Că suntem de acord cu toţii.

O să înceapă cu zeci de formulări în plus… Nu pentru că formulările sunt generale.

Ion Iliescu (la telefon): Bună, Boştină. Să vină, să vină Boştină. Să vină Albescu. Albescu e maior.

Ion Iliescu (la telefon): Noi, acum, vrem să constituim un Consiliu al Salvării Naţionale, să dăm un comunicat către ţară şi să apelăm să se creeze noile structuri ale puterii, inclusiv pe plan local, consilii populare municipale, orăşeneşti, care să asigure buna funcţionare a administraţiei locale cu tot ceea ce înseamnă. Aşa, şi voi luaţi măsuri ca să funcţioneze totul normal. În circa o oră o să putem să dăm comunicatul ăsta. Poate chiar mai devreme[121].

Impresia generală a fost că starea de nesiguranţă şi haos din birourile şi sălile fostului CC au împiedicat să se formeze acolo o structură de conducere şi un program. Analizând atent, observăm că aceste motive sunt doar parţial adevărate. În realitate, în grupul care încerca să se structureze doreau să se impună persoane incompatibile unele cu altele, duşmani de-o viaţă, oameni cu poziţii, interese şi viziuni diametral opuse. Ion Iliescu a eşuat în încercarea de a-i concilia; sub presiunea unor revoluţionari veniţi din stradă, o parte dintre cei chemaţi n-au

[121] Ioan Scurtu (coordonator), *Sfîrşitul dictaturii,* Craiova, Editura „Clio", 1990, p. 52-61.

fost lăsaţi să intre în sala în care se lucra la Comunicat (Ilie Verdeţ, Cornel Burtică, Gheorghe Apostol etc.), alţii (precum consilierii Apostoiu şi Nicolcioiu, de exemplu) au plecat singuri. Din stenograma de mai sus observăm cum încercau consilierii să se facă utili, întocmind proiectul de Comunicat „dat la bătut", dar pe care Ion Iliescu îl cerea în ciornă[122]. Citind de complezenţă textul adus, consilierii vedeau cum noul „şef" (căruia încercau să-i facă pe plac, precum celui vechi şi abandonat !) se arăta nemulţumit şi cerea insistent să i se aducă „textul lui Mazilu".

Apostoiu insista asupra necesităţii unui Comunicat (el era convins că ştie ce conţinut să aibă !) pentru ca „poporul şi străinătatea să ştie cine suntem şi ce vrem". Întocmind Comunicatul pe care „l-au trimis la bătut" fără să-l prezinte în prealabil nimănui, echipa de consilieri ai fostului CC nici nu concepea să i se pună la îndoială competenţa în această privinţă. Dimpotrivă, consilierii aşteptau mulţumirile celor prezenţi pe care nu-i considerau în stare de un lucru atât de complicat. Şi-au dat seama imediat că serviciul lor era complet inutil atunci când l-au văzut pe Ion Iliescu citind, nemulţumit, textul conceput de ei. Încercarea de a „lucra pe text" s-a dovedit zadarnică, limbajul de lemn trebuia abandonat odată cu regimul căruia i-a servit; se schimba fiecare frază, fiecare cuvânt. Nu s-a găsit ciorna respectivă, dar s-au păstrat, din stenograma discuţiilor din sediul fostului CC, câteva „frânturi" din care desprindem constatările:

1. În legătură cu persoanele care se arătau dispuse să intre în noul centru de putere:

Dumitru Apostoiu (observând că în sală se afla şi generalul Nicolae Militaru): Aoleu!

……..

Căpitan Mihai Lupoi: Ascultaţi numai puţin. Este tovarăşul Gheorghe Apostol: Cere să intre. Ce fac?

Apostoiu: Aoleu!

…….

[122] Este jenantă poziţia lui Pîrcălăbescu şi Lupoi care se grăbeau să execute cu promptitudine dispoziţiile lui Apostoiu, alergând după comunicat de la „biroul tovarăşului Manea Mănescu" la sala unde lucra grupul lui Ion Iliescu.

Petre Roman: Nu are ce căuta! Este Burtică aici. Şi Gheorghe Apostol .

…….

Petre Roman: Să nu intre Apostol aici, domnule…

Voce : Nu vorbiţi de evacuarea sediului înainte de a spune că cei 5 muncitori şi cei 5 studenţi rămîn în Comitet. S-au ales 5 studenţi.

General Guşă: Lasă-i dracului, măi ! Aruncă-i să nu se vadă.

2. În legătură cu implicarea vechiului aparat birocratic al fostului CC în redactarea proiectului de Comunicat către ţară al CFSN:

Dumitru Apostoiu: Trebuie să aducem Comunicatul ăla neapărat…Comunicatul e acum la bătut, ce vrei să faci?

Ion Iliescu: Nu trebuie bătut.

Dumitru Apostoiu (probabil către Pîrcălăbescu, observaţi cum îl „tratează"): Măi, auzi, vino cu ăla nebătut… Du-te acolo la Manea Mănescu.

Colonel Pîrcălăbescu (probabil către Lupoi): Du-te şi ia comunicatul nebătut.

Generalul Guşă: Lăsaţi-l acum. Trebuie Comunicatul cît mai rapid….

Dumitru Apostoiu: Acum, acum. Ăla-i cu Comunicatul.

Ion Iliescu (încă la telefon): Mai au şi alţii idei. Mai are şi Mazilu.

Dumitru Apostoiu (uşor agasat): Dar bineînţeles, le citim…

Ion Iliescu: Vreau să le…

Nicolcioiu: Însă pentru partea internă nu s-a redactat. E mai mult pentru exterior….

General Nicolae Militaru: Lasă-l domnule, că se ascultă şi ăla. Nu-i nici o problemă. Crezi că poţi să le promiţi…

Ion Iliescu: Vreţi să redactăm …

General Guşă: Zii… măi, care-i treaba?

Căpitan Mihai Lupoi (în postura de curier al lui Apostoiu): Comunicatul, domnule general, comunicatul. Uitaţi-l aici !…Asta ar fi continuarea (îi dă un text lui Iliescu).

Ion Iliescu: Măi, dar n-a venit Mazilu…Asta am şi spus… Pentru că ne adresăm…adică rezultatul pentru exterior…

Petre Roman: Da, pentru externe.

Ion Iliescu: Avea Mazilu un text …

Petre Roman: Să nu intre Apostol aici, domnule, Mazilu să vină că avea un text.…Mazilu, Mazilu…

3. În legătură cu forma şi conţinutul textului:

„*Ion Iliescu* (citind fără convingere textul adus*):* Ca urmare a luptei îndelungate a forţelor populare, poporul român … dizolvare şi toate ministerele economice…pentru asigurarea funcţionării economiei. În teritoriu să se constituie consilii judeţene, municipale şi orăşeneşti… *(*apoi, vizibil nemulţumit de text, încearcă o frază nouă, n.ns.*):* Deci structuri ale puterii în teritoriu ale Frontului Salvării Naţionale, care preia întreaga administraţie locală…şi apoi ca măsuri imediate la nivel central şi la nivel local… necesitatea funcţionării instituţiilor vitale, aprovizionarea cu energie, cu căldură, cu apă, funcţionarea reţelei comerciale, alimentare, a transportului public şi a tuturor unităţilor economice care să intre în activitate normală. Consiliul Frontului Salvării Naţionale, în vederea îndeplinirii obiectivelor pe care şi le va propune, va intra în dialog cu toate forţele obşteşti şi sociale ale ţării pentru realizarea unităţii de acţiuni a tuturor forţelor constructive ale naţiunii… Pe această bază să asigurăm cât mai rapid organizarea economică pe baze sănătoase… un apel către muncitorime, către ţărănime, către intelectualitate pentru a asigura aceste lucruri.Trebuie spus… Constituirea noilor organe trebuie să-şi defăşoare activitatea…

Alexandru Bîrlădeanu (încercând să-l ajute*):* A spus.

Ion Iliescu (reluând enervat*):* Am spus, da. Haideţi să … o stare provizorie…până ce constituim noile structuri ale puterii.

Ion Iliescu (observând inutilitatea textului): O să reconstituim structurile. Acum n-avem timp să discutăm… (apoi, reluând din text) Restructurarea unui mecanism al puterii (…). Şi armata este cea care asigură ordinea…

Alexandru Bîrlădeanu: Domnule Iliescu, categoric ne trebuie o frază care să spună poporului care va fi realitatea politică viitoare… că mergem spre democraţie…spre satisfa-

cerea nevoilor poporului. Al doilea: ne trebuie o frază pentru opinia publică străină, o frază că ne păstrăm alianţele şi că nu schimbăm angajamentele internaţionale".

4. În legătură cu împrejurările în care au părăsit clădirea fără să aştepte definitivarea Comunicatului:

Sergiu Nicolaescu: Domnule Apostoiu, o secundă, lăsaţi-mă (i se adresează lui Alexandru Bîrlădeanu): Există pericolul ca această clădire să fie minată şi să explodeze în fiecare clipă. De aceea trebuie să ne prezentăm acolo (nu spune unde, n.ns.).

Petre Roman: Să ne grăbim.

Sergiu Nicolaescu: Hotărîţi-vă, eu vă propun să ne mutăm. Am vorbit mulţimii. Să vină cine vrea să vorbească mulţimii, ceilalţi să vă mutaţi la fostul Consiliu de Miniştri.… La Ministerul Apărării Naţionale.

Petre Roman: Nu acolo. Că de acolo am venit. … Am găsit prin camere unii indivizi care trăgeau.

Petre Roman: Tovarăşe Iliescu, daţi-mi un pic voie. (Vocile se suprapun).

Ion Iliescu: Ba da, în trei ore.

Petre Roman: O să fie exagerat de mult timp pierdut… Dacă nu dăm acum, e pierdut…Să li se spună oamenilor două vorbe…Că suntem de acord cu toţii.

Petre Roman: O să înceapă cu zeci de formulări în plus… Nu pentru că formulările sunt generale.

5. În legătură cu denumirea şi componenţa noii structuri supreme de putere:

General Nicolae Militaru: Măi oameni buni ! Frontul Salvării Naţionale acţionează de 6 luni, domnule…

Ion Iliescu: … o stare provizorie…pînă ce constituim noile structuri ale puterii.

Petre Roman: Sigur că da…Creează o stare de panică cînd spui Salvare.

Silviu Brucan: E, lasă-mă în pace.

Ion Iliescu: O să reconstituim structurile. Acum n-avem timp să discutăm.

General Nicolae Militaru (interesat doar de problema lui): Ăsta-i organ de partid şi de stat. Consiliul Salvării Naţionale este organ de partid şi de stat….

Petre Roman: Nu de partid şi de stat, în nici un caz. Asta sună ca dracu.

Ion Iliescu: E o structură a noii puteri.

*Dumitru Apostoiu (*dezamăgit, insistând să rămână util*):* Poporul vrea să ştie ce este, ca să aibă încredere…

Ion Iliescu: Să vă spun drept… şi asupra denumirii trebuie să mai discutăm. Cei de la Timişoara i-au zis…

Petre Roman: Frontul Uniunii Democratice Socialiste.

Ion Iliescu: …Democraţiei Socialiste.

Petre Roman: Asta e ce-a fost, domnule!

Voce:…Să nu se mai repete asta cu…

Petre Roman: Şi fără socialistă (deşi tot el îl folosise).

Ion Iliescu: S-o lăsăm aşa … Aveţi dreptate. Trebuie să personalizăm cumva acest lucru.

Petre Roman: …condus de Ion Iliescu. Am hotărît acolo (probabil la MApN) treaba asta… Fiţi atenţi: adică cine semnează? (…).

General Nicolae Militaru: Consiliul Frontului Salvării Naţionale condus de Ion Iliescu.

Petre Roman: Adică ce, tovarăşe Iliescu, vă declinaţi răspunderea acum?

Ion Iliescu: Nu dragă.

Petre Roman: Păi atunci?

Silviu Brucan: Nu cred că merge o singură persoană.

Petre Roman: Nu cu o singură persoană. Cu cei care am fost acolo, Guşă, Militaru, Voinea…

Silviu Brucan: Nu reprezintă nimic pentru poporul român.

Petre Roman: Nu vă supăraţi, sunt cei care au luat cu asalt Comitetul Central. Cu ei am intrat.

Silviu Brucan: Asta-i altceva. Sunt militari, dragă.

Petre Roman (neînţelegând că Brucan se referea numai la generali) : Nu sunt militari. Păi eu nu sunt militar. Şi am încă 3-4 care nu sunt militari.

Silviu Brucan (sentenţios, în stilul consacrat): De tine nu ştie nimeni nimic, dacă e vorba aşa…

Petre Roman: Ba ştie, pentru că eu am citit declaraţia la televiziune. Eu nu pledez pentru mine…

Dumitru Apostoiu: Fiecare…cine pe cine reprezintă în această perioadă ?

Ion Iliescu: Din păcate asta e lipsa acestei situaţii. Ăsta a lăsat un vid de putere. …

6. În legătură cu posibilităţile de consultare cu persoanele de încredere, cunoscute din activităţi anterioare:

Ion Iliescu (la telefon): Bună, Boştină. Să vină, să vină Boştină. Să vină Albescu. Albescu e maior (nu l-am întâlnit în grupul care a format CFSN).

Ion Iliescu (la telefon): Noi, acum, vrem să constituim un Consiliu al Salvării Naţionale, să dăm un comunicat către ţară şi să apelăm să se creeze noile structuri ale puterii, inclusiv pe plan local, consilii populare municipale, orăşeneşti, care să asigure buna funcţionare a administraţiei locale cu tot ceea ce înseamnă. Aşa şi voi luaţi măsuri ca să funcţioneze totul normal. În circa o oră o să putem să dăm comunicatul ăsta. Poate chiar mai devreme.

Până la urmă, aproape nimic din ceea ce pregătiseră consilierii lui Ceauşescu nu s-a preluat în Comunicatul CFSN. Membrii aparatului birocratic ceauşist şi-au dat seama că timpul lor a trecut, altcineva le va lua locul: au părăsit încăperea fără ca lipsa lor să fie resimţită.

Percepţia că s-a încheiat etapa de constituire a *noului Centru de putere* s-a creat odată cu citirea de către Ion Iliescu a **Comunicatul către Ţară al Consiliului Frontului Salvării Naţionale.** Din acel moment celelalte intenţii şi formule paralele, care încă se negociau prin diverse locuri, au încetat.

Faţă de schemele rigide şi consacrate de până atunci, organismul anunţat era unul inedit.

Într-un text restrâns, românii şi străinătatea erau anunţaţi că *regimul comunist şi centrul său de putere au fost înlăturate*, iar conducerea Ţării a fost preluată de **Consiliul Frontului Salvării Naţionale**, un organism *ad-hoc*, improvizat, fără nici o tradiţie şi experienţă. Rezultau clar scopurile şi obligaţiile imediate ale Consiliului. Se consemna, ca o constatare: „clanul Ceaușescu a fost înlăturat de la putere" şi, ca o decizie: „Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu. Guvernul se demite, Consiliul de Stat şi instituţiile sale îşi încetează activitatea". Consiliul militar superior nici nu

existase până atunci, nu se știa cine-l compune, dar era prevăzut în text ca organism pe care se baza Consiliul FSN. Iată textul integral al Comunicatului:

„Cetăţeni și cetăţene,

Trăim un moment istoric. Clanul Ceaușescu, care a dus ţara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Cu toţii știm și recunoaștem că victoria de care se bucură întreaga ţară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naţionalităţile și, în primul rând, al admirabilului nostru tineret, care ne-a restituit, cu preţul sângelui, sentimentul demnităţii naţionale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile și-au pus în pericol și viaţa, protestând împotriva tiraniei.

Se deschide o pagină nouă în viaţa politică și economică a României.

În acest moment de răscruce am hotărât să ne constituim în Frontul Salvării Naţionale, care se sprijină pe armata română și care grupează toate forţele sănătoase ale ţării, fără deosebire de naţionalitate, toate organizaţiile și grupările care s-au ridicat cu curaj în apărarea libertăţii și demnităţii în anii tiraniei totalitare.

Scopul Frontului Salvării Naţionale este instaurarea democraţiei, libertăţii și demnităţii poporului român.

Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu.

Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituţiile sale își încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale. Lui i se vor subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei și a unităţilor Ministerului de Interne. Toate ministerele și organele centrale în actuala lor structură își vor continua activitatea normală, subordonându-se Frontului Salvării Naţionale, pentru a asigura desfășurarea normală a întregii vieţi economice și sociale.

În teritoriu se vor constitui consilii judeţene, municipale, orășenești și comunale ale Frontului Salvării Naţionale, ca organe ale puterii locale.

Miliţia este chemată ca, împreună cu comitetele cetăţenești, să asigure ordinea publică.

Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populației cu alimente, cu energie electrică, cu căldură și apă, pentru asigurarea transportului, a asistenței medicale și a întregii rețele comerciale.

Ca program, Frontul propune următoarele:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unu sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viață.

Consiliul Frontului Salvării Naționale propune ca țara să se numească în viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituții va începe să funcționeze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naționale pe baza criteriilor rentabilității și eficienței. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată și promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii și sprijinirea micii producții țărănești. Oprirea distrugerii satelor.

6. Reorganizarea învățământului românesc potrivit cerințelor contemporane. Reașezarea structurilor învățământului pe baze democrate și umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român și promovarea adevăratelor valori ale umanității. Eliminarea minciunii și a imposturii și statuarea unor criterii de competență și justiție în toate domeniile de activitate.

Așezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naționale.

Trecerea presei, radioului, televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului.

7. Respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii.

8. Organizarea întregului comerț al țării, pornind de la cerințele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale

populației României. În acest scop, vom pune capăt exportului de produse agroalimentare, vom reduce exportul de produse petroliere, acordând prioritate satisfacerii nevoilor de căldură și lumină ale oamenilor.

9. Întreaga politică externă a țării să servească promovării bunei vecinătăți, prieteniei și păcii în lume, integrându-se în procesul de construire a unei Europe unite, casă comună a tuturor popoarelor continentului. Vom respecta angajamentele internaționale ale României și, în primul rând, cele privitoare la Tratatul de la Varșovia.

10. Promovarea unei politici interne și externe subordonate nevoilor și intereselor dezvoltării ființei umane, respectului deplin al drepturilor și libertăților omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

Constituindu-ne în acest Front, suntem ferm hotărâți să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantând triumful democrației, libertății și demnității tuturor locuitorilor țări".

În încheierea prezentării Comunicatului, Ion Iliescu a dat citire unei liste provizorii cu personalitățile incluse în primul Consiliu al Frontului Salvării Naţionale:

1. Doina Cornea – profesoară, disidentă.
2. Ana Blandiana – poetă.
3. Mircea Dinescu – poet.
4. László Tőkés – pastor reformat.
5. Dumitru Mazilu – diplomat.
6. Dan Deșliu – poet.
7. Ștefan Gușă – general, șef al Marelui Stat Major.
8. Victor Atanasie Stănculescu – general, ministru al Apărării.
9. Aurel Dragoș Munteanu – scriitor.
10. Corneliu Mănescu – fost diplomat.
11. Alexandru Bârlădeanu – fost lider PCR, exclus din conducere.
12. Silviu Brucan – fost activist PCR, marginalizat.
13. Petre Roman – profesor.
14. Ion Caramitru – actor.
15. Sergiu Nicolaescu – regizor și actor.
16. Mihai Montanu – lucrător la Energomontaj.
17. Mihai Ispas – sportiv.

18. Gelu Voican Voiculescu – geolog.
19. Dan Marţian – profesor.
20. Mihai Lupoi – căpitan de Armată.
21. Gheorghe Voinea – general.
22. Emil (Cico) Dumitrescu – comandor.
23. Vasile Neacșa – revoluţionar.
24. Cristina Ciontu – studentă.
25. Marian Baciu – revoluţionar.
26. Bogdan Teodoriu – economist.
27. Eugenia Iorga – revoluţionar.
28. Paul Negriţiu – revoluţionar.
29. Gheorghe Manole – revoluţionar.
30. Cazimir Ionescu – economist.
31. Adrian Sârbu –regizor „Sahia Film".
32. Constantin Cârjan – revoluţionar.
33. Domokos Geza – scriitor.
34. Magdalena Ionescu – revoluţionar.
35. Marian Mierlă – student.
36. Constantin (Bebe) Ivanovici – muncitor.
37. Ovidiu Vlad – revoluţionar.
38. Valeriu Bucurescu – revoluţionar.
39. Ion Iliescu – director Editura Tehnică.

Cele 10 puncte enunţate ca Program – mai coerente și bine structurate – au fost preluate din textul lui Dumitru Mazilu prezentat, în numele Forumului Cetăţenesc, în Piaţa Palatului la puţin timp după plecarea lui Ceaușescu.

Prezenţa lui Dumitru Mazilu la sediul CC a fost remarcabilă; acesta era victima unei operaţiuni de arestare începută în seara zilei precedente, când, împreună cu soţia și copilul său, au fost ridicaţi de Securitate și duși într-o direcţie necunoscută. Au fost salvaţi de evenimente.

Cuvântul profesorului Mazilu a fost convingător, raţional și logic: „Concetăţeni! Acum o oră am ieșit din pușcărie! Am scris Raportul despre drepturile voastre, drepturile omului, la Naţiunile Unite, care a fost difuzat în toată lumea, și-am spus că-n România este o tiranie odioasă, iar tiranii criminali erau glorificaţi printr-un cult de o dezgustătoare vulgaritate! Avem datoria să ne unim! Întâi – vă rog să mă ascultaţi – să păstrăm

un minut de reculegere pentru toţi martirii neamului, martirii Timişoarei, martirii Capitalei, martirii ţării! Să păstrăm un minut de reculegere, dragi concetăţeni! Pentru toţi cei ce-au suferit. Linişte! Pentru morţii noştri!…

Concetăţeni! Avem datoria să ne organizăm! Steagul ţării trebuie să fie cel care a fost dintotdeauna, fără nici un fel de semne! România rămâne România! Concetăţeni! Ţara noastră n-a fost niciodată comunistă! O clică totalitară ne-a asuprit 45 de ani şi ne-a umilit. A făcut să suferim după ultimul stalinist al lumii. Mamutul, care ţinea în corpul său, cadavrele naţiunii. Să terminăm cu toţi cei care au slujit tirania! România! România!

Concetăţeni! Vă mai adresez o rugăminte! Fiţi foarte atenţi! Concetăţeni! Păziţi sediile Securităţii! Opriţi arderea documentelor care dovedesc crimele şi fărădelegile săvârşite de tiran! Să nu scape! Păziţi aeroporturile! Organizaţi-vă! Semnul nostru să fie acesta! Să se vadă! Să se vadă că suntem cei care vroim ca România să renască liberă şi demnă! Libertate!

Concetăţeni! Obiectivul principal este să ne organizăm şi să cerem întregii lumi să ne dea sprijinul necesar să obţinem şi să consolidăm drepturile noastre seculare, drepturile românilor la libertate şi demnitate. Să se termine cu minciuna! Această minciună ne-a ucis ani de zile. Mii şi mii de copii, mii şi mii de fii ai patriei au murit, au fost asasinaţi! Să ne ridicăm pentru libertate şi să apărăm ţara! Să fim puternici şi să mergem până la capăt dar să fim uniţi, neviolenţi! Să nu lăsăm pe criminali să revină în locurile cheie ale ţării! Să apărăm televiziunea, să apărăm radioul, să apărăm sediile centrale ale ţării! Sunt ale ţării! Nici un alt organism al ţării, România! Trăiască România!

Concetăţeni! Vă propun ca mâine, la ora 12,00, să bată toate clopotele neamului! Toate clopotele în toate bisericile ţării! Maşinile să claxoneze! Acum! Şi să ridicăm semnul nostru pretutindeni! Victorie!”[123].

---

[123] Apud: Ion Calafeteanu, *op.cit.*, Documentul 70. Dumitru Mazilu a fost introdus de Virgil Măgheruşean cu următoarele cuvinte: „Avem lângă noi pe Dumitru Mazilu. A fost reprezentantul nostru la ONU şi Ceauşescu nu i-a dat drumul înapoi. … Îl avem în spatele nostru. Îi dau microfonul! În conducerea provizorie cred că e bine să avem oameni siguri, care au suferit: Corneliu Mănescu, Dumitru Mazilu şi alţii. Dau cuvântul. Dumitru Mazilu”.

Dumitru Mazilu le-a explicat celor din piaţă programul său îndelung gândit, prezentat în numele *Forumului Cetăţenesc*. De altfel, la insistenţele lui Ion Iliescu, cele mai multe puncte ale acestui program au fost preluate în *Comunicatul către Ţară* al CFSN[124].

Iată punctele acestui program*:*

• *Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernare;*

• *Organizarea de alegeri libere în cel mai scurt timp posibil;*

• *Separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în stat şi alegerea tuturor liderilor politici pentru unul sau cel mult două mandate, respectiv pentru cinci sau cel mult zece ani. Puterea nelimitată îmbracă forme patologice. Nimeni nu poate pretinde puterea pe viaţă;*

• *Restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi eficienţei. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată şi promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în toate sectoarele economice;*

• *Restructurarea agriculturii prin trecerea pământului în mâinile celor care-l muncesc, care sunt adevăraţii săi stăpâni;*

• *Reorganizarea învăţământului românesc potrivit cerinţelor contemporane;*

• *Reaşezarea structurilor culturii româneşti pe baze democratice şi umaniste. Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român şi promovarea adevăratelor valori ale umanităţii. Eliminarea minciunii şi imposturii şi statornicirea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate. Trecerea presei, Radioului şi Televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului;*

• *Respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi;*

---

[124] Dumitru Mazilu a fost, ulterior, un apărător al ideilor din programul său chiar și când nu a mai deținut responsabilitați în conducerea statului. Calităţile sale de „om al cetăţii" le-a etalat în activitatea de diplomat, de profesor de drept internaţional și în publicistică.

• *Reorientarea întregului comerţ exterior al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României. Interzicerea transferului resurselor economiei naţionale pentru obţinerea de valută forte cu orice preţ. Adoptarea măsurilor necesare pentru efectuarea unui comerţ exterior, cu respectarea integrală a cerinţelor eficienţei economice;*

• *Întreaga politică externă a ţării să servească promovării bunei vecinătăţi, prieteniei şi păcii în lume.*

Intervenţia diplomatului român a surprins prin simplitatea sa. Dumitru Mazilu n-a abuzat de prestigiul de înalt funcţionar al ONU; în program a rezervat doar câteva puncte problemelor externe. A surprins absenţa oricărei referiri la calitatea României de stat membru al Tratatului de la Varşovia. Era o dorinţă exprimată prin omisiune. Neamintind nimic despre solidaritatea blocului sovietic şi, mai ales, evitând orice referire la Tratatul de la Varşovia, România viitoare – gândită de Dumitru Mazilu – aparţinea mai degrabă lumii nealiniaţilor, independenţilor. De altfel, Alexandru Bârlădeanu a „corectat" acest „neajuns", aşa încât în Comunicatul către ţară s-a menţionat angajamentul noii puteri de a respecta condiţia României de stat participant la Tratatul de la Varşovia.

În finalul intervenţiei sale, Dumitru Mazilu anunţa numele unei formaţiuni (politică sau civică, nu era foarte clar !) în care să se regăsească toţi cei care erau de acord cu programul său: „… Să avem şi noi un forum al naţiunii, fro ... Forum cetăţenesc. Nici un alt titlu nu ne trebuie. Cetăţeanul trebuie să fie în centrul acestui Forum, *Forumul Cetăţenesc Naţional*". Ulterior această denumire nu s-a impus în prim-planul vieţii publice.

De la tribuna sediului fostului CC s-au lansat şi alte denumiri de formaţiuni; erau preferate fie noţiunea de *front* (asemenea celor din ţările spaţiului est-european), fie noţiunea de *forum* (asemenea formulelor din ţările comuniste central-europene).

În economia lucrării este necesară o discuţie despre *cum s-a constituit noul Centru de putere* de la Bucureşti, la doar câteva ore după abandonarea puterii de către Ceauşescu

şi demnitarii săi. Sunt numeroase şi diverse informaţiile şi punctele de vedere cu privire la acest aspect, la esenţa noului regim, aşa cum s-a relevat ea în primele momente şi, desigur, la denumirea şi structura noului organism suprem de conducere în stat.

Cum precizam mai sus, până când opţiunea CFSN a reuşit să se impună, au fost diverse alte încercări, formule şi variante de organisme de conducere[125]. Mircea Diaconu a prezentat manifestanţilor din Piaţa Palatului o listă de guvern, în frunte cu Ilie Verdeţ[126], respinsă de catre manifestanti cu vociferări. Sosit mai târziu la CC (în jurul orei 17.00, venind de la sediul MApN), Ion Iliescu l-a întâlnit pe Ilie Verdeţ, care tocmai eşuase în încercare de a forma un guvern ; l-a invitat să se alăture grupului său. Până la urmă fostul demnitar comunist, depăşit de situaţie, a rămas în afara primului centru de putere post-decembrist.

În opinia noastră, nereuşita acestor formule de guvern se explică prin inabilitatea protagoniştilor acestora care nu intuiau ce organism era mai adecvat pentru *a prelua rolul de centru de putere*; în regimul comunist guvernul era un organism subsidiar, centrul de putere reunea responsabilii grupaţi în CPEx. Publicul nu percepea guvernul ca pe un organism suprem de decizie. Populaţia aştepta ca în locul CPEx să se instituie un nou organism omnipotent, de acelaşi „calibru".

---

[125] Revoluţionarii pătrunşi în sediul CC al PCR erau convinşi că noul centru de putere trebuia instituit, organizat şi pus să funcţioneze în locul în care funcţionase vechea structură de conducere supremă: în cădirea CC. În realitate, a avut câştig de cauză echipa care s-a „legitimat", succesiv, în faţa întregii populaţii (la TVR) şi la Centrul de putere militară (la MApN). De altfel, înainte ca Ion Iliescu să ajungă la MApN, Stănculescu i-a întrebat pe cei trei revoluţionari sosiţi la minister (Constantin Isac, Creţu şi Petre Roman) „cine este conducătorul", iar 2 dintre aceştia (Creţu şi Roman) l-au indicat pe Ion Iliescu. Apud: Constantin Corneanu, *Victorie însângerată. Decembrie 1989*, Ed.Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014, p. 668-669.

[126] Lista cuprindea următoarele nume: Ilie Verdeţ, Corneliu Pîrcălăbescu, Iordan Rădulescu, colonel Moraru, Gheorghe Voinea, Mihai Chiţac, Nelu Crăciun, dr. Antonie Mihăileanu, Teofil Crăciun, Mircea Diaconu, Ernest Maftei, Nicolae Costel, Rădulescu Constantin, Dincă Dumitru, Niculescu Ioan, Nicolae Nicuşor, Neacşa Vasile. Apud: Constantin Corneanu, *Op.cit.,* p.672-673.

În percepţia publică un nou guvern nu ar fi fost decât o simplă „curea de transmisie"; important era să se constituie *adevăratul Centru de putere*, guvernul se putea forma pe parcurs; în orice caz, nu guvernul putea reprezenta noul centru de putere. Evident, nu putea fi acceptat nici un alt CPEx., chiar schimbat în întregime. Trebuia găsită o formulă nouă, neuzitată până atunci. Aşa se explică acceptarea rapidă a Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Pe cât de rigid, osificat, formalizat şi paralizat de cutume, reguli, proceduri, ierarhii era CPEx (vechiul centru de putere prăbuşit), pe atât de flexibil, lipsit de inhibiţii, descătuşat, imprevizibil şi improvizat era Consiliul Frontului Salvării Naţionale (noul Centru de Putere). Dincolo de orice speculaţii – explicabile pentru susţinătorii unor teorii nonconformiste – Consiliul Frontului n-a fost nici pe departe o echipă constituită şi consolidată *ab iniţio*. Dimpotrivă, încropită în grabă, mulţi dintre membrii echipei nu se cunoşteau între ei, alţii erau trecuţi pe lista (prezentată mai sus) fără a fi fost consultaţi. Bineînţeles, Consiliul respectiv era extrem de vulnerabil; când analizele vor deveni eminamente obiective şi lipsite de prejudecăţi, istoricii se vor întreba cum a rezistat un organism atât de fragil şi improvizat în starea de haos şi diversiune specifică primelor zile ale Revoluţiei.

A doua observaţie se referă la locul ales de „făcătorii de guverne" pentru încropirea cabinetelor lor. Cei mai mulţi au considerat că un centru de putere poate fi recunoscut şi poate funcţiona doar dacă se instalează *acolo unde funcţiona cel vechi: sediul fostului CC.* Aşa a intenţionat şi Ion Iliescu atunci când i-a invitat la sediul CC, la ora 17.00, pe cei ce doreau să se angajeze în efortul comun pentru salvarea ţării. S-a dovedit că soluţia era una perdantă; dovedind intuiţie şi mobilitate, echipa lui Ion Iliescu a părăsit clădirea CC, care nu asigura nici siguranţă[127], nici linişte pentru adoptatea unor decizii vitale, şi s-a deplasat la Televiziune – în proximitatea locului de unde puteau fi lansate mesajele – unde, practic, a funcţionat pentru scurt timp, centrul noii puteri. Apoi, s-a fixat la sediul

[127] Ilie Verdeţ declara că a văzut pe holurile palatului reprezentanţi militari ai ambasadelor.Vezi: Constantin Corneanu, *Victorie...,* p. 674.

Ministerului Apărării Naţionale din cartierul Drumul Taberei. Celelalte grupuri de revoluţionari (inclusiv Guşă şi Vlad) şi-au consumat energiile în spaţiul limitat al palatului fostului CC, care nu mai avea nici o însemnătate din punctul de vedere al exercitării puterii. În februarie 1990 unele încăperi din clădire erau încă ocupate de revoluţionari.

Altă observaţie se referă la persoanele alese să facă parte din diversele echipe de conducere care încercau să se constituie. Emoţia provocată de victoria Revoluţiei încă nu se stinsese când au apărut primele opţiuni pentru noua conducere a ţării. De la Balconul CC, sau din Studioul 4 al Televiziunii, se rosteau angajamente, cuvinte de îmbărbătare, proclamaţii, declaraţii solemne.

Manifestanţii, care nu mai părăseau pieţele publice, scandau numele unor lideri cunoscuţi de la posturile de radio străine ca opozanţi ai lui Ceauşescu (Corneliu Mănescu, Ion Iliescu etc.). Pătrunşi în forţă în clădirea CC, fără a se cunoaşte, manifestanţii întocmeau liste de miniştri sau şefi la instituţii publice. Încercările mai cunoscute ale „foştilor" se refereau la Dăscălescu, Ilie Verdeţ, Manea Mănescu, însă imediat erau respinse de cei din jur. Alte încercări, venite dinspre revoluţionari, nu s-au putut impune nici ele. Lideri precum Petre Roman (în numele Frontului Unităţii Poporului), Dumitru Mazilu (în numele Forumului Cetăţenesc), actorul Alexa Visarion (în numele Consiliului Democraţiei Naţionale) propuneau soluţii pentru rezolvarea urgentă şi depăşirea stării de haos.

Adus cu forţa în balconul fostului CC, prim-ministrul Constantin Dăscălescu, a fost silit să-şi anunţe demisia lui şi a Guvernului[128].

După ora 14.00 au început să se cristalizeze primele idei atât în legătură cu noile structuri de conducere, cu liderii lor, cât şi cu programele pe care şi le propuneau.

O altă observaţie se referă la constatarea că noul centru de putere era grupat în jurul unei personalităţi cu determinare şi charismă. Personalitatea despre care facem vorbire a fost Ion

[128] Ilie Verdeţ afirma ca el l-a trimis pe Dăscălescu să-şi scrie demisia, spunându-i: „Tu nu mai poţi fi de folos". Apud: Constantin Corneanu, *idem*.

Iliescu, fiind cea mai autorizată voce să comenteze cum s-a constituit noul centru de putere. In mai multe lucrări ale sale, dedicate Revoluţiei române, Ion Iliescu comentează pe larg acest aspect[129].

În ceea ce ne privește, am optat pentru explicaţiile pe care Ion Iliescu le-a dat în faţa Comisiei senatoriale conduse de Valentin Gabrielescu; membrii Comisiei au fost foarte direcţi şi incisivi şi au reuşit să obţină răspunsuri foarte elaborate şi precise din partea celui audiat. Partea care interesează direct lucrarea noastră a fost expusă de fostul preşedintele CFSN în punctajul destinat chiar preluării puterii:

„Ion Iliescu: O a doua mare problemă, deci, după Revoluţie: *constituirea noii puteri provizorii*, care atunci apărea ca o primă urgenţă. Unii pun întrebări retorice: cine ne-a mandatat pe noi să ne instalăm în frunte, să ne constituim în Consiliul Frontului Salvării Naţionale, cum s-au ales membrii CFSN-ului, pe ce baze legale şi constituţionale s-au luat măsurile pentru desfiinţarea vechilor instituţii de stat. Unii dau de înţeles că ar fi trebuit să mergem să cerem aprobarea la poliţie, la miliţie, ca să facem toate treburile acestea. Sau, cum spunea Ceauşescu la proces, să fi cerut aprobarea Marii Adunări Naţionale. Aşa se face revoluţie? Aceasta este logica revoluţiilor, domnilor, şi legitimitatea lor – demolarea vechilor structuri şi construirea unora noi. Şi n-am făcut-o arbitrar, n-am făcut-o forţat, nu ne-a contestat nimeni în zilele acelea. Amintiţi-vă momentul din 22 decembrie. Amintiţi-vă apariţia noastră. Şi aici, şi la Televiziune, şi după aceea. A fost o adeziune totală şi un moment de consens naţional, în legătură cu programul revoluţiei şi în legătură cu cei care şi-au asumat răspunderea. Căci şi-au asumat şi răspundere şi risc”[130].

Mai departe, Ion Iliescu expune viziunea sa asupra evoluţiei *noului centru de putere*, după care revine asupra constituirii organismului suprem al puterii, cu un comentariu legat de prima echipă de colaboratori: „În legătură cu constituirea CFSN-ului, eu zic că a fost o operă la fel de spontană ca şi mişcarea de masă care a caracterizat Revoluţia română. N-a

[129] Intre altele: Ion Iliescu, *Fragmente de istorie trăită,* …, p. 63-81.

[130] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 519-590. (Audierea domnului Ion Iliescu în Comisia senatorială).

fost nimic prestabilit. Sunt tot felul de răstălmăciri răuvoitoare, că a venit Iliescu cu echipa lui. Care echipă, domnilor? N-am avut nici un fel de echipă. Dovadă că foarte mulţi din cei cu care am mers atunci şi cărora le-am acordat un mare credit s-au despărţit după aceea. Am văzut comentariile lui Petre Roman. El spune că Iliescu a venit cu Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Brucan, Dan Marţian – cunoştinţele lui din rândul vechilor nomenclaturişti. Eu pe oamenii aceştia nu-i mai văzusem de ani de zile: pe domnul Bârlădeanu, după ce şi-a dat demisia din Comitetul Central; pe domnul Corneliu Mănescu, întâmplător îl întâlneam pe stradă. Pe Dan Marţian l-am cunoscut la Tineret; după aceea nu ne-am mai văzut, a fost dat afară şi trimis la Universitate. În timp ce cu Petre Roman m-am văzut până în ultimele zile din decembrie, pentru că pe el îl cunoşteam mai mult decât pe toţi ceilalţi patru, pe care îi menţionează în cartea lui. L-am cunoscut pe tatăl său, care era un om onorabil, de altfel, ca director la Editura Politică; iar pe el ca specialist, în aceeaşi meserie. Când lucram la Consiliul Naţional al Apelor, l-am folosit colaborator, nu atât pe el, cât catedra la care lucra. Şi, apoi, la Editura Tehnică. A fost şi autor de carte la editură (...) Despre listă am discutat abia târziu, în noapte, la Televiziune[131]. Şi atunci s-au încropit acele propuneri, vreo 35 sau 37, nu mai ţin minte câte erau, din unele nume cunoscute, pe de o parte, din alte nume total necunoscute, dintre oamenii pe care atunci i-am cunoscut, în momentele acelea, din după-amiaza şi seara lui 22"[132].

Interesante sunt explicaţiile în legăturaă cu modul în care s-a optat pentru denumirea noului organism de putere: „Denumirea de Front al Salvării Naţionale[133] apăruse, într-adevăr, cu vreo şase luni înainte, la «Europa Liberă», într-un material, într-un document, semnat Frontul Salvării Naţionale. Ulterior, am aflat că aparţinuse unui profesor de la filologie –

[131] Constantin Corneanu, *Victorie*…, p. 679. Echipa urma sa fie completată cu revoluţionari merituoşi aflaţi în Studioul 4 dar, din cauza focului de arme, Eugenia Iorga nu a reuşit să aducă lista respectivă.

[132] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 519-590. (Audierea domnului Ion Iliescu în Comisia senatorială).

[133] Am văzut mai sus discuţiile despre acest nou organism de putere care s-au purtat chiar în ziua de 22 decembrie.

Melian. Atunci, stând şi discutând cum să denumim această structură care lua fiinţă, s-au vânturat tot felul de propuneri, fiecare a venit cu tot felul de idei. Şi el – Militaru – a menţionat aceasta, referindu-se la denumirea transmisă la «Europa Liberă». Mie mi s-a părut denumirea cea mai potrivită pentru momentul acela şi pentru ceea ce ne propuneam. Vroiam să salvăm naţiunea. Şi mi s-a părut denumirea de Front al Salvării Naţionale, fără conotaţie partizană, fără conotaţie de alt ordin, decât acest obiectiv major al Revoluţiei române, ca fiind formula cea mai potrivită. Personal am susţinut-o şi a fost îmbrăţişată de toată lumea"[134].

În climatul de incertitudine generat, între altele, de vidul de putere era evident că cei care îşi asumau conducerea doreau să fie siguri că străinătatea interesată – în concepţia lor, conform practicilor timpului, URSS, în primul rând – înţelege din sursă directă cine sunt şi ce intenţii au noile autorităţi.

În legătură cu acest aspect, s-au lansat speculaţii diverse despre o ghidare a noilor autorităţi române de către liderii de la Moscova, direct sau prin ambasador. Ion Iliescu relatează caracterul limitat şi strict protocolar al discuţiilor din zilele respective cu reprezentanţii sovietici. De fapt, liderii partidului comunist sovietic, mai ales, s-au arătat destul de reţinuţii faţă de conţinutul şi sensul evoluţiei puterii de la Bucureşti. N-am identificat contacte de la partid la partid la nivel înalt (cu cine, partidul comunist nu mai avea conducere!). Câteva mesaje reciproce cu preşedintele Gorbaciov – recunoscute de Ion Iliescu – s-au schimbat abia pe 27 decembrie: „Da, ne-a felicitat pentru că am reuşit să trecem de momentul acesta şi ne-a anunţat că o să vină Şevardnadze la Bucureşti. I-am informat şi pe ceilalţi. (…) A fost singura mea convorbire cu Gorbaciov. N-am avut nici după aceea convorbiri telefonice cu el. Singura mea discuţie cu ambasada sovietică, şi a fost singura, a fost în după-amiaza zilei de 22 decembrie, aici, în sediul CC, la sugestia cuiva; eram mai mulţi, nici nu eram singur. Şi a urmărit această discuţie două elemente de bază. În primul rând, o informare despre caracterul mişcării şi sugerarea că se începe structurarea unui cadru organizat al unor noi structuri

[134] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 519-590.

de stat şi, în al doilea rând, pentru asigurare, ca să se evite orice fel de posibile dorinţe de „sprijin frăţesc", pe care nimeni dintre noi nu-l dorea"[135].

[135] Recent, s-au publicat mesaje ale Ambasadei Poloniei la Bucureşti, din care rezultă că Ion Iliescu s-ar fi prezentat la Ambasada sovietică (împreună cu Silviu Brucan) chiar în ziua de 22 decembrie, unde ar fi cerut intervenţia Armatei sovietice în România. Mesajele cifrate au fost transmise în zilele de 23-26 decembrie 1989 şi se găsesc în arhivele Ministerului Afacerilor Externe din Varşovia. Rapoartele fac apologia simpatiei de care se bucurau polonezii în România şi lansau suspiciuni asupra intenţiilor reale ale noii puteri.

Lucrul cel mai important!, autorul mesajelor dezvăluie că se bazează pe informaţiile pe care i le furniza (cu generozitate şi, desigur, interes) un funcţionar al Ambasadei sovietice. În decembrie 2014 unele ziare româneşti au preluat – pe negândite – această „bombă de presă". Noi rămânem circumspecţi până la confirmarea informaţiei din surse nemijlocit ruseşti (Vezi:http://www.evz.ro/revolutia-din-1989-in-documentele-ambasadei-poloniei-ion-iliescu-si-silviu-brucan-au-cerut-ajutor-militar-rusilor.html, 24 decembrie 2014).

Totuşi, mesajele (semnate: Bauer) care descriu (nu interpretează !) situaţia de pe teren sunt extrem de utile pentru cercetători.

– „Echipa lui Nicolae Ceauşescu măturată de o mişcare populară spontană, autentică, care a fost în principal ajutată de retragerea armatei. Uşurinţa şi rapiditatea cu care a fost eliminat Nicolae Ceauşescu i-a surprins pe toţi. Nu a existat nicio structură capabilă să preia puterea. Frontul Salvării Naţionale a umplut golul politic, dar nu este încă la putere. Practic încearcă să influenţeze situaţia prin intermediul televiziunii. Componenţa sa dă impresia unui grup compus din diverse personalităţi cu autoritatea socială, care s-a format accidental şi asta este tot ceea ce reprezintă. Până în prezent în numele FSN apare public numai preşedintele FSN, Ion Iliescu (el a solicitat Ambasadei URSS sprijin militar).

– Singura forţă organizată – armata, a cărei conducere nu apare public. De ieri armata, Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv serviciile de securitate, asigură că sunt de partea poporului. Există impresia că aceste structuri, invocând FSN şi poporul, încep să stăpânească situaţia şi să exercite efectiv puterea.

– Caracteristic: atac numai la „clica Nicolae Ceauşescu". ... În declaraţia FSN despre preluarea puterii se solicită ministerelor să funcţioneze în mod normal. Asta înseamnă că miezul vechii structuri, deşi fără Nicolae Ceauşescu, a rămas neschimbat. (În Polonia, principalele ministere erau deţinute de comunişti în funcţie, iar şeful statului *reformat* era chiar vechiul Preşedinte comunist, n.ns.)

– Fără răspuns la întrebări esenţiale: unde este premierul şi restul guvernului, ce s-a întâmplat cu conducerea de partid si de stat (a fost arestat doar Emil Barbu (corect: Bobu, n.ns)– Secretarul organizatoric

al Comitetului Central, viceministrul Apărării Naţionale şi Postelnicu – ministrul afacerilor interne), care este baza şi rolul Ministerului Afacerilor Externe (ambasadorii îşi declară subordonarea faţă de FSN, dar, spre exemplu ambasadorul la Belgrad prin intermediul MAE din Iugoslavia). (…).

Mesajele se concentrează mai mult pe analiza evoluţiei Frontului Salvării Naţionale de la o structură nesigură, la una care acaparează tot mai mult puterea ".

Mesaj cifrat Nr. 0-3937 / IV, **24.12.89**, **Ora 22.30:**

– „Situaţia politică este în continuare neclară. Programul FSN este foarte vag. Este greu de prevăzut în ce direcţie va fi detaliat şi dezvoltat. Din conducere în continuare apare public doar Iliescu. Ceilalţi membri proeminenţi (Doina Cornea, Ana Blandiana László Tőkés, Corneliu Manolescu (probabil: Mănescu, n.ns.), Silviu Brucan, Alexandru Bîrlădeanu, Dumitru Mazilu) nu apar. Se pare că noul ministru al apărării, Nicolae Militaru, a apărut cu multă fermitate la televizor în prima etapă a evenimentelor (vineri), chemându-i pe nume pe anumiţi generali să întreprindă acţiuni concrete şi definite. După părerea unor români, FSN va fi de fapt condus politic de Corneliu Manolescu (probabil Mănescu, n,ns.), care se menţine în umbră.

Asupra direcţiei politice, o mare influenţă o poate avea Vestul, pentru care România – fără datorii şi cu nevoi enorme de modernizare – devine un partener foarte interesant.(s.ns).

– În al doilea (din 24 decembrie) discurs public oficial FSN se afirmă,printre altele, că miliţia îşi păstrează şi trebuie să-şi exercite drepturile conform competenţelor sale. Structurile de administraţie trebuie să-şi reia imediat activitatea normală. Nota bene, la al doilea contact pe care l-am avut cu FSN pe tema ajutorului medical – ne-au trimis la Ministerul Sănătăţii. *Aceasta confirmă opinia despre evoluţia spontană a evenimentelor, despre lipsa unor structuri alternative pentru aparatul puterii de până în prezent şi în general despre golul politic pe care încearcă să-l umple FSN, neavând totuşi posibilitatea de a exercita puterea*.

În viitorul apropiat, pare posibilă următoarea situaţie: o nouă direcţie politică realizată de către vechile structuri ale puterii.

– Un rol decisiv în evoluţia evenimentelor l-au jucat şi îl joacă în continuare televiziunea şi radioul. Controlul şi menţinerea controlului Radio Televiziunii, în ciuda atacurilor violente, au fost decisive pentru victorie. *Mai ales în prima etapă, două grupuri s-au străduit să dirijeze evenimentele: din studioul TV şi de la sediul ocupat al Comitetului Central prin intermediul transmisiunilor televizate în direct.*

– *În ciuda unei desfăşurări violente şi spontane de evenimente şi în ciuda ameninţărilor (lupte de stradă), angajaţii instituţiilor cheie (apă, gaz, electricitate, transport – metrou, comerţ şi aprovizionare) şi majoritatea societăţii au dat dovadă de un mare calm, de disciplină şi devotament. Tineretul s-a organizat foarte repede în grupuri care ajută armata.*

– *Luptele şi ciocnirile au durat toata ziua de 24 decembrie. Seara*

Ministrul de externe sovietic a venit la Bucureşti pe 6 ianuarie 1990, după preşedintele Adunării Naţionale franceze (2 ianuarie 1990). Vizita emisarului sovietic (o jumătate de zi !) a fost urmată de cea a ministrul francez de externe (10-11 ianuarie) şi a ministrul german de externe (15-16 ianuarie).

Fostul lider al CFSN a făcut precizări importante şi lămuritoare în legătură cu rolul armatei în sprijinul consolidării, menţinerii puterii de către CFSN. Este foarte clar că acest organism improvizat – atât de eclectic, subţire şi izolat de

---

mai liniştită, dar în continuare se aud împuşcături. După-amiază, un interlocutor din armată a evaluat situaţia din jurul aeroportului Otopeni ca fiind foarte gravă. ***După zvonurile care circulă cu insistenţă, la atacurile de la aeroport au participat comandouri de palestinieni şi libieni, antrenaţi în România şi Bulgaria, de unde au fost mutaţi după căderea lui Jivkov***. Acum (seara târziu pe 24 decembrie) se pare că armata a început să stăpânească situaţia.

– Polonia se bucură de o enormă simpatie. Cuvintele: Polonia, Ambasada Poloniei – ne deschid drumul prin bariere şi controale".

Mesaj cifrat Nr. 0-3947 / IV, 26.12.89, **Ora 23.00**

– „După comunicatul privind executarea sentinţei lui Nicoale Ceauşescu, dupa constituirea conducerii Consiliului FSN (preşedinte Iliescu, vicepreşedinte Mazilu), numirea premierului (Petre Roman) şi desemnarea ministrului Apărării (Militaru) şi după deciziile Consiliului care anulează cele mai detestate legi şi decrete – (vezi Claris) se pare că situaţia generală începe să se calmeze. S-a diminuat şi rezistenţa armată a adversarilor. Cu toate acestea, în continuare se declanşează ciocniri armate. Au fost organizate manifestaţii de care FSN se distanţează. A intervenit armata.

– În paralel cu înceata detensionare, cu diminuarea ameninţării noii puteri şi cu consolidarea centrului de conducere, în FSN – care concentrează diferite puteri – de la comunişti la anticomunişti, se ascut diferenţele între diverşii membri. (Unii care în primă etapă au jucat un rol important, s-au găsit acum lăsaţi deoparte. Nici măcar nu au ştiut de nominalizarea premierului).

Este de aşteptat o agravare a luptei interne pentru orientarea politică a FSN.

– Un nou fenomen: După prima etapă, în care atacul era direcţionat exclusiv către Nicolae Ceauşescu, *au apărut pe stradă sloganuri anticomuniste de tipul «România fără comunişti»*, «Vinovat nu numai Nicolae Ceauşescu».

– Noile structuri ale puterii abia încep să se formeze. Vechea administraţie condusă de şefii de până în prezent (de exemplu Oancea la MAE) foarte slăbită şi nu prea ştie cum să acţioneze, iar administraţie nouă încă nu există. Singura putere organizată este armata".

ansamblul administraţiei birocratice încă în fiinţă – nu se putea menţine decât sprijinit pe o forţă credibilă şi organizată. CFSN era, mai degrabă, o idee, un concept; în primă fază, structuri autonome locale care purtau aceleaşi denumiri (CJFSN, de exemplu!), nici nu aveau o legătură telefonică sigură cu Centrul.

Cine putea să dea coerenţă şi certitudine, validitate *centrului de putere de la Bucureşti*? Cum să-şi câştige credibilitatea în faţa unor structuri încă anarhizate, a cetăţenilor care sperau să-şi rezolve problemele şi, mai ales, în faţa străinătăţii din proximitate sau mai îndepărtată, ştiind că adeseori un stat fără conducere este un stat expus multor riscuri?

Preşedintele Ion Iliescu a ales să se bazeze pe armată. El explică această opţiune în contextul comentariilor despre relaţiile cu generalul Ştefan Guşă: „Când noi ne-am dus la MApN, în 22 decembrie, am găsit situaţia cunoscută la armată: fără ministru, şeful Marelui Stat Major – Guşă, Stănculescu – prim-adjunct. (…) Ceea ce ne-a preocupat tot timpul, am să revin şi în încheiere, a fost cum să stăpânim situaţia din ţară. Atunci am avut sentimentul că singura instituţie pe care ne putem sprijini, instituţie coerentă, instituţie organizată, cu structuri în ţară, este armata, care se bucura şi de încrederea populară. Miliţia nu avea asemenea credit, alte structuri de stat nu mai erau şi noi abia ne încropeam. Nu ştiam cum să ne adunăm unii pe alţii. (…). În noaptea de 23 ne-am dat seama că Guşă este depăşit. Era şi obosit, era, probabil, şi complexat de situaţiile prin care trecuse; pentru că am avut un moment când mi-am dat seama că el nu poate să mai facă faţă situaţiei (…). De aceea, în ziua de 24 după-amiază, am luat decizia ca să-l înlocuim. Am avut atunci o discuţie, ne-am sfătuit între noi. Dintre toţi, era clar că Stănculescu era omul cel mai capabil din punct de vedere intelectual; dar nu ştiam exact ce a reprezentat prezenţa lui la Timişoara, pe de o parte, şi pe de altă parte el s-a ocupat întotdeauna în conducerea ministerului cu problemele tehnicii militare, nu cu probleme de conducere operativă. Şi atunci a apărut ideea să apelăm la generalul Militaru, care a fost comandant şi de armate, lucrase şi la Marele Stat Major (…). Ulterior s-a dovedit că n-a fost o alegere foarte fericită, pentru

că el a introdus elemente de tensiune în relaţiile cu cadrele ofiţereşti. Am fost la vreo două întâlniri cu activul armatei, cu circa 1000 de ofiţeri, în sala mare a ministerului şi, până la urmă, am fost nevoiţi, în 16 februarie 1990, să renunţăm la serviciile lui, pentru că alimentase această stare de tensiune. Ulterior, generalul Stănculescu s-a dovedit mai abil"[136].

Un fapt controversat, imputat adeseori organismului de putere abia constituit, a fost decizia de eliminare a soţilor Ceauşescu, determinată de faptul că anumite forţe (nedefinite explicit, numite generic teroriști), considerate loiale şefului suprem, reacţionau violent şi continuau să producă victime. Preşedintele Consiliului explică împrejurarea în care s-a asumat decizia respectivă: „Pornind mai ales de la considerentul că o decizie din acest punct de vedere poate să rezolve problema-cheie, curmarea sacrificiilor de vieţi umane, după o mică deliberare, într-un cadru restrâns, am acceptat ca să se constituie Curtea respectivă. Mazilu, ca jurist, a formulat propunerea, împreună cu Procuratura şi Tribunalul Suprem. Generalul Stănculescu a primit misiunea să se ocupe de organizarea propriu-zisă a deplasării juriştilor şi organizarea procesului. Din partea CFSN l-am mandatat pe Gelu Voican şi pe Virgil Măgureanu să însoţească delegaţia respectivă la proces. Se cunoaşte, deci procesul, sentinţa. Noi am fost în faţa a două hotărâri: o hotărâre privea constituirea Curţii de Judecată, cealaltă era sentinţa acestei Curţi, cu condamnarea lor şi, inclusiv, cu menţiunea refuzului pentru recurs. Aceste două documente au format obiectul discuţiei, în cadrul respectiv"[137].

O problemă permanent prezentă în discuţiile despre Revoluţia română, aparent controversată, se referă la modalitatea accederii la conducere a echipei CFSN. Mulţi autori definesc acest procedeu ca fiind *lovitură de stat.* Nu ne-am propus să intrăm în polemică în legătură cu acest subiect. Din documentarea noastră rezultă, evident, că Nicolae Ceauşescu şi liderii regimului comunist *au fost înlăturaţi de la putere printr-o lovitură de forţă aplicată de mulţimile revoltate*, exasperate după ani de privaţiuni, umilinţe, încălcarea

[136] *Idem.*

[137] *Idem.*

demnităţii şi libertăţilor cetăţeneşti. La Comisia senatorială preşedintele acesteia, Valentin Gabrielescu, l-a întrebat retoric pe Ion Iliescu: „N-aţi ordonat-o dumneavoastră? (revolta populară, n.ns.)". Iată răspunsul acestuia: „Aşa ceva nu se ordonă. Aşa ceva nu se manipulează. Acestea sunt maniere simpliste, puerile, de abordare a proceselor sociale. O revoluţie se produce sau nu. «Manipularea» sau «confiscarea» ei sunt sloganuri politicianiste".

De altfel, liderii CFSN (sau alte structuri care încercau să se impună, cu excepţia lui Ilie Verdeţ![138]) nu au păstrat vechile structuri de partid sau de stat, nu s-au mulţumit să preia conducerea acestora după alungarea foştilor şefi (de exemplu: Comitet Central sau Consiliu de Stat, Marea Adunare Naţională, comitete executive ale consiliilor populare locale etc.), nici să le reformeze. Pur şi simplu, acestea au fost desfiinţate sau dizolvate. Consiliul Frontului Salvării Naţionale (consiliile locale ale FSN) a fost o structură nouă, inedită, improvizată, dar care a rezistat, bazat pe armată şi pe sprijin popular.

În mai multe ocazii liderii Frontului rememorează momentul cel mai important şi dificil din procesul de asumare a conducerii ţării : alcătuirea unui program, unui comunicat pe care să-l transmită populaţiei. Preşedintele CFSN sublinia şi el prioritatea acestui moment: „Principala idee care m-a preocupat a fost să depăşim cât mai rapid acest moment de derută, de vid, de haos şi anarhie posibile. *Şi să închegăm un program şi o structură care să se ocupe de organizarea vieţii.* După declanşarea conflictului militar, apariţia acelei stări confuze, cu sacrificii de vieţi omeneşti, prezenta pericolul unui război civil pentru ţară. Asta ne-a obsedat ca problemă gravă cu care ne confruntam atunci. Cum să o curmăm? Şi de aici ne-

[138] Valentin Gabrielescu a fost de faţă când Verdeţ încerca să facă o structură de conducere: „Şi era aşa, că domnul Verdeţ spunea: „Tovarăşi, să ne stabilim ordinea, că producţia, că… aşa nu ştiu ce şi nici nu e greu. Că avem o Mare Adunare Naţională, avem un Comitet Central, mai trebuie pus un «moţ» şi gata suntem. Bine, să ştiţi că a făcut, avem lista, eu o am – cine, la ce minister… adică paralel cu dumneavoastră sau, poate, mai înaintea dumneavoastră".

am orientat spre armată, ca singurul factor cu care puteam să acţionăm pentru a pune lucrurile în ordine. Suspiciunea primă care a apărut asupra securităţii a determinat decizia în legătură cu punerea securităţii sub controlul armatei (...). Eu cred că a fost singura decizie pe care puteam să o luăm. Pentru că exista şi neîncrederea între armată şi securitate şi noi înşine nu ştiam cine sunt cei ce au declanşat conflictul"[139].

Insistăm pe faptul că articularea noii structuri de conducere s-a făcut în condiţii foarte dificile, riscante şi diversioniste, dar cu acceptul, aproape neconditionat, al populatiei. Rând pe rând, personalităţi diferite transmiteau mesaje de susţinere pentru noul curs pe care sperau să se înscrie societatea românească. Între acestea erau şi militari. Primul dintre militarii de rang înalt în activitate a fost generalul Voinea, comandantul Armatei I-a, din Bucureşti. El le-a cerut militarilor „să sprijine Revoluţia şi să o apere de cei care ar încerca să zdruncine noua orientare politică, *socialist democratică* în ţara noastră". Într-adevăr, era nevoie ca armata să apere Revoluţia pentru că panica şi deruta se amplificau în contextul dezinformării şi diversiunii făcute cu pricepere de profesionişti neidentificaţi.

Din Studioul 4 al Televiziunii şi de la Radioul naţional zvonurile de tot felul se transmiteau către populaţie în prezenţa revoluţionarilor. Noii lideri, lipsiţi de date reale de la structuri specializate – care, formal, şi-au încetat activitatea – erau „bombardaţi" cu informaţii dintre cele mai periculoase, imposibil de verificat. Ion Caramitru, de exemplu, anunţa că Nicolae Ceauşescu încearcă să fugă din ţară de pe aeroportul Titu. „*Cei care sunt în preajmă – le cerea el - să ia măsuri şi să-l prindă pe ticălos*". Gelu Voican Voiculescu, un lider important al Revoluţiei, a susţinut o alocuţiune prin care cerea „*…să arătăm că suntem respectabili, că suntem un popor care-şi cunoaşte ordinea, ierarhia şi legalitatea şi că, deşi am suferit, nu trebuie să cădem în răfuială*".

În legătură cu rolul pe care l-a avut Ministerul Apărării Naţionale, ca instituţie şi ca locaţie, Ion Iliescu precizează: „El

---

[139] Blog Ion Iliescu, *Declaraţie susţinută în faţa Comisiei senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.*

ne-a oferit gazduire și primele informații. Mi-am dat seama că singura institutie pe care ne puteam sprijini, în conditiile acelea, era Armata. Acolo exista și rețeaua specială de telefonie, care acoperea întreg teritoriul Romaniei"[140].

Generalul Victor Stănculescu a comentat și el împrejurările în care i-a acordat grupării Iliescu sprijin și găzduire la MApN.

Mihai Montanu descrie contextul în care a jucat un rol în ecuația Centrului de putere instalat la sediul MApN: „Pe 22 decembrie am ajuns la sediul MApN, în jurul **orei 16:00**. În biroul generalului Milea, fostul ministru al Apărării, era foarte multă lume. 90% erau militari și doar câțiva erau civili. Aceștia erau Iliescu, Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, Florin Velicu, primul șef de cabinet al lui Iliescu, coleg atunci cu el la Editura Tehnică, care îl adusese pe Iliescu cu mașina. Aici avea loc o discuție. După ce s-a terminat, toată lumea s-a ridicat să plece, deoarece fiecare primise câte o sarcină pe linia lor. Militarii pe linia lor militară. Civilii toți, în cârca lui Iliescu, urmau să plece în sediul CC-ului pentru a vedea ce se întâmpla acolo. Se auzea că în CC se formează nu știu câte guverne. Guvernul Verdeț, Guvernul Dăscălescu, x, y, z, fiecare civil mai cu tupeu organiza după capul lui guverne. Atunci când lumea dădea să iasă din încăperea de la MApN, Iliescu a zis: «Stați așa! Cine rămâne aici din partea revoluționarilor să răspundă de activitățile militare?». Zic: eu!"

Aproape toate lucrările subliniază rolul conducerii armatei și – mai ales – al generalului Stănculescu în asumarea de către Ceaușescu a deciziei de a pleca din sediul CC, cu elicopterul, sub presiunea manifestanților. Mulți consideră că sugestia lui Stănculescu a fost *sinonimă cu o lovitură de stat,* pentru că astfel l-ar fi deposedat de atribuții pe șeful statului.

Stănculescu nu a confirmat niciodată că a preluat puterea după abandonarea ei de către Ceaușescu. Într-adevăr, și-a oferit bunele oficii echipei civile considerate de el cea mai

[140] Ion Calafeteanu, *op.cit.,* p. 519-590.

credibilă şi cu intenţiile cele mai coerente[141]. În acest context, generalul a răspuns solicitărilor lui Ion Iliescu, care a venit la sediul Armatei şi astfel a favorizat drumul către instaurarea *noului centru de putere*. Deşi Stănculescu le-a acordat încredere când nu ştia nimic de situaţia lui Ceausescu, el şi-a luat câteva rezerve faţă de noul grup de putere, mai ales după ce a observat calitatea unora dintre ei, aşa încât nu l-a informat pe Iliescu despre arestarea lui Ceauşescu decât în dimineaţa de 23 decembrie 1989.

Revenim la atmosfera plină de entuziasm care a cuprins societatea română după plecarea lui Ceauşescu. Mai mulţi manifestanţi s-au dus la Televiziune, unde au reuşit să pătrundă în Studioul 4 şi să transmită diverse mesaje (Ion Caramitru şi Dinescu au fost recunoscuţi ca lideri informali). Reţinem intervenţia lui Nicolae Militaru, care a venit la Televiziune cu aerul unui revoluţionar autentic şi dădea sfaturi, apela nominal comandanţii de armate. Imaginea acestui general rezervist acuzat de legături cu serviciile sovietice, pare pitorească (câţiva „tovarăşi" rezervişti chemaţi de el au venit în ţinută de ceremonie, pe care, probabil, o păstrau pentru momente fatale) dar, sigur, lucratorii din securitate erau ingrijoraţi[142]. Militaru nu ascundea opţiunea pentru continuarea regimului comunist, (fără Ceauşescu, eventual cu un lider mai tolerant). El acuza armata că a tras în populaţie şi anunţa că dacă se confirmă acest fapt „înseamnă că va fi rău". Este printre puţinii protagonişti care a încercat să definească noul regim, numindu-l „socialism democratic". (Chiţac a preluat şi el această expresie, Voinea, la fel, dar ambii erau si ei militari.)

În aceeaşi notă se exprima un alt personaj cu un mesaj ciudat – căpitanul Mihai Lupoi. Textul său „s-a pierdut" printre celelalte care făceau o notă comună în atmosfera de entuziasm nedisimulat. Analizat mai târziu (coroborat cu alte informaţii despre acest personaj pitoresc !), sensul intervenţiei sale era foarte precis: *impunerea în noul centru de putere* a generalului

[141] Stănculescu nu se putea opune ca Armata să sprijine un guvern Verdeţ, de exemplu, mai ales că Guşă (şi alţi militari!) figurau pe lista „cabinetului Verdeţ".

[142] Văzându-l câteva ore mai târziu în sediul CC, Apostoiu, consilier prezidential, exclama: AOLEU!

Nicolae Militaru, supravegheat ani în şir de Securitate, bănuit că s-a aflat în serviciul sovieticilor: „…A*rmata* – ca un fel de interimat – *a preluat puterea*, iar comandant îl are pe generalul Nicolae Militaru căruia să-i dea ascultare toate unităţile". Îmbrăcat într-o ţinută militară purtată uşor neglijent (era subinginer, într-o unitate neoperativă), încins cu o centură de care atârna un port-încărcător, purtând la piept un pistol mitralieră pe care-l impingea în stânga şi în dreapta când dorea să ajungă în faţă, cu o imensă cască pe cap, Lupoi părea distribuit într-un scenariu la care regizorul renunţase demult, dar actorul nu fusese anunţat. De fapt, Lupoi nu era nici pe departe militarul superantrenat, era subinginer într-un Centru de proiectări cazărmi; prezenţa lui la Televiziune nu avea nici o explicaţie raţională. Căutând tot timpul să nu „dispară din poză", el a sfârşit prin a-i enerva pe vorbitorii din studiou, din cauza insistenţei şi limbajului cazon, vorbind în numele armatei: „Fiţi atenţi, generalul Militaru este comandantul Armatei – (nimeni nu-l numise în această inexistentă funcţie); el a dat ordin ca unităţile să se retragă în cazărmi: „Deci nu uitaţi că sunteţi militari şi comandantul vostru actual v-a dat ordin să intraţi în cazărmi". Ulterior, ciudatul personaj a continuat să lanseze mesaje şi semnale de alarmă, să transmită dispoziţii în numele unor ipotetice structuri despre care nimeni nu ştia nimic. Mesajele lui – parcă venind din alte zone – au creat îngrijorare conducerii ministerului[143]. De altfel, în doar câteva zile, în interiorul CFSN au început să se formeze diverse tabere cu opţiuni diferite.

După un timp, un alt revoluţionar, Doris Zinger, a prezentat un *Apel al Mişcării Democratice Române*, cel mai coerent dintre cele de până atunci: „*…nu întrerupeţi manifestaţiile până la căderea guvernului ceauşist!", „Cereţi formarea unui guvern provizoriu care să organizeze alegeri libere!", „Ocupaţi Primăriile, redacţiile şi tipografiile, studiourile de radio şi TV şi folosiţi-le în interesul poporului!", „Fără violenţă!", „Grevă generală până la căderea guvernului Ceauşescu!", „Către Armată şi Securitatea română: Nu trageţi în poporul*

[143] http://jurnalul.ro/special-jurnalul/decembrie-a-128-153-89-diversiunea-prin-televiziune-31379.html Decembrie 89 – *Diversiunea prin televiziune*, 16.12.2005.

român! Rămâneţi în cazărmi şi interveniţi numai în apărarea poporului român! Fiţi gata să apăraţi poporul român împotriva bandelor de ucigaşi ai dictatorului Ceauşescu! Ucigaşii vor fi pedepsiţi! Către reprezentanţii Partidului Comunist Român: Desolidarizaţi-vă de conducerea criminală! Cereţi demisia guvernului! Eliberaţi deţinuţii politici! Daţi adevărul poporului!"[144].

În jurul orei 14.35, în Studioul 4 al Televiziunii Române a venit Ion Iliescu. Mesajul transmis de el cu această ocazie a fost cel mai coerent. În câteva cuvinte, Ion Iliescu a caracterizat regimul Ceauşescu („… atoateştiutor, *atoatefăcător* etc., care n-a avut luciditatea minimă ... ca să înţeleagă momentele de dramatism pe care le trăieşte naţiunea română ... A împins până la catastrofă situaţia economico – socială a ţării, tensiunea politică şi se face vinovat de crimă odioasă împotriva poporului"). El l-a descris pe şeful regimului folosind cuvinte dure: „…om fără inimă, fără suflet, fără creier, fără raţiune ... un fanatic care stăpânea cu metode medievale această ţară"[145].

Ion Iliescu, Dumitru Mazilu, Petre Roman la Televiziune[146]

144 Apud: Marian Rizea, *Schimbarea..., vol.I,* p.115.

145 Aprecieri asemănătoare se regăsesc în scrisoarea din martie 1989 pe care Ion Iliescu a intenţionat să o trimită în străinătate. Aceasta a fost blocată pe un circuit în care s-a interpus şi Virgil Măgureanu. Vezi: Ion Iliescu, *Fragmente de viaţă şi de istorie trăită*, Ed. Litera Internaţional, 2011, p. 51-59 şi Caietele Revoluţiei, IRRD, 2009, nr. 1(20).

146 https://www.mihai-bujor-sion-este-omul-care-l-a-adus-pe-iliescu-la-televiziune-in-1989.

Ion Iliescu le-a cerut lucrătorilor din Securitate „...să se lepede de această clică ordinară" şi a anunţat că „armata este alături de popor". Totodată, el a anunţat că va constitui un „Comitet al Salvării Naţionale" şi i-a chemat pe „toţi oamenii de bine să vină la orele 17.00 în faţa palatului CC al PCR"[147].

Silviu Brucan l-a completat: „… s-a terminat o epocă întunecată de dictatură feudală!". Încercând să definească esenţa societăţii viitoare el preciza că societatea românească urma să treacă „... de la dictatură la democraţie... evitînd dezordinea şi anarhia". Fără a preciza calitatea în care vorbea, el concluziona: „trebuie stabilit un guvern care să asigure conducerea şi administrarea ţării până la alegerile libere" şi „trebuie elaborat un program provizoriu care să rezolve problemele şi nevoile vitale ale oamenilor neglijate până atunci"[148].

Întâmplările de la Televiziune, din primele momente după plecarea soţilor Ceauşescu, par lipsite de importanţă sau secundare. Intervenţiile celor prezenţi erau nepregătite, ideile se repetau, mesajele erau confuze şi neverosimile.

Atmosfera din diferite încăperi ale Palatului Comitetului Central era extrem de tensionată. Diverse grupuri sau persoane încearcau să se impună prin proclamaţii, denumiri de formaţiuni politice etc..

În această dispută, Iliescu este recunoscut *de facto* ca noul şef de stat. El s-a adresat mulţimii, din balconul sediului CC şi a explicat concepţia sa despre noile structuri de stat şi principiile de funcţionare ale acestora. În piaţă se lansează lozinca „*Fără comunişti*".

Pentru a putea lucra în liniște, grupul Iliescu s-a retras într-o sală, mai puţin expusă. În timp ce se lucra la proiect, s-au auzit primele focuri de armă în Piaţa Palatului, fără să se înregistreze victime. Pentru că timpul presa, grupul lui Iliescu a părăsit sediul CC şi s-a deplasat la Televiziune, unde au definitivat Comunicatul şi lista primului CFSN.

La ora 23.30 Ion Iliescu a prezentat în direct la Televiziune *Comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naţionale*, – cel mai important dintre documentele de până atunci (prezentat în detaliu mai sus).

---

[147] *https://mariusmioc.wordpress.com/.../ion-iliescu-primul-discurs-la-tvr*

[148] *https://mariusmioc.wordpress.com/.../silviu-brucan-trebuie-sa-organizam...*

Comunicatul CFSN a fost precedat de prezentarea altor „programe, proclamaţii sau comunicate" citite manifestanţilor în diferite centre urbane importante din ţară, de alte luări de cuvânt mobilizatoare. Concomitent, s-a înregistrat o intensificare fără precedent, o escaladare a diversiunii, mai multe provocări pe scară largă la adresa armatei şi a revoluţionarilor care dispuneau de armament.

Încă din ziua de 23 decembrie generalul Ştefan Guşă anunţa că Securitatea a trecut în subordinea armatei ; mai erau – arăta el – doar câteva grupuri de disperaţi, „cuiburi izolate care încearcă să distrugă ce am cucerit". El le cerea cetăţenilor să nu pătrundă în sediile Miliţiei şi Securităţii şi să nu ridice arme sau documente din locurile respective. Generalul Vlad anunţa şi el că Securitatea şi Miliţia se subordonau Ministerului Apărării şi că „…trupele Ministerului de Interne luptă cot la cot cu armata pentru salvarea fiinţei noastre naţionale". Mai târziu decizia a fost asumată la nivel politic şi s-a formalizat printr-un decret[149].

Succesiunea rapidă a evenimentelor, improvizaţiile nesfârşite, voluntarismul, imposibilitatea transmiterii imediate şi până la ultimul om din sistem a unei decizii fundamentale, au generat stări de confuzie, incidente, rănirea sau uciderea unor persoane, distrugerea de bunuri culturale, stări de panică în rândul populaţiei.[150]

Starea de confuzie a durat câteva zile, iar intensitatea focului de armă – care s-a extins în mai multe localităţi – s-a diminuat abia după 25 decembrie, când Nicolae şi Elena Ceauşescu au fost judecaţi, condamnaţi şi executaţi. Rechizitoriul a fost pregătit în grabă şi a cuprins mai multe capete de acuzare care nu se bazau pe o cercetare temeinică. Mai târziu, organele de cercetare penală au informat că la

[149] Nr.4/26 decembrie 1989, București, în: *„Monitorul Oficial al României", anul I, nr.5, miercuri 27 decembrie 1989.*

[150] În dimineaţa zilei de 23 decembrie, la ora 06.30, s-a produs tragedia la Aeroportul Otopeni unde mai mulţi militari (37 de elevi militari) dintr-o subunitate de securitate de la Câmpina (chemată sau trimisă în sprijin pentru apărarea aeroportului, fără informarea celor din dispozitivul de apărare al aeroportului) au fost uciși de alţi militari ai armatei, aflaţi în paza obiectivului.

nivel naţional au fost înregistraţi 1104 morţi şi peste 3000 de răniţi (în Rechizitoriu era avansată o cifră uluitoare : 60.000 de morţi).

Din acest punct de vedere, Revoluţia română se deosebeşte de evenimentele care au avut loc în alte state ale blocului comunist european. Mai mult, în alte state structurile de stat existente au fost păstrate ca în forma precedentă, numai că, treptat, au fost „încadrate" cu actori noi. În ultimul an al existenţei lor, în cele mai multe „state frăţeşti" *centrul de putere* nu mai era reprezentat de organul suprem de conducere a partidului comunist (chiar dacă, formal, în constituţii, încă era menţionat partidul respectiv ca singura forţă politică conducătoare). Puterea trecuse deja în mâna instituţiilor de stat alese de catre popor (parlament, guvern etc.), aşa încât centrul de putere era perceput la nivelul acestor instituţii.

N-a fost cazul României, unde CFSN era un organism absolut nou, iar instituţiile de la vârful statului erau dizolvate. Partidul comuniştilor – care în alte ţări se reforma, îşi schimba denumirea, dar rămânea în viaţa publică – în România a dispărut, pur şi simplu, din spaţiul public. În alte ţări, acţiunea sovieticilor în declanşarea reformelor – evident nu „la vedere", nu cu forţe militare ca altădată – a fost recunoscută şi asumată, în România, dimpotrivă, ea a fost mult diminuată. Sunt şi acum controverse pe această temă; ideea că se putea solicita ajutor trupelor sovietice pentru a lupta împotriva teroriştilor a fost cea mai detestată[151]. S-a creat chiar o stare de emoţie la acest zvon până când s-a aflat că, într-o discuţie telefonică preluată de televiziune, generalul Guşă i-a transmis generalului sovietic Moiseev că armata română nu a cerut ajutor străin şi că ea este în măsură să facă faţă, singură, atacurilor teroriştilor.

Interesant cum şi cât de repede s-au extins structurile FSN în plan local. În entuziasmul general, prin acţiuni spontane, populaţia a dizolvat structurile de putere din judeţe, comune şi întreprinderi şi le-a înlocuit cu altele, după modelul celor de

[151] Dimpotrivă, unele informaţii dădeau ca sigură prezenţa în România a unor forţe antiteroriste occidentale. Sergiu Nicolaescu declara că a fost sunat la televiziune de ambasadorul Franţei, care i-a spus că sunt 80 de luptători antiteroriști francezi la Oradea. Nu s-a confirmat din alte surse o asemenea informaţie.

la Centru. Denumirile iniţiale au fost modificate aşa cum s-a precizat în Comunicatul către ţară al CFSN; toate organismele de putere locale au preluat numele de CJFSN, CMFSN etc. Din primele momente de la preluarea puterii de către CFSN, toate construcţiile politice locale, improvizate şi neconsolidate, s-au raportat la Centrul de Putere de la Bucureşti; se simţea nevoia unei confirmări, validări, recunoaşteri, sprijin. Totuşi, multe acţiuni erau asumate independent, necoordonat. De multe ori decizia la nivel local se lua chiar înainte de a se fi stabilit o legătură cu noile autorităţi de la Bucureşti[152].

În zilele următoare au fost aleşi, conform unor proceduri simpliste, noi primari (uneori erau schimbaţi de la o zi la alta). Câţiva primari din regimul comunist au rămas în funcţie, dar şi-au declinat calitatea de membri PCR şi au trecut de partea FSN. Deşi în Comunicatul către Ţară s-a prevăzut să se înfiinţeze structuri locale FSN numai la nivel teritorial, acestea au apărut şi în întreprinderi sau instituţii, după modelul organizaţiilor de partid sau de sindicat care se dizolvau. Acest lucru a creat dificultăţi în reluarea activităţii în întreprinderi.

Organizaţiile profesionale sau „obşteşti" care şi-au păstrat denumirea au aderat la Frontul Salvării Naţionale şi s-au angajat să-l susţină. Frontul Democratic Român de la Timişoara – prima formaţiune politică creată chiar înainte de căderea regimului comunist – s-a integrat în FSN.

În absenţa unor posibilităţi sigure de comunicare instituţională între nivelul naţional şi cel local, transmiterea mesajelor, comunicatelor şi chiar a deciziilor se făcea direct prin mijloace publice: televiziune şi radio; mai mulţi lideri ai FSN, inclusiv Ion Iliescu şi Petre Roman, transmiteau către populaţie date şi informaţii la zi despre situaţia din ţară. La timpul respectiv această soluţie s-a dovedit extrem de necesară şi eficientă, mai ales că zvonurile şi diversiunile riscau să afecteze încrederea populaţiei în capacitatea CFSN de a gestiona o situaţie tot mai complexă.

Preluarea răspunderii guvernării la nivel local a fost un exerciţiu dificil şi contradictoriu pentru că organismele

[152]Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*..., Ed. Sitech, Craiova, 2011, p.238-240.

respective nu erau omogene, persoanele care le compuneau nu se cunoşteau dintr-o activitate anterioară, nu aveau experienţă în serviciul public şi administrativ. Practica de a aştepta o decizie de la Centru pentru a face ceva la nivel local paraliza întreaga activitate publică; întreprinderile aşteptau comenzi şi ordine „de sus" ca să se aprovizioneze cu materii prime, să distribuie produsele realizate, să plătească salariile angajaţilor. Pentru populaţie, bunurile se distribuiau tot dirijat; nu exista iniţiativă, nici concurenţă. Câţiva dintre funcţionarii fostei administraţii locale s-au ataşat valorilor Revoluţiei şi au pătruns în consilii ale FSN, în unele locuri chiar au preluat controlul, mai ales la nivelul întreprinderilor. Neîngrădiţi de vechile constrângeri, lacomi şi corupţi, profitând de context, mulţi dintre noii lideri sau vechii responsabili rămaşi în posturi mai mici au acţionat populist, abuziv, iresponsabil. Pe acest fond, blocajul şi-a făcut apariţia peste tot, starea de nemulţumire s-a generalizat. De la entuziasm s-a ajuns la neîncredere şi dezamăgire, aşa încât noul regim sau lideri ai lui au început să fie contestaţi.

Pentru a contracara zvonurile tot mai alarmante, preşedintele CFSN a intervenit în direct la televiziune, precizând că s-a acordat prioritate ripostei împotriva atacurilor teroriste, iar populaţia trebuie să fie sigură că „acţiunile diversioniste teroriste, criminale ... sunt o ultimă zvârcolire a acestei creaţii a dictaturii antipopulare". Într-un Comunicat, tot din 24 decembrie, CFSN anunţa că situaţia din Capitală şi din teritoriu era sub control şi că se acţiona pentru soluţionarea grabnică a problemelor, concomitent cu neutralizarea cuiburilor de terorişti care, „… din instinct demenţial" continuă lupta ... dar societatea este definitiv angajată pe calea Revoluţiei şi democraţiei. „Revoluţia a triumfat definitiv... Uniţi vom învinge", încheia Comunicatul.

Timpul lucra în favoarea noii puteri; cu cât ne îndepărtăm de momentul înlăturării dictaturii, cu atât noul centrul de putere – la început improvizat şi vulnerabil – se structura la nivel naţional, se consolida, populaţia căpăta încredere în forţa şi capacitatea lui de a rezolva problemele curente. Incidentele soldate cu victime erau tot mai rare (mai ales după executarea soţilor Ceauşescu) dar, din păcate, continuau să se producă.

Din acest motiv, CFSN a cerut ca armele primite de manifestanţi, în condiţiile acţiunilor revoluţionare, să fie predate organelor abilitate, iar cetăţenii să evite orice act de distrugere şi de răzbunare personală, vinovăţiile urmând să se stabilească numai pe calea justiţiei. Instituţiile şi întreprinderile erau rugate să revină la obligaţiile de bază, să-şi reia activitatea.

Pe măsură ce timpul trecea, acţiunea CFSN devenea tot mai coerentă şi predictibilă. Primele decrete au vizat abrogarea unor legi antidemocratice ale vechiul regim: despre Consiliul Apărării, normele de adresare între cetăţeni, obligaţia funcţionarilor de a locui în localităţile în care muncesc, participarea cu părţi sociale la fondul de dezvoltare, programul de alimentaţie ştiinţifică a populaţiei, reglementarea întreruperii sarcinii, regimul maşinilor de scris etc.

Iată o listă cu legile abrogate în primul decret destinat acestei măsuri, dar ulterior au fost abrogate şi alte legi, decrete, Hotărâri de Guvern sau ordine de ministru:

„Decret-Lege privind abrogarea unor legi, decrete şi alte acte normative:

În scopul eliminării imediate din legislaţia României a unora dintre legile şi decretele emise de fostul regim dictatorial, acte normative cu un profund caracter nedrept şi contrare intereselor poporului român,

Consiliul Frontului Salvării Naţionale decretează:

Articol unic.- Sunt şi rămân abrogate următoarele legi, decrete şi alte acte normative :

1. Toate decretele prin care s-au acordat titluri şi ordine ale României lui Ceauşescu Nicolae şi Ceauşescu Elena.

2. Legea nr. 5/1969 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Apărării Republicii Socialiste România.

3. Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului şi localităţilor urbane şi rurale.

4. Legea nr. 29/1977 privind normele de adresare în relaţiile dintre cetăţenii Republicii Socialiste România.

5. Legea nr. 22/1981 privind obligaţia activiştilor de partid, de stat şi ai organizaţiilor de masă şi obşteşti, a cadrelor din conducere a unităţilor socialiste, a specialiştilor

din agricultură, din alte domenii de activitate de a locui în localităţile în care îşi desfăşoară activitatea.

6. Legea nr. 3/1982 privind participarea cu părţi sociale a oamenilor muncii din unităţile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică. Restituirea părţilor sociale reţinute pînă în prezent se va face eşalonat, începînd cu 1 ianuarie 1990, în următorii 3 ani.

7. Hotărîrea Marii Adunări Naţionale nr. 5/1984 privind aprobarea Programului de alimentaţie ştiinţifică a populaţiei.

8. Decretul nr. 770/1966 privind reglementarea întreruperii cursului sarcinii.

9. Decretul nr. 68/1976 privind schimbarea domiciliului din alte localităţi în oraşe declarate potrivit legii oraşe mari.

10. Decretul nr. 56/1978 privind organizarea Comisiei centrale de partid şi de stat pentru sistematizarea teritoriului şi localităţilor urbane şi rurale şi a comisiilor locale de sistematizare.

11. Decretul nr. 98/1983 privind regimul aparatelor de multiplicat, materialelor necesare reproducerii scrierilor şi al maşinilor de scris.

12. Următoarele articole din Codul penal :

- articolele 185 – 188 privind avortul;
- articolul 237 privind defăimarea unei organizaţii de stat sau obşteşti prin orice mijloace, în public.

13. Legea nr. 1/1985 privind autoconducerea, autogestiunea economico-financiară şi autofinanţarea unităţilor administrativ-teritoriale.

PREŞEDINTELE
Consiliului Frontului Salvării Naţionale
ION ILIESCU
Bucureşti, 26 decembrie 1989, Nr. 1”[153]

Iniţial, mesajele publice din exterior erau, toate, favorabile noilor autorităţi de la Bucureşti, iar Revoluţia era salutată de cercurile politice şi mass-media internaţionale[154].

[153] *Monitorul Oficial al României*, anul I, nr.4, miercuri, 27 decembrie 1989.

[154] Nu cunoaştem rapoartele interne trimise de ambasade către centralele lor. Probabil ar fi multe surprize. Avem la îndemână doar câteva fragmente din mesajele Ambasadei Poloniei din care rezultă o percepţie foarte exigentă

Într-o Declaraţie a Guvernului URSS se precizează că: „Informaţiile care sosesc din România demonstrează că poporul român a rupt în mod hotărât cu regimul autoritar şi a pornit pe drumul înnoirii democratice a ţării ..."[155].

Pe 26 decembrie, înaintea primei şedinţe plenare (practic în preziua organizării sale formale !), noua putere de la Bucureşti s-a confruntat pentru prima dată cu Opoziţia: în Piaţa Palatului s-a organizat primul miting anti-CFSN. Cei prezenţi acuzau FSN pentru decizii controversate, pentru inconsecvenţă şi ritmul lent al schimbărilor. Organizatorii se gândeau că se putea acţiona pentru a împărţi puterea, atâta timp cât erau la fel de îndreptăţiţi ca şi cei care deja o deţineau.

CFSN s-a întrunit în plen pe 27 decembrie 1989. Cu această ocazie s-a făcut o informare despre evoluţia societăţii în zilele Revoluţiei, iar Dumitru Mazilu a prezentat proiectul de lege privind organizarea şi funcţionarea Consiliului. După discuţii aprinse la multe dintre articole, s-a emis un Decret-Lege privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale.

„Frontul Salvării Naţionale s-a constituit şi reprezintă unirea tuturor forţelor patriotice şi democratice ale ţării pentru răsturnarea clanului dictatorial ceauşist, pentru concentrarea aspiraţiilor celor mai largi mase de oameni ai ţării la o viaţă liberă şi demnă şi cadrul afirmării acestora.

În scopul instaurării democraţiei şi libertăţii, al afirmării demnităţii poporului român, s-a constituit Consiliul Frontului Salvării Naţionale, ca organ suprem al puterii de stat.

Consiliul Frontului Salvării naţionale reuneşte reprezentanţi ai tuturor forţelor patriotice ale ţării, de toate categoriile sociale şi de toate naţionalităţile.

Pentru realizarea unei societăţi cu adevărat democratice în ţara noastră şi pentru asigurarea şi apărarea drepturilor fundamentale ale omului şi cetăţeanului, Programul Consiliului Frontului Salvării Naţionale prevede:

privind orientarea noului centru de putere de la București.

[155] Interesant, acest Comunicat – precum și alte semnale ale sovieticilor – care nu foloseau decât formule neutre în legătură cu evoluția evenimentelor din România, fără nici un cuvânt din arsenalul comuniștilor ruși.

- abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ;

- organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie 1990;

- separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în stat şi alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate;

- restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi eficienţei. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată, promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor sectoarelor economice;

- restructurarea agriculturii şi sprijinirea micii producţii ţărăneşti. Oprirea distrugerii satelor;

- reorganizarea învăţământului românesc potrivit cerinţelor contemporane. Reaşezarea structurilor învăţământului pe baze democratice şi umaniste;

- promovarea unei ideologii umaniste şi democratice, a adevăratelor valori ale umanităţii. Eliminarea minciunii şi a imposturii, statuarea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate;

- aşezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naţionale;

- libertatea presei, radioului şi a televiziunii; trecerea acestora în mîinile poporului;

- respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi cu românii;

- libertatea cultelor; garantarea liberei manifestări a credinţelor religioase;

- organizarea întregului comerţ al ţării pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României. În acest scop, se va pune capăt exportului de produse agro-alimentare şi se va reduce exportul de produse petroliere, acordîndu-se prioritate satisfacerii nevoilor de căldură şi lumină ale oamenilor;

- salvarea echilibrului ecologic şi eliminarea acelor lucrări şi investiţii care provoacă daune aerului, apei, solului şi pădurilor ţării; promovarea unor tehnologii moderne nepoluante;

- întreaga politică externă a ţării va servi promovării bunei vecinătăţi, prieteniei şi păcii în lume, integrându-se în procesul de constituire a unei Europe unite, casă comună a tuturor popoarelor continentului.

România va respecta angajamentele sala internaţionale şi, în primul rând, cele decurgînd din Tratatul de la Varşovia şi din acordurile de la Helsinki.

În realizarea scopului şi programului său,

Consiliul Frontului Salvării Naţionale decretează:

Art.1. – Numele ţării este România.

Forma de guvernămînt este republică.

Drapelul ţării este tricolorul tradiţional al României, având culorile aşezate vertical în următoarea ordine, pornind de la lance: albastru, galben, roşu.

Art. 2. – Consiliul Frontului Salvării Naţionale, ca organ al puterii, are următoarele atribuţii:

a) emite decrete cu putere de lege şi decrete; acestea se adoptă cu majoritate simplă de voturi ale membrilor consiliului şi se publică în Monitorul Oficial;

b) numeşte şi revocă pe primul ministru şi aprobă componenţa guvernului, la propunerea primului-ministru;

c) numeşte şi revocă pe preşedintele Curţii Supreme de Justiţie şi pe procurorul general al republicii;

d) reglementează sistemul electoral;

e) numeşte comisia de elaborare a proiectului noii Constituţii;

f) aprobă bugetul de stat;

g) instituie şi conferă decoraţii;

h) acordă gradele de general, amiral şi mareşal, trecerea în rezervă şi rechemarea în activitate a acestora;

i) acordă graţierea şi comutarea pedepsei cu moartea;

j) ratifică şi denunţă tratatele internaţionale ;

k) declară stare excepţională, mobilizare generală sau parţială, precum şi starea de război.

În subordinea Consiliului Frontului Salvării Naţionale funcţionează Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei şi a unităţilor preluate de la Ministerul de Interne.

Ministerul Apărării Naţionale exercită comanda unică asupra trupelor şi mijloacelor de luptă ale ţării.

Organele de poliţie şi unităţile de pompieri care îşi păstrează toate atribuţiile specifice – se subordonează nemijlocit Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi consiliilor teritoriale ale acestora.

Denumirea de «Miliţie» se schimbă în «Poliţie».

Art. 3. – Consiliul Frontului Salvării Naţionale este compus din 145 membri.

Consiliul alege direct dintre membrii săi un Birou executiv format din 11 membri şi anume: preşedintele consiliului, un prim-vicepreşedinte, doi vicepreşedinţi, un secretar şi şase membri.

Biroul executiv al Consiliului Frontului Salvării Naţionale exercită atribuţiile consiliului în intervalul dintre sesiunile acestuia.

Art. 4. – Consiliul Frontului Salvării Naţionale îşi desfăşoară activitatea în sesiuni, precum şi prin următoarele comisii de specialitate:

- Comisia de reconstrucţie şi dezvoltare economică;
- Comisia pentru agricultură;
- Comisia constituţională, juridică şi pentru drepturile omului;
- Comisia pentru tineret;
- Comisia pentru politică externă;
- Comisia pentru ştiinţă şi învăţământ;
- Comisia pentru cultură;
- Comisia pentru mediu şi echilibru ecologic;
- Comisia pentru minorităţile naţionale;
- Comisia pentru administraţia locală;
- Comisia organizatorică şi colectivul de împuterniciţi ai consiliului.

Pe lângă Biroul executiv al Consiliului Frontului Salvării Naţionale funcţionează un colectiv pentru relaţiile cu publicul şi mijloacele informaţiei de masă.

Art. 5. – Preşedintele Consiliului Frontului Salvării Naţionale are următoarele atribuţii:

- reprezintă ţara în realaţiile internaţionale; încheie tratate internaţionale;

- numeşte şi recheamă pe ambasadorii României în şi din străinătate;

- primeşte scrisorile de acreditare şi de rechemare ale reprezentanţilor diplomatici ai altor state;

- acordă cetăţenia română, aprobă renunţarea la cetăţenie şi retrage cetăţenia română;

- aprobă stabilirea domiciliului în România pentru cetăţeni ai altor state;

- acordă dreptul de azil;

- aprobă înfierea unor minori, cetăţeni străini, de către cetăţeni români, precum şi înfierea unor minori, cetăţeni români, de către străini;

Art. 6. – În unităţile administrativ-teritoriale judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale se constiuie consilii ale Frontului Salvării Naţionale, organe ale puterii locale, ierarhic subordonate Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Art. 7. – Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale au următoarea componenţă:

- consiliile judeţene şi cel al municipiului Bucureşti, între 35 şi 51 membri;

- consiliile municipale, între 15 şi 27 de membri;

- consiliile orăşeneşti şi ale sectoarelor municipiului Bucureşti, între 11 şi 21 membri;

- consiliile comunale, între 9 şi 15 membri.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale aleg dintre membrii lor un birou executiv format din: un preşedinte, doi vicepreşedinţi, un secretar şi 3-5 membri.

Preşedintele consiliului este şi preşedintele Biroului executiv.

Art. 8. – Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale răspund pe plan local de organizarea şi desfăşurarea activităţilor economice, comerciale, de ocrotire a sănătăţii populaţiei, de învăţământ şi cultură, edilitar-gospodăreşti, precum şi de apărarea avuţiei poporului, de ocrotirea drepturilor cetăţeneşti, de asigurarea legalităţii şi menţinerea ordinii publice în unităţile administrativ-teritoriale în care sînt constituite.

În exercitarea atribuţiilor ce le revin, consiliile teritoriale adoptă hotărîri, care sînt luate cu majoritate simplă a voturilor membrilor acestora.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării naţionale îşi desfăşoară activitatea în sesiuni, precum şi prin comisii de specialitate.

Aparatul propriu al comitetelor şi birourilor executive ale fostelor consilii populare, cel al organelor locale de specialitate ale administraţiei de stat, precum şi al instituţiilor social-culturale locale, îşi vor desfăşura activitatea în actuala lor structură.

Art. 9. – Numărul personalului şi structura aparatului Consiliului Frontului Salvării Naţionale se stabilesc de către biroul executiv al acestuia.

Art. 10. – Sunt şi rămân dizolvate toate structurile de putere ale fostului regim dictatorial.

PREŞEDINTELE
CONSILIULUI FRONTULUI SALVĂRII NAŢIONALE
ION ILIESCU
Bucureşti, 27 decembrie 1989, Nr. 2"[156]

Din dezbateri a rezultat dificultatea consolidării noilor centre de putere în unele judeţe şi oraşe ale căror conduceri erau contestate; s-a exprimat nevoia unor legi şi reglementări în domeniul aprovizionării populaţiei cu resurse alimentare şi energetice. În absenţa Parlamentului, CFSN şi-a asumat răspunderea adoptării legilor necesare funcţionării statului.

Într-un climat tensionat s-a ales un Birou al CFSN: preşedinte Ion Iliescu, prim-vicepreşedinte Dumitru Mazilu, vicepreşedinte Cazimir Ionescu, Károly Király, secretar – Dan Marţian, membri – Bogdan Teodoriu, Vasile Neacşa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru, Nicolae Radu.

Tot atunci s-au stabilit comisiile de lucru pe domenii de activitate în CFSN. Rezulta clar că Centrul de putere de la Bucureşti încerca să cedeze din atribuţiile executive şi să funcţioneze ca un veritabil organism legislativ.

Redăm *Stenograma şedinţei din 27 decembrie* pentru a constata spiritul confruntării, conţinutul dezbaterilor şi procedura adoptării deciziilor:

---

[156] *Monitorul Oficial, anul I, nr. 4,* din 27 decembrie 1989.

Dl. Ion Iliescu: Stimaţi prieteni, colegi, doamnelor şi domnilor, o să învăţăm, cu încetul, să ne adresăm unii altora, în spiritul pluralismului programat democratic. Acum sîntem în prima reuniune; toţi oamenii de aici sînt cei de pe baricade. CONSILIUL A FOST CONSTITUIT în pripă, în noaptea aceea, din cei ce au fost prezenţi în ziua respectivă în Piaţa Palatului şi în alte puncte fierbinţi. Am lucrat pe grupuri, mai întîi, şi acum s-a putut să ne întîlnim. A trebuit să ţinem seama de securitatea noastră.

În această şedinţă aş vrea să spun câteva cuvinte. De fapt, până acum au predominat problemele procesului revoluţionar. Aţi văzut cît de dificil s-au desfăşurat lucrurile în primele zile. La un moment dat şi cei ce erau în Ministerul Forţelor Armate erau îngrijoraţi, ca şi noi toţi, de menţinerea sub tensiune a oraşului şi a multor locuri; dar pericolul era că nu erau numeroşi, ci profesionişti.

Lucrul esenţial este că această mişcare s-a bucurat de adeziunea deplină a poporului, a armatei. De asemenea, armata a fost marele nostru sprijin şi în probleme organizatorice. Acolo ne-am adunat să elaborăm şi unele lucrări; tot acolo am formulat şi obiectivele programatice ale mişcării noastre. După cîte am observat, aceste materiale s-au bucurat de o bună primire.

Vrem să ne debarasăm de fetişurile trecutului, să realizăm o platformă de unire a tuturor, o dezvoltare reală a valorilor, să realizăm ceea ce este necesar oamenilor, să fie idei fundamentale; platforma program să reprezinte consensul, pe baza conjugării intereselor generale; pe baza unui studiu şi al contribuţiei româneşti la acest proces al României de azi şi în sprijinul pluralismului politic, o să putem veni cu idei interesante. Frontul să fie factorul apropierii. Să păstrăm unele elemente fundamentale, independent de dezvoltarea acestei mişcări, să păstrăm pentru Front ideile recunoscute, să fie o platformă largă, a tuturor, cu idei comune. Pe lîngă aceasta, trebuie să ne pregătim pentru alegeri; în patru luni vor fi alegeri libere.

Dl. Mircea Dinescu: Putem să mai amânăm.

Dl. Ion Iliescu: Ne-am angajat şi este greu să amânăm. Noi va trebui să ne prezentăm la alegeri, ca Front, cu o platformă de ridicare a reprezentanţilor celor mai valoroşi ai naţiunii, tot

pe ideile unității și concretizării acestor elemente pentru viitor. Din acest punct de vedere, elaborarea acestei platforme și a orientărilor principale au o importanță deosebită. Platforma să fie exprimată și în fapte, nu numai în vorbe, să rezolve niște probleme pentru oameni. În aceste prime cinci zile am și făcut ceva în acest sens. Ați văzut deciziile de desființare a unor decrete și legi, care să ușureze situația oamenilor – aceste legi aveau efecte negative asupra vieții oamenilor. Ecoul a fost pozitiv.

Ne-am aflat într-o tensiune maximă în oraș datorită stării de pericol. Mă temeam la un moment dat de nerezolvarea unor probleme importante – aprovizionarea populației, funcționarea rețelei comerciale, apa, energia electrică etc. Din păcate, n-am putut să mă deplasez prea mult în oraș; dar am înțeles că este bine.

În privința procesului cuplului Ceaușescu, acesta a avut loc în condiții legale. Cînd s-a prezentat filmul ați văzut că a funcționat un complet de judecată constituit normal, cu procurori, avocați ai apărării etc.; totul normal. Și a avut loc execuția. Am auzit că unii au întrebat de ce ne-am grăbit cu executarea lui. Dar aveam doar două alternative – să procedăm așa sau să riscăm să fie eliberați de acolo.

Cred că n-am procedat greșit.

Elemente semnificative, care interesează, de la proces: comportamenul militarilor din unitate; toți ofițerii s-au oferit să participe, să facă parte din Completul de judecată. Pentru sentință s-au oferit toți să fie în plutonul de execuție. În noaptea în care s-a prezentat prima dată filmul, acesta avea o serie de stîngăcii; era tîrziu, timp puțin, trebuia să ferim oamenii care erau în completul de judecată. Am dat prima variantă mai restrînsă, fără sonor. A fost o adevărată isterie, chiar în interiorul Televiziunii. Sergiu Nicolaescu s-a aflat în mijlocul lor. Eu mi-am asumat răspunderea în noaptea aceea; ne aflam la Ministerul Forțelor Armate; era problema circulației filmului; filmul dura vreo două ore; era singurul exemplar; nu putea să plece cu el.

Dl. Petre Roman: La un moment dat, dintr-o eroare, noi nu aveam cadavrele.

Dl. Ion Iliescu: Da, a fost un moment cînd am avut impresia că s-au răpit cadavrele. Momentele au fost dramatice. Cei de la Televiziune cereau caseta originală, integrală; am trimis o scrisoare, mi-am asumat răspunderea, cu promisiunea că a doua zi vom trimite o copie.

Dl. Mircea Dinescu: Dacă vorbim de noaptea aceea, a fost un moment îngrozitor din cauza Televiziunii Române, care ar fi trebuit să lase comentariile şi să explice, să lămurească lucrurile.

Dl. g-ral Voinea: Fiţi încredinţaţi că s-a procedat foarte bine.

Dl. Ion Iliescu: Pînă acum s-a procedat bine. Acesta a fost un moment culminant, cu dramatismul lui.

De asemenea, am încercat să facem primele numiri, ca să putem să ne mişcăm.

Nu mai aveam un şef al guvernului. Trebuia să realizăm despărţirea între cele două puteri de stat. Dar nu aveam prim-ministru. Într-un cerc mai restrîns l-am numit pe Petre Roman în această funcţie de prim-ministru. Noi, Consiliul, trebuia să ne organizăm, de asemenea, ca o structură executivă. L-am numit pe Mazilu prim-vicepreşedinte. Trebuia să ne putem rezolva sarcinile. Domnul Mazilu a fost un simbol, dar are şi calităţi reale. Este un profesionist şi un om de suflet.

Vrem să ne organizăm azi, în această şedinţă. Un grup de membri ai Consiliului au lucrat la MFA unde am avut un loc de lucru la elaborarea unui proiect de lege pentru constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului nostru. Mazilu îl va prezenta.

În baza acestui proiect de lege o să vedeţi ce ne propunem. O să fie un Consiliu mai larg, să avem – ca să zic aşa – un mic Parlament. Să avem reprezentanţii tuturor judeţelor, de asemenea. Să vedem şi ca structură – mai mulţi muncitori din Timişoara, Braşov, Valea Jiului, Petroşani, şi intelectuali.

Dna. Ana Blandiana: Intelectuali, care reprezintă cinstea.

Dl. Ion Iliescu: Şi reprezentanţi ai agriculturii.

Deci, la al doilea punct vom discuta cîteva orientări privind lărgirea Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Apoi funcţionarea Consiliului nostru – să ne întîlnim o dată la două săptămîni în plen; să avem un Comitet Executiv şi un număr de comisii pe domenii, la care să atragem şi specialişti.

Apoi să discutăm unele probleme organizatorice, să avem un aparat ajutător, în acest sediu, care ne va ajuta în activitatea noastră.

V-aş ruga să fiţi de acord să elaborăm un îndrumar metodologic pentru activitatea consiliilor judeţene. Nu am avut încă contacte. Reprezentanţii din Oradea ne spun cum s-au organizat ei. Kiraly, din Tg.Mureş – de asemenea; m-am înţeles cu el să vină să ne sfătuim.

După unele semnale, oamenii au şi probleme. Aici trebuie şi priceperea lucrurilor.

Era o solicitare a lui Sergiu Nicolaescu să ne deplasăm în teritoriu. Chiar şi noi, din partea Consiliului, să ne putem deplasa.

Dl. Caramitru: Am primit zilele acestea un mesaj în acest sens.

Dl. Ion Iliescu: După Anul Nou va trebui să ne organizăm în ceea ce priveşte aceste deplasări. Cam acestea ar fi principalele probleme la ordinea de zi.

Dl. Caramitru: Ne aflăm în acest moment istoric, la această întrunire născută în urma unei mişcări la care am participat cu toţii; este un miracol pe care trebuie să-l orientăm cu mare grijă. Acest colectiv din care facem parte – nu ne cunoaştem, nu ştim unii despre alţii. Am venit împreună cu tancul, cu flori, am intrat în Televiziune, dar nu ne cunoaştem.

Dl. Mircea Dinescu: Personal, am rămas surprins că s-a numit un prim-ministru fără să fim întrebaţi. Nu ştim cu ce se ocupă primul-ministru din actualul guvern. Mi se pare nefiresc. Este nepermis ca timp de cîteva zile, cît am stat la casele noastre, să fim nepăziţi. Nu este de neglijat acest lucru. Nu tanchete… Personal am stat cu sticle Molotov în casă pentru apărarea copiilor; este frica pentru copiii noştri.

O altă chestiune – este o necesitate numirea ministrului culturii. Împărţirea puterii în stat.

O altă problemă este presa. Vreau să spun că presa arată mizerabil, aceleaşi ziare cu titlu schimbat. Aceste ziare trebuie

să arate bine. Presa este liberă. La Televiziune sînt aceleaşi comentarii. Trebuie ca noul ministru ales să aibe o capacitate extraordinară, care să patroneze presa şi Televiziunea. Cel mai bun om este Ana Blandiana. De asemenea, Andrei Pleşu – o minte strălucită, cunoscut şi în Occident, de talie europeană. Trei luni trebuie să accepte. Toţi sîntem pentru trei luni.

Dl. Petre Roman: Vreau să completez ceva – presa şi Radioteleviziunea să nu mai depindă de guvern. Toată lumea este de acord? (Se votează în unanimitate).

Dl. Mircea Dinescu: Şi nu numai presa. La ora actuală au apărut tot felul de fiţuici. La Uniunea Scriitorilor este o debandadă – au venit doi inşi cu nişte bâte. Am auzit că la CCES, Dulea s-a dus la Suzana Gâdea, şi-a pus o banderolă tricoloră şi a zis că este reprezentantul poporului. Asta este o victimiadă naţională. Nu merge chiar aşa. Uite, domne, că ăla a stat la puşcărie, a suferit şi să-l punem şi pe el. Nici noi nu ne cunoaştem între noi.

Dl. Ion Iliescu: Vreţi mai multe explicaţii despre Petre Roman? Să se prezinte singur. Cred că este bine să ne prezentăm pe rînd, cu toţii. Să începem.

(*Urmează prezentările membrilor Consiliului Frontului Salvării Naţionale).*

Dl. Cazimir Ionescu: Să se aleagă un prezidiu; eu cred că este primul pas spre a începe să lucrăm organizat. În aceeaşi ordine de idei, ceea ce se întîmplă la Televiziune este inadmisibil – vorbeşte oricine, spune tot ce-i trece prin cap. Să vină nişte oameni cu idei clare în cap, nişte intelectuali bine pregătiţi. A zis cineva să fie şi muncitori şi ţărani. Sigur că da, dar oare aceşti intelectuali nu fac parte din muncitorii productivi? Asemenea întâlniri trebuie să se facă la Televiziune, ca oamenii să înţeleagă ce societate o să construim noi şi de ce este nevoie de aceşti muncitori. Să nu mai existe posibilitatea să se ridice prostia la rang de lege şi de stat, să nu mai fie puterea juridică şi legislativă împreună.

Dl. Ion Iliescu: Rog pe cei de faţă să ne permită să prezentăm acest proiect de lege.

Domnul Mazilu dă citire proiectului de lege privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Fontului Salvării Naţionale.

Dl. Petre Roman: Am o obiecţie (pe text). „Eliminarea lucrurilor care provoacă daune." Să găsim o formulare – "eliminarea pe cale tehnologică a emisiilor de noxe".

Dl. Ion Iliescu: Sunt activităţi la care trebuie aduse ameliorări tehnologice pentru a elimina noxele. Promovarea de tehnologii nepoluante. Deci, să găsim o reformulare potrivită.

Dl. Oliviu Tocaciu: Mă opun. Am făcut destule greşeli. Să înfiinţăm acest Consiliu. Le ştiţi prea bine. Să nu dăm prilejul să se spună că ne jucăm de-a politica. În programul nostru am spus – propunem. Singurul lucru care avem dreptul este să abrogăm legi din Constituţie. Deşi este nelegal, dacă socotim că avem în continuare acest drept, pentru că am spus că am dizolvat Consiliul de Stat.

Să nu vă supăraţi dacă la redactarea proiectului vom constitui o Comisie pentru redactarea noii Constituţii. Este o revoluţie, s-a înlăturat guvernul prin voinţa poporului. S-a desfiinţat Marea Adunare Naţională. Rugămintea este să avem puţină atenţie, să respectăm legalitatea. În ce priveşte denumirea ţării – dacă spunem România dăm posibilitatea regelui Mihai să vină înapoi în ţară.

Dl. Ion Iliescu: Deci, să reţinem partea raţională a chestiunii. România era republică socialistă. Nu este socialistă. Socialismul era doar o aspiraţie şi nu o realitate. Nu, ţara este România; forma de guvernământ este republica.

Dl.Andrei Pleşu: Nu o să propunem monarhie în loc de republică. Originalitatea în acestă denumirea de – România – a avut un ecou extrem de favorabil în public. Dacă vom spune acum că se numeşte Republică – ce va crede lumea?

Dl. Aurel Dragoş Munteanu: Da, un nou mod de conducere şi de forme procedurale. Vă rog, cînd ridicăm o obiecţie să ne referim la ea. Să precizăm că avem o legitimitate revoluţionară, toate formele vechi sînt abolite. Să elaborăm o constituantă, toate elementele care să proclame Constituţia. Noi instituim aici, noi dăm Decrete, să acţionăm pentru a ne organiza.

Dl. Ion Iliescu: Vedeţi ce înseamnă educaţia politică. Ce dacă greşeşte un om, nu are voie să greşească? Este omenește. Să discutăm ordonat, să elaborăm un concept despre pluralism;

aceasta înseamnă toleranţă. Să proclamăm un singur gen de intoleranţă; intoleranţa împotriva intoleranţei.

Deci, numele ţării rămîne România, forma de guvernămînt republică.

Dl. Aurel Dragoş Munteanu: Am o obiecţie în legătură cu stema şi drapelul ţării. Este obiect de studiu, în lege acestea se descriu. Deci, să descriem stema şi drapelul ţării.

Voce din sală: Larousse 1977 conţine steagul Ciad-ului.

Dl. Mircea Dinescu: Staţi, staţi, nu are nici o legătură – are o frunză verde… Steagul să nu fie lăsat fără stemă, fără coroană. Mai trebuie gândit.

Dl. Oliviu Tocaciu: Vreţi să adoptaţi în pripă un proiect care să ne facă de rîsul lumii. Nu avem experienţa necesară azi, o să o avem mîine. Să constituim un colectiv format din specialişti, oameni de toate specialităţile, să facă acest proiect, să facă această treabă aşa cum trebuie şi, apoi, dacă sînteţi de acord…

Dl. Bogdan Teodoriu: Exprimarea este neclară. Am văzut ce s-a întîmplat în întreprindere. Au luat de gît şeful de secţie... dacă n-ar fi fost armata, azi n-am mai fi fost aici. Sînt probleme serioase; trebuie să facem un apel către justiţie, specialişti, oameni care au lucrat în diverse domenii înainte. Cînd ne exprimăm «structura de putere» am înţeles mai mult puterea politică.

Dl. Mazilu: Se păstrează textul din program.

Dl. Aurel Dragoş Munteanu: Există Decret. Să permitem să-şi reglementeze existenţa pînă la elaborarea unor forme de funcţionare. Dăm decrete pînă la alegeri. Trebuie să ne gândim bine în ce situaţie suntem. Putem produce noi o organizaţie, noi, Frontul? Pluralism înseamnă pluralism politic, dacă îmi permiteţi să spun aşa.

Dl. Ion Caramitru: Nu mai trebuie să ridicăm puterea la grad de lege. Trebuie să avem în spate un Consiliu şi cînd avem vreo problemă să o dăm spre dezbatere. Acest Consiliu poate fi format din 100, 200, 300 de oameni care să studieze şi să prezinte soluţii. Noi să putem avea discernămînt.

Problema este alta. Trebuie revizuită formularea. Putem să dăm acest decret peste 1-2 zile. Trebuie să revizuim totul bine. Nu putem emite legi dacă nu existăm.

Dl. Gelu Voican: Textul pe care îl aveţi rămîne ca atare.

Dl. Sergiu Nicolaescu: Nişte specialişti trebuie să ne prezinte propuneri într-o jumătate de oră.

Dl. Dumitru Mazilu: Să înregistrăm propunerile şi să mergem mai departe. La articolul 6 (citeşte textul) cred că nu sunt observaţii. (Aplauze). Articolul 7 (citeşte textul). Suntem, deci, toţi de acord. Articolul 8 (citeşte textul). Sunt observaţii ?

Dl. Bogdan Teodoriu: Deci, deocamdată, ministerele îşi continuă activitatea în actuala structură; să spunem că se democratizează toate structurile de decizie centralizate ale fostului regim dictatorial.

Dl. Mircea Dinescu: Ne-am bucurat că miliţia se va numi poliţie. Să chemăm şi un miliţian în mijlocul nostru; nu este corect aşa, să stabilim singuri.

Dl. Dumitru Mazilu: Ne-am săturat de toate denumirile pe care le-am folosit atîţia ani.

Dna. Ana Blandiana: În legătură cu structura ministerelor, care rămâne neschimbată, asta înseamnă şi oamenii?

Dl. Dumitru Mazilu: Avem nevoie de întregul aparat, să fie menţinut, ca să nu fie oamenii aruncaţi pe drumuri. Rămâne totul aşa cum este, până la alegeri. Miniştrii rămîn pe loc pentru moment, dar ei vor fi schimbaţi.

Dl. Andrei Pleşu: În probleme de industrie poţi păstra un bun tehnolog pentru că nu cere înfiinţarea unui serviciu de cadre.

Dl. Sergiu Nicolaescu: Este vorba de unele excepţii, dar ei au dreptate – ministerele funcţionale trebuie să le păstrăm. În cazul culturii, al Ministerului Culturii, aici trebuie să se ia măsuri urgente.

Dl. Dumitru Mazilu: Treptat – asta înseamnă în câteva zile – vom promova oameni noi, oameni care să convină, să se găsească acolo; dar trebuie să am structura ca să pot promova omul politic.

Dl. Ovidiu Tocaciu: Când s-a dat decretul n-a fost prezent nimeni. Hotărîm toţi împreună, şi generalul Stănculescu, şi toţi cei care suntem aici.

Fiind vorba de o stare excepţională şi fiind împuterniciţi să numim un prim-ministru ad-interim, tot aşa putem

să numim şi pe alţii, dar să nu uităm că există ministere ca învăţământul, cultura, există Tribunalul Suprem, Procuratura şi altele şi va trebui făcută o distincţie între ele. Propun ca miniştrii care există în forma actuală, în ministerele păstrate pe structura lor actuală, care sînt buni tehnic sau nu sînt compromişi politic, să-i analizăm şi dacă nu corespund, să-i dăm jos.

Dl. Dan Marţian: Să cădem de acord pentru că sîntem într-o perioadă de tranziţie şi dacă se dezintegrează, riscăm să ajungem la anarhie. A doua problemă este problema persoanelor de conducere. Propun să găsim o formulă elastică, să trecem treptat, chibzuit, la schimbarea de personal.

Dl. Dumitru Mazilu: Dar textul nu mă opreşte să promovez omul. Este de competenţa noastră, dar nu face obiectul acestui proiect.

Voce din sală: Sunt de acord cu dvs. Sunt o serie de oameni buni, să se analizeze. Ar fi interesant dacă primul-ministru era aici.

Voce din sală: Există cineva în sală care are un anumit orgoliu de a-şi vedea adoptată o anumită propunere ? Presupun că nu există.

Istoria a arătat câteva aspecte. În perioada de anarhie, dezmembrare, cei care au pus ordine au fost regimurile militare. În acest spirit, de multe ori, deşi am luptat pentru democraţie, este nevoie ca decizia să fie unică. În ceea ce priveşte conducerea ministerelor, dat fiind faptul că omul care va lucra direct cu aceste ministere este primul ministru, să lăsăm pe primul-ministru să-şi facă Cabinetul.

Dl. Mircea Dinescu: Nu sunt de acord ca primul-ministru să facă numirile. Trebuie să vină aici cu propunerile. Să vină cu lista de miniştri.

Voce din sală: Rog să se permită domnului Mazilu parcurgerea întregului text şi fiecare să-şi noteze ce are de spus, să ia cuvîntul la urmă, altfel ne apucă noaptea aici.

Dl. G-ral. Stănculescu: Am făcut o investigare economico-teritorială a situaţiei. Necesitatea şi urgenţa acestui document ne obligă să-l facem urgent şi imediat, pentru că dacă nu facem un proiect, pierdem baza.

Diversitatea de forme la judeţe şi comune. Acelaşi fenomen a început să apară în străinătate. Urgenţa numirii

guvernului, a ministrului de externe, finanţe, comerţ exterior, interior şi ministrul culturii. Este necesar să se studieze problemele financiare şi valutare, pentru că au apărut probleme deosebite şi ne apropiem de un blocaj. Avem 30 miliarde blocate. Avem probleme legate de alte domenii. Trebuie să încheiem anul financiar. Trebuie să avem în vedere structura actualelor conduceri, a unor organisme care dau stabilitate organelor bancare (bănci, CEC, etc). Avem nevoie de specialişti care cunosc situaţia ca să putem încheia acest an. Aş vrea să nu mai discutăm mai departe. Este necesar să avem în ordine toate sistemele de transport auto, naval, aviaţie, etc. Este necesar să avem acest document şi, odată cu publicarea lui, să facem apel la toţi oamenii muncii să intre în producţie. Pot să vă spun că Întreprinderea „23 August" a dat sărbătoare de la 23 decembrie la 3 ianuarie – un Consiliu care s-a format acolo. Să atragem atenţia – poate este o defecţiune profesională – dar să atragem serios atenţia asupra vigilenţei permanente pentru că lucrează sistemul de infiltrare a vechiului regim, sistemul de infiltrare a unor agenturi străine care ne caută şi ne vor căuta; să nu se permită aceasta, să nu se permită destabilizarea. Situaţia economică – prevederile de plan faţă de realizări sînt departe; vom începe noul an foarte prost. Chiar dacă avem unele scăpări, mai bine le corectăm pe drum.

Dna. Doina Cornea: Eu o să fiu foarte scurtă. În privinţa componenţei Consiliului, văd că sunt totuşi oameni care lipsesc şi care au făcut foarte mult pentru cauza noastră comună: Dan Petrescu, Radu Filipescu, Ion Puiu, Gabriel Andreescu, Dobre Constantin, eu nu mai ştiu alte nume. În legătură cu reînfiinţarea ministerelor, eu aş cere autonomia Bisericii ortodoxe faţă de stat şi relegalizarea Bisericii catolico-ortodoxe.

Voce din sală: Să mărim la 143 sau 145 numărul membrilor Consiliului ca să avem o marjă de siguranţă.

Dl. Mircea Dinescu: Să nu ne jucăm de-a democraţia şi să nu suferim de complexe occidentale, cînd primul ministru este un om pe care valul de pe stradă l-a adus aici. Dacă în ziua respectivă, primul-ministru avea treabă în provincie şi era plecat din Bucureşti, aveam altul acum. A fost ales într-o

uriaşă lipsă de totalitate a membrilor. Miniştrii trebuie propuşi aici şi pentru fiecare post să fie 2-3 personalităţi propuse, să avem caracterizările lor şi apoi să-i alegem. După luna martie, primul-ministru îşi poate alege singur guvernul, dar nu acum.

Voce din sală: Nu vreau să fac parte din acest consiliu. Am fost de acord să particip la această Revoluţie. Vreau să vă spun că primul-ministru este un om tînăr, care şi-a demonstrat capacitatea şi prin prezentarea pe care şi-a făcut-o singur şi prin faptul că poate lupta pentru popor. Când se preia puterea provizoriu, pentru crearea cadrului constituţional, sau a doua soluţie, propusă de domnul general, pentru a semna un proiect făcut tot în condiţii de stare de necesitate – eu nu voi semna aşa ceva.

Dl. Cazimir Ionescu: Primul-ministru să facă cîte propuneri doreşte, dar toate acestea să se voteze aici.

Dl. Ascanio Damian: N-aş fi de acord ca guvernul Allende să fie înlocuit cu un guvern Pinochet.

Dl. Victor Stănculescu: Militarii ne opunem categoric.

Dl. Mircea Dinescu: Deocamdată este o stare în care trebuie să judecăm chibzuit. Nimeni dintre noi nu sîntem eroi. Trebuia strigat de acum 20 de ani.

Dl. Victor Stănculescu: Eu am înţeles aşa – că atunci cînd a fost prezentat primul-ministru, toţi am aplaudat, deci am fost de acord. Este greu ca la ora actuală să avem, totuşi, aceeaşi părere. Dacă s-a stabilit şi îl acceptăm, să îl sprijinim pe primul-ministru şi să-l ajutăm.

Dl. Dumitru Mazilu: Domnul prim-ministru să propună miniştrii pe care îi crede el şi noi să hotărâm aici.

Dl. Ion Caramitru: El propune şi noi vom vota şi atunci se va hotări un plan.

Dl. Mazilu: Deci, nu sunt obiecţii la text.

Dl. Ascanio Damian: Mi se pare necesar să avem şi o Comisie care să se ocupe de arhitectură.

Dna. Mariana Celac: Comisia nr. 2 să fie în cadrul ecologic.

Voce din sală: Căsătoriile cu străinii – să nu spunem avizează, ci înregistrează.

Dna. Ana Blandiana: Insist cu rugămintea, la propunerea dnei Cornea, să fie inclus în Consiliu şi Gabriel Andreescu – este obligatoriu.

Dl. Bogdan Teodoriu: Pct. 4 – Consiliul Frontului Salvării Naţionale are următoarea componenţă …

Dl. Dumitru Mazilu: Avem în vedere majoritatea simplă. Deci, rămîne precizarea – majoritatea simplă.

Dl. Bogdan Teodoriu: În legătură cu propunerile care se fac aici. Mi-a plăcut arta întotdeauna, dar vă rog să înţelegeţi, nu avem nimic împotriva artiştilor. Nu discutăm noi cine va intra dintre ei, avem nevoie de medici, ingineri, economişti, avem nevoie de muncitori; nu este important acum cine vine la cultură.

Dl. Iliescu: Nu ştim să discutăm ordonat şi eficient. Dar vom învăţa. Cînd discutăm în colectiv, să fim la obiect. (*Între timp preşedintele Iliescu a fost căutat la telefon de preşedintele Gorbaciov.)*

Am întîrziat pentru că s-a obţinut greu legătura cu Gorbaciov. Mi-a transmis un salut călduros. Mi-a spus că urmăreşte cu atenţie ceea ce se petrece în România. S-a transmis inclusiv un interviu al lui. În Congresul Poporului s-au prezentat evenimentele din România. El a făcut aprecieri frumoase şi a răspuns chiar la unele provocări. În zilele respective au apărut nişte zvonuri – posibil spionaj sovietic, intervenţie militară. Francezii şi americanii au spus că ar fi gata să accepte o eventuală intervenţie militară a URSS. S-a ridicat problema că s-ar fi cerut ajutor. Gorbaciov a arătat că nici partea română nu a cerut ajutor militar şi că nici ei nu sînt dispuşi să o facă. Pentru că nu este nevoie. Realmente ne-am descurcat singuri. Problema s-a pus de sprijin cu materiale mai sofisticate. Francezii s-au oferit că sînt gata să ne sprijine cu profesionişti şi instructori. Le-am spus că aceasta ar cere timp. Gorbaciov a spus că ne stă la dispoziţie cu orice problemă; sînt solidari cu noi, ne acordă ajutor dacă avem nevoie. Dimineaţa, ambasadorul URSS a transmis că Şevardnadze se pregăteşte pentru a veni în ţara noastră (pentru a discuta unele probleme privind relaţiile noastre – livrări de petrol, gaze, energie electrică, etc). Îşi exprima această dorinţă pentru a veni în întîmpinarea nevoilor noastre. I-am mulţumit. I-am mulţumit, de asemenea, şi pentru aprecierile făcute. În final, a vorbit despre perspectivele unei viitoare întîlniri.

În drum, la reîntoarcerea mea în sală, m-a acostat Televiziunea Română, care m-a întrebat de ce am părăsit sala. Închipuiţi-vă că m-am lăsat provocat şi le-am răspuns.

Dl. Sergiu Nicolaescu: Aş avea unele propuneri de făcut:

- libertatea cultelor

- desfiinţarea vizelor de intrare şi ieşire, atît pentru români, cît şi pentru străini.

Voce din sală: De acord, însă trebuie să avem mare grijă să nu se fugă cu valorile noastre.

Dl. Mazilu: Toate le avem în vedere. Pentru că mergem pe formula unei eliberări depline. Dar, deocamdată, să lăsăm puţin acest lucru.

Dl. Sergiu Nicolaescu: Acestea au existat exprimate în toate revoluţiile din ţările socialiste (problema desfiinţării vizelor).

Dl. Mazilu: Este în Program.

Dl. Caramitru: Dar, neavînd nevoie de vize, vin alţi terorişti din afară. Deocamdată nimeni nu trebuie să părăsească ţara, fiecare trebuie să-şi aducă contribuţia la reclădirea ei. Nimeni nu trebuie să plece la plimbare, să ajute la reconstrucţie. Un principiu important în aceste zile este îmbunătăţirea vieţii oamenilor. Energia este scumpă, telefoanele de asemenea. Toată lumea a vorbit mult la telefon, au vorbit cu străinătatea, toate aceste lucruri vor aduce o gaură foarte mare în bugetul oamenilor; să începem democratizarea prin a ajuta oamenii, a da oamenilor ceva, să-i scăpăm de anumite impozite. (de exemplu telefoanele după ora 18.00 – preţul să fie scăzut, în timpul nopţii, de asemenea; energia, la fel).

Dl. Iliescu: Acum discutăm un proiect de lege al Consiliului.

Dl. Mazilu: Obiecţii ?

Dl. Caramitru: Numiţi conducerea Televiziunii – să se înfiinţeze un Comitet; acolo este locul cel mai fierbinte. Trebuie să fie cineva care să salveze ideea Revoluţiei.

Dl. Petre Roman: Noi sîntem convinşi că bucuria a fost Revoluţia şi ea ne-a adus pe noi. Televiziunea are obligaţia să răspundă zvonurilor, ştirilor false.

Dl. Iliescu: Dacă o trecem la Consiliu, ca o activitate de coordonare (sînt nişte reglementări), nu mai trec pe la guvern; le rezolvă direct Consiliul FSN. Nu o să avem un serviciu de control pentru presă, unitar, în nici un caz. Să vedem legea presei. Ce este, cum se aplică, care sînt ideile, dar aici nu este locul. Trebuie să mai vedem capitolul «Organele locale»; să fim de acord. Un proiect de lege cu privire la organizare, funcţionare; nu trebuie multe detalii. Un act legislativ nu trebuie să abordeze fiecare amănunt. Trebuie să se rezume la reglementările necesare. Mai învăţăm. Poate să se facă cineva mentor? Eu nu ştiu şi nici nu cunosc pe cineva. (Se supune votului. Toţi sînt de acord). Un alt punct este completarea numerică a Consiliului. Propun să ne mai consultăm. Daţi, vă rog, mandat Biroului Executiv să mai lucreze puţin la această componenţă. Să discutăm cu judeţele, să vedem ce s-a propus şi ce se mai propune.

Dna. Ana Blandiana: Vă rog să fiţi atenţi la minorităţi; la naţionalităţile conlocuitoare.

Dl. Iliescu: Să vedem, să avem o componenţă mai echilibrată.

Dl. László Tökès: Fraţilor, vă cer scuze că în cuvântul meu – fiind singurul membru al clerului şi, totodată, al minorităţilor – în această întâlnire, îmi revine datoria să ridic această problemă, să atrag atenţia deosebită, fiind din părţile Transilvaniei, să se acorde o importanţă deosebită acestei probleme naţionale, a entităţilor, bisericii în general. Ştim din istorie cîte nenorociri au pornit din această problemă şi trebuie să cîştigăm de la început pe minoritarii din ţară şi pe credincioşii tuturor bisericilor pentru revoluţia noastră comună. Rog Consiliul Frontului Salvării Naţionale să acorde o atenţie mare acestei probleme, ca şi culturii şi presei în general, care sînt în legătură cu ideologia şi religia şi conştiinţa naţională şi ştim că ideologia i-a dărîmat viaţa şi să revenim la tradiţie şi la credinţă. Atrag atenţia asupra problemei celor fugiţi din ţară. Noi, din biserica din Mineu, judeţul Sălaj, fiind în jurul nostru nişte reporteri din străinătate, am adresat un apel către opinia publică mondială şi din ţară şi către aceşti refugiaţi să vină acasă. Ştim că majoritatea nu s-a dus de bună voie, ci a

avut motivaţii şi adresăm un apel ca toţi care vor să vină acasă, să ne ajute în munca noastră enormă. Vă mulţumesc.

Bogdan Teodoriu: Articolul 13 spune că Consiliul teritorial al Frontului Salvării Naţionale răspunde pe plan local de desfăşurarea activităţii în toate domeniile. În exercitarea atribuţiilor lor, aceste consilii emit decizii. O ţară întreagă aşteaptă să vadă o lege după care să se organizeze; ea trebuie să fie făcută la nivel de ţară, de oraş, de întreprindere. Am îndoieli în legătură cu Comisia de politică externă. Asta este tot ce le spunem lor să facă acolo? Există o ambiguitate în exercitarea atribuţiilor lor.

Ion Iliescu: Cred că are dreptate. Este prea succint; este nevoie şi de alte referiri la consiliile locale; oamenii simt nevoia să aibă lucruri mai clare, mai precise. Despărţirea funcţiilor organelor legislative de cele judiciare să apară mai clar.

Bogdan Teodoriu: O să vă citesc o decizie a celor din Bihor, pe care mi-a dat-o un om de acolo, să vedeţi ce propun ei *(Dă citire textului)*.

Voinea Gheorghe: Să le dăm oamenilor un ghid, o lege, ca să ştie ce să facă.

Bogdan Teodoriu: Ce înseamnă nivel teritorial?

Voinea Gheorghe: Dacă stăm să discutăm proiectul, o să mai stăm încă două zile.

Aurel Dragoş Munteanu: S-a citit că „Consiliul emite legi şi decrete". Legile le face numai parlamentul . Aţi proclamat că presa şi televiziunea sînt libere şi nu depind de guvern; să treceţi asta aici, în hotărîre. Asta trebuie trecut în decret. Aici se stabileşte cadrul social în care funcţionează Consiliul. Asta dă sentimentul poporului că opinia publică poate controla guvernul.

Ion Iliescu: La pagina 5, articolul 12, unde se enumeră atribuţiile Consiliului de coordonatori, să se revadă, să se reformuleze.

Petre Roman: Consiliul ăsta nu are nici un buget. Eu poate o să mă descurc cu Guvernul, pentru că Institutul Politehnic este clar că n-o să mă mai plătească, dar ce fac ceilalţi?

Dl. Ion Caramitru: Aceste evenimente au avut darul să sudeze în Transilvania aceste minorităţi. Am avut noroc. Să

avem grijă de aceşti oameni. Daţi-le ora aceea la televiziune atît ungurilor, cît şi germanilor.

Dl. Ion Iliescu: Dacă sînteţi de acord să mandatăm Biroul Executiv să vadă mai atent, să ceară propuneri din Timişoara, Braşov, Iaşi, Cluj. Şi poate, din acest punct de vedere, punctul cu privire la numărul membrilor să fie mărit şi să nu se fixeze încă, pentru a avea o structură echilibrată. Dacă sînteţi de acord?

(În unanimitate au fost de acord.)

Un alt punct pentru funcţionarea noastră operativă ar fi să organizăm un Birou executiv. Avem în birou un preşedinte şi un prim-vice-preşedinte. Propun să avem încă doi vice-preşedinţi. Între aceşti doi, aş propune o femeie. Eu propun pe Ana Blandiana şi Karol Kiraly.

Ana Blandiana: Vă mulţumesc, dar eu nu pot. Aş face prost ceea ce aş face, pentru că nu mă pricep. Vreau să fac bine ceea ce fac. Ceea ce este valabil pentru majoritatea, nu este valabil pentru femei. Pe de o parte, am avut toţi o asemenea oroare de reprezentarea femeilor. Vă mulţumesc încă o dată, dar nu pot.

Dl. Ion Iliescu: Pentru că lucrurile erau concepute în stil cadrist.

Ana Blandiana: Bine, atunci eu îl propun pe Mircea Dinescu.

Dl. Ion Caramitru: S-ar putea ca în cele trei luni să înveţi ceva pentru poezia ta.

Dl. Ion Iliescu: Sîntem toţi provizoriu. Unii vor confirma, alţii vor infirma.

Ana Blandiana: Poate că este o dovadă de laşitate, dar – oricum – mi-aţi stricat bucuria Revoluţiei pentru că m-aţi şi pus în Consiliu.

Dl. Dan Deşliu: Atunci eu o propun pe doamna Celac.

Ana Blandiana: Vă rog să înţelegeţi, poeţii care vor fi aici vor reprezenta prin simbol. Ca vice-preşedinte nu pot.

Voce din sală: Domnul General Stănculescu v-a lămurit că este în deplină cunoştinţă de cauză; armata şi-a cîştigat prestigiul. Nu este o ruşine să alegem un om care s-a ocupat de comerţul exterior.

Voce din sală: Propun pe domnul Cazimir. Avem nevoie de oameni hotărîţi.

Dl. Ion Iliescu: Deci, Karol Kiraly – de acord. Da. Îl cunosc, am propus, dacă acceptă. Da – în unanimitate.

Dl. Petre Roman: Îl propun pe domnul Silviu Brucan. Este la Comisia pentru politica externă.

Dl. Iliescu: Am vorbit cu el, nu este de acord; îl propun tocmai pentru că nu este aici. A acceptat să coordoneze Comisia pentru politica externă.

Dl. Caramitru: Îl propun pe Cazimir.

Dl. Cazimir Ionescu: Eu voi activa, am pregătire, dar pot să fac şi una şi cealaltă?

Dl. Iliescu: Da, o să poţi. Deci, Mazilu prim-vicepreşedinte, Karol Kiraly şi Ionescu Cazimir – vicepreşedinţi (Mazilu – Comisia pe probleme judiciare, drepturile omului, Kiraly – problema naţionalităţilor conlocuitoare, Ionescu – echilibru ecologic, mediu înconjurător).

Pe lîngă cele trei comisii, aş propune o comisie pentru strategia economică. Propun ca această comisie să o coordoneze Bogdan Teodoriu.

Dl Cazimir Ionescu: Acest om s-a prezentat la un concurs la Salzburg. După două-trei luni l-au cerut americanii, dar nu a plecat.

Propun o Comisie pentru problemele tineretului – Neacşa Vasile şi Romeo Raicu.

Dl. Ion Caramitru: BTT vrea să rămînă o structură proprie. Să fie subordonat Comisiei tineretului.

Dl. Ion Iliescu: Ion Caramitru să coordoneze Comisia de cultură şi artă. Să-l păstrăm pe Pleşu pentru guvern. Comisia militară este complexă – factorii civili şi factorii militari, gărzile patriotice. Există propunerea pentru Sergiu Nicolaescu, ajutat de Rădulescu. Această comisie la Consiliu nu are caracter operativ, are un caracter de studiu; existenţa controlului, toate avizările la acte normative… etc.

O comisie pe probleme ale ştiinţei şi tehnologiei. *(E propus doctorul Manole.)*

Mă mai gîndesc la o comisie de „public relations".

Petre Roman: Aveţi prea multe comisii la Consiliu şi se suprapun. Să-i zicem altfel. Dan Rădulescu să fie coordonatorul colectivului şi să mai fie Cristina Ciontu, studentă.

Ion Iliescu: Şi, în fine, un colectiv pe probleme organizatorice la nivelul Consiliului, cu un secretariat, condus de Montanu, care ne-a ajutat şi pînă acum, s-a ocupat de aspectele orgnizatorice.

Deci, acestea sînt comisiile de lucru. Am lărgit puţin; au ieşit 10 comisii, trei din ele coordonate de vice-preşedinţi, deci rămîn şapte, care formează Biroul, la care se adaugă secretarul Consiliului. Mai am o idee, dar nu am putut-o concretiza. Aş vrea şi un grup de consilieri, un „sfat al bătrînilor", la care să apelăm în probleme importante. Mă gîndesc la Alexandru Bîrlădeanu, poate Maliţa, Corneliu Mănescu.

Dan Deşliu: Să vă mai gîndiţi puţin la Maurer, pentru că a avut o contribuţie la ridicarea lui Nicolae Ceauşescu.

Ion Iliescu: Eu am fost ales la acelaşi Congres, cînd a fost exclus Apostol din CC şi a venit vorba într-o şedinţă a CPEx, despre anul 1965, după moartea lui Gheorghiu Dej. Nicolae Ceauşescu i-a „demascat" pe Bodnăraş şi Maurer că ar fi vrut să-l promoveze prim-secretar pe Apostol. Ceauşescu s-a înţeles mai întîi cu Chivu Stoica şi Drăghici, în discuţii preliminare; pe primii doi i-a speriat şi ei s-au abţinut. Acesta este adevărul. Nu Maurer l-a promovat pe Ceauşescu.

Dan Deşliu: Cînd fac o afirmaţie, o fac în directă cunoştinţa de cauză.

Voce din sală: Am luat legătura cu Ion Gheorghe Maurer şi a spus că va veni la Televiziune şi va spune totul aşa cum a fost.

Mircea Dinescu: Am toată stima pentru Maliţa, dar fiţi atenţi, pentru că şi la Televiziune a ţinut un *speech* covăsit. Să fie sita deasă, să nu fie găuri mari să treacă oricine.

Ion Iliescu: Eu nu am vrut să pronunţ încă nici un nume.

Ana Blandiana: Dacă păstraţi ideea, gîndiţi-vă şi la personalităţi culturale mari, nu numai politice. Şi să ne gîndim şi la minorităţi, pentru că aţi văzut ce delicat ne-a atras atenţia pastorul Tökès că era singurul.

Mircea Dinescu: Am fost şocat văzînd filme americane unde arătau un grup de savanţi şi aceştia erau numai tineri. Trebuie lămurit că de la 30 de ani poţi să fii savant în România. Nu am nimic împotriva bătrînilor.

Altă problemă – Eugen Jebeleanu, care a scris cinstit înainte de 23 August, a dispărut şi nu mai este de găsit. El este aproape orb. Trebuie căutat şi văzut ce este cu el.

Îmi place Consiliul pentru că sînt foarte mulţi tineri şi am fost şocat de asta.

Ion Iliescu: Vorbeam de „sfatul bătrînilor". Tu eşti pentru sau contra?

Mircea Dinescu: Sunt pentru contra. Bătrînii sînt sătui de organizare; să-i lăsăm doar să apară la Televiziune. Vă repet, sunt pentru contra.

Cazimir Ionescu: Propun ca la Comisia de politică externă să fie şi un tînăr, în afară de Silviu Brucan, pentru că asemenea oameni, asemenea specialişti sînt greu de format.

Ion Iliescu: Va fi multă mobilitate, în funcţie de problemele care vor fi luate în studiu.

Dl. Caramitru: Sergiu Nicolaescu este o personalitate cinematografică. Trebuie să rămînă ca şi mine – în opoziţie. Dacă domnii generali sînt de acord?

G-ral Stănculescu: Avînd în vedere aceste probleme, aş dori să avem pe cineva care pricepe aceste chestiuni. Aş propune pe generalul Voinea. Avem probleme de structuri strategice; generalul Voinea le cunoaşte. Sînt de acord să fie şi un civil.

Ana Blandiana: Propagandistic vorbind, dacă va apare în Comisia militară un regizor – chiar dacă a fost militar înainte – să coordoneze activitatea militară, acesta nu va fi privit cum ar trebui.

Dl. Iliescu: Am o altă propunere – să nu mai facem Comisie militară pentru că Ministerul Forţelor Armate se va subordona Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Dl. Sergiu Nicolaescu: Cînd au venit blindatele, pe mine m-au ascultat.

Dl. Mircea Dinescu: Dacă armata l-a ascultat pe Sergiu Nicolaescu nu este bine.

Dl. Sergiu Nicolescu: Prestigiul meu mi-a permis.

Dl. Iliescu: O altă problemă, legat de ceea ce s-a discutat în privinţa consiliilor judeţene. Pe lîngă precizările în plus la lege, vă propun să facem o Comisie pentru îndrumarea activităţii consiliilor judeţene. Să o facem acum; cu cîteva deplasări ale Consiliului, după ce strîngem materiale, să formulăm un asemenea îndrumar. Deci, vă rog, să mandataţi Biroul să facă această comisie.

O altă problemă – să constituim un aparat ajutător. Trebuie să luăm de la fostul Consiliu de Stat dactilografe, arhivari, secretare, maşini etc. Împreună, Mazilu şi secretariatul să precizeze în cîteva zile. O să elaborăm nişte legitimaţii pentru membrii Consiliului.

Dl. Ion Caramitru: Să fie foarte secrete.

Dl. Ion Iliescu: Să aveţi fotografii. Să avem ştampilă. Agerpres ne-a oferit un xerox şi un telex.

Dl. Petre Roman: Nu se mai poate. Guvernul trebuie să funcţioneze. Avem nişte propuneri.

Oliviu Tocaciu: Avem un prim-ministru, ministrul Forţelor Armate, ministrul Afacerilor Externe. Ceilalţi miniştri de la ministerele economice pot fi reînvestiţi, mai puţin cei care prin legătura lor de familie nu pot să facă parte din guvern. În ceea ce priveşte ministerele de suprastructură – justiţie, procuratură, Tribunalul Suprem, învăţămînt, cultură – vă rog, cu acestea să nu vă grăbiţi să faceţi propuneri.

Dl. Petre Roman: S-a făcut propunere pentru un ministru. Sînt de acord cu domnul Andrei Pleşu, ministrul culturii. Vă propun deocamdată doi vicepreşedinţi.

Dl. Mircea Dinescu: Dacă îţi este rudă.

Dl. Petre Roman: Nu mă supăr pe tine, astă seară ai spus două cuvinte şi de aceea nu mă supăr; victimiada şi de Mircea Maliţa că a vorbit covăsit la Televiziune. Îmi trebuie neapărat Mihai Drăgănescu; este o personalitate remarcabilă. În al doilea rînd, vă propun pe Gelu Voican Voiculescu. Nu sînt obiecţii.

Dl. Andrei Pleşu: Este o cochetărie obligatorie să refuzi. Eu, sincer, nu ştiu să fac treaba aceasta.

Dl. Caramitru: Este nevoie de tine acolo pentru trei luni.

Dl. Petre Roman: Nu am decît cîteva nume – la energia electrică: Mihai Pop.

Dl. Iliescu: Mandataţi Biroul, deoarece nu sînt cunoscuţi; să avem o listă.

Dl. Petre Roman: Toată lumea când aude de guvern, nu vreau să existe impresia că am făcut eu aceasta singur; eu vă spun ce am aici, deocamdată. La Ministerul Educaţiei şi Învăţământului propun pe Adrian Gheorghe. Conform statutului, legislaţiei noastre, primul-ministru propune lista guvernului. Dacă îmi propuneţi o serie de oameni care nu-i cunosc…eu trebuie să colaborez cu ei – dar dacă nu-i cunosc nu este bine.

Dl. Mircea Dinescu: Nu vă grăbiţi cu învăţământul.

Dl. Iliescu: Nu ne grăbim cu nimic. Mandataţi Biroul să facă şi alte propuneri.

Dl. Petre Roman: Vă propun un compromis pentru Ministerul Educaţiei şi Învăţământului. Dacă sînt bun pentru prim ministru sînt bun şi de ad – interim la Ministerul Educaţiei şi Învăţământului.

Dl. Andrei Pleşu: Am activat doi ani în învăţământul superior. Învăţământul a funcţionat catastrofal. Liceele nu există, practic. Este o instituţie compromisă, fără cadre, nu avem programe, manuale, sistemul de admitere în facultate este dezastruos. Ministerul Educaţiei şi Învăţământului este ministerul formării oamenilor. Foarte ocupat în ultimul timp. Maliţa nu a făcut mare ispravă. A făcut tot felul de drăcii.

Dl. Sergiu Nicolaescu: De ce nu dăm încredere primului ministru.

Dl. Andrei Pleşu: Îl propun pe Mihai Şora. Este filosof, a lucrat în Ministerul de Externe, consilier la Maliţa, cu experienţă, cu personalitate, a lucrat şi în Ministerul Educaţiei şi Învăţământului.

Voce din sală: Sprijinim propunerea.

Dl. Petre Roman: Nu am auzit de Mihai Şora.

Dl. Mircea Dinescu: Dacă nu ai auzit de Mihai Şora…

Dl. Iliescu: Dar capacităţile sale organizatorice cine le cunoaşte? Trebuie să muncească zi de zi.

Dl. Mircea Dinescu: Numai să vrea.

Dl. Iliescu: Pînă la urmă aţi ajuns la propunerea mea. Poate cel mai urgent ar fi CSP.

Dl. Petre Roman: Am o propunere, dar nu pot să o numesc pînă nu am acceptul.

Dl. Bogdan Teodoriu: La sindicate…

Dl. Iliescu: Mă întreb dacă are competenţă Frontul să înfiinţeze sau să desfiinţeze sindicatele.

Dl. Ionescu Cazimir: Sindicatele să-şi facă alegerile libere.

Dl. Aurel Dragoş Munteanu: Să ne facă caraghioşi sindicatele că le-am băgat în guvern.

Dl. Iliescu: În conceptul nostru nu intră competenţa de a decide, de a crea sau nu sindicate. Cu aceasta am epuizat ordinea de zi[157].

După modul cum a fost structurat Consiliul rezultă că CFSN prelua din atribuţiile legislativului şi din cele ale fostului Consiliu de Stat. Preşedintele CFSN era recunoscut ca şef de stat, fără a fi Preşedinte al României sau Preşedinte interimar.

Tot acum, Guvernul s-a organizat şi a funcţionat separat.

Proiectele de acte normative se discutau în CFSN şi se adoptau ca Decrete-legi sub semnătura lui Ion Iliescu, în calitate de Preşedinte al CFSN. (Până în ziua de 27 decembrie au fost semnate doar cateva decrete. Ulterior, numărul lor a crescut, pe masura nevoilor imediate de implementare a noului regim politic democratic.) Procedura s-a extins şi pentru perioada februarie-mai 1990 când, în locul CFSN, a funcţionat Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională (CPUN).

La preluarea puterii s-a convenit asupra denumirii ţării şi a drapelului, dar abia pe 27 decembrie 1989 s-a emis Decretul-lege care reglementa formal şi acest aspect. Potrivit decretului „numele ţării este România. Forma de guvernământ este Republica. Drapelul ţării este tricolorul tradiţional al României, având culorile aşezate vertical în următoarea ordine, pornind de la lance: albastru, galben, roşu".

---

[157] Apud: Ion Iliescu, *Revoluţia română,* Ed. Presa Naţională, Bucureşti, 2001, p. 69-98;

Decretul menţiona următoarea situaţie pentru noul centru de putere: CFSN avea 145 de membri (inclusiv cei 39 iniţiali). Deciziile se luau prin vot majoritar şi se concretizau în decrete semnate de Preşedintele CFSN.

Cu o zi înainte, Preşedintele CFSN l-a numit pe Petre Roman prim-ministru. Guvernul şi-a desfăşurat activitatea până la 28 iunie 1990, când a intrat în funcţiune primul Guvern rezultat în urma alegerilor libere din 20 mai 1990.

Noul guvern avea 31 de miniştri. Având în vedere că acest Executiv avea atribuţiile unui cabinet de serviciu, o parte dintre funcţionarii ministerelor nerestructurate au rămas în posturi, pe considerentul că reprezentau aparatul tehnic al acestora. Miniştrii au fost înlocuiţi: opt dintre aceştia erau din afara aparatului birocratic comunist, iar 23 erau selectaţi dintre cei care ocupaseră diverse poziţii tehnice în administraţie inainte de decembrie 1989. Oricum, era stabilit că dupa alegerile din mai, acest guvern işi înceta activitatea.

Iată lista guvernului propusă de Petre Roman în decembrie 1989, care s-a întrunit pe 29 decembrie 1989 :

Viceprim-ministru: Gelu Voican VOICULESCU
Viceprim-miniştri: Mihai DRĂGĂNESCU, Ion Aurel STOICA, Anton VĂTĂŞESCU

Ministrul de Interne: Mihai CHIŢAC

Ministrul Afacerilor Externe: Sergiu CELAC

Ministrul Justiţiei: Teofil POP

Ministrul Culturii: Andrei PLEŞU

Ministrul Învăţământului: Mihai ŞORA

Ministrul Cultelor: Nicolae STOICESCU

Ministrul Apărării Naţionale: Nicolae MILITARU

Ministrul Economiei Naţionale: Atanasie-Victor STĂNCULESCU

Ministrul Agriculturii şi Industriei Alimentare: Nicolae ŞTEFAN

Ministrul Energiei Electrice: Adrian GEORGESCU
Ministrul Industriei Chimice şi Petrochimce: Gheorghe CARANFIL

Ministrul Industriei, Electrotehnicii, Electronicii şi Informaticii: Anton VĂTĂŞESCU

Ministrul Industriei Metalurgice: Ioan CHEŞA

Ministrul Petrolului: Victor MUREA

Ministrul Industriei Uşoare: Constantin POPESCU

Ministrul Industriei Construcţiilor de Maşini: Ioan Aurel STOICA

Ministrul Geologiei: Ioan FOLEA

Ministrul Minelor: Nicolae DICU

Ministrul Industriei Lemnului: Ion RÂMBU

Ministrul Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător: Simion HÂNCU

Ministrul Poştelor şi Telecomunicaţiilor: Stelian PINTILIE

Ministrul Comerţului Exterior: Nicolae M. NICOLAE

Ministrul Turismului: Mihai LUPOI

Ministrul Transporturilor: Corneliu BURADA

Ministrul Sănătăţii: Dan ENĂCHESCU

Ministrul Muncii şi Ocrotirilor Sociale: Mihnea MARMELIUC

Ministrul Sporturilor: Mircea ANGELESCU

Ministrul Construcţiilor: Alexandru DIMITRIU

Ministru secretar de stat, preşedinte al Comisiei Naţionale pentru Statistică: Petru PEPELEA

Ministru secretar de stat, preşedinte al Comisiei Naţionale pentru Standarde şi calitate: Mihail Victor BURACU

Preşedintele Oficiului pentru Administraţia Locală, cu grad de ministru secretar de stat: Costică BĂDESCU

Ministru secretar de stat în Guvern: Ovidiu Adrian MOŢIU

Spre sfârşitul anului 1989 populaţia începea să cunoască avantajele democraţiei. Printr-un Decret (din 31 decembrie 1989) s-au stabilit condiţiile privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi a organizaţiilor obşteşti în România. În baza lui, în cursul lunii ianuarie, s-au înfiinţat 30 de partide. Se structura, astfel, tot mai clar lupta politică dintre Putere şi Opoziţie, discuţiile deveneau tot mai „contondente", centrul de putere pierde\cedează din forţă şi imaginea sa, opţiunile societăţii române se împart în funcţie de actorii politici.

Disputele căpătau accente dure, extremiste chiar, atunci când FSN a decis să se transforme în partid politic (23 ianuarie 1990) şi anunţa că vrea să participe la alegeri. Era clar că CFSN nu-şi mai putea exercita atributul de centru de putere neutru, aşa încât ceva trebuia să se modifice, chiar dacă în viziunea liderului FSN, partidul FSN era cu totul altceva decat CFSN. În acest organism erau chemate să fie reprezentate toate partidele.

Preşedintele Ion Iliescu confirma: „Din partea Consiliului CFSN, am adresat invitaţii partidelor nou apărute să-şi desemneze reprezentanţi, care să fie cooptaţi în Consiliu – ca structură a puterii de stat. Cu vreo 2-3 excepţii, am fost refuzaţi. Spre sfârşitul lunii, când a apărut propunerea de organizare a unui partid pe platforma program a Revoluţiei Române, adoptându-se şi denumirea de FSN, aceasta a provocat confuzie, ca şi reacţii şi răstălmăciri – că s-ar dori suprapunerea structurii de stat cu cea de partid. Lucrurile au fost lămurite într-o primă discuţie, pe care am avut-o împreună cu premierul Petre Roman, cu liderii a trei partide – domnul Coposu (PNŢCD), domnul Radu Câmpeanu (PNL) şi domnul Sergiu Cunescu (PSDR). Din păcate, pe 28 ianuarie a avut loc o manifestare a opoziţiei, care risca să se transforme într-o încăierare cu urmări negative. Am reuşit să eliminăm suspiciunile şi să conturăm ideea transformării CFSN într-o structură lărgită, cu atragerea reprezentanţilor tuturor partidelor apărute. Ideea a fost concretizată într-o întâlnire cu reprezentanţii celor 30 de partide, în ziua de 1 februarie, când s-au precizat şi modul de restructurare a CFSN şi de organizare a Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională. Această decizie politică a fost concretizată în formă legală, juridică, prin adoptarea de către CFSN a ultimului său Decret-lege privind Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională”[158].

La 28 ianuarie au fost planificate de catre Opoziţie două mitinguri (PNŢ – Piata Rosetti, PNL – Piaţa Universităţii), urmate de marşuri către Piaţa Victoriei, noul sediu al centrului de putere. Au avut loc ciocniri cu forţele care apărau Palatul Victoriei, iar în ziua urmatoare simpatizanţii Frontului au

[158] Ion Iliescu, cuvânt la sesiunea de aniversare a CPUN, organizată de IRRD la Senatul României la 12.02.2008.

devastat sediile PNŢ și PNL. Atmosfera era „încinsă" după cum o caracteriza liderul FSN[159].

Chiar în acele condiţii s-a reuşit un dialog între reprezentanţii forţelor politice implicate, care a avut ca rezultat a doua mare schimbare a fizionomiei (și a filosofiei) centrului de putere instalat la 22 decembrie 1989 (prima schimbare a fost una, mai degrabă, cantitativă, atunci când prin lege CFSN s-a „lărgit" până la 145 de membri și au fost stabilite organele de conducere).

Inţelegerea la care s-a ajuns s-a realizat la 1 februarie 1990; s-a decis să se constituie un organism nou al Puterii care să funcţioneze până la alegerile din mai 1990. Acest nou organism de putere s-a numit Consiliul Provizoriu de Uniune Naţionala (CPUN)[160]. Înţelegerea s-a concretizat într-un Decret. Iată textul acestuia:

„Respectând principiul separaţiei puterilor în stat consfinţit prin Platforma-program din 22 decembrie 1989, garanţie a democraţiei reale și a stabilităţii în ţară până la alegerile libere,

Consiliul Frontului Salvării Naţionale d e c r e t e a z ă:

Art.1 – Pe data prezentului Decret – lege, Consiliul Frontului Salvării Naţionale își modifică alcătuirea, organizându-se pe baze paritare, în sensul că jumătate din numărul membrilor săi sunt din actualul consiliu, iar cealaltă jumătate este formată din reprezentanţi ai partidelor, formaţiunilor politice și organizaţiilor minorităţilor naţionale, cooptaţi în consiliul.

Fiecare partid, formaţiune politică sau organizaţie a minorităţilor naţionale va putea fi reprezentată de cel mult trei membri.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale, realcătuit potrivit prezentului articol, se va numi Consiliu Provizoriu de Uniune Naţională.

(…)

Art.3 – *Consiliile Frontului Salvării naţionale judeţene, municipale, orășenești, comunale vor fi completate cu reprezen-*

[159] Ion Iliescu *Fragmente*…, p. 87.

[160] Idem, p. 9-93; *Mărturisiri, Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachlian*, Fundaţia Academia Civica, 2014, p.191.

tanţi ai partidelor, formaţiunilor politice şi organizaţiilor minorităţilor naţionale, înscrise la nivel naţional (fiecare cu unul până la trei membri) peste numărul de membri existent în consiliile locale, numărul acestor reprezentanţi urmând să constituie până la 50% din totalul membrilor consiliilor respective.

Consiliile astfel alcătuite îşi schimbă denumirea în consilii provizorii de uniune naţională"(s.ns.)[161].

Cum observăm, noul organism al Puterii de stat a rezultat din lărgirea vechiului CFSN (liderii opoziţiei doreau un organism nou, fără legătură cu CFSN). De altfel, Ion Iliescu, dar şi Petre Roman, au insistat, în discuţii cu liderii partidelor istorice să vină în Front, să facă parte din structura respectivă. Ion Raţiu a respins această idee, spunând : „Permiteţi-mi şi mie răspunsul, în cîteva cuvinte. Abia am sosit în ţară, ca să aduc şi eu obolul meu la crearea democraţiei aici şi îmi permit să vă sugerez că, în concepţia Occidentului, un Front este o concepţie totalitară, fiindcă un Front reprezintă întregul evantai de opinii, de la extrema stîngă până la extrema dreaptă. Se integrează prin forţa lucrurilor, prin definiţie în a asuma întreaga suflare românească, care vrea să salveze naţiunea şi mi se pare că acest lucru este incorect şi neînţelept, în primul rînd, şi, cu siguranţă, este total nedemocratic în accepţiunea cuvîntului în Occident (s.ns.). Dacă dumneavoastră, într-adevăr – nu îndrăznesc să vă dau un sfat – vreţi să participaţi nu ca arbitru şi judecător, ci ca jucător, să aveţi un partid, nu un Front care, prin implicaţii, să pretindă că reprezintă pe toţi cei care vor să salveze naţiunea…"[162]

Comparând cu întaâmplarile din celelalte ţări frăţeşti, am putea spune că acesta este momentul în care la Bucureşti a avut loc Masa rotundă între Putere şi Opoziţie, nelipsită în celelalte „ţări frăţeşti" angajate mai devreme pe drumul democraţiei.

Reţinem în legătura cu discuţiile în acest format pentru că, în opinia noastră, nu denumirea asumată de noul partid a generat reacţia „istoricilor" cât decizia grupului Iliescu de a participa la alegeri.Este adevarat că prin denumirea asumată de noul partid se crea un dezechilibru, se „fura startul", în sensul

[161] Teodora Stănescu Stanciu, *Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională, vol.I,* Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2009, p. 118-119. Acest decret este semnat: FSN, preşedintele FSN.

[162] http://www.kappa.ro/news/dimineata/dm7020.html.

că acesta beneficia de capitalul de simpatie pe care electoratul îl avea pentru Revoluţie.

Această presupunere nu se susţine; de fapt, până la momentul deciziei liderilor de la Putere de a forma un partid, ecuaţia pentru alegeri era foarte simplă: CFSN era acceptat ca organ al puterii cu rolul de a administra ţara până la alegeri, pe care le organiza fără a se implica în ele. Partidele erau indiferente/tolerante cu CFSN care adeseori lua decizii contrare sau nefundamentate; oricum, după alegeri acestea puteau fi corectate de puterea care rezulta din voinţa electoratului. Partidele respective începuseră, chiar, să atragă, să „racoleze" la propriul partid lideri de vizibilitate din CFSN (pe care-l concepeau strict ca un organism provizoriu al Administraţiei de Stat) pentru a-şi spori şansele în alegeri. În acest context se explică şi invitaţia pe care Corneliu Coposu i-a făcut-o lui Ion Iliescu de a candida pe listele Partidului Naţional Ţărănesc, partid de centru stânga în perioada interbelică[163].

Contextul începutului de an 1990 era favorabil partidelor istorice; peste cinci luni aveau loc alegeri generale, partidul comunist nu mai exista, liderii din Revoluţie nu aveau o formaţiune a lor, alte partide înfiinţate nu aveau forţa să-i concureze pe „istorici". Era evident că Puterea le va reveni lor.

Când Ion Iliescu a anunţat că va forma un partid, pericolul pentru „istorici" a devenit real, oportunitatea dispărea, accederea lor la guvernare nu mai era posibilă. Trebuia schimbat obiectivul și strategia. Pentru a avea șanse,

---

[163] Ion Calafeteanu, op.cit., p. 539: La Comisia Senatorială Preşedintele Ion Iliescu declara: „Eu, în ianuarie, am primit delegaţia Partidului Naţional Ţărănesc cu inima deschisă. Le-am propus, atunci – era încă CFSN –, i-am propus domnului Coposu să lărgim CFSN-ul cu toţi cei care apar. Și chiar Consiliul Frontului să includă pe toţi cei care apar. De la început a apărut această poziţie rigidă a domnului Coposu. În schimb, dânsul mi-a propus – vedeţi, m-aţi tratat în fel şi chip; nomenclaturist, neocriptocomunist ș.a.m.d. Dar atunci, domnul Coposu mi-a propus să accept să fiu candidat la PNŢ-CD la viitoarele alegeri, chiar cap de listă. Atunci nici nu mă gândeam la alegeri, la candidatură, necandidatură, aveam alte treburi mai urgente. Deci, atunci nu mai eram nici comunist, nici criptocomunist, nici nomenclaturist, nimic; eram valabil. Dacă aş fi acceptat, eram chiar îmbrăţişat de ţărănişti. Pentru că n-am acceptat, v-aţi năpustit cu ură împotriva mea".

se punea problema ca „istoricii" să ocupe o poziţie cât mai solidă în sistemul politic configurat de după 20 mai, nu puteau rămâne în afara sistemului de putere provizorie, era nevoie să lupte din interiorul lui, pentru a beneficia, cât de cât, de facilităţile acestei poziţii.

Prin urmare, în opinia noastră, nu denumirea partidului era periculoasă pentru „istorici" (putea fi oricare alta, prestigiul liderilor Revoluției și pârghiile pe care le aveau erau suficiente ca să câștige!). Important era că liderii cu credibilitate se hotărâseră să se încrie în competiţia electorală într-o formaţiune politică nouă – ceea ce reprezenta un concurent redutabil pentru orice partid deja înființat. Puterea provizorie nu mai putea fi lăsată în întregime în mâna lor, trebuia împărţită. Liderii FSN deveneau „ţintă" pentru competitori, trebuiau compromiși, denigraţi, etichetaţi, suspicionaţi, orice numai să piardă cât mai mult din încrederea electoratului. În alte ţări masa rotundă s-a organizat între Putere și Opoziție, pentru împărţirea Puterii. Acolo Puterea era reprezentată de Partidul Comunist (redenumit, dar cu filiaţie comunistă asumată!). În România, nu a funcţionat această paradigmă: înainte de alegerile libere (din 20 mai 1990) fostul partid comunist era, practic, desființat. Partidul aflat la Putere era FSN, cu el trebuia stat la masa rotundă, cu el trebuia negociat. Era simplu și ușor ca cei interesaţi de decredibilizarea FSN – mai ales pentru străinătate – să-l asimileze cu fostul partid comunist, cu atât mai ușor cu cât câţiva dintre liderii importanţi ai FSN – deși nu aveau în 1989 nici un rol în PCR – îndepliniseră, cu mulţi ani în urmă, diferite responsabilităţi în acel partid. Acest ultim fapt, era un detaliu prea subtil pentru anumite medii din străinătate, care preferau să invoce pretexte pentru „a pune presiune" pe Puterea de la București, determinând-o să facă mai rapid schimbările asumate. În viziunea mediilor occidentale, Opoziţia trebuia neapărat sprijinită pentru a echilibra balanţa politică.

Iată, în întregime, dialogul viu, dar civilizat, dintre personalităţile aşezate la *masa rotundă*[164]:

[164] Dialogul este luat după lucrarea *Momente de istorie* a domnului Ion Iliescu, Ed. Enciclopedică, 1995, p.102-122. Dezbaterea este și pe bogul său http://ioniliescu.wordpress.com/stenograma-din-28-ianuarie-1990/ și de pe blogul lui Marius Mioc https://mariusmioc.wordpress.com/category/istorie/page/3.

Corneliu Coposu: Încă de aseară, v-am anunţat intenţia noastră de a ne duce manifestaţia anunţată în prealabil la sfîrşit, în mod civilizat, fără incidente… Deci, principial, acest Front al Salvării Naţionale, prezidat de dumneavoastră, să fie restructurat şi să fie constituit un organ care să poarte un alt nume şi care să cuprindă personalităţile din viaţa publică românească şi delegaţii tuturor partidelor şi care să aibă o oarecare legitimitate, care să conducă puterea politică în România pînă la alegeri. Bineînţeles că nu avem intenţia de a negocia detalii, este vorba numai de stabilirea unui acord principial. Vă rog să ascultaţi şi pe delegaţii celorlalte partide, dintre cele trei partide care reprezintă aici vederi comune şi care au putut veni.

Călin Popescu Tăriceanu: Dacă-mi permiteţi, avem mandat din partea Partidului Naţional Liberal să vă prezentăm punctul nostru de vedere, şi anume, primul punct: crearea unui Consiliu de Uniune, din care să facă parte reprezentanţii forţelor politice de opoziţie şi Frontul de Salvare Naţională, care are inclus în componenţa sa mişcările care au aderat şi care sprijină efectiv Frontul.

Al doilea punct, condiţiile prezenţei acestor forţe în Consiliul de Uniune Naţională şi în guvern trebuie să garanteze tuturor posibilitatea efectivă de participare la toate deciziile.

A treia propunere: în vederea depolitizării activităţii din întreprinderi şi instituţii este necesară desfiinţarea Consiliilor de Front constituite, pentru a permite crearea sindicatelor libere.

Şi ultimul punct: crearea unui organism format din reprezentanţii tuturor forţelor politice, însărcinat cu supravegherea imparţialităţii şi obiectivităţii tuturor emisiunilor de televiziune şi radio.

Sergiu Cunescu: Domnule preşedinte, tratativele pe care le-am purtat, cu negocierile pe care le-am purtat, pe rînd, noi, astăzi, ne vom rezuma la a vă expune, în primul rînd, aceleaşi doleanţe care au fost prezentate şi de domnul Coposu, şi anume: trebuie să cădem la un acord ca Frontul de Salvare Naţională să fie înlocuit printr-un Consiliu de Uniune Naţională, care să reprezinte, cum s-a spus, toate forţele politice şi unele personalităţi mai marcante din viaţa românească. Adaug că, o dată cu formarea acestui Consiliu, se reglementează

şi problema participării la alegeri a Frontului. Frontul poate să rămână ca o formaţie politică, indiferent dacă se numeşte partid sau nu, care urmează să-şi stabilească un program, un statut, şi să se înscrie pentru a-şi obţine persoană juridică, aşa cum au făcut şi celelalte partide. Şi, atunci, în Consiliul de Uniune Naţională, vor fi reprezentanţii tuturor partidelor importante, o problemă care urmează să fie tratată ulterior; şi, la egalitate cu celelalte partide, va fi şi Frontul, care să constituie o formaţie politică integrantă, încadrată în condiţiile Decretului care este în vigoare. Vă mulţumesc.

Ion Iliescu: Eu aş vrea, în primul rînd, să îmi exprim regretul că, în urma discuţiilor de ieri, noi ne-am respectat întru totul obligaţiile faţă de cele convenite, în timp ce dumneavoastră nu aţi mers pe aceeaşi cale. Adică, noi am constatat cu satisfacţie că a avut loc un dialog – am discutat împreună circa trei ore – şi am consemnat vreo patru, cinci probleme, în legătură cu care am căzut relativ de acord. Sigur, aceste probleme urmează să formeze obiectul unor negocieri, discuţii, inclusiv şi cu celelalte partide. Nimeni nu vă dă dumneavoastră dreptul să vă erijaţi în exponenţi ai tuturor partidelor şi ai opiniei publice. Expuneţi unele păreri, faceţi unele propuneri, care trebuie să formeze o platformă, obiect al unor negocieri. Noi v-am arătat deschidere totală în legătură cu toate problemele şi suntem pregătiţi să intrăm în discuţie, pe orice chestiune; nimic nu respingem ca idee, ca propunere. Dar, asta trebuie să fie obiectul unui dialog, nu al unor presiuni, cum aţi încercat dumneavoastră astăzi – cu demonstraţii de stradă, să ne impuneţi o soluţie prestabilită. Asta mi se pare neloial şi nu în spiritul dialogului pe care l-am purtat ieri. Noi, ieri seară, am luat cuvîntul la Televiziune şi am relatat – cred obiectiv – spiritul dialogului şi cum anume am convenit să continuăm dialogul, negocierile ş.a.m.d. Convenisem fie să mergem împreună la Televiziune, pentru a arăta opiniei publice că am discutat şi am ajuns la unele concluzii comune, fie – întrucît a fost o obiecţiune în legătură cu treaba aceasta – să apărem separat. Noi am mers separat. Am aşteptat să apăreţi şi dumneavoastră. Am înţeles că aseară era tîrziu ca să mai ajungeţi la Televiziune. Am zis că nu-i tîrziu nici astăzi să o faceţi. Am înţeles şi de la domnul Câmpeanu, şi de la domnul Coposu, că au fost de acord cu cele

ce am spus. Mi se părea firesc ca şi cealaltă parte, reprezentanţii celor trei partide, să facă acelaşi lucru. Este important pentru opinia publică, aţi văzut. N-am înţeles de ce v-aţi eschivat de la acest lucru.

A doua chestiune: în urma acestor discuţii aţi spus, pentru a evita confruntarea de stradă, că există de-acum o premisă, un climat pentru a evita o astfel de confruntare. Vreau să vă spun că, de câteva zile, se perpetuează asemenea micro-demonstraţii de stradă. Poate o să spuneţi că nu dumneavoastră le-aţi organizat. Dar noi am căpătat unele informaţii, care veneau totuşi din partea… Dar nu are nici o importanţă…

Cazimir Ionescu: Dar chiar dînşii ne-au spus că este demonstraţia dânşilor şi au dreptul să fie majoritari la această întâlnire.

Ion Iliescu: Nu, nu, eu nu spun de astăzi. Deci, au fost, de cîteva seri, grupuri de 200-300 de oameni care au demonstrat în stradă. Noi am primit foarte multe cereri şi presiuni din partea unor colective şi a unor organizaţii de Front, să vină şi să facă contra-demonstraţie în Piaţă. Am spus NU. Este şi o lege care reglementează demonstraţiile publice. Am zis ca în timpul săptămînii să nu se organizeze asemenea demonstraţii; să se facă în zile libere şi nu pe artere centrale şi în Piaţa Victoriei. Şi, atunci, oamenii au organizat o manifestaţie la Banu Manta. Le-am spus şi lor să nu se deplaseze încoace. Dimineaţa, domnul Coposu şi domnul Câmpeanu mi-au dat asigurări că au luat toate măsurile pentru limitarea demonstraţiei la Piaţa Universităţii, de unde să vină o delegaţie cu care să dialogăm şi care să se întoarcă cu, eventual, concluziile acestui dialog. În loc de aşa ceva, ne-am trezit cu coloanele dumneavoastră, care au pornit spre Piaţa Victoriei. Vă daţi seama ce informaţie reciprocă există! Şi, în acelaşi timp, cei din Banu Manta au venit aici, în Piaţă. Le-am transmis să ia toate măsurile, să nu se producă ciocniri, să nu fie confruntări violente. Şi, pînă acum, nu au fost: sper să nu se întîmple nici pe mai departe. Măcar acest lucru să-l evităm. Dar, mie mi se pare că aţi pornit pe o cale incorectă, neloială. La cele ce-am convenit, dumneavoastră veniţi cu încercări de măsuri de forţă. Vreau să vă spun că nu suntem dispuşi să cedăm la asemenea lucruri. Am reţinut critica domnului Coposu, care a apreciat că am procedat

greșit în 12 ianuarie, cînd am cedat la presiunea străzii. Aveaţi perfectă dreptate. Am apreciat această poziţie lucidă a unui om politic cu experienţă. Dar, acum, văd că dumneavoastră deveniţi organizatorii presiunii străzii, cu care să ne obligaţi să cedăm şi să acceptăm nişte propuneri unilaterale. Vreau să vă spun că nu suntem dispuşi să acceptăm asemenea presiuni. Şi eu vreau să fac apel la dumneavoastră, să revenim la climatul dialogului , pe care l-am început ieri şi să putem continua. Domnul Câmpeanu mi-a spus şi de dimineaţă că i s-a părut că e un lucru bun, este un început bun şi este dispus să meargă mai departe spre dialog cu noi, să vină cu propuneri concrete în cursul săptămînii, în legătură cu elemente de colaborare ş.a.m.d. Eu nici măcar nu cunosc ideile dumneavoastră, propunerile dumneavoastră concrete. I-am spus şi domnului Coposu la telefon, dimineaţă. Dar declaraţia pe care aţi făcut-o presei, domnule Coposu, că am făcut această demonstraţie ca să cerem Frontului Salvării Naţionale să se dizolve şi să predea puterea politică unui guvern provizoriu, care să organizeze alegerile generale – mi se pare o ameninţare.

Corneliu Coposu: Nu este altă soluţie, domnule preşedinte.

Ion Iliescu: Asta-i în contradicţie totală cu ceea ce aţi declarat şi ieri, în contradicţie totală cu ce aţi declarat şi astăzi, că nu vreţi destabilizare, că destabilizarea Frontului înseamnă destabilizarea ţării. Or, dumneavoastră cereţi dizolvarea Frontului. Asta înseamnă destabilizare, domnule Coposu, şi vă asumaţi o mare răspundere politică. Deci, vreau să vă spun că mi se pare că aţi părăsit calea democratică a dialogului.

Corneliu Coposu: Vreau să vă dau imediat răspunsul, ca să nu stăruie vreun dubiu. Înlocuirea acestui Front al Salvării Naţionale cu un alt organism, care să deţină puterea politică în intervalul dintre Revoluţie şi alegeri este un fapt, o măsură inevitabilă, pentru că, altfel, nu vă puteţi prezenta în alegeri. Pentru că dumneavoastră, rupând înţelegerea şi contrazicîndu-vă faţă de afirmaţiile anterioare, când aţi spus că nu veţi candida în alegeri, v-aţi anunţat candidatura în alegeri.

Ion Iliescu: Asta-i părerea dumneavoastră. O asemenea afirmaţie nu am făcut niciodată.

Liviu Petrina: Am fost mai mulţi de faţă, domnule preşedinte.

Ion Iliescu: Niciodată această afirmaţie nu am făcut-o. Avem procesul-verbal al şedinţei respective. Singurul lucru pe care l-am spus atunci e că este o întrebare la care nu vă pot da un răspuns, pentru că eu nu mă pot angaja în răspunsuri personale. Aceasta este o chestiune pe care o vom delibera, cum anume ne vom prezenta la alegeri, în Consiliul Frontului. Şi noi suntem un organism democratic, ca şi dumneavoastră. Eu nu m-am aventurat niciodată să exprim opinii care să nu reflecte opiniile organului colectiv de conducere. Asta v-am spus atunci.

Corneliu Coposu: În orice caz, aţi făcut de data aceasta o declaraţie publică că intraţi în alegeri.

Ion Iliescu: Cum anume o vom face, este treaba noastră. Nu ne daţi dumneavoastră soluţii. Aveţi pretenţia să ne impuneţi soluţiile pe care urmează să le luăm noi?

Corneliu Coposu: Nu, vai de mine… Vă rog să interpretaţi ceea ce spun exact aşa cum le spun. Prin declaraţia dumneavoastră, că vreţi să intraţi în alegeri – nu avem nimic împotrivă – dumneavoastră aţi destabilizat echilibrul politic care ne guverna pînă acum. Un grup, fie că se numeşte Front, fie altfel, care girează puterea politică pînă la alegeri, nu putea, deţinînd în acelaşi timp putere judecătorească, putere executivă, putere legiuitoare, să vină şi în concurenţă la alegeri, în chip de partid politic, care încă nu era constituit. Şi v-am oferit o soluţie. Soluţia este: intraţi în alegeri – foarte bine, ne bucurăm că vă avem adversari politici; însă conducerea puterii politice în intervalul alegerilor nu mai poate rămîne în mîna acestui Front. Ci trebuie să fie preluată de un organism a cărui compoziţie cred că este inexcepţională – toate formaţiunile politice, toate personalităţile care s-au evidenţiat atît în triumful Revoluţiei, cît şi în intervalul ultimului timp. Nu văd de ce v-a şocat această propunere care văd, consider eu, că-i foarte naturală şi care are şi acoperire juridică.

Ion Diaconescu: Şi e şi mai stabilizatoare…

Ion Iliescu: N-am respins nici o propunere. Maniera în care o faceţi mă şochează, nu propunerea dumneavoastră. Adică, ne cereţi nouă acum un răspuns sub presiunea străzii.

Corneliu Coposu: Sînt contra oricărei legiferări sub presiunea străzii. Nu vă cerem răspunsul sub presiunea străzii. V-am declarat de la început că vrem să reînnodăm dialogul care a fost întrerupt şi care a ajuns la câteva puncte de acord, după ce vom stabili principiul ăsta, care este absolut necesar pentru continuarea discuţiilor.

Ion Iliescu: Asta-i cu totul altceva, domnule Coposu. Dar ce are comun aceasta cu declaraţia dumneavoastră de aici – „Am făcut această demonstraţie ca să cerem Frontului să se dizolve"? Cum vă puteţi permite aşa ceva? Să cereţi unei formaţii să se dizolve? E ca şi cum eu aş veni cu argumente ca să vă cer să vă dizolvaţi. Asta ar fi corect?

Liviu Petrina: Nu e acelaşi lucru…

Ion Iliescu: Şi dumneavoastră ce bază juridică aveţi?

Liviu Petrina: Baza noastră juridică elementară. În primul rând, este un decret dat de dumneavoastră, prin care aţi separat puterea de stat de puterea şi activitatea politică. Este decret clar. A participa la alegeri este o activitate prin excelenţă juridică. Ori sunteţi stat, ori sunteţi partid. Sînteţi, din punctul ăsta de vedere, vă rog să mă credeţi – şi orice jurist de bună credinţă poate să afirme – sînteţi într-o situaţie de ilegalitate.

Ion Iliescu: Nu Consiliul participă la alegeri! Noi am delimitat şi delimităm aceste două laturi ale activităţii noastre şi lăsaţi-ne pe noi să găsim formula organizatorico-juridică de a exprima acest lucru, în mod concret. Nu dumneavoastră o să decideţi cum anume facem asta.

Liviu Petrina: Dar avem dreptul la opinie.

Ion Iliescu: Asta-i altă treabă. Aveţi o părere, dar nu veniţi să ne impuneţi: „Vă dizolvaţi"! Lăsaţi-ne pe noi să decidem. Avem structura noastră organizatorică, avem structura noastră democratică. Lăsaţi-ne pe noi să decidem. Nu ne impuneţi dumneavoastră, cu asemenea metode…

Ion Diaconescu: Structura dumneavoastră este a ţării şi noi sîntem ţara. Deci, vrem ca să…

Ion Iliescu: Dumneavoastră ne contestaţi acest lucru.

Ion Diaconescu: Vă contestăm că nu sunteţi ai ţării în totalitate.

Ion Iliescu: Ba suntem, ba nu suntem…

Ion Diaconescu: Păi, nu sunteţi, de vreme ce noi contestăm. Tocmai acest lucru….

Ion Iliescu: Dar spuneaţi că suntem ai ţării…

Ion Diaconescu: Domnule preşedinte, ca să se realizeze un organ reprezentativ…. Care creează putinţa unor alegeri…

Ion Iliescu: Am reţinut acest lucru.

Petre Roman: Am afirmat chiar aseară, că acest lucru trebuie să constituie baza negocierilor care urmează să se facă. Dar nu ceea ce spuneţi dumneavoastră, să cereţi acum, pe loc, să se dizolve. Asta-i lovitură de stat: „Am făcut această demonstraţie…"

Ion Iliescu: Obiectivul demonstraţiei: „Frontul să declare că se dizolvă"…

Petre Roman: Asta nu-i democraţie. Şi asta, să ştiţi, vă denunţă pe dumneavoastră ca partide nedemocratice.

Ion Diaconescu: În toate ţările din lume se fac demonstraţii, se cere demisia guvernului… E singura armă. Nu avem ziar, nici nimic…

Petre Roman: Însă noi am prefera, pentru că, oricum, la această chestiune nu cedăm, noi am prefera să continuăm dialogul de ieri, care începuse foarte bine. Atât de bine, încât cineva ne-a spus: „Domnule, partidele astea au două echipe: una de salon, care vine să vă ţină la discuţii, şi alta, care organizează strada". Şi această apreciere seamănă foarte bine cu rezultatul. Nu vă supăraţi, domnule Coposu.

Corneliu Coposu: Domnule prim-ministru.

Petre Roman: Domnule Coposu, daţi-mi voie să termin şi apoi vă las să vorbiţi. Să ştiţi că tot atât de nedemocratic ar fi ca noi să chemăm oamenii să vină să ne sprijine.

Corneliu Coposu: Păi i-aţi chemat.

Petre Roman: Nu-i adevărat. N-am chemat. Dacă i-am fi chemat, ar fi venit nu cîteva mii, ci cîteva sute de mii, poate chiar milioane.

Ion Diaconescu: Îi chemaţi în altă zi.

Petre Roman: Nu, nu, dar nu e cazul ăsta. Nu e cazul să escaladăm confruntarea în stradă, pentru că atunci înseamnă că nu mai ajungem la alegeri democratice.

Ion Diaconescu: Dar sunteţi de acord că acest Front trebuie să fie mai reprezentativ?

Petre Roman: Am spus-o aseară. Aseară am spus mai mult decît atât, fiindcă am reţinut de la domnul Coposu ultima frază pe care mi-a spus-o: „Domnule Roman, de ce vă cramponaţi de ideea de Consiliu al Frontului?" Am reflectat. Şi, ce-am spus, domnule Coposu? Că nu ne cramponăm, că trebuie să separăm activitatea noastră politică, a Frontului, de ceea ce este Consiliul, care deţine puterea. Bun, dar o facem prin negocieri. Ce înseamnă „vă somăm să vă dizolvaţi"?

Corneliu Coposu: Este o consecinţă clară a acceptării dumneavoastră.

Ion Iliescu: Asta-i altceva. Cu totul altceva.

Călin Popescu Tăriceanu: În exprimare s-a strecurat o inadvertenţă. Dînşii nu vor să vă dizolvaţi ca Front de Salvare. Aveţi dreptul să existaţi. Normal. Ci Consiliul Frontului să cuprindă…

Ion Iliescu: Dar e o declaraţie publică, la radio.

Petre Roman: Declaraţie publică, la Rompres.

Ion Iliescu: V-aţi angajat într-o asemenea declaraţie, Deja, public, asta-i declaraţia dumneavoastră!

Corneliu Coposu: N-am văzut-o, dar….

Ion Iliescu: Asta înseamnă organizarea acţiunii de forţă, de stradă, pentru a forţa Frontul să declare că se autodizolvă ş.a.m.d. Păi cu ce seamănă asta, domnule Coposu? Unde e spiritul democratic? Unde-i dorinţa de dialog? Unde-i dorinţa de negociere? Îmi pare rău…

Călin Popescu Tăriceanu: E diferenţa de exprimare.

Ion Iliescu: Nu de exprimare, aici e…

Cazimir Ionescu: Dacă la asta adăugăm şi ce-a spus domnul Petrina, că nu este de acord să participe nici un alt partid, în afară de dumneavoastră, la această întîlnire, numai dumneavoastră, pentru că demonstraţia din stradă este a dumneavoastră, deci tot relaţie de forţă – cred că lucrurile sînt şi mai clare.

Petre Roman: Am reţinut şi lucrul acesta.

Corneliu Coposu: Am sugerat Uniune Naţională, care să cuprindă Frontul şi celelalte partide. Adică nu dizolvarea Frontului.

Ion Iliescu: Aici, în clădire, se află şi delegaţiile altor cîtorva partide. Le-aţi refuzat, am înţeles, prezenţa la discuţii. Deci, nu vreţi să avem o discuţie comună cu ei.

Sergiu Cunescu: A, nu le cunoşteam. Nu ştim cine sunt.

Ion Iliescu: Nu-i nimic, noi nu ne grăbim. Graba dumneavoastră ne surprinde, şi maniera acestor măsuri de forţă cu care acţionaţi. Şi asta nu acceptăm. Am reţinut că e o greşeală de formulare. Poate. Numai că această greşeală de formulare este deja transmisă la toate agenţiile.

Corneliu Coposu: Nu rezultă din declaraţie că vrem să continuăm dialogul?

Petre Roman: Nu, nu, deloc. Absolut deloc. Ni se cere să ne dizolvăm.

Ion Iliescu: De aici nu rezultă nici măcar că aţi participat la discuţii cu noi. Toate agenţiile internaţionale au preluat… Vă rog să daţi o dezminţire. Domnule Coposu, ca o condiţie a continuării dialogului, eu vă rog, acum, să daţi o dezminţire, să apăreţi astăzi la Televiziune, să vorbiţi despre spiritul dialogului nostru de ieri, care rămîne valabil, să dezminţiţi că aţi fi dat o asemenea declaraţie, pe care toate agenţiile internaţionale au preluat-o.

Corneliu Coposu: Declaraţie pe care n-am făcut-o.

Ion Iliescu: Păi, aţi făcut-o!

Corneliu Coposu: Noi am dat o declaraţie care s-a citit la Televiziune.

Liviu Petrina: Noi am dat un document scris.

Ion Iliescu: Aici, la intrarea în Palat, aţi făcut această declaraţie pe care toate agenţiile de presă au transmis-o deja. Dumneavoastră m-aţi răstălmăcit pe mine şi aţi spus că eu aş fi declarat nu ştiu ce. Eu m-am simţit obligat să pun la punct acest lucru: niciodată nu am declarat că Frontul nu va participa la alegeri. De astă dată, vreţi să spuneţi că aţi fost răstălmăcit.

Corneliu Coposu: Nu ştiu, n-am văzut…

Ion Iliescu: Salut o asemenea constatare. Sînteţi obligat să o dezminţiţi, în orice caz.

Corneliu Coposu: Am să văd textul. Textul a fost citit la Televiziune şi e un text al nostru, redactat de noi.

Ion Iliescu: Deci, ce pot să vă declar în încheiere? Noi ne menţinem absolut pe concluziile dialogului de ieri. Rămînem absolut deschişi în continuare, pentru a continua dialogul, aşa cum l-am început ieri. Elementele principiale pe care le-am discutat ieri nu înlătură propunerea dumneavoastră de azi.

Deci, orice propunere, orice partid, orice formaţiune poate să vină să o facă şi putem să stăm, să deliberăm împreună şi să găsim formele în care să ne apropiem de o formulă general acceptabilă pentru toată lumea. Dar, asta o facem pe bază, într-adevăr, de dialog, pe bază de negocieri, cu participarea tuturor formaţiunilor politice. Sîntem absolut decişi să mergem pe această cale. Vă rugăm, facem apel la dumneavoastră să vă menţineţi în cadrul aceluiaşi spirit al dialogului.

Corneliu Coposu: Cu cine vom discuta? Cu puterea politică – cu partidul politic al Frontului sau cu Consiliul?

Ion Iliescu : Şi cu unul, şi cu altul.

Corneliu Coposu: Asta am vrut să stabilim de la început, ca o chestiune.

Liviu Petrina: Domnul prim-ministru a spus: "Lovitură de stat. Domnul prim-ministru a pronunţat un cuvînt care s-a mai auzit… Deci, dumneavoastră spuneţi "politică de partid", dumnealui a vorbit de stat. E foarte limpede. V-aţi pus în afara legii pe care dumneavoastră aţi făcut-o. Haideţi să găsim o ieşire.

Petre Roman: Asta-i o interpretare din partea dumneavoastră.

Liviu Petrina: Nu, asta-i interpretarea întregii ţări.

Ion Iliescu: Nu-i adevărat. Este interpretarea unei secţiuni, influenţată de dumneavoastră. Nu vă confundaţi cu toată ţara.

Liviu Petrina: Sînteţi de acord să constituim acel Consiliu al Unităţii Naţionale?

Ion Iliescu: Asta-i propunerea dumneavoastră, o propunere care trebuie deliberată.

Dinu Patriciu: De cine?

Ion Iliescu: De toată lumea, inclusiv de noi – de organismul nostru colectiv, ca să se emită o părere proprie a Frontului – şi de reprezentanţii tuturor celorlalte partide şi formaţiuni. Adică, toate propunerile trebuie să le punem pe masă şi să deliberăm cu toţii, nu numai eu sau noi cîţiva de aici. Nimeni nu vă dă dumneavoastră dreptul să vă erijaţi în exponentul părerii tuturor.

Corneliu Coposu: Dar nici dumneavoastră nu vă dă nimeni acest drept.

Ion Iliescu: Sigur, nici mie. Şi nici nouă, de asemenea. Deci, noi vom veni cu propunerile noastre, dumneavoastră veniţi cu propunerea dumneavoastră, alte partide vor veni, poate, cu alte propuneri. Vom sta la o masă rotundă să le judecăm, să deliberăm, să găsim formule.

Corneliu Coposu: Dovadă că am mers pe ideea reluării dialogului este că am înţeles că domnul prim-ministru, care a fost receptiv, a spus: „Nu avem nimic împotrivă să păstrăm titlul"…

Petre Roman: Dar nu am fost numai eu. Şi domnul preşedinte are aceeaşi părere.

Corneliu Coposu: Şi nu văd de ce v-a surprins cererea noastră, care e foarte normală şi foarte legitimă.

Ion Iliescu: Domnule Coposu, am spus că nu respingem absolut nimic, nici o propunere. Nu înseamnă că am acceptat deja propunerea dumneavoastră. Lăsaţi-i şi pe alţii să gândească. Şi o să căutăm formulele potrivite, care să convină tuturor.

Petre Roman: Şi, mai ales, domnule Coposu, să lăsăm ţara să existe ca sistem economic şi ca stabilitate economică.

Corneliu Coposu: Aici aveţi dreptate, vă dăm tot concursul.

Petre Roman: Eu pînă acum pot să vă asigur că, de bine, de rău, stabilitatea economică a fost menţinută.

Liviu Petrina: Pînă ieri nu aţi intrat în dialog.

Ion Iliescu: Dar discuţiile anterioare ce-au fost? N-au fost tot dialog?

Liviu Petrina: Domnule preşedinte, vă răspund scurt. Ne-aţi promis o oră la Televiziune; ne-aţi dat o jumătate de oră, cu cîteva clipe înainte. Ne-aţi promis sprijin material.

Ion Iliescu: Domnule, vă rog să nu amestecaţi lucrurile. Nu ne confundaţi pe noi cu Televiziunea, cu presa.

Liviu Petrina: Directorul Televiziunii este purtătorul dumneavoastră de cuvînt, membru al Consiliului.

Ion Iliescu: Asta-i altă treabă.

Sergiu Cunescu: Domnule preşedinte, negocierile noastre din ultimele zile şi întîlnirea de astăzi sînt urmările unei oarecare crize, care s-a declanşat în momentul când s-a anunţat participarea Frontului la alegeri. Pentru moment, nu vrem o rezolvare pe loc. Nu se poate. Dar măcar să cădem de acord

la un principiu. Şi anume: că Frontul se va transforma într-un Consiliu de Uniune Naţională, care va avea o compoziţie reprezentativă pentru întregul popor.

Ion Iliescu: Nu Frontul, ci Consiliul se va transforma. Lăsaţi-ne pe noi să găsim formularea corespunzătoare.

Sergiu Cunescu: Iar partea de Front care va continua să facă politică şi să se prezinte la alegeri, să intre pe reglementarea unui partid politic, chit că s-ar numi Front; noi chiar am vrea să rămînă Frontul ca partid politic.

Ion Iliescu: Domnule Cunescu, aţi reţinut declaraţia mea de aseară? N-am vorbit că ni se impune nouă, Frontului, să gîndim cum să delimităm cele două funcţii ale noastre? Repet, aşa s-a conjugat situaţia, a trebuit să preluăm frânele conducerii şi am găsit o structură de moment. Noi înşine gândim asupra modului în care să delimităm cele două elemente. Nu respingem nici un fel de sugestie, nici un fel de propuneri care pot să ne ajute să ne clarificăm propria noastră deliberare şi opţiune. Dar nu ne puteţi impune dumneavoastră, domnule, propuneri pe care să le acceptăm necondiţionat. Asta-i toată problema.

Sergiu Cunescu: Dar, vă spun sincer, mai ales că aţi vorbit şi de schimbarea denumirii Frontului. Trebuie să plecăm de aici – e bine şi pentru dumneavoastră şi pentru noi – numai cu acceptarea principiului. Şi o să tratăm acest lucru.

Petre Roman: Acceptarea principiului s-a făcut deja aseară.

Sergiu Cunescu: N-a fost suficient de clar. Toată lumea m-a întrebat. Vă rog să facem acest lucru. Ca principiu. Poate nici numele nu-i important. Dar vă rog să anunţaţi şi dumneavoastră la Televiziune că am căzut de acord asupra acestui lucru.

Corneliu Coposu: Sunt cu atît mai surprins de reacţia dumneavoastră, cu cît interpretarea mea a fost că aseară s-a făcut acceptul principial al acestei teze.

Petre Roman: Şi aţi venit cu teza că astăzi trebuie să ne dizolvăm şi să părăsim puterea politică.

Corneliu Coposu: Nu, nu, nu ştiu ce… Eu am făcut o comparaţie cu…

Petre Roman: Nu suntem copii…

Corneliu Coposu: Asta-i, probabil, o speculaţie.

Marius Cârciumaru: Domnule preşedinte, domnilor, îmi permiteţi, sunt preşedintele Partidului Socialist Democratic Român. Jos sunt toate partidele. Vă rugăm frumos, nu faceţi separatism dacă, într-adevăr, respectaţi democraţia. Toată această discuţie trebuie să aibă loc jos.

Sergiu Cunescu: Protestăm. Noi am cerut audienţa, trei partide. Vă rog să nu interveniţi. Nu vă infiltraţi în tratativele altor partide. Nu aveţi nici o calitate. Voi să vă exprimaţi cînd veţi cere audienţă.

Dinu Patriciu: Domnule preşedinte, îmi permiteţi să spun câteva vorbe. Nouă ni se pare că toată această discuţie se învîrte în jurul unei confuzii. Şi declaraţia domnului Coposu, şi tot ce se întîmplă acum în stradă se învîrte în jurul confuziei pe care o generează denumirea de Front şi de Consiliu Naţional al Frontului. Consiliul Naţional al Frontului, prin însăşi raţiunea sa de existenţă, prin modul în care l-aţi conceput, în prima clipă, este un Consiliu de Uniune Naţională. Un Consiliu în care, prin consens, toate forţele politice să poată contribui la organizarea vieţii politice pînă la alegeri. Pe de altă parte, dumneavoastră, ca orice cetăţeni ai acestei ţări, puteţi avea o opţiune politică. Şi e foarte normal. Puteţi crea o mişcare politică, care se poate numi Front de Salvare Naţională. Este o denumire simbolică, într-un fel, legată de tot ceea ce aţi făcut dumneavoastră în primele zile ale Revoluţiei. Dar, haideţi, în această clipă să facem o treabă simplă. Să separăm cele două lucruri. În stradă se creează o confuzie regretabilă între cele două lucruri. Să denumim Consiliul de Uniune Naţională, forţă legislativă în stat, şi Frontul să fie un partid politic, o forţă politică. Şi, atunci, confuzia s-a terminat.

Ion Iliescu: Am declarat încă de aseară: căutăm noi înşine soluţia adecvată pentru rezolvarea acestei probleme. Propunerea dumneavoastră e o formulă. Ea e negociabilă. Noi înşine putem să o luăm în discuţie. Mai sunt şi alţii care trebuie să participe la dialog. Nu ne cereţi să spunem acum "da" sau "nu" la ceea ce ne propuneţi dumneavoastră acum. Şi nu condiţionaţi aceasta de confuzia din această stradă; sunt şi alte confuzii, în alte străzi. Deci, nu veniţi cu argumentul străzii şi demonstraţiei. Vreau să vă spun că a venit de jos o notă că,

dacă până la ora 16 delegaţia nu apare (au impresia că vrem să vă confiscăm aici) ameninţă că pătrund în clădire.

Sergiu Cunescu: Poate să fie numai o provocare.

Ion Iliescu: Deci, acum, în orice caz, nu este momentul să stăm să deliberăm ca să ajungem la o concluzie. Am reţinut propunerea dumneavoastră; de fapt, nu schimbă nimic din tematica problemei pe care am dezbătut-o ieri. Este numai o formulare de propunere asupra căreia trebuie să deliberăm noi şi alţii şi, deci, să formeze ea însăşi o idee de deliberare în viitor. Vă propun acum să vă liniştiţi „trupele" şi să îi sfătuiţi…

Călin Popescu Tăriceanu: Daţi-mi voie. Nu sunt numai reprezentanţii partidelor, sunt studenţii, care sunt veniţi separat, sunt întreprinderi care au venit să manifeste separat. Fără să aibă girul nostru.

Ion Iliescu: Sînt demonstranţii dumneavoastră, nu ştiu care este schema acestei acţiuni.

Liviu Petrina: Depinde exclusiv de dumneavoastră, de Consiliu şi de Front, de cele două părţi – dacă spuneţi că s-au structurat în două părţi – să hotărâţi în ceea ce vă priveşte pe domniile voastre; adică, dacă Frontul se pune pe aceeaşi bază de egalitate cu celelalte partide, aţi soluţionat problema. Şi, apoi, ne întîlnim toate partidele, Frontul ca partid, în deplină egalitate cu fiecare din partidele astea, 15-20, şi discutăm omeneşte, civilizat. Dar renunţaţi la chestiunea pe care aţi anunţat-o, din 23. E treaba dumneavoastră. Dacă le-aţi unit într-un mod care depăşeşte un Decret, pe care dumneavoastră l-aţi…

Petre Roman: Aşa s-au născut, domnule, nu le-a numit nimeni.

Ion Iliescu: Aşa s-au născut. E datoria noastră să găsim formula potrivită. Lăsaţi-ne pe noi să o judecăm. Lăsaţi-ne pe noi să o facem şi să decidem şi modalitatea, şi timpul potrivit. Acum n-avem condiţii să o facem. Şi va trebui să venim noi cu o idee, înainte de toate. Să o elaborăm. Pe urmă, să găsim un consens în Consiliul nostru, asupra unei formule, a unei propuneri proprii. Să mergem, apoi, la un dialog cu toate celelalte partide. Adică, e o chestiune care nu se rezolvă aşa, pe loc. Nu mîine sînt alegerile. Mai sînt patru luni pînă la alegeri. Pînă la intrarea în campania electorală, ne clarificăm noi cum anume să facem. Asupra dialogului, de săptămîna viitoare

vrem să-l şi începem. Poate facem, vineri sau sîmbătă, o primă întîlnire cu toate partidele; între timp, să-i punem în temă pe toţi şi să avem o discuţie.

Liviu Petrina: Dar întîi să fiţi şi dumneavoastră partid, neted, separat de Front sau Frontul de Consiliu.

Ion Raţiu: Permiteţi-mi şi mie răspunsul, în cîteva cuvinte. Abia am sosit în ţară, ca să aduc şi eu obolul meu la crearea democraţiei aici şi îmi permit să vă sugerez că, în concepţia Occidentului, un Front este o concepţie totalitară, fiindcă un Front reprezintă întregul evantai de opinii, de la extrema stîngă până la extrema dreaptă. Se integrează prin forţa lucrurilor, prin definiţie în a asuma întreaga suflare românească, care vrea să salveze naţiunea şi mi se pare că acest lucru este incorect şi neînţelept, în primul rînd, şi, cu siguranţă, este total nedemocratic în accepţiunea cuvîntului în Occident. Dacă dumneavoastră, într-adevăr – nu îndrăznesc să vă dau un sfat – vreţi să participaţi nu ca arbitru şi jucător, ci ca jucător, să aveţi un partid, nu un Front care, prin implicaţii, să pretindă că reprezintă pentru toţi cei care vor să salveze naţiunea…

Ion Iliescu: Vă mulţumim pentru sfat, dar trebuie să avem criteriile noastre pentru a judeca lucrurile şi nu neapărat criterii fixate sau dictate de altcineva, din afară. Este tot o chestiune de opţiune democratică. Şi în Occident sînt formaţiuni care nu se numesc partide, dar există şi participă la alegeri. Aşa că, şi în Occident, se schimbă viziunea despre structuri politice.

Corneliu Coposu: Am un cuvînt pentru domnul prim-ministru, care m-a învinuit de lipsă de loialitate. Cred că lipsa de loialitate i se poate atribui Consiliului Frontului pentru toate aceste manifestaţii din ultima vreme. Nu cred că i se poate reproşa partidului nostru o lipsă de loialitate sau lipsă de sprijin a Frontului, pînă cînd dumneavoastră aţi făcut perturbaţia în opinia publică românească, prin anunţarea candidaturii. V-am promis sprijin şi nu ne-am dat la o parte în acordarea acestui sprijin. În ce priveşte manifestaţia noastră, v-am anunţat că o vom face. V-am anunţat din vreme. Lipsa de loialitate este a dumneavoastră, care aţi organizat contra-manifestaţie, în ideea că s-ar putea întîmpla ciocniri, lucru care-l consider că e periculos. Noi am anunţat dinainte că vom face o demonstraţie absolut loială, fără violenţă.

Petre Roman: Loială cui, domnule Coposu?

Corneliu Coposu: Democraţiei, principiilor democratice…

Petre Roman: Această declaraţie a dumneavoastră, domnule Coposu, împreună cu lipsa dumneavoastră de aseară, de la Televiziune, o denumesc eu neloialitate.

Corneliu Coposu: Nu aveţi dreptate.

Petre Roman: Rămîn la această părere, totuşi.

Corneliu Coposu: I-am explicat domnului Iliescu, aseară, motivul pentru care nu ne putem prezenta la Televiziune. Deci, am fost acoperit. Şi azi-dimineaţă chiar l-am căutat de două ori.

Petre Roman: Care a fost motivul, domnule Coposu?

Ion Iliescu: Că a fost tîrziu.

Corneliu Coposu: Era tîrziu şi nu terminasem discuţiile. Noi nu putem proceda arbitrar. Procedăm în conformitate cu hotărîrea conducerii noastre. Era tîrziu şi era convocată conducerea. Iar rezultatul acestei deliberări v-a fost comunicat imediat. Dimineaţă am comunicat, din nou, că facem manifestaţie. Şi am rugat să nu se mai însceneze contramanifestaţii sporadice, mai cu seamă că, v-am spus aseară la telefon, am şi un document din care rezultă cum aţi organizat această contra-manifestaţie.

Ion Iliescu: Domnule Coposu, dacă noi gîndeam, într-adevăr, să fie o contra-manifestaţie, vă daţi seama că nu era de amploarea acesteia. Nu ne-am propus aşa ceva.

Petre Roman: Aţi vorbit de faptul că nu aţi putut să vă exprimaţi părerea, că ar fi arbitrară. În schimb, nouă ne cereţi acum, pe loc, să ne exprimăm părerea în legătură cu propunerea dumneavoastră. E corect?

Corneliu Coposu: În principiu…

Petre Roman: Păi dumneavoastră ne somaţi, nu vă supăraţi.

Liviu Petrina: Sunteţi în afara legii.

Petre Roman: Asta e părerea dumneavoastră.

Ion Iliescu: Şi vă rog să vă reţineţi părerea pentru dumneavoastră, nu mai tot reclamaţi…

Corneliu Coposu: Domnule prim-ministru, nu noi luăm această hotărâre, nu vrem să vă presăm să o luaţi. Am cerut ca dumneavoastră să deliberaţi în conformitate cu acordul

principial, faţă de care nu văd nici o contradicţie, şi mă mir că vă formalizaţi cu nişte expresii…

Ion Iliescu: Nu aveţi deloc dreptate. Noi am relatat pe larg despre discuţia noastră, despre dialogul început şi despre disponibilitatea reciprocă de a continua dialogul. De la dumneavoastră, public, nu s-a auzit aşa ceva, ci numai somaţia de azi, pe care au preluat-o agenţiile internaţionale.

Corneliu Coposu: Aseară v-am comunicat hotărîrea forurilor noastre conducătoare.

Petre Roman: La telefon. Dar pentru public? E cu totul altceva, domnule Coposu.

Ion Iliescu: Mi-aţi comunicat mie, la telefon. Dumneavoastră, deocamdată, în public…

Corneliu Coposu: Pentru public nu era cazul să comunic, înainte de a aştepta…

Ion Iliescu: Atunci, eu vă întreb: vă prezentaţi în public să vorbiţi despre dialogul început şi disponibilitatea dumneavoastră de a merge la dialog cu noi şi să contestaţi valabilitatea acestei declaraţii, care seamănă a declaraţie de război?

Corneliu Coposu: Nu, domnule, în domeniul politic orice declaraţii pot fi făcute dacă se respectă politeţea, bunul simţ şi nu frizează…

Ion Iliescu: Aici este politeţe şi bun simţ? Domnule, aici este ceea ce s-a redat deja de către agenţiile de presă din toată lumea. Dumneavoastră vorbiţi de o declaraţie pe care nu o ştie nimeni, nici măcar nouă nu ne-aţi comunicat-o. Eu zic să vă prezentaţi în faţa agenţiilor, cum aţi făcut-o şi aici, să vă prezentaţi în faţa Televiziunii, să contestaţi valabilitatea acestei declaraţii, să spuneţi că e o deformare a realităţii şi că, de fapt, dumneavoastră staţi pe alte poziţii, că aţi început cu noi acest dialog, că rămîneţi deschis la acest dialog, că aveţi nişte propuneri pe care noi le receptăm…

Petre Roman: Noi le receptăm favorabil. Am făcut-o deja aseară.

Ion Iliescu: Şi am şi comunicat acest lucru…

Ion Diaconescu: Nu le-aţi nominalizat…

Petre Roman: Păi cum să le nominalizăm, domnule, de aseară pînă azi-dimineaţă, cînd, de altfel, dumneavoastră

spuneţi că nu aţi avut timp să vă prezentaţi la Televiziune, că n-aţi… V-am întrebat pînă unde va merge manifestaţia…

Liviu Petrina: Vreau să vă citesc ce am aici. Dumneavoastră anunţaţi lumii întregi că duminică la prînz, în Piaţa Victoriei din Capitală, a avut loc o manifestaţie la care au participat cîteva zeci de mii de cetăţeni, oameni ai muncii din mari unităţi economice – IMGB, Semănătoarea, Mecanică Fină, Republica, 23 August, Griviţa Roşie – şi studenţi din complexul Grozăveşti şi mai multe întreprinderi şi oraşe – Brăila, Târgu-Mureş ş.a.m.d. Ei scandează: „Muncitorii sînt cu Frontul", „Noi sîntem poporul", „Nu ne vindem ţara" şi alte lozinci. În piaţă manifestează, de asemenea, partizani ai partidelor politice, care contestă legitimitatea Frontului Salvării Naţionale, legile elaborate de acesta, ca şi dreptul Frontului de a se prezenta la alegeri. Pe pancartele purtate de manifestanţi scrie: „Jos FSN", „Alegeri fără Front", „Unde ne este Revoluţia?", „Eroii nu au murit în parcuri". În fruntea unui numeros grup se află domnul Corneliu Coposu, preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, care ne-a declarat: „Am făcut această demonstraţie pentru a cere Frontului Salvării Naţionale să se dizolve şi să predea puterea politică unui guvern provizoriu, care să conducă ţara pînă la alegerile generale".

Ion Iliescu: Este exact aceeaşi declaraţie care a venit şi pe alt canal…

Corneliu Coposu: Totalmente greşit, fiindcă eu nu puteam să cer….

Petre Roman: Dar să ştiţi că asta-i singura declaraţie care a ajuns la agenţiile internaţionale.

Corneliu Coposu: Consiliul să predea puterea unui guvern? E o stupiditate. Cine ştie…

Ion Iliescu: Şi, totuşi, ea e înregistrată de toate agenţiile de presă. Deci, iată propunerea mea, domnule Coposu, ca să demonstraţi buna dumneavoastră credinţă – şi mie şi lumii – să contestaţi această declaraţie şi să arătaţi care este poziţia dumneavoastră: că sunteţi pentru dialog, aşa cum am declarat noi că suntem.

Corneliu Coposu: Asta am declarat…

Ion Iliescu: Nu, să o declaraţi public, nu mie personal, domnule Coposu.

Petre Roman: Niciodată n-aţi declarat public.

Ion Iliescu: Adică, ceea ce am declarat noi aseară, să confirmaţi că este şi aprecierea dumneavoastră, şi părerea dumneavoastră şi că rămâneţi deschişi dialogului. Şi că nu aţi apelat la o demonstraţie de forţă azi, că este greşit formulat, nu ştiu de către cine… Asta ar fi o dovadă de bună credinţă.

Corneliu Coposu: Aduceţi camera de luat vederi şi o fac pe loc.

Liviu Petrina: Domnule preşedinte, numai o întrebare. Este evident că, dacă Consiliul se formulează (se va numi, n.ns.) Consiliul Unităţii Naţionale, acel consiliu va desemna un alt guvern. Este o consecinţă pe care o înţelegeţi foarte limpede.

Ion Iliescu: Nu amestecaţi lucrurile, domnule Petrina. Noi vorbim de discuţia de ieri şi concluzia ei. Noi deja am făcut o declaraţie în spiritul acesta, aşteptăm o declaraţie similară. Dumneata vii cu altă problemă.

Liviu Petrina: Dar este o consecinţă pe care o întrezăresc foarte simplu.

Ion Iliescu: Deci, ajungeţi la această condiţionare…

Liviu Petrina: Eu am fost acolo cînd a fost discuţia asta.

Ion Iliescu: Păi, atunci ce te bagi în discuţie, domnule? Eu vorbeam cu domnul Coposu. Dânsul e dator moral să repare această treabă.

Voce: Domnule preşedinte, vin de jos, unde sînt muncitori şi fac scandal foarte mare şi au spus că, dacă de la această şedinţă nu va merge cineva foarte repede să ia o atitudine, să le explice…

Ion Iliescu: Noi deja am făcut-o, Dumneavoastră încă nu. Deci, sunteţi datori faţă de noi, dacă vreţi să credem în buna dumneavoastră credinţă şi să existe, într-adevăr, climat de dialog. Altminteri, vă rog să mă iertaţi, noi dialog cu dumneavoastră nu mai purtăm decît de faţă cu toate celelalte partide. Sau manifestaţi bună credinţă şi, atunci, mergem în continuare la dialogul corespunzător, sau, dacă nu, vă rugăm să ne credeţi că nu mai putem avea nici un fel de încredere în buna dumneavoastră credinţă"[165].

---

[165] Ion Iliescu, *„Momente de istorie"*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1995, pag. 102-122, cât şi pe blogul său personal, preluat de Marius Mioc pe blogul său (CPUN).

Încheiem discuţia despre consolidarea *noului Centru de putere* rezultat după prabuşirea regimului comunist, deşi rămân multe aspecte de menţionat: cum s-au organizat structurile de forţă pe care s-a bazat centrul de putere, armata, serviciile speciale, poliţia, instituţiile guvernamentale, autorităţile locale. Aceste probleme pot constitui, fiecare în parte, subiectul a câte unui studiu separat.

IV. Recunoașterea internațională a Consiliului Frontului Salvării Naţionale și a Guvernului

Recunoașterea pe plan extern a noilor autorităţi și a liderilor lor a fost un obiectiv important pentru noul Centru de putere. Ne referim, fără o analiză în detaliu, la câteva informaţii din străinătate, edificatoare pentru percepţia evenimentelor din România în Europa și în lume[166].

Interesul străinilor faţă de situaţia din România s-a manifestat „la concurenţă" cu evenimente extrem de importante, altădată de netrecut cu vederea, care se desfășurau în mai toate capitalele ţărilor din Europa Centrală și Răsăriteană: în Ungaria, RD Germană, Iugoslavia, Bulgaria. Aici aveau loc congrese sau conferinţe ale fostelor partide comuniste, care-și redefineau rolul, ideologia, strategiile; de asemenea, în URSS se desfășurau lucrările Congresului Deputaţilor Poporului; în Polonia era întrunit Seimul. Aceste reuniuni publice erau însoţite de puternice demonstraţii, de schimbări de poziţie de la oră la oră, a unor formaţiuni sau lideri, toate cu impact asupra evoluţiilor din Europa și chiar din lume, care făceau dificilă, pentru jurnaliști, alegerea temei potrivite pentru agenda zilei. Mai multi diplomaţi occidentali au cules informaţii despre ce se întâmpla în România chiar înainte de Revoluţie.

Pe 18 decembrie, datele culese din teren pe diferite canale au fost procesate și, la ora 15.30, ambasadorii statelor NATO acreditaţi la București le-au discutat împreună, la reşedinţa Ambasadei S.U.A. Deocamdată, nu au decis să se adopte nici o poziţie publică[167].

[166] Acest capitol este o reluare – revizuită și completată – a cursului VIII din *Suportul de curs universitar* al profesorului Alexandru Oșca (Ed. IRRD, 2012). Unele idei se regasesc și în lucrarea *Dincolo de Rubicon...*, a aceluiași autor, publicată în 2011 la Ed. Sitech, la Craiova.

[167] Emil Constantinescu, o*p. cit., p.* 82.

Cea mai importantă reacţie externă faţă de represiunea din Romania s-a înregistrat la Bruxelles (19 decembrie), unde Consiliul de Miniştri al Comunităţii Economice Europene (reunea miniștrii de externe ai statelor membre) a adoptat o *Declaraţie de condamnare* a reprimării violente a manifestanţilor timişoreni. Centrul de putere al regimului comunist era total compromis, devenea nefrecventabil. Mai mult, Puterea de la București era atenţionată că îşi încalcă angajamentele asumate în cadrul CSCE şi că vor urma sancţiuni. Deocamdată, poziţiile erau exprimate de către oficiali în nume personal (sau fără a preciza că vorbesc în numele guvernului), sau chiar prin hotărâri adoptate de către parlamentele naţionale[168].

În zilele următoare, reacţiile oficiale externe s-au înmulţit, au devenit publice şi mai directe. Prezent la Berlin (RDG), preşedintele Mitterrand condamnă public, într-o emisiune Tv, regimul de la București „…ale cărui zile sper că sunt numărate". În Adunarea Naţională franceză se păstrează un moment de reculegere în memoria victimelor de la Timişoara, iar preşedintele Adunării (Laurent Fabius), prim-ministrul (Michel Rocard) şi câţiva deputaţi susţin deschis lupta timişorenilor pentru democraţie. Ministrul austriac de externe (Alois Mock), primarul Vienei şi, în mai multe rânduri, Margaret Tutwiler, purtător de cuvânt la Departamentul de Stat american, au comentat pentru televiziuni sau pentru presa scrisă informaţiile pe care le deţineau despre evenimentele de la Timişoara.

În SUA, *Comitetul Helsinki* din Congresul american acuză direct guvernul român pentru atrocităţile de la Timişoara (Dennis De Concini şi Stan Hoyer) şi din alte regiuni ale ţării. Christopfer Smith şi Woolf Frank – cunoscuţi militanţi pentru drepturile omului – cer comunităţii internaţionale şi URSS să intervină în sprijinul timişorenilor.

Un organism foarte important, cu vocaţie mondială în domeniul apărării, s-a pronunţat şi el în legătură cu evenimentele din România: *Consiliul NATO*, reunit la Bruxelles, a condamnat atacul autorităţilor române la valorile şi drepturile fundamentale ale omului.

---

[168] Seimul polonez, de exemplu, a adoptat o astfel de hotărâre.

Responsabilii sovietici s-au manifestat destul de rezervaţi, încercând să-şi respecte condiţia de aliaţi. Totuşi, Eduard Şevardnadze a fost nevoit să declare că, dacă există victime, el le „regretă profund". Deci, a evitat să condamne represiunea în sine, sau autorităţile de la Bucureşti. Chiar şi aşa, autorităţile române s-au arătat ofensate de poziţia responsabilului sovietic. Presa moscovită a primit si ea „dezlegare" să relateze despre evenimentele din România; ambasadorul Ion Bucur informa centrala despre articolele din presă („Trud", „Izvestia", „Agenţia TASS" etc.), preluate de la agenţiile occidentale sau ungare, dar şi relatări ale corespondenţilor de presă moscoviţi acreditaţi la Bucureşti (D.Diakov), Sofia (V.Hrustalev), Belgrad (A.Paroşin), Budapesta (A.Komrakov)[169].

Aceste relatări erau surprinzător de exacte, ca şi când ziariştii respectivi le observau direct. Buletinul „TASS" (cu circulaţie restrânsă), informa şi el că „… au apărut ştiri privind ciocniri serioase între forţele de securitate şi participanţii la demonstraţia antiguvernamentală, care a avut loc la Timişoara"[170]. Agenţia, care transmitea ştirea doar pentru câteva persoane, identifica, între forţele represive, *Securitatea,* iar demonstraţia era apreciată drept *antiguvernamentală,* nu un simplu protest al locuitorilor împotriva mai marilor oraşului.

Presa moscovită a continuat să difuzeze ştiri din ce în ce mai alarmante şi mai încriminatoare pentru regimul de

Mihail Gorbaciov

George H. W. Bush

Helmut Kohl

Margaret Thatcher

François Mitterrand

[169] *Idem*, p. 481.

[170] *Idem.*

la București. Diplomații români încercau și ei să rețină și să comunice în țară păreri cât mai diverse din cercurile oficiale ruse. În context, este reținută o foarte interesantă discuție dintre Valeri Mușatov, adjunct al Secției Internaționale a CC al PCUS (o secție foarte importantă după dispariția COMINTERN și COMINFORM) și N. Stânea. Valeri Mușatov ar fi spus, în esență: procesele din țările socialiste sunt obiective, dar au caracter contradictoriu; în Polonia și Ungaria ele au depășit limitele preconizate, comuniștii au pierdut controlul. În Bulgaria și RDG se încearcă menținerea controlului, cu foarte mari costuri. „Este regretabilă atitudinea față de fostele conduceri, unele sunt acuzate și vor fi condamnate, împotriva comuniștilor sunt excese. Suntem preocupați de soarta Alianței noastre"[171]. Se știe că în cele mai apropiate cercuri ale puterii sovietice, mulți activiști nu erau de acord cu Gorbaciov, pe care-l considerau responsabil pentru mersul evenimentelor în defavoarea sovieticilor. Cum se vede, Mușatov era unul dintre ei.

Ultima dintre relatările de la Moscova a fost o informare în care s-a amintit de Decretul privind instituirea stării de necesitate în județul Timiș și motivele invocate. În aceeași notă, Ambasada informa despre relatările privind eșecul catastrofal al mitingului din 21 decembrie, după care relatările se concentrau pe evenimentele din București.

Ambasadorii României din capitale europene observau și comunicau Centralei atitudini din ce în ce mai rezervate față de țara pe care o reprezentau. Abia întors de la Teheran (20 decembrie), Ceaușescu l-a convocat pe însărcinatul cu afaceri al URSS (ambasadorul nu era la post), căruia i-a reproșat că acest stat, împreună cu alți parteneri din Tratatul de la Varșovia, coordonează acțiuni dușmănoase la adresa României.

O sursă credibilă pentru Occident și pentru spațiul sovietic s-a dovedit a fi Consulul iugoslav la Timișoara, Mirko Atanatkovici. Prin Consulat s-au putut transmite în afară mesaje directe și exacte din partea manifestanților. Pe baza

---

[171] *Idem,* p. 480. Comunicarea lui Valeri Mușatov la Simpozionul științific Internațional „Accentuarea crizei regimului comunist" (organizat de IRRD la Pitești, în octombrie 2008). Vezi: Lorin Fortuna (coordonator), *Accentuarea crizei regimului comunist,* Timișoara, Ed. Art.Pres, 2009, p. 32-47.

informaţiilor primite, mai multe instituţii iugoslave au fost nevoite să reacţioneze: Prezidiul RSF Iugoslavia; Prezidiul CC al UC din Serbia; Prezidiul USPM din Voivodina; Uniunea Tineretului Socialist din Iugoslavia; Uniunea Studenţilor din Belgrad.

Poziţia iugoslavilor faţă de situaţia din România a evoluat rapid şi, după doar câteva zile, s-a ajuns ca Uniunea Comuniştilor din Iugoslavia – aflată în plin proces de restructurare – să anunţe că întrerupe orice contact cu Partidul Comunist Român şi retrage invitaţiile delegaţiei române de a participa la Congresul UCI.

Tot la Belgrad, în 21 decembrie, la ora 13.45, s-a desfăşurat o adunare de protest a circa 500 de cetăţeni. Demonstranţii purtau pancarte cu lozinci împotriva conducerii române, iar în pomii din faţa ambasadei au pus pere.

Agenţia română de presă „AGERPRES" şi oficiile diplomatice ţineau la curent autorităţile de la Bucureşti cu ştirile şi comentariile presei străine despre evenimentele din ţară. Ambasadele de la Belgrad, Budapesta, Moscova, Berlin, Sofia, Varşovia informau în detaliu despre situaţia politică din ţările respective şi natura interesului noilor actori politici faţă de România.

Europa liberă informa ascultătorii despre evenimentele de la Timişoara şi transmitea un comunicat, din partea Regelui Mihai (18 decembrie), de susţinere a manifestanţilor.

Tonul si continutul mesajelor transmise după 22 decembrie se schimbă radical: cele mai multe salută schimbarea de la Bucureşti şi exprimă încrederea în noul centru de putere de la Bucureşti. Au fost şi voci care au rămas în expectativă , aşteptând gesturi mai evidente ale noilor actori din România. Altii au propus ca străinătatea să intervină pentru a bloca încercarea teroriştilor de readucere la putere a fostului şef al regimului comunist.

O preocupare justificată a noilor autorităţi de la Bucureşti era să obţină recunoaşterea şi susţinerea internaţională. Nu s-au înregistrat cazuri de diplomaţi care să fi rămas în slujba lui Ceauşescu, dar nici să se fi desolidarizat de vechiul regim până la înlăturarea acestuia. Unele dificultăţi ale personalului

ambasadelor rezultau din incapacitatea de a convinge opinia publică din ţara respectivă de sinceritatea gestului lor prin care, brusc, anunţau că reprezintă interesele noului regim.

În privinţa recunoaşterii autorităţii FSN, ca organ reprezentativ al statului român, ea s-a înregistrat între 24 și 27 decembrie 1989. Într-o telegramă (din 25 decembrie) Petre Gigea, ambasador în Franţa, spunea: „… autorităţile franceze au recunoscut, la 24 decembrie, Frontul Salvării Naţionale". În aceeaşi telegramă Centrala de la București era informată că Roland Dumas, ministrul Afacerilor Externe, a declarat la *TV5* că trebuie să se treacă la „intervenţie de urgenţă" și să se renunţe la principiul neintervenţiei în treburile interne, atunci când este vorba despre apărarea drepturilor omului. El a arătat că Franţa va aproba o intervenţie a URSS și statelor membre ale Tratatului de la Varşovia în sprijinul Revoluţiei.

Prin urmare: 1. Franţa era dispusă să aprobe o intervenţie sovietică în România și s-o acompanieze, și 2. Guvernul francez se folosea de exemplul României pentru a lansa un concept nou în viaţa internaţională: să se renunţe la principiul neamestecului în treburile interne ale unui stat, dacă astfel se asigură apărarea drepturilor omului încălcate de autorităţile unui stat. La timpul respectiv, chestiune părea incredibilă și în orice caz ilegitimă, în raport cu practica internaţională. Până atunci, intervenţiile de această natură fie se făceau pe canale discrete, fie (dacă se făceau la vedere și prin forţă) erau condamnate de comunitatea internaţională. Mai târziu (astăzi, de exemplu!) o asemenea practică a devenit obișnuită, fapt ce a dus la o instabilitate evidentă pe plan mondial.

Cel mai direct și hotărât mesaj în această privinţă a venit din partea guvernului ungar. Acesta a cerut (pe 22 decembrie) convocarea urgentă a Consiliului de Securitate al ONU care să discute și să decidă soarta României. Solicitarea n-a avut susţinători, dar merită reţinută! În mesaj era condamnată „masacrarea organizată a poporului" român și anunţa că guvernul ungar are intenţia de a asigura „prin toate modalităţile, ajutorarea organizată a poporului român". Surprindea anunţul că această ajutorare „continuă, deja, de câteva zile", fără a preciza în ce a constat și exact de câte zile.

Washingtonul a trimis două mesaje: unul (pe 26 decembrie), când a anunţat că recunoaşte FSN, iar ambasadorul Alan

Green a primit instrucţiuni în acest sens, şi altul, peste o zi, când preşedintele Bush a salutat formarea noului guvern şi se angaja că-l va sprijini condiţionat, îl asigura de simpatia sa, „aplaudă angajamentele de a organiza alegeri libere" şi doreşte să conlucreze cu noul guvern român la, „construirea relaţiilor bilaterale, pe baza angajamentului comun", pentru o reală dezvoltare democratică.

Este singurul mesaj, transmis pe canale oficiale de la cel mai înalt nivel, care aminteşte de evenimentele de la Timişoara: „Tragedia Timişoarei nu va fi uitată niciodată – se spunea în mesaj. Ea ne va servi drept amintire că aspiraţia pentru drepturile umane fundamentale nu poate fi înăbuşită prin forţa armelor. SUA sunt pregătite, aşa cum au fost întotdeauna, pentru relaţii mai bune cu România (clauza naţiunii celei mai favorizate nu mai era în funcţiune, n.ns.). Dacă România păşeşte pe calea unei sincere reforme democratice, SUA promit sprijinul şi asistenţa lor puternică. Sperăm că România va însoţi încercările celorlalte ţări din centrul şi estul Europei, care au păşit într-o nouă epocă a cooperării între Est şi Vest"[172].

Mesajul Administraţiei americane era cel mai articulat, coerent şi fără interpretări subînţelese:

a) „O îngrozitoare povară pare să se fi ridicat de pe umerii poporului român – povara unui regim dictatorial. Statele Unite ale Americii împărtăşesc bucuria naţiunii române şi sunt alături de ea în speranţa *unei tranziţii paşnice spre democraţie" (*s.ns. era sensul schimbării dorite de americani);

b) „Regretăm pierderile tragice şi fără sens de vieţi omeneşti din ultima săptămână şi *dorim ca violenţa să înceteze*" (s.ns. Iată una din aşteptările şi exigenţele oficialilor americani faţă de noile autorităţi de la Bucureşti!).

Poziţia autorităţilor moscovite pare cea mai interesantă, uşor confuză, în afara tiparului obişnuit şi aparent incoerentă: mesajele lor erau cu *adresabilitate internă* (pentru mediile oficiale şi de presă sovietice, în sensul că ce s-a făcut în România este în acord cu strategia sovietică de reformare şi întărire a socialismului în Europa, poporul sovietic nu are motiv să se îngrijoreze!), cu *adresabilitate externă* (adică evenimentele din România se desfăşoară în sensul dorit de noi, avem controlul pe

[172] *„Adevărul", anul I, nr.1,* din 25 decembrie 1989.

întâmplări, nu este cazul să se implice altcineva, nu este cazul să ne implicăm militar, doctrina „Brejnev" este de domeniul trecutului, „suntem gata să o facem cadou", n.ns.). Ca să fie mai convingători, într-o Conferinţă de presă, Aboimov (adjunctul ministrului de externe) – răspunzând unei întrebări – a spus: „De la început (n-a precizat de la care început, n.ns.), s-au stabilit contacte cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale, prin Ambasada URSS la București și continuă aceste contacte". Ca să nu dea loc la interpretări, a continuat: „Inițiatorul acestor contacte a fost Consiliul Frontului. Ne-am interesat despre ajutorul pe care să-l acordăm. Ni s-a răspuns, atunci când am pus problema, că au nevoie de sprijin politic. Acordăm deja ajutoare în medicamente, produse alimentare".

O altă ţintă a mesajului sovietic a fost *societatea românească* (adică: nu ne interesează Ceaușescu și apropiații săi, recunoaștem și sprijinim noul centru de putere, suntem gata să vă trimitem ajutoare).

Mesajul pentru noii lideri de la București și pentru poporul român cuprinde un element nou, diferit de practica obișnuită în lumea comunistă, care a trecut neobservat. În lucrări și studii publicate până acum, autorii s-au „focusat" pe ideea – spectaculoasă – că sovieticii erau îndemnaţi să intervină militar în România, dar ei – statornici în noile principii – refuzau. La Conferinţa de presă de care am amintit, adjunctul ministrului sovietic de externe, Aboimov, a informat că: „… secretarul de stat al SUA și miniștrii de externe ai Angliei și Franţei au declarat că ei «vor înţelege» motivele URSS dacă aceasta va trimite în România ajutor militar. Răspunsul părţii sovietice a fost că «nu intervine în treburile interne ale altui stat, fie că este vorba de un stat aliat sau de alt stat»"[173].

Ce putem reţine din acest răspuns?

1. În mod cert, sovieticii au primit această „dezlegare" din partea foștilor adversari din timpul războiului rece. În anii grei ai acestui fenomen, bătălia pentru imagine era dură, fiecare dintre protagoniști exploata mediatic greșelile adversarului. O intervenţie militară, la vedere, pe un teritoriu

[173] Ion Calafeteanu, *op. cit*. Telegramă semnată: Ion Bucur, 26 decembrie 1989.

străin, avea costuri mediatice importante. Moscova tocmai încerca să cosmetizeze imaginea regimului său și să-l facă mai „simpatic" la nivelul democrațiilor occidentale, unde ponderea și credibilitatea partidelor comuniste pe care se putea sprijini, erau la cel mai scăzut nivel. Occidentalii îi asigurau pe sovietici că, de această dată, nu vor exploata o astfel de situație. Roland Dumas (ministrul francez de Externe) a anunțat că „Franța va aproba o intervenție a URSS și statelor membre ale Tratatului de la Varșovia"[174].

2. Oficialitățile sovietice se străduiau să explice de ce respingeau sugestiile atât de explicite privind intervenția militară în România. Am văzut mai sus argumentele lui Aboimov. El le spunea ziariștilor că „ problema oricărui fel de intervenție în treburile interne ale oricărui stat suveran este o problemă *deosebită*". Prin urmare, nu se punea problema că ar fi fost ilegitimă, așa cum era, de fapt, în legislația internațională a timpului.

3. O altă explicație se sprijinea pe „convingerea statelor aliate că poporul român a luat în mâinile sale soarta țării și, cu toată împotrivirea înverșunată a forțelor totalitarismului, el va obține victoria în lupta pentru libertate și democrație. Tocmai având în vedere acest lucru, se înțelege că este de dorit să fie evitată orice formă de acțiune colectivă, care ar putea aminti de practica trecutului. URSS face schimb de păreri și cu alte state în legătură cu situația din România, în prezent, solidaritatea cu românii fiind o datorie morală a întregii comunități mondiale".

Este foarte posibil ca această „convingere" să se fi „întărit" și ca urmare a răspunsului generalului Gușă la întrebările enervante pe ca i le puneau responsabilii militari sovietici și unguri, în noaptea de 22/23 decembrie. Totuși, rămânem la părerea că s-a supralicitat importanța acestei atitudini: dacă sovieticii aveau planificată intervenția și o considerau necesară, se putea trece peste voința generalului, fără mari probleme. Sigur, gestul în sine trebuie reținut, este chiar temerar în contextul dat. În orice caz, o întâlnire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, care să analizeze situația din România, nu a mai avut loc: „Va

[174] *Idem,* Telegrama ambasadorului român la Paris, din 25 decembrie.

mai avea loc întâlnirea consultativă a miniștrilor de Externe din ţările Tratatului de la Varșovia privind situaţia din România?" – a fost întrebat un oficial rus. Acesta răspunde: „S-a discutat despre o asemenea întâlnire, însă, având în vedere evoluţia evenimentelor, s-a apreciat că ea nu este necesară"[175].

Fără să punem la îndoială buna credinţă a oficialilor moscoviţi din proximitatea lui Gorbaciov, trebuie să reţinem alte câteva informaţii contrare poziţiei oficiale, care, deocamdată, nu sunt elucidate. Este adevărat că noua clasă politică sovietică era departe de „spiritul tovărășesc" și de „unitatea de monolit în jurul conducătorului" din timpurile trecute, așa încât nu este exclus ca unii „tovarăși" să se fi gândit serios la necesitatea și posibilitatea unei intervenţii. O asemenea întreprindere trebuia temeinic pregătită și motivată pentru a fi acceptată în primul rând de opinia publică sovietică, tot mai pitorească și „liberalizată", după experimentul „glasnosti" și „perestroika". Mai erau, probabil, lideri sovietici nostalgici, care ar fi dorit să impună o intervenţie în forţă, în evenimentele din România; așa poate fi explicat conţinutul Declaraţiei Agenţiei oficiale de presă „TASS"[176], diferit (radical) de comunicatul MAE sovietic. Declaraţia amintea de strategia mai veche a sovieticilor, care angaja Agenţia în crearea contextului favorabil înaintea „gesturilor măreţe" pe care le impunea apărarea comunismului ameninţat.

DECLARAŢIA Agenţiei TASS

23 decembrie 1989, Moscova

Din București sosesc știri alarmante cu privire la faptul că într-o serie de raioane ale orașului continuă ciocniri armate. Grupuri de adversari ai schimbărilor care au avut loc

---

[175] Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 683-685.

[176] Ioan Chiper, *Documente privind poziția conducerii URSS față de Revoluția Română (23-24 decembrie), în* „România Liberă" anul XLVII, nr.14036 din 24 noiembrie 1989; IRRD *Clio 1989, anul I, nr.1-2,* 2005, p.204-206.

în ţară, atacă sediul radioului şi televiziunii române, în care se află membri ai Consiliului Frontului Salvării Naţionale din România. Ca urmare a acţiunii acestor formaţiuni, în zona de retragere (retragerea cui? n.ns.) *s-a nimerit să fie o clădire de locuit, în care se află familiile colaboratorilor Reprezentanţei comerciale sovietice. Persoane înarmate au pătruns în clădire şi de acolo împuşcă* (încotro şi pe cine? n.ns.). ***În clădire au izbucnit incendii,*** *viaţa oamenilor sovietici, printre care se află femei şi copii, este expusă unor pericole serioase.*

Uniunea Sovietică nu poate rămâne nepăsătoare faţă de soarta cetăţenilor sovietici şi cere acelora care au declanşat acţiunile menţionate, punând în pericol viaţa oamenilor sovietici, să le înceteze imediat"[177].

Iată o declaraţie tipică – în logica sovietică –, un motiv arhisuficient (altădată s-a intervenit sub motivaţii şi mai şubrede!) pentru ca URSS, care, evident, nu putea rămâne nepăsătoare faţă de uciderea propriilor cetăţeni, să vină şi să-şi apere concetăţenii aflaţi în pericol de moarte. Condiţiile mediatice erau create, unele întâmplări din apropierea graniţelor nu pot fi nici ele trecute cu vederea, iar foştii adversari ai sovieticilor erau gata să salute o asemenea acţiune.

Dacă totul era pregătit, atunci cum se explică, în final, reţinerea sovieticilor? Un răspuns la această întrebare este posibil doar după ce toate sursele documentare vor deveni disponibile.

Ce explicaţii pot fi reţinute deocamdată cu privire la atitudinea sovieticilor?:

1. Situaţia internă din Uniunea Sovietică era departe de a fi stabilă, o criză în plus – dincolo de graniţă – era greu de gestionat şi presupunea resurse financiare imposibil de disponibilizat la momentul respectiv;

2. O coordonare cu aliaţii din Tratatul de la Varşovia era imposibilă; deja unitatea acestui bloc militar devenise o ficţiune; câţiva parteneri îşi urmăreau propriile interese sau promovau interese din afara alianţei;

3. Era cert că o intervenţie a sovieticilor în România nu putea fi făcută decât concomitent cu una franceză, sau franceză şi engleză (americanii nu se pronunţaseră în această privinţă).

[177] Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 606.

Or, liderii sovietici (aceasta nu înseamnă că între responsabilii sovietici nu puteau fi și voluntariști sau nostalgici!) știau că în felul acesta puteau pierde orice control pentru spaţiul românesc sau, oricum, evoluţiile din societatea românească urmau să fie gestionate în comun cu alte centre de putere. Să ne amintim că în decembrie 1989, erau puţini cei care se „aventurau" să estimeze un sfârşit rapid al imperiului sovietic.

De altfel, francezii erau foarte insistenţi în privinţa intervenţiei în România. Iată, selectate din rapoartele ambasadorului român la Paris, câteva idei: „R. Dumas a arătat că, la cerere, guvernul francez poate ajuta România și cu alte produse. A arătat, de asemenea, că *Franţa ar susţine un eventual ajutor militar al URSS, dacă acestea vor considera necesar (s.ns.).* Alţi oameni politici cer ca *ţările occidentale să intervină în România pentru că nu este vorba de o problemă internă a României, ci de una europeană (s.ns.)…* Roland Dumas a declarat că se va trimite ajutor umanitar de urgenţă (medicamente, aparatură medicală. S-a precizat că televiziunea română are nevoie de camere de luat vederi și echipament tehnic). *Sunt pregătite și gărzi patriotice (s.ns.)*…ministrul francez al Afacerilor Externe a declarat că „toţi *cei motivaţi de situaţia din România simt necesitatea de a lupta. De aceea trebuie să se treacă la «intervenţia de urgenţă» și să fie răsturnat principiul neintervenţiei, pentru a fi apărate drepturile omului. Situaţia din România impune introducerea acestei noi noţiuni în arsenalul juridic internaţional", la care, în calitate de mare putere, să se alăture și ţara sa. Această „intervenţie de urgenţă" s-ar putea face și sub forma unei brigăzi internaţionale* (s.ns.)… Astăzi, 24.12 a.c., pleacă spre România, via Sofia, două avioane cu 70 tone produse medicale și 60 persoane din domeniul medical, pentru a ajuta oraşul Bucureşti, cu spitale de campanie…; Liderul politic francez, Jacques Chirac, s-a pronunţat, la 24 decembrie a.c., pentru acordarea de ajutor militar României"[178].

Cel puţin trei elemente explică atitudinea și comportamentul sovieticilor în timpul crizei. Altfel, sunt destule informaţii din care rezultă că în anumite locuri, la graniţa estică în special, se petreceau evenimente și incidente

[178] Idem, p. *647-648.*

periculoase[179]. Nu este exclus ca cercuri din armata sovietică să fi încercat să forţeze o decizie la Kremlin sau – şi mai mult –, să încerce să-i pună pe decidenţii politici în faţa faptului împlinit, mai ales că se puteau găsi în orice moment „cozi de topor" pe care trupele ruse, odată pătrunse, să se poată sprijini.

Un alt aspect care surprinde în mesajele sovieticilor, este conţinutul şi forma acestora. Analiza demonstrează că schimbările în societate nu erau de faţadă, ci de esenţă.

Sovieticii, care sigur erau la curent cu regimul pe care încerca să-l consacre noul Centru de putere de la Bucureşti, şi-au schimbat formula de salut consacrată între tovarăşii de ideologie. În locul unei astfel de formule, ce constatăm?

1. Când în România, în unele instituţii, angajaţii încă foloseau cuvântul „tovarăş", mesajele de la Moscova erau adresate către „domnii" lideri români (cu excepţia întâlnirii liderilor români cu ambasadorul sovietic, din 27 decembrie 1989!). Astăzi trece ca lipsită de importanţă o astfel de constatare, dar atunci schimbarea acestui cuvânt putea să semnifice faptul că deja la Kremlin se considera că societatea românească se îndreaptă în altă direcţie;

2. Încurajările, urările de succes şi angajamentul de sprijin, pe care liderul PCUS şi guvernul sovietic le-au transmis la Bucureşti, nu făceau nici o referire la construcţia socialismului (nici chiar a unuia reformat!). Termenii folosiţi erau: „drumul înnoirii democratice", „adânci transformări", „*Oamenii sovietici sunt solidari cu poporul român, care aplică idealurile libertăţii, democraţiei şi demnităţii naţionale*". Să

[179] Adi Cristi, *Revoluţia la Iaşi*, Iaşi, TipoMoldova, 2006, p. 277-278. Redă discuţia dintre noul şef al judeţului – Doru Ţigău – şi colonelul Cioară, de la Divizia Mecanizată din Iaşi. Un general rus a cerut, în numele puterii sovietice, să ne ajute, „să intre cu trupe, să-i asigurăm logistica până la Bucureşti, uleiul, motorina, ce le mai trebuia lor… că a primit telefon de la Bucureşti ca să apere Revoluţia română…". Colonelul Cioară i-a spus şefului de la judeţ: „Eu nu sunt de acord cu aşa ceva. Am raportat generalului Guşă şi nici el nu a fost de acord…Acum când spun asta – povesteşte Ţigău – pare o chestie teatrală, desuetă şi siropoasă, dar exact aşa s-a întâmplat. Ne-am luat în braţe, ne-am sărutat unul cu altul, el a plecat la armata lui, eu la revoluţionarii mei".

observăm: nimic despre idealurile comune ale socialismului sau comunismului.

De altfel, URSS nu s-a grăbit să recunoască CFSN; dintre ţările din est, primele care au recunoscut noua Administraţie de la București au fost RD Germană și Ungaria. Aboimov a răspuns unei întrebări pe această temă, adresată de un jurnalist, spunând că pleacă de la ideea că guvernul sovietic a recunoscut implicit CFSN și că nu este o problemă să fie recunoscut și formal, dacă este necesar. Întrebat (pe 26 decembrie) dacă Gorbaciov a vorbit cu Ion Iliescu, oficialul sovietic a menţionat că guvernul ține legătura cu CFSN prin ambasadă, dar până la acel moment cei doi n-au discutat direct[180].

Telegrama lui Mihail Gorbaciov către Ion Iliescu (26 decembrie 1989)

Primiţi sincere felicitări pentru alegerea ca preşedinte al Consiliului Frontului Salvării Naţionale al României. Vă aflaţi în fruntea conducerii ţării într-un ceas greu pentru ea, când patrioţii români s-au pronunţat cu fermitate pentru salvarea naţiunii de forţele samavolniciei şi terorii, pentru afirmarea cu adevărat a ordinii democratice pe pământul lor.

Înţelegând întreaga complexitate şi importanţa sarcinilor ce stau în faţa Frontului Salvării Naţionale, vreau să vă asigur că poporul român prieten va găsi în drumul său de reînnoire sprijin din partea popoarelor şi conducerii Uniunii Sovietice.

Ţările noastre sunt unite prin legături de alianţă vechi şi durabile, întreţin relaţii economice şi culturale trainice (nici un cuvânt despre cele ideologice sau militare, n.ns.). *Sunt convins că acum se vor deschide noi şi largi posibilităţi pentru extinderea şi consolidarea colaborării sovieto-române, în folosul reciproc al popoarelor noastre, în interesul păcii şi al stabilităţii în Europa* (nimic despre interesul comun pentru triumful socialismului sau despre apărarea lui, n.ns.).

[180] Vor discuta ziua următoare (27 decembrie), în timpul primei reuniuni a CFSN. Despre această convorbire, Ion Iliescu i-a informat imediat pe toţi membri CFSN prezenţi. Vezi: https://www.google.ro/?gws_rd=ssl#q=Ion+Iliescu%2C+discutie+telefonica+cu+gorbaciov.

V. ANEXE

Anexa 1

DECRET nr. 529

Din 27 decembrie 1952 privind înfiinţarea gradelor didactice superioare[1]

Pentru a stimula pregătirea şi perfecţionarea cadrelor didactice din învăţământul superior printr-o activitate didactico-ştiinţifică susţinută şi pentru a încuraja cercetarea ştiinţifică în instituţiile de învăţământ superior, Prezidiul Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române, decretează:

ART. 1

Se înfiinţează, pe data prezentului Decret, următoarele grade didactice superioare: asistent, conferenţiar şi profesor de învăţământ superior.

ART. 2

Aceste grade se acordă de Comitetul pentru Învăţământul Superior de pe lîngă Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Române, prin Comisia Superioară de Diplome.

ART. 3

Gradul de asistent se acordă persoanelor care au trecut examenul de stat (proiectul de diploma) sau un examen echivalent la o instituţie de învăţământ superior, au dovedit calităţi pentru activitatea didactică şi aptitudini pentru cercetarea ştiinţifică şi lucrează sub conducerea unui profesor sau conferenţiar.

ART. 4

Gradul de conferenţiar se acordă persoanelor care au titlul de candidat în ştiinţe şi funcţionează ca asistent sau lector în instituţiile de învăţământ superior sub conducerea unui profesor.

ART. 5

Comisia Superioară de Diplome poate acorda gradul de conferenţiar şi persoanelor fără titlu ştiinţific şi anume:

---

[1] Publicat în Buletinul oficial nr. 1 din 7 ianuarie 1953.

a) personalului didactic cu stagiu în învăţământ care a dovedit o excepţionala pregătire de specialitate, calităţi didactice deosebite şi a desfăşurat o activitate ştiinţifică valoroasă;

b) persoanelor care au reuşit la concursul de conferenţiar, după ce în decurs de un an au făcut dovada capacităţii lor ştiinţifico-pedagogice;

c) specialiştilor de înaltă calificare, cu un îndelungat stagiu în institutele de cercetări ştiinţifice în producţia industrială, transporturi, agricultură, în aparatul de stat, în domeniul artelor, chemaţi în funcţia de conferenţiar, după ce vor funcţiona cu succes timp de un an în aceste funcţiuni.

ART. 6

Gradul de profesor de învăţământ superior se acordă persoanelor care au titlu de doctor în ştiinţe şi funcţionează ca lectori ori conferenţiari în învăţământul superior.

Comisia Superioară de Diplome poate acorda gradul de profesor de învăţământ superior şi persoanelor fără titlu ştiinţific de doctor, dar numai în condiţiile prevăzute la aliniatele a, b şi c, din articolul precedent.

ART. 7

Regulamentul de organizare şi funcţionare a Comisiei Superioare de Diplome va fi aprobat de Consiliul de Miniştri.

Vicepreşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale,
P. CONSTANTINESCU

Anexa 2

DECRET nr. 188

Din 18 aprilie 1953 privind integrarea cursurilor speciale pentru pregătirea de ingineri în cursurile de zi ale facultăţilor[2]

MAREA ADUNARE NAŢIONALA A REPUBLICII POPULARE ROMÂNE decretează:

ART. 1

Începînd cu anul şcolar 1952/1953, cursurile speciale pentru pregătirea de ingineri, înfiinţate prin Decretul Nr. 185 din 19 Octombrie 1951, se integrează în cursurile de zi ale facultăţilor pe lîngă care ele au funcţionat în anul 1951/1952.

ART. 2

Pentru cursurile de zi ale instituţiilor de învăţămînt superior vor putea fi recrutati muncitori calificaţi, a căror vîrstă nu depăşeşte 30 ani, cu o practică de cel puţin 3 ani în specialitatea pentru care sînt recrutaţi şi cu o pregătire teoretică corespunzătoare (absolvenţi ai şcolilor medii şi medii tehnice, al liceelor, liceelor industriale sau avînd cunoştinţe echivalente absolvenţilor acestor şcoli).

ART. 3

Pentru prezentarea muncitorilor, recrutaţi pe baza art. 2, la examenul de admitere în învăţămîntul superior, se vor înfiinţa cursuri de pregătire cu durata de maximum 40 zile, care vor funcţiona în cadrul instituţiilor respective de învăţămînt superior.

Candidaţii muncitori vor primi în întregime cheltuielile de transport dela întreprindere la centrele de pregătire, cu trenul personal clasa III, dus şi întors, dacă reuşesc la examenul de admitere.

Cheltuielile de întreţinere ale candidaţilor şi plata personalului didactic care va preda la cursurile de pregătire,

[2] Publicat în: Buletinul Oficial nr. 15 din 18 aprilie 1953.

vor fi suportate de instituţiile de învăţământ superior, plata personalului didactic făcându-se în cadrul fondului de salarii aprobat, iar cheltuielile de salarizare şi transport ale candidaţilor fiind suportate de întreprinderile care îi trimit la cursurile de pregătire.

ART. 4

Pe durata cursurilor şi a studiilor de pregătire, candidaţii şi studenţii muncitori vor fi scoşi din producţie şi vor primi burse de stat, în condiţiunile art. 15 din Hotărîrea Consiliului de Miniştri Nr. 2.966/1952.

Pe lîngă aceste burse, ei vor mai primi şi urmatoatele sume lunare, calculate pe baza salariului tarifar primit în producţie:

- salariul în intregime dacă sînt căsătoriţi şi au copii;

- 75% din salariu dacă sînt căsătoriti şi nu au copii sau sînt divorţaţi, însă întreţin copii din căsătoria desfăcută sau dacă sînt susţinători ai părinţilor bătrâni sau incapabili de muncă;

- 50% din salariu dacă sînt necăsătoriţi.

Salariile la care se calculează cotele de mai sus nu vor fi mai mari de 600 lei lunar şi nici mai mici de 300 lei lunar.

Cheltuielile de întreţinere şi de salarizare ale studenţilor muncitori, pe tot timpul studiilor, vor fi suportate de instituţiile respective de învăţământ superior.

ART. 5

Actualii studenţi ai cursurilor speciale pentru pregătirea de ingineri, şcolarizaţi în anii II şi III, îşi vor continua studiile după planul de învăţământ şi program de tranziţie, întocmite de Ministerul Învăţământului Superior în colaborare cu ministerele interesate.

ART. 6

Prevederile Decretului Nr. 185, pentru înfiinţarea cursurilor speciale, necesare pregătirii de ingineri şi tehnicieni, publicat în Buletinul Oficial al Republicii Populare Române Nr. 105 din 19 Octombrie 1951, care sînt contrarii prezentului decret, precum şi orice alte dispoziţiuni contrarii acestuia, se abrogă.

Anexa 3

Relatarea
ultimelor momente din existenţa Centrului de putere comunist

Stenograma audierilor lui Constantin Manea şi a lui Mihai Hârjeu, de către Comisia senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989

(Extras)

● „La ora 8.00, Hârjeu, colegul meu, a acuzat dureri de stomac. Și mi-a spus să fiu atent, că el o să lipsească câteva minute. Zic: «Bine». A trecut o jumătate de oră, nu a mai venit înapoi. Am observat că și unul dintre aghiotanţii lui Nicolae Ceaușescu dispăruse, și anume Bălașa. Rămăsese Tălpeanu, care era de serviciu. Tălpeanu ăsta era deja la pază acolo, la ușă la cabinet, și eu rămăsesem pe cap cu toate liniile telefonice și cu toată nebunia care se dezvolta acolo".

● **Ora 9.30**, Milea se sinucide, iar Ceaușescu e categoric și-l numește pe fostul ministru al Apărării „trădător". După altă jumătate de oră, mai povestește Constantin Manea, „Ceaușescu a observat că lipsește Hârjeu și m-a luat pe mine la întrebări: **«Unde e Hârjeu?».** «Nici eu nu-l văd, l-a apucat durerea de stomac de la ora 8.00 și e 10.00 și nu mai vine. Am pus eu să-l caute peste tot și prin WC-uri pe aici, și prin birouri, nu este». Zice: **«Alt trădător. Să vie Postelnicu!».** Și a dat ordin ca Hârjeu să fie căutat, să fie arestat. S-a trimis după el, dar nu l-au găsit".

● **„Trădare la Armată, trădare la Cancelarie!"** Silviu Curticeanu, șeful Cancelariei, povestește și el, în 1991, care a fost reacţia Elenei Ceaușescu la auzul știrii că Hârjeu a dispărut.

„Ea era în anticameră și ţipa, mi-a zis chiar așa: «***Curticeanu, trădare la Armată, trădare la Cancelarie!***». Eu întreb: «Ce-o mai fi acum?». Ea spune: «Păi, a fugit Hârjeu». Zic eu: «Poate e pe-aici, pe undeva». Hârjeu trebuia să fie în sala

unde făcea el primirile. Culoarul între camera lui Ceaușescu și sala de ședințe avea două sonerii, pe 1 și pe 2. De data asta, l-a sunat pe Hârjeu, el nu era acolo. Manea, cînd a văzut că nu este Hârjeu, a intrat el, că se mai întîmpla, se mai compensau unul pe altul. Manea a ieșit afară, dar în timpul acesta venea ea, Elena Ceaușescu. A aflat că nu e și a început o nebunie, toți întrebau «unde e Hârjeu?»".

● **„M-am dus, parcă eram drogat"**. Audiat de Comisia senatorială ***Gabrielescu***, în 1994, *Mihai Hârjeu*, secretarul personal al lui Ceaușescu, povestește cum și când a plecat din sediu: „Pe la 8.30, în timpul desfășurării ședinței amintite convocate de Ceaușescu, am plecat acasă, unde mi-am întâlnit soția și copilul. Erau foarte îngrijorați de ce se întâmpla. De fapt, pe la 5 dimineața, când mai trecusem în fugă pe acasă, le-am spus că situația este de un dramatism ieșit din comun. Acum le-am spus că eu nu mă mai întorc la sediu. Vecinii care erau pe acolo au spus că mă ascund. În sfârșit, m-am dus precipitat la o mătușă a unui coleg de facultate. Am stat acolo câteva ore, până pe la 14.30…"

● **Atmosferă de război,** Membru în Comisia senatorială, ***Șerban Săndulescu*** – aflat și el în sediul CC pe 22 decembrie – îl întreabă pe Hârjeu: „Nu v-a fost teamă că dacă Ceaușescu vă caută și nu vă găsește, o să aveți probleme?". Hârjeu răspunde: „Știu că am fost căutat acasă în jurul orei 11.00, a fost un risc pe care mi l-am asumat, dar am zis că mi-l fac pe propria piele".

● Rugat să motiveze „dezertarea", Hârjeu povestește: „Eu am văzut aici o atmosferă de război. Dimineața, toate holurile acestea erau înțesate cu oameni cu armele de gât – eu vă spun toate acestea pe un ton moderat, dar ceea ce se întâmpla atunci eu nu pot să reproduc, toate lucrurile aveau un tragism, o desfășurare… Și în aceste împrejurări – cramponarea lui Ceaușescu de putere, hotărârea lui de a merge până la capăt, apelul la o rezistență absurdă… Mi-am făcut, sigur, diverse gânduri: dacă coboară la subsol, la adăpost? I-ar fi luat cu el pe toți cei care erau cu el, să deschidă foc. Intram într-o situație în care, dacă scăpam cu viață, puteam să-mi pun ștreangul de gât".

● Așa că a plecat: „I-am spus lui Manea că mă duc la toaletă și am luat-o… parcă îmi conducea cineva pașii. ***Spre***

intrarea B, m-au întrebat ofiţerii: **«Unde mergeţi?». «Dom'le, merg că am treabă aici».** Deci am mers aşa, m-au văzut în haină… până când am văzut barajul de soldaţi, de tancuri, tot ce era pe stradă, şi m-am dus aşa, parcă eram drogat".

● **Dăscălescu „şi-a uitat" paltonul** Şi Constantin Dăscălescu, prim-ministrul de-atunci al României, a făcut tot posibilul să nu-i însoţească pe Ceauşeşti în zborul lor final. El fusese desemnat să urce în elicopterul de pe acoperişul clădirii CC al PCR, pe 22 decembrie, alături de cuplul dictatorial şi de ***Emil Bobu***. Când se pregăteau să plece la lift, şi de acolo pe acoperiş, Dăscălescu a spus că se duce să-şi ia paltonul.

● El s-a ascuns, însă, într-un WC şi s-a încuiat pe dinăuntru, iar Ceauşescu, grăbit de faptul că revoluţionarii forţau intrarea în Palat, l-a înlocuit pe Dăscălescu cu Manea Mănescu. Prim-ministrul ultimului guvern comunist a ieşit din WC abia după ce s-a asigurat că elicopterul decolase de pe clădire.

Anexa 4

Soviet Transcript of the Malta Summit
December 2-3, 1989[3]

First Plenary session,
December 2.

Gorbachev: Welcome, Mr. President, and members of the American delegation, aboard the Soviet cruise ship Maxim Gorky. It was you who took the initiative for organizing this meeting between us. I would first like to say that we regard the president's initiative highly.

Bush: Thank you very much.

Gorbachev: I have been thinking: what has happened in world developments that has prompted the USSR and the U.S. to meet like this? Not only what has happened, but that so much is happening. That is the important thing. For that reason we need to find a new, deep dialogue, one that will be integrally linked with those changes and new events that need to be faced in the international arena. We must conduct our affairs in some other way; we must address the changes. Therefore, we can no longer limit the active work being conducted to the level of foreign ministers. Life demands that we organize more frequent working meetings and increase contacts between our nations' leaders.

This meeting is undoubtedly a prelude to an official meeting with you. In any case, it will have a meaning of its own. I am generally impressed by unofficial meetings which are not accompanied by particular formalities. You and I carry on a substantial correspondence. But it is important to sit down at the table and talk. This has a symbolic significance not only for the USSR and the U.S., but for the whole world.

---

[3] Archive of the Gorbachev Foundation, Fond 1. Opis 1. Excerpts published in: M.S. Gorbachev, Gody Trudnykh Reshenii, 1985-1992 [Years of Difficult Decisions], (Moscow: Alfa-print, 1993), pp. 173-185. Translated by Vladislav Zubok and Svetlana Savranskaya for the National Security Archive .Apud: *ns**archive**.gwu.edu/.../Document%2010.pdf.*

In the Soviet Union and the United States, and throughout the world, people are hoping that the negotiations in Malta will not simply be a nice symbol of our relations, but that they will bring results.

Let our experts work together with the leaders. Opportunities will be created for them to do this.

Once again, I sincerely welcome you, Mr. President.

Bush: Thank you for your kind words. It was I who came forward with the suggestion for this meeting. But I proceeded along the assumption that such negotiations would be acceptable to the Soviet side as well. Therefore, I feel that we prepared this meeting together. When I was on my way from Paris to Washington this past summer and was on the plane editing the draft of my letter to you concerning this meeting, I realized that I would be changing my former 12 position 180 degrees. This change in our approach was understood by the American people.

Since the idea of this summit was proposed, many important events have taken place in the international arena. I expect that during the forthcoming exchange we will be able to share our views of these changes, not only in Eastern Europe but in other regions as well, in order to come to a better and deeper understanding of our respective positions. I am in favor of an exchange not only in the presence of our delegations, but also one-on-one. I think that we should meet more often.

Gorbachev: I agree. I have a feeling that we have already talked and that this meeting is a continuation of our useful discussions.

Bush: Yes, that's right. We have already had productive discussions. I would like, if you will permit me, to outline some of the thoughts of the American side.

I fully agree with what you have stated regarding the importance of our meeting on Malta. I was prepared to make similar points. Therefore, I will not repeat them.

Concerning our attitude toward perestroika. I would like to say in no uncertain terms that I agree completely with what you said in New York: the world will be better if perestroika

ends as a success. Not long ago there were many people in the U.S. who doubted this. At that time you said in New York that there were elements that did not wish for the success of perestroika. I cannot say that there are no such elements in the U.S., but I can say with full certainty that serious-thinking people in the United States do not share these opinions.

These shifts in the public mood in the United States are affected by the changes in Eastern Europe, by the whole process of perestroika. Of course, among analysts and experts there are differing points of view, but you can be certain that you are dealing with an administration in the U.S. and with a Congress that wish for the crowning success of your reforms.

I would now like to offer a number of positive steps, which, in our opinion, might provide a general direction for our joint task of preparing an official summit in the United States.

A few comments concerning economic issues. I want to inform you that my administration intends to take measures toward suspending the Jackson-Vanik Amendment, which prevents the granting of Most Favored Nation status to the Soviet Union ... 3

I also want to inform you that the administration has adopted a policy of repealing the Stevenson and Baird amendments, which restrict the possibility of extending credit to the Soviet side...

These measures, which the administration is now proposing in the realm of Soviet-American relations, are guided by a certain spirit; they are not at all directed toward a demonstration of American superiority. And in this sense, as we understand it, they are in line with your approach. As it stands to reason, we in the U.S. are deeply convinced of the advantages of our type of economy. But that is not the issue right now. We have attempted to construct our proposals in a way that does not give the impression that America is "saving" the Soviet Union. We are not talking about a plan of assistance but about a plan for cooperation.

After the Jackson-Vanik Amendment is repealed, conditions will be favorable for eliminating restrictions on granting credit. The American administration considers

this a question not of granting assistance, but of creating the conditions for the development of effective cooperation on economic issues. We plan to convey our considerations on this issue to the Soviet side in the form of a document. It involves a number of serious plans in the areas of finance, statistics, market function, etc. ...

I would like to say a few words to clarify our position with respect to the wishes of the Soviet side to gain observer status in the GATT. There used to be a division of opinion among us on this issue – the U.S. was against admitting the USSR into this organization. Now the position has been reexamined. We are for granting the Soviet side observer status in the GATT. This is based on the view that participation of the USSR in the GATT will be conducive to its becoming familiar with the conditions, operation, and development of the world market ...

There is one other area in which new approaches can be used to develop economic cooperation. I have in mind the establishment of contacts with the Organization for Economic Cooperation and Development. This would provide a good framework for cooperation on economic issues between East and West. The administration is in favor of active progress in this direction ...

[Bush moved on to discuss regional issues, and stated the U.S. position with regard to the situation in Central America. Then he proposed that the two sides discuss the issue of disarmament.]

Gorbachev: I agree.

Bush: You know that my administration is in favor of eliminating chemical weapons from mankind. Today I want to state our new proposal, which contains a certain new element. If the Soviet side will give its agreement in principle to our proposal on the issue of chemical weapons, which was set forth in my speech to the United Nations General Assembly in September, then within the framework of this approach the U.S. could agree to abandon our program of modernization, that is, the [program of] further production of binary weapons after comprehensive convention on the prohibition of chemical weapons would enter into force.

In practical terms this would mean that in the near future the two sides could come to agreement on a significant reduction in supplies of chemical weapons, bringing to 20 percent the current figure on chemical agents in the U.S. arsenal, and, eight years after entering into the arms convention, [bringing it down] to 2 percent. We propose to carry out the plan so that by the time of the summit meeting in the U.S. in the middle of next year the draft of a bilateral agreement would be ready, and it could be signed at that time.

On conventional weapons. Although this matter requires serious work connected, among other things, with the necessity of overcoming certain barriers not only in our countries but in other countries, for example in France, we could expect to reach an agreement sometime next year. I think that in this connection, we could set the following goal: to aim toward signing an agreement in 1990 on radical reductions in conventional forces in Europe, having obtained signatures on such an agreement during the summit meeting of representatives of the countries participating in the Vienna negotiations.

On the issue of a future treaty for the reduction of strategic offensive weapons. The American side seeks to provide the proper initiative for negotiations on that matter. We are in favor of jointly resolving all outstanding key issues for the forthcoming summit meeting in the U.S. We are also not excluding the possibility that by then the draft treaty on reducing strategic offensive weapons and its attachments will be agreed upon in full. In this case, the treaty could be signed in the course of the summit meeting.

We are hopeful that at the forthcoming Soviet-American talks between our foreign ministers a solution might be found in the near future to issues such as a procedure for accounting for long-range air-launched cruise missiles, 5 telemetry encryption, restrictions on non-deployed missiles, etc. On the eve of the meeting between our foreign ministers, which could take place at the end of January, the American side is planning to formulate its position on these questions and to offer it at these negotiations.

We are also planning to provide instructions to our delegation at the Geneva negotiations to withdraw the previous American proposal on banning mobile intercontinental ballistic missiles.

I would like to ask the Soviet side to turn once again to the issue of restrictions on SS-18 intercontinental ballistic missiles. We would like to prohibit the modernization of these missiles and would like the Soviet side to explore the possibility of deeper unilateral reductions.

Regarding preparatory protocols to the treaties of 1974-1976 on underground nuclear testing, there is, in our opinion, every possibility for completing this work soon and signing the stated protocols at our meeting in the U.S.

It is becoming increasingly important at the present time to find a solution to the problem of preventing the proliferation of missiles and missile technology. In this regard the United States would welcome the Soviet Union's joining the arms limitation convention to which seven Western nations already belong.

Gorbachev: This issue is already under discussion.

Bush: We would like to raise the question of whether it would be possible for the Soviet Union to publish roughly the same amount of data on the Soviet military budget as we do in the United States. I think that our publications give quite a comprehensive idea of the kind of military activity undertaken in our country. I am sure that your intelligence services can confirm this authoritatively.

Gorbachev: They report to me, on the contrary, that you do not publish everything.

Bush: I am certain that the publication of more detailed data on military budgets, on a mutual basis, would encourage trust in this sphere.

I would like to touch on a few questions which are important for the future ...

Particularly critical at the present time are problems of environmental protection. We are now forced to take into account even the economic consequences of global climate changes. Some Western countries are going so far 6 as to

drastically curtail even essential economic activity for the sake of averting these changes.

We are trying to approach these issues rationally, to avoid extremes. At the present time, the USSR and the U.S. are working actively on a committee preparing an international conference on the climate under the aegis of the U.N. This is bringing satisfactory results. Looking ahead, we are planning two more important steps in this direction. First, after the committee work is finished by autumn of next year we intend to host a conference to draw up a limited treaty on climate change.

Environmental protection demands the attention of leading scientists. I have asked the White House Assistant for Science [and Technology], Director [B]romley, to organize a conference for next spring on the environment, to bring together the finest scientific minds as well as leaders of appropriate departments from many countries. I hope that Soviet representatives will also attend this forum.

The development of cooperation between our countries depends largely on the participation of young people in this process. Here student exchanges are intended to play a great role. We suggest making arrangements so that in the 1990-91 school year, this type of exchange could be increased to approximately 1,000 persons from each side. The expanded program would involve young people up to 25 years of age. In addition, special attention should be paid to student exchanges in the humanities and sociology. The practical experience would be very productive with respect to agricultural studies programs.

Gorbachev: Thank you for sharing these interesting ideas. This is possibly the best proof of the fact that President Bush's administration has set its political focus along Soviet-American lines. I intend to touch on some specific issues a little later.

Now I would like to make some observations of a general philosophical nature. It seems very important to me that we talk about the conclusions we can reach from our past experience, from the „Cold War"– what took place, what will linger in history. Such, if you wish, is the advantage of the

historical process. But trying to analyze the course of past events is our primary obligation. Why is this necessary? We can probably assert that we have all lived through a historic turning point. Entirely new problems, of which people in the past could not even conceive, have arisen before mankind. And so--are we going 7

to resolve them using old approaches? Absolutely nothing would come of that.

By no means is everything that has happened to be considered in a negative light. For 45 years we succeeded in preventing a major war. This fact alone shows that in the past all was not bad. But all the same, the conclusion is obvious – the emphasis on force, on military superiority, and along with it the arms race, has not justified itself. Both our countries apparently understand this better than any of the others.

The emphasis on ideological confrontation did not justify itself either and resulted only in our continual criticism of each other. We reached a dangerous line. And it is good that we knew enough to stop. It is good that a mutual understanding has arisen between our countries.

And the emphasis on the uneven exchange between developed and underdeveloped nations is also being weakened. In what way? The colonial powers gained a lot from that relationship. But so many problems arose in the developing world, problems that are literally taking us by the throat. Indeed everything is interrelated.

On the strategic level, Cold War methods and confrontations have suffered defeat. We recognize that. And perhaps it is even better recognized by the general public. I am not going to start preaching. It is just that people are rushing into politics. Problems have arisen with respect to the environment and the preservation of natural resources that are linked to the ill effects of technological progress. And this is entirely understandable – after all, this is essentially about the problem of survival. Public opinion of this kind has a strong effect on us politicians as well.

Therefore we – in the USSR and in the U.S. – can do a lot together at this stage to alter radically our old approaches. We were aware of this in our dealings with the Reagan

administration. The process is continuing now. And look at how we have opened up to each other.

On the political level, we lag behind the public mood. And this is understandable – after all, there are many forces acting on political leaders. It is good that Marshal [Sergey] Akhromeyev and your adviser, [Brent] Scowcroft, understand the problems arising in the military sphere. But in both countries there are people – and a considerable number – who simply frighten us. In the area of defense there are many people who are accustomed to their profession and who do not find it easy to change 8 their way of thinking. But this process has begun all the same.

Why have I started off with this topic? In American political circles a certain premise is persistently put forward: the Soviet Union, they say, began its perestroika and is changing direction under the influence of Cold War politicians. It is said that in Eastern Europe everything is collapsing and, they say, that also supports the self-righteousness of those who relied on Cold War methods. And since this is so, then no political changes need to be made. What needs to be done is to increase the force of oppression and prepare more baskets for reaping the fruits [of this approach]. Mr. President, this is a very dangerous misconception.

I realize that you see all this. I know that you have to listen to representatives of various circles. However, your public announcements and the concrete proposals you put forth today, which are aimed at developing cooperation between the USSR and the U.S., signify that President Bush has formulated a conception of the world that meets today's challenges.

It goes without saying that each person makes his own choices. But it is also clear that as far as relations between the USSR and the U.S. are concerned, mistakes and errors in politics are unacceptable. We must not let our politics be built on misconceptions either in relations with each other or in relations with other countries.

At first I even considered delivering some sort of reproach--saying that the U.S. president time and again has expressed his support of perestroika and wished it well and has

commented that the Soviet Union should carry out its reforms on its own; but that we expected from the president of the United States not only a statement but also concrete action to back up the statement.

Now there is both a statement and an action. I come to this conclusion having listened to what you just said. Even if this means only plans for action, it is very important.

My second consideration. The world is experiencing a major regrouping of forces. It is clear that we are moving from a bipolar to a multipolar world. Whether we want to or not, we will have to deal with a united, economically integrated Europe. We could discuss the issue of Eastern Europe separately. Whether we like it or not, Japan is another center of world politics. We once discussed China. This is another most serious reality, which neither of us should exploit against the other. And we must think about 9 how not to make China feel excluded from the processes that are taking place in the world.

All these, I repeat, are major factors in the regrouping of forces in the world. I am watching political developments in India – these politics are dynamic. I have spoken at length with Rajiv Gandhi. India has a balanced approach aimed at establishing good relations both with us and with you.

What role do we play in this regrouping? Very serious things follow from this. I began discussing this question with [George] Shultz. After one of the discussions he showed us some diagrams reflecting changes that will occur at the end of the century in economic relations between the leading countries of the world. Now it is simply essential to understand the role of the USSR and the U.S. in these major changes. The changes cannot always be accompanied by a peaceful flow of events

Take Eastern Europe. Its specific share in the world economy is not very large. And look at how nervous we are. What form of action should we take? Collective action?

And what lies ahead in terms of economics, the environment, and other problems? We must think about this together, too.

For a long time the Soviet leadership has pondered this. And we are coming to the conclusion that the U.S. and

the USSR are simply „doomed" to dialogue, joint action, and cooperation. It cannot be otherwise.

But for this to happen we must stop viewing each other as enemies. There is a lot of this in our heads. We must take care not to look at our relations solely from a military standpoint.

This does not mean that we are suggesting a Soviet-American condominium. This is about realities. And this in no way puts into question allied relations or cooperation that have built up with other countries. We need to understand all this. I do not think that this was there before. We have just now entered the process of mutual understanding.

We have asked the question: what kind of Soviet Union is in the U.S. interest – the dynamic, stable, solid one or the one struggling with all kinds of problems? I am informed about the advice you have been receiving.

As far as we are concerned, we are interested in a U.S. that feels confident in the decisions it makes on national security and progress. This thought is present in all discussions with my Western partners. And there have been hundreds of such meetings. I believe that any other 10 approach is dangerous. Ignoring domestic political processes, an unwillingness to take into account the practical interests of the U.S. in the world – that is a dangerous policy.

And the U.S. must take into account the interests of other countries. Meanwhile, there is still a desire to teach, oppress, and step on throats. It is still there. We all know this. Therefore, I would like to hear your opinion on this. For the question is how to build a bridge between our countries – across the river or down its course.

Since there is much time remaining in the president's leadership of the U.S., this point must be made clear. I think that we will not achieve this in just one meeting. But the main issues must be sorted out. I repeat: we need clarity. All the rest is concrete detail, specifics that in the final analysis are integrally linked to mutual understanding on these basic problems ...

Bush: I hope you noticed that while the changes in Eastern Europe have been going on, the United States has not engaged in condescending statements aimed at damaging the

Soviet Union. At the same time, there are people in the United States who accuse me of being too cautious. It is true, I am a cautious man, but I am not a coward; and my administration will seek to avoid doing anything that would damage your position in the world. But I was persistently advised to do something of that sort – to climb the Berlin Wall and to make broad declarations. My administration, however, is avoiding these steps; we are in favor of reserved behavior.

Gorbachev: ... I want to reply to the views you expressed at the beginning of the discussion. I welcome your words. I regard them as a manifestation of political will. This is important to me.

From my own experience, and the experience of working with President Reagan, I know how we found ourselves more than once in a situation concerning disarmament where everything came to a halt and was stuck in the mud. The delegations sat in Geneva sipping coffee, and there was nothing to do.

At that time I received a message from President Reagan. I read the text carefully and concluded that nothing would come of it. Of course, I could have written a formal reply but I do not like wasting words. I had to make a decisive move. And that is how the idea arose for a meeting in Reykjavik. Some people were frightened by the results of the Reykjavik talks. But in reality Reykjavik became a genuine breakthrough on questions of arms 11 limitation. After this, the mechanism for negotiations began to work actively and effectively.

Or take another area – economic ties. Here there are limited possibilities for advancement. In order to overcome these limitations, political will is needed. A signal is needed from the president. American businessmen are disciplined people, and as soon as they see a new way of thinking in the economic sphere, they respond very quickly.

At the Geneva talks, the delegations squeezed literally everything they could from the directives given to them. It is essential to give impetus to all work. I noted your views in this connection. They appear to me to be worthy of attention.

I thank you for placing top priority on the question of bilateral cooperation. We are prepared to discuss all issues related to this.

The following situation often arises: when discussing relations between our countries, we are told: "Come to an agreement with the Americans, we will support you." But as soon as we start to negotiate, they scream: "A new Yalta." That is somewhat natural. Much depends on our work with our allies, and with the non-aligned countries.

We will move to adapt our economy to the world economy. Therefore we consider it important to be part of the GATT system and other international economic organizations. We believe that this will be useful to our perestroika, and will allow us to understand better how the world economic mechanism functions.

In the past, the U.S. took a negative stand on the question of the USSR's participation in international economic organizations. It was said that participation in the GATT would politicize this organization's activity. I think that this is a vestige of old approaches. There really was a time when we placed ideological issues in the forefront. By the way, you did, too. Now times have changed, there are other criteria, other processes, and there will be no return to the old ways.

... We are allowing for the possibility in our country of various forms of private property. We will aim toward making the ruble convertible. Perestroika is also happening within the framework of the Council for Mutual Economic Assistance in order to bring this organization's operational principles closer to generally accepted world economic standards.

Now, on Central America. We see how you perceive the situation in Latin America. But it is not quite clear to us 12 what you want from Nicaragua. There is political pluralism in that country, there are more parties there than in the United States. And the Sandinistas--what kind of Marxists are they?! This is laughable. Where are the roots of the problem? At the core are economic and social issues. Why does the U.S. fail to see them? You say that the main problem in Nicaragua is the question of power. Well, there will be elections there. Let the

United Nations monitor them. Frankly speaking, it is not our business. Let this process go where it will.

On Cuba. Cuba came into being without our assistance. Rather, it was the United States that played some role in that. When the new Cuba was born, we learned about it from the newspapers. But let us not touch on history. The issue now is how to improve the current situation. There is a simple and well-proven method: one has to speak directly to Castro. You must learn: nobody can lord themselves over Castro. He has his own ideas about our perestroika, too.

I want to emphasize again: we are not pursuing any goals in Central America. We do not want to acquire bases or strongholds there. You should be assured about this.

Let us return to the problem of disarmament. We are familiar with the U.S. approach to solving the problem of chemical weapons. However, in the past this approach has been missing an important element--a U.S. readiness to curtail production of binary weapons after the convention banning chemical weapons went into effect. Now this element has appeared, and that is very substantial. There has been progress here.

Therefore we, you and we, believe that a global ban is essential. We hold to this goal. But there are two-sided measures and definite stages to be negotiated. Our foreign ministers can discuss this.

Bush: The issue of nonproliferation of chemical weapons is also highly critical. I hope that our experts will touch on this subject.

Gorbachev: I agree.

Now on the Vienna negotiations and the reduction of conventional arms in Europe. You came out in favor of concluding an agreement on this most important issue in 1990 and on its signing at the highest level. Our approaches here coincided. We are ready for active and constructive cooperation to attain this goal. There are difficulties, of course. But I will not elaborate on the details.

On negotiations for limiting strategic weapons. Here political will is needed to give impetus to the work being 13 done. I listened to you attentively, and you emphasized some

of the elements. But, unfortunately, I did not hear you mention the problem of sea-launched cruise missiles.

Now the climate is favorable for preparing a draft treaty on the reduction of strategic offensive weapons for signature by the time of our meeting next year. And if by this time a solution to the problem of sea-launched cruise missiles has not been found, then a serious difficulty will arise. Here you are at a great advantage. The American side must consider this question again in the context I mentioned.

Bush: That is a problem.

Gorbachev: We are not trying to achieve mirror symmetry. Each side has a choice; there is the situation of the country to consider, the different structures of the armed forces.

But in working toward a reduction of strategic offensive weapons, it is impossible to ignore sea-launched cruise missiles. The U.S. has a serious advantage in this area. Put yourselves in our position. Our Supreme Soviet will not agree to the ratification of a treaty if it avoids the problem of sea-launched cruise missiles.

I very much welcome your proposals on the environment. You can expect our experts to take an active part in the conference on environmental issues planned by the White House.

I am glad that you touched on the question of increasing student exchanges. We began this good work during Reagan's presidency. For young people it is easier to find a common language. And I am sure that they will make a contribution toward the positive development of Soviet-American relations.

In summary, I would like once again to emphasize that I am happy with the steps that you outlined here. The Soviet-American dialogue is gaining a certain momentum. And to give it a new breath, new efforts and new steps will be necessary ...

First private session.

Record of conversation between General Secretary Mikhail Gorbachev and President George Bush (one-on-one) December 2, 1989

Gorbachev: In our confidential conversation, I would like to raise three issues: 14

First, the issue of Central America, primarily Cuba. Mr. President, perhaps you remember that after my visit to Cuba I wrote a letter to you. My talks there were not simple. I must admit that Castro expressed a certain concern regarding our course. We clarified a number of issues for him, and in general everything ended well. Among other things, we said to him: What we are doing in our country is dictated by our needs. What you are doing in your country is your business; we are not interfering with it.

In a one-on-one conversation, Castro essentially asked for our assistance with the normalization of relations with the U.S. Recently the chief of staff of the Cuban Air Force visited the Soviet Union. He talked with [officials] at the Defense Ministry of the USSR, as well as with Marshal Akhromeyev. And he confidentially repeated this request. I am confiding it to you in a one-on-one conversation and hope that this will remain between us. Otherwise Castro's reaction may be rather strong.

Bush: Certainly. I am not going to put you in an embarrassing situation. There cannot be leaks from my side. I understand how delicate this matter is for you.

Gorbachev: Perhaps we should think about some kind of mechanism to begin contacts on this issue. We are ready to participate, but perhaps it will be unnecessary. It is up to you to decide. We are ready to assist you in starting the dialogue, but it is certainly your business, and I could only ask you to think about it.

It seems to me that Castro understands how much the world has been changing. I felt it in my conversation with him. But he has a remarkably strong sense of self-esteem and independence.

Bush: Could you please repeat verbatim what he told you.

Gorbachev: His words were the following: During your contacts with the president, we request that you find the ways and means to convey Cuba's interest in normalizing relations with the United States. That is what I have done just now.

Bush: I would like, so to speak, to show you all my cards on Central America and on Cuba. If we take our NATO allies,

including Thatcher, Kohl, Mitterrand, in general they do not care about Central America. Of course, they say good words about democratization and free elections, but they have no vital interests in what is going on there. The same concerns the „left flank" of the American body politic. However, young fledgling democracies to the south 15 of the Rio Grande, as well as the overwhelming majority of American people, take this issue very close to heart.

We see also that, compared to your movement forward, Castro looks like an anchor which makes this movement more difficult. This man is clearly out of step with the changes and processes that have enveloped the Soviet Union, Eastern Europe and our hemisphere. Democratic changes are alien to him.

The leaders of Latin American countries, of course, avoid criticizing other Latin Americans in the United Nations. Therefore I was surprised when Costa Rican President Oscar Arias pointed out that Castro was now in complete isolation. Castro poses yet another grave problem. I am talking about many Cubans who have been expelled from Cuba and whose relatives in Cuba are being persecuted. Many such Cubans tend to live in southern Florida, and there passions run high against this man who is considered to be the worst dictator.

Castro sounded us out before; however, he never followed through with any signs of readiness to change his behavior.

Now, about Nicaragua. You said that the Sandinistas are not real Marxists. Earlier I had a different opinion, but today I would tend to agree. Nevertheless, they still export revolution. I am deeply convinced that the „Cessna" episode was not just an accident. Whatever they say to you, they methodically transfer arms--here it does not matter from what sources--for the FMLN. I am concerned that now a new shipment of helicopters from the Soviet Union to Nicaragua is being delivered, although I do not doubt Mr. Shevardnadze's declaration regarding the missiles. Indeed they could get them from other sources.

Gorbachev: Your weapons are also in the region.

Bush: This is possible. We should look for a way to remove this source of tension in our relations. We see holding free elections under appropriate monitoring as such a way.

Gorbachev: I agree.

Bush: Today both of us should hope and pray that free elections will really take place and that [Daniel] Ortega, if he is not elected, will not try to cling to power somehow with the help of the army. If there are really free elections certified by a group of foreign observers, then the United States will accept their results and will in no way attempt to influence or sabotage their outcome.

There is another malignant issue in Latin America; I would say an open wound. I am speaking of Panama. I must 16

tell you that nobody in the United States believes that the Soviet Union might have a stake in Noriega's success. For us he poses a terrible problem. By the way, I inquired of our attorney general how sound the incriminating evidence against Noriega is.

To tell you frankly, I would be ready to look for a way to give him a chance to leave without losing face, to alleviate the problem somehow. I am telling you this, of course, in confidence. However, I received a response that the evidence against him is very convincing and, considering how acute the issue of drugs in the United States is, we cannot simply dispose of an official indictment of Noriega.

Gorbachev: I would like you, Mr. President, to know how the Soviet Union perceives some of your administration's steps with regard to such countries as, for instance, Panama, Colombia and, most recently, the Philippines. In the Soviet Union people ask: The fact that these are sovereign countries--is this not a barrier for the United States? Why does the U.S. arrange a trial, reach a verdict and carry it out by itself?

Bush: What do you have in mind when you include Colombia?

Gorbachev: I have in mind the use of force against the drug business.

Bush: Now, we do not carry out any military operations. But you must have no doubt that when we are asked to help a democratically elected government in its struggle against the drug-mafia, we will do it. But President [Virgilio] Barco is a very courageous man and he will not ask us for it.

As for the Philippines, your reaction surprised me. President [Corazon] Aquino was elected democratically, and now she is being challenged by a group from the military led by Colonel [Gregorio] Honasan. She asked for aerial cover for her palace, which was under threat of bombardment. It seems to me this should not have caused problems for the Soviet Union. And the scale of assistance was not that large. If this creates problems for the Soviet Union, then at least it is good that you mentioned it. Otherwise, it would never have occurred to me. In any case, it is not my wish that such minimal assistance cause difficulties in our relations with the Soviet Union.

Gorbachev: Some are beginning to speak about the „Bush Doctrine" that is replacing the „Brezhnev Doctrine."

Bush: Do they really say so with regard to the Philippines? I simply cannot understand this. We are 17 talking about the legitimate elected leader. She is asking for help against an insolent colonel.

Gorbachev: I agree. However, I think one can explain such a reaction in the context of the current situation. Just take a look; Europe is changing; governments are falling – governments that were also elected on a legitimate basis. One wonders if during this power struggle someone were to ask the Soviet Union to intervene, what should we do? Should we follow the example of President Bush?

Bush: I see.

Gorbachev: Sometimes I hear that in the current situation we are not fulfilling our mission with regard to our friends. I always respond in such cases: first, nobody asked us to help; second, the changes are proceeding according to the Constitution.

Bush: I would say more – that it is thanks to you that they are proceeding peacefully. But there is a big difference between this and a colonel who intends to overthrow Aquino.

The whole thing is that changes should come about peacefully. President Aquino is the very symbol of peaceful change in the Philippines. But I can see how some people in the Soviet Union might have a different reaction.

Gorbachev: I understand you. We stand for peaceful change; we do not want to interfere, and we are not interfering

in the processes that are taking place. Let the people themselves decide their future, without external interference. But, you see, such colonels, such people can pop up in any country.

Bush: I do not want to sound like an old, bad record, but let me repeat: public opinion in the U.S. supports you, firmly supports perestroika as well as your role in the pluralist processes in Eastern Europe: a role that cannot be reduced merely to restraint, but also is the catalyst for change. But in the eyes of our people, your continuing assistance to Fidel Castro causes you serious damage. I should be frank: it is simply incomprehensible. He is opposed to your course.

It would be nice if you could also find a way to terminate this extremely expensive outpouring of assistance that gives nothing back to you. These billions of dollars you could spend with great benefit for yourself, while removing this serious element of friction in Soviet-American relations.

Yet, even at the risk of contradicting myself, I would say: all this testifies to the fact that Castro is out of step with you and, therefore, he is not your puppet. People 18 understand this. Well, in any case, it would be very good to find a way to halt assistance to Cuba and to certain forces in Central America so that we do not stand divided on such issues as Panama, Nicaragua, and Cuba.

Positive changes are taking place now in Chile, in other countries of Latin America. And this is good not only for the United States, but also for democracy and freedom of choice. Against this background Cuba and Nicaragua stand out like alien bodies, and, besides, they stand in the way of Soviet-American mutual understanding.

Gorbachev: The Soviet Union has no plans with regard to spheres of influence in Latin America. This was and will continue to be the case. This continent is now in motion. You know it better than I do. I agree with you: the general trend is positive, democratic; dictatorships give way to democratic forms, although these are young, newly formed democracies with the heavy burden of the past, and their road will be a difficult one. We sympathize with these processes. We do not intend to interfere with what is happening.

As to Cuba, we have certain established relations with it; they go back to a certain period of history characterized by economic blockades, etc. Now we would like gradually to transfer our economic relations to a normal track. One should not forget that Cuba is a sovereign country with its own government, its own ambitions and perceptions. It is not up to us to teach Cuba. Let them do what they want.

[....]

Gorbachev: I would like to say a few words about reactions and behavior in connection with the events in Eastern Europe. First of all, I would like to say that the vector of these changes in Eastern Europe and the Soviet Union is bringing us closer to each other, and this is the main thing. But there is an important point. I cannot accept it when some American politicians say that the process of overcoming the split in Europe should be based on Western values. It seems that earlier we were blamed for the „export of revolution," and now they speak about the export of American values. I believe this goes against the spirit of today's changes; it may complicate the processes that are taking place. I wanted to share that with you, although I know that your position is different.

With regard to the „German Question." We have the impression that Mr. Kohl fusses and bustles around too much. He does not act seriously and responsibly. We are afraid that the topic of reunification may be exploited for 19 electoral gain, that it will not be strategic factors but the mood of the moment that will take the upper hand. By the way, opinions in the FRG vary on this issue, both inside the governing coalition and between the coalition and the Social Democrats. It is important for both of us to convey to everyone that certain actions may cause damage to constructive processes. Moreover, they may put in question very important and serious issues, including trust in the government of the FRG.

So what would happen? Would a unified Germany be neutral, not a member of any military-political alliances, or would it be a member of NATO? I believe we should let everyone understand that it is still too early to discuss either of these options. Let the process take its course without artificial acceleration.

None of us is responsible for the division of Germany. History occurred this way. Let history continue to decide on this issue in the future. It seems to me we have developed an understanding in this regard.

Bush: I believe that in his actions Helmut Kohl was greatly influenced by an emotional reaction to events. The same concerns Genscher. True, the 10-point program does have a flavor of electoral political considerations. But we should not overlook the wave of emotions there. Kohl knows that some Western allies who pay lip service to reunification when the people of Germany support it are [actually] quite upset by the prospect.

Gorbachev: Yes, I know about that. And Kohl was informed about this viewpoint. But unlike you and your allies, I am speaking openly. There are two German states; this is the way history happened. Let history decide how the process will develop and what it will lead to in the context of a new Europe and a new world. Kohl declared repeatedly that he understands his responsibility and that he will abide by the understandings we reached in Bonn. In general, this is an issue where we should act with maximum consideration to avoid hurting the chances that have opened up.

Bush: I agree. We will not take any rash steps; we will not try to accelerate the outcome of the debate on reunification. When you speak to Kohl, you will find that he is in agreement with my approach. And if his public declarations often contradict this, one should take into account the specifics of the political equation and the emotional aspects, especially the latter. They speak about this topic with tears in their eyes. 20

Gorbachev: I would like to stress that we view positively the change that created these possibilities for normal contacts, broader cooperation and trade between the two German states.

Bush: As strange as it may seem, on this issue you are in the same boat with our NATO allies. Most of the conservative ones among them welcome your approach. At the same time they have to think beyond the time when notions of the FRG and the GDR are history. I would tread cautiously on this issue. If our Democrats criticize my timidity, let them do it. I do not intend to jump up onto the Wall because too much is at stake on this issue.

Gorbachev: Well, jumping on the Wall is not a good activity for a president (Laughter).

Bush: If Bush and Gorbachev can express satisfaction about the changes, it will be great. But I will not be tempted to take actions that, while they might look attractive, could lead to dangerous consequences.

Gorbachev: Correct. The times we live in are not only promising, but also demanding.

Bush: I hope we will have another chance, today or tomorrow, to speak in confidence on one or two other issues.

Gorbachev: I have one such issue. It is Afghanistan. Today you skillfully dodged it. At another time I said to your predecessor that Afghanistan is a testing ground that will show whether our two countries can resolve even the most difficult issues. I believe we should discuss it.

Bush: I would say that today this issue is more important for you, not for us. I must admit that some time ago I was wrong in my forecast of what would happen after the pullout of your troops. I am ready to discuss this issue.

From my side I would suggest discussing one issue concerning the domestic affairs of the USSR. It could be discussed at the plenary meeting or in a one-on-one conversation. And, if you object, we may not discuss it at all. But I would like to have the clearest understanding of your approach to the Baltics. No mistakes should be made there. I believe it would be preferable to talk about this issue confidentially, since I would very much like to understand the essence of your thinking on this extremely complicated issue.

Gorbachev: We shall discuss this issue.

Second Plenary session. 21

Third meeting between Gorbachev and Bush (Plenary Session), December 3, 1989.

Gorbachev: ... I will start off by saying that we are pleased with the work that was done yesterday, but I believe there is a possibility for advancing even further. If you do not object, I would like to start first. Nevertheless, today I am your guest ...

Bush: I like "my ship" very much.

Seriously, we would like to express deep gratitude for the excellent opportunity extended to our delegation to work on the Soviet liner. Although the press is putting pressure on me right now, bombarding me with questions about our shortening the talks yesterday, I believe the changes in the program affected the content of our discussion substantially. For my part, I consider our discussion to have been very good and productive. Actually, we essentially continued the talks at breakfast.

Gorbachev: Yes, we have made a calculation and it turns out that the discussions lasted over five hours.

Before we begin discussing fundamental issues, I want to make one suggestion to you of an organizational nature. Why don't we hold a joint press conference? I think that there would be great positive symbolism in this.

Bush: That is a good idea. In principle I agree. Only I am afraid that our American journalists might think that I am avoiding their questions, since I did not agree to a separate press conference.

Maybe we can arrange a press conference in several parts. First we will speak to the journalists together, and then I will answer questions on my own.

Gorbachev: I also planned to meet with Soviet television after our joint press conference. So that is fine with me.

Bush: Excellent. So it is decided.

Gorbachev: Mr. President, yesterday I responded very briefly to the views you expressed on the military-political questions. Today it is our turn. I assume that our positions in this area are of great interest to you as well. I am revising my statement to take into account yesterday's exchange of opinions.

Even though this is only an informal meeting, we are meeting like this for the first time, and I would like to begin with a few statements on matters of principle.

First and foremost, the new U.S. president must know that the Soviet Union will not under any circumstances initiate a war. This is so important that I wanted to 22 repeat the announcement to you personally. Moreover, the USSR is prepared to cease considering the U.S. as an enemy and

announce this openly. We are open to cooperation with America, including cooperation in the military sphere. That is the first thing.

Secondly. We support joint efforts for providing mutual security. The Soviet leadership is dedicated to continuing the disarmament process in all aspects. We consider it essential and urgent to overcome the limitations of the arms race and prevent the creation of new exotic types of weapons.

In passing, I will note that we welcome the process of cooperation that has begun between our military leaders. In particular, we are grateful for the opportunity provided to the Soviet minister of defense to become familiar with the U.S. armed forces.

One more thought on a matter of principle. We have adopted a defensive [military] doctrine. We made great efforts to explain to you exactly what this was. Our armed forces are already involved in serious reforms. The structure of the military grouping in Eastern Europe is becoming defensive: the divisions now have fewer tanks, and they are removing ferrying equipment. And air force deployments are changing; aviation attack forces are reverting to the second echelon, and fighter aircraft, that is, defensive aviation forces, are moving to the front line.

We are not making a secret of our plans for a perestroika in the armed forces. The Soviet military is prepared at any time to meet with its American colleagues, to provide essential information, and to discuss questions that arise.

But [new] questions also arise in return. While the Soviet Union has approved and implemented a purely defensive doctrine, the U.S continues to be guided by a rapid reaction strategy that was adopted over 20 years ago. That could formerly have been justified somehow. But now, when on the military-political level it is recognized that the threats formerly emanating from the Warsaw Treaty no longer exist, we naturally pose the question: why is the U.S. being so slow in enacting perestroika within its own armed forces? I have familiarized myself with the voluminous – around 60-page – Brussels statement. And, unfortunately, I found that there is no

progress yet to be found on the part of NATO in altering its policy at the doctrinal level in this most important area. 23

The next question of principle. To some degree we touched on this already when we looked at the dynamic of the negotiating process. However, I want to return to this problem and single out one very important point.

You and I have admitted that as a result of the arms race truly unimaginable military power arose on both sides. We have come to the same conclusion that such a situation is fraught with catastrophe. An extremely important negotiating process was initiated, at the forefront of which were questions about nuclear arms reductions.

Bush: Excuse me for interrupting you, but I would like in this context to thank you for the deeply symbolic gift which you sent to me through Ambassador Dobrynin--a memento made out of disassembled missiles.

Gorbachev: Yes. The treaty on shorter-range and intermediate-range missiles became a historic watershed.

Generally speaking, the prospects that are opening up are not bad, and your comments yesterday convinced me that a promising basis for further progress has been established.

But what worries us? Until now, the negotiations have left out one of the three fundamental components of military power--naval forces. Both the previous and the current administration have reacted very emotionally whenever this question has been raised.

Meanwhile, there has been no infringement on American security. I want to announce with full responsibility that we are taking into account the interests of the U.S. Your country is a sea power with vitally important lines of communication conveyed via seas and oceans. Building up naval forces is for you both a historical tradition and an entire system in science and industry that is deeply integrated with economic interests. For that reason changing the approach here is not so easy. We understand this well, since we ourselves are experiencing similar difficulties in other areas of military build-up.

But what is to come of this? As early as the beginning of the 1950s we were literally encircled by a network of military

bases. They consisted of more than 500,000 people, hundreds of fighter planes, and powerful naval forces. The U.S. has 15 aircraft carriers, approximately 1,500 fighter planes. And what immense forces are already deployed along our shores, or could be deployed at any moment? I am not even speaking about strategic submarines – at least those fall under the nuclear [strategic] offensive weapons negotiations. As a result of 24 the Vienna talks, the level of military confrontation on land will be substantially lowered.

As I have already said, there are good prospects for concluding a treaty on the reduction of strategic offensive weapons [START]. Under these circumstances we have a right to expect that the threat to the Soviet Union from the sea will also be diminished.

Our ministers have already talked about this. I am taking the initiative upon myself and am officially raising the issue of starting negotiations on the problem of naval forces. As for how to begin them – here we are prepared to be flexible. In the beginning let it be through measures of trust, then a general reduction in the scale of naval activity. Then, when the situation becomes clear at the same time in Geneva and in Vienna, the time will come to deal in earnest with the question of reducing naval forces.

I will say in advance that we will adopt a realistic position. In particular, we are aware that the U.S. has other problems aside from Soviet military forces. But I would still like to stress once again with total certainty: just as European security is important to the U.S. and its allies, we are interested in the security of the seas and oceans.

Now, after delineating some of our fundamental approaches, I would like to comment on specific negotiating points. Since we agreed in advance not to get carried away in the details, I will, as you did yesterday, limit myself to the main issues.

I would like to make things clear between us, at least concerning three very important negotiating positions. First, our ministers and military leaders have clarified the interconnection between the future treaty on strategic offensive

weapons and the ABM Treaty. Second, we consider it of utmost importance – and the initiative of E.A. Shevardnadze in Wyoming is evidence of this – to come to an agreement on the rules of accounting for heavy bombers and strategic air-launched cruise missiles. If we take the current American formula, then the U.S. can claim as a result not 6,000 but around 8,500 warheads. We are not trying to bargain here; as a starting point we must simply accept the facts of the matter.

The third problem, which I already touched upon, are the strategic sea-launched cruise missiles.

There are, of course, other questions, but I am not going to speak about them now. If I understood the president correctly, we are setting for ourselves a common frame of reference, at least to resolve all remaining major 25 questions by the time of the summit meeting in Washington, and to sign the START treaty itself by the end of next year.

One more important point. I understand that this point was "pushed" by Akhromeyev and Scowcroft. The USSR and U.S. navies have nuclear weapons, both strategic (submarine-launched ballistic missiles and sea-launched cruise missiles) and tactical (short-range sea-launched cruise missiles, nuclear torpedoes, and mines). The subject of the Geneva negotiations is the strategic nuclear component of the navy. We are left with tactical nuclear weapons. We propose that they be destroyed. For the moment this is an unofficial conversation, but I am making a proposal to begin official discussions. The Soviet Union is prepared to completely destroy the navy's tactical nuclear weapons on a mutual basis. Such a radical decision would immediately simplify the procedures for monitoring its implementation as well.

Now a few words about Vienna. On the whole I agree with the president's evaluation of the negotiations. However, even here three important problems remain. The first is the question of reducing not only arms but also military personnel. We proposed a reduction to 1,300,000 on each side, that is, by one million on each side. NATO representatives do not agree with this, but for some reason they do not name their own figures. I think that people will simply not understand us

if we limit ourselves only to a reduction in weapons [when] groupings that are enormous in strength face each other in Europe.

The second issue relates to troop reductions on foreign territory. We propose limiting them to a ceiling of 300,000, but we are being drawn in another direction--to the reduction of only Soviet and American troops. But there are also English, French, Belgian, Dutch, and Canadian troops. In short, we are being offered an unfair solution.

Now on the problem of air forces. We have proposed for each alliance a level of 4,700 tactical theater aviation aircraft and a separate level for interceptor aircraft. But so far things here have also been progressing slowly. We suggest that special attention be paid to this issue at the next ministers' meeting.

Briefly, about the president's proposal on „open skies." We support it. We will participate in the Ottawa conference. We are ready for productive joint work with the U.S. As it seems to us, there are substantial reserves in this proposal. Let us have our ministers and military 26 specialists discuss expanding the open status of the oceans and seas, space and land.

... To summarize what I have said, I wish to stress once again most strongly that we are disposed toward peaceful relations with the U.S. And based on that premise, we propose to transform the current military confrontation. That is what is most important.

[....]

Gorbachev: Perhaps we should now end the discussion of military issues and talk about Europe, and reflect on how to react to the efforts regarding developing cooperation there?

Bush: That is an excellent idea. But allow me to add a few words. I am very pleased with the cooperation between our diplomatic departments, in military as well as in other areas. I believe that the channels for discussing military-political problems are now integrally supplementing the contacts initiated by Akhromeyev and [Chairman of the Joint Chiefs of Staff Adm. William] Crowe. Meetings between military specialists help matters greatly, and I hope that we will continue to develop this practice.

Gorbachev: That is exactly what we intend to do.

Bush: I will say frankly that our military has immense influence in NATO. I have just asked them to do an analysis of military expenditures in the U.S. and the West combined, and to present their recommendations. I think that in this crucial period, contacts between our military leaders are particularly significant.

Gorbachev: So we will have them meet more often. Would you like to go first in discussing European issues?

Bush: You are closer to Europe, but I would like to preface our conversation with a few comments.

First of all, I admit that we were shocked by the swiftness of the changes that unfolded. We regard highly your personal reaction and the reaction of the Soviet Union as a whole to these dynamic, and at the same time fundamental, changes.

Although we did not go into details, during yesterday's conversation we discussed eye-to-eye the problem of the reunification of Germany. I hope that you understand that you cannot expect us not to approve of German reunification. At the same time, we realize the extent to which this is a delicate, sensitive issue. We are trying to act with a certain reserve. I will phrase this thought a little differently: there is no desire on my part, nor among the representatives of my administration, to be in a position that would appear provocative. I emphasize that point.

Another example of our policy with respect to Eastern Europe: we sent a high-level delegation to Poland. It included my senior economic advisers, other representatives of the administration, businesspeople, union leaders, etc. They went there not to create difficulties but to explain to the Poles what mechanisms, in our opinion, are effective in the economic sphere.

I will not elaborate on each Eastern European country but will stress the thought that we understand very well the meaning of the section of the Helsinki Act governing national boundaries in Europe.

It stands to reason that I am ready to answer any of your questions. Personally, I am most interested in how you view the possibility of moving beyond the limits of the status quo.

Gorbachev: I do not agree that we are „closer to Europe." The USSR and the U.S. are equally integrated into European problems. We understand very well your involvement in Europe. To look at the role of the U.S. in the Old World any differently is unrealistic, erroneous, and ultimately unconstructive. You must know this; it is our basic position.

Bush: That is not exactly what I meant. I just meant that historically we were not as close to Eastern Europe. Of course we are close – and will be close – to Europe; we are vitally interested and involved in NATO. The U.S. is, properly speaking, the leader of NATO.

I want to emphasize apart from this that you are catalyzing changes in Europe in a constructive way.

Gorbachev: I reaffirmed our fundamental position on the U.S.' role in Europe for a reason. There is too much speculation on this issue. It is aimed both at you and us. We should be absolutely clear on such important matters.

Now, on the changes in Europe. They are truly fundamental in nature. And not only in Eastern Europe – in Western Europe, too. I received representatives from the Trilateral Commission. After one of the conversations, Giscard d'Estaing, who was the speaker, addressed me and said in a very meaningful way: „Be ready to deal with a united federal state of Western Europe." By saying that, I think, he meant that when European integration reaches a qualitatively new level in 1992 it will be accompanied by a deep reorganization of political structures that will reach the federal level as well.

Therefore, all of Europe is on the move, and it is moving in the direction of something new. We also consider ourselves Europeans, and we associate this movement with the idea of a common European home. I would like to ask E.A. Shevardnadze and Secretary of State Baker to discuss this idea in more depth, because I think it is in the interests of both the USSR and the U.S.

We should act – and interact – in a particularly responsible and balanced way during this period when all of Europe is undergoing such dynamic changes.

Bush: I agree with you.

Gorbachev: After all, as the saying goes, every five years a gun goes off by itself. The fewer weapons, the less chance for an accidental catastrophe.

In the process, the security of the U.S. and its allies should not be less by even one millimeter than our own security.

Shevardnadze: Yesterday the president introduced an interesting proposal on chemical weapons. The secretary of state and I discussed this issue in great detail and very constructively. As is apparent, it deserves the strictest attention.

Gorbachev: I have already stated my first reaction. As I understand it, there are two areas in which we agree. As a common goal we have before us a global prohibition on chemical weapons, but we are moving in stages and in so doing are rejecting the modernization of binary weapons. This is a good basis for negotiations.

Bush: If you will allow me, I would like in this connection to raise the very critical question of the proliferation of chemical weapons outside our two countries. In particular we are concerned about Libya. I, of course, understand that you are not in a position to control the Libyan leader. However, we, as before, are convinced that the factory in Rabta is designated to produce chemical weapons. We would like to work with you not only on this specific problem, but on the whole issue of preventing the spread of chemical weapons, which are still sometimes called the „poor man's atom bomb." The whole world has already seen the horrible consequences of the spread of chemical weapons during the Iran-Iraq conflict. Therefore, we propose reaching an agreement in this area, too. Personally, this issue worries me greatly.

Gorbachev: I want to assure you that our positions on this issue coincide. The Soviet Union is decisively against the spread of chemical weapons. I suggest that our ministers continue their discussion of this problem on the basis of directives set by us.

Bush: We must make immediate progress in this area. For now, you and I are morally vulnerable. Others do not want to move, or they are moving in the opposite direction, alleging that Soviet and American chemical arsenals will remain untouched.

Gorbachev: I am convinced that even here we can work together successfully. If the USSR and the U.S. begin to reduce their chemical arsenals gradually, we will have the moral right to argue even more strongly for nonproliferation of chemical weapons ...

Bush: I fully agree with these views.

Gorbachev: When I meet with political leaders from Eastern as well as Western Europe, I tell them all that this is an objective process that brings together countries across the continent. They are now looking for optimal variants for combining economics, technology, and various standards ...

What is the essence of this essentially consensus-based approach? We are convinced that we must work toward continuing and developing the Helsinki process, and by no means toward destroying what was created on the basis of it. After this, Helsinki II will be needed so that we can interpret the new situation and work out joint criteria and frameworks. It is understood that all the countries that signed the Helsinki Act, including of course the U.S. and Canada, must take part in this meeting.

Another important question: What to do with institutions created in another age? This also demands a balanced and responsible approach. Otherwise the current positive direction of the process of change might turn into its opposite, and lead to the undermining of stability. Existing instruments for supporting the balance must not be shattered but modified in accordance with the demands of the age. They must be utilized to strengthen security and stability and improve relations between states. Let NATO and the Warsaw Treaty Organization become to an even greater degree political, not just military, organizations; and let there be a change in their confrontational nature. It is good that our generals have already begun to grasp the spirit of the times, to visit each other, and to discuss the most complex questions.

I am certain that there are good prospects for cooperation in the CMEA. In the CMEA we are planning complex measures to ease entry into the structure of the world economy. Our members of parliament are already cooperating – and are not doing a bad job: a „people's diplomacy" is developing. Such a

comprehensive, positive atmosphere will protect all of us from unexpected and unpleasant surprises in the future.

I am under the impression that U.S. leaders are now quite actively advancing the idea of conquering the division of Europe on the basis of „Western values." If this premise is not solely for propaganda purposes, and they are intending to make it a basis for practical policy, then I will say bluntly that they are committing many follies. At one time in the West there was anxiety that the Soviet Union was planning to export revolution. But the aim of exporting „Western values" sounds similar.

I would put it this way: The times are now very complex and therefore particularly crucial. The fact that Eastern Europe is changing in the direction of greater openness, democracy, and rapprochement toward general human values, and creating mechanisms for compatibility and world economic progress, all this opens unprecedented possibilities for stepping up to a new level of relations; a step utilizing peaceful, calm means. Here it is very dangerous to force artificially or to push the processes taking place, all the more so for the purpose of satisfying certain unilateral interests.

The possibilities for European integration in the cultural and political spheres can be most varied, including those never before experienced. This will not take place painlessly. In some locations the situation will even become critical. And this is natural, for there are immense and varied social forces being drawn into the events.

I can make this judgment at least about the Soviet Union. Our country is a genuine conglomerate of peoples. They have various traditions and historical features of development. We are now fiercely discussing the future of the Soviet economy, or, for example, the question of what kinds of political institutions are needed under conditions of serious democratization. The task of transforming our federation has once again become critical. Recently I exchanged views on this issue with the Canadian prime minister. He is worried about Quebec, which for many years has been pursuing separatist goals. By the way, even at that time the thought occurred to me: why is the American Congress involved in the Baltic region and not in helping the Canadians resolve the Quebec problem?

Our own experience allows us to predict that the processes in Europe will not always go smoothly. In general, this has already been confirmed. But on the whole we are looking at things optimistically. When you think on the level of a simple reaction to events, it can make you shiver; some people might even begin to panic. But if you rise to the political, philosophical level, then everything falls into place. After all, if the nature of the process is a deep one, if it broaches fundamental matters involving millions of people, whole nationalities, then how can it flow smoothly and easily?

It is essential to proceed from an understanding of the immense importance of current changes. We must avoid any possible mistake and utilize the historical possibilities opening up for a rapprochement between East and West. Of course, differences will remain. We discussed that yesterday. Even in the Soviet Union – in one state – differences between republics and different regions are visible to the naked eye. I am certain that such differences exist in the U.S. as well. Even more so, they must be present on the vast European continent.

We are in favor of having a common understanding with the U.S. of the events taking place in our country. I have ascertained that today such a common understanding exists. But the process will continue to develop. And I want this understanding not to weaken but, on the contrary, to become even stronger.

I want us to cooperate continually on the basis of this understanding throughout this complex transitional period. Otherwise the process might fall apart, and we will all end up in a chaotic state, which will create a multitude of problems, will bring a halt to the changes, and will throw us back to an age of suspicion and mistrust.

I emphasize: great responsibility lies with the Soviet Union and the U.S. at this historic moment.

Bush: I want to clarify one point. You expressed concern about Western values. This would be understandable if our adherence to certain ideals caused difficulties in the USSR or in Eastern Europe, if it disturbed the progressive processes developing there. But we have never pursued such goals. Any discussion of Western values in NATO or in other Western organizations is completely natural and does not have a

destructive purpose. After all, what are Western values? They are, if you will, free speech, openness, lively debates. In the economic realm – stimulus for progress, a free market. These values are not something new or of the moment; we have shared them for a long time with the Western Europeans; they unite the West. We welcome changes in the Soviet Union or in Poland, but by no means set them against Western values. So I want as best as possible to understand your point of view in order to avoid any misunderstanding.

Gorbachev: The main principle which we have adopted and which we are following in the framework of the new way of thinking is the right of each country to a free election, including the right to reexamine or change its original choice. This is very painful, but it is a fundamental right: the right to elect from within without interference. The U.S. adheres to a certain social and economic system, which the American people chose. So let other people decide for themselves which God, figuratively speaking, to worship.

For me it is important that the tendency toward renewal that has taken shape in Eastern and Western Europe is moving in the direction of rapprochement. The result will not be a copy of the Swedish, English or Soviet model. No. Something will turn out that will meet the demands of the current stage of development in human and European civilization.

I have just discovered that people have no fear of choosing between one system and another. They are searching for their own unique possibility, one that will provide them with the best standard of living. When this search flows freely, then there is only one thing left to say: good luck.

Bush: I do not think that we differ on this. We approve of self-determination and the debates that go along with it. I want you to interpret our approach in a positive light: Western values by no means signify the intrusion of our system on Romania, Czechoslovakia, or even the GDR.

Gorbachev: That is very important for us. Fundamental changes are happening, people are coming together. That is the most important thing. I see that on East European soil, ways of resolving problems that involve a different system – in the fields of economics, technology, etc. – are becoming established. That is natural. If we share a common understanding, then all our

practical actions undertaken under changing conditions will be appropriate and will come to acquire a positive character.

Baker: I would like to clarify our approach to self-determination. We agree that each country must have the right to free elections. But all this makes sense only when the people in the country are really in a position to choose freely. This also falls under the concept of „Western values," and by no means is it a right to thrust one's ways upon others.

Gorbachev: If someone is making a claim to the ultimate truth, they can expect disaster.

Bush: Absolutely right.

Baker: That is not exactly what I meant. Take, for example, the question of reunification of Germany, which is making both you and us nervous, as well as many Europeans. What are we advocating there? For reunification to happen based on the principles of openness, pluralism, and a free market. By no means do we want the reunification of Germany to reproduce the model of 1937-1945, which, evidently, is something that worries you. Germany of that time had nothing in common with Western values.

Gorbachev: A.N. Yakovlev is asking: Why are democracy, openness, [free] market „Western values?"

Bush: It was not always that way. You personally created a start for these changes directed toward democracy and openness. Today it is really much clearer than it was, say, 20 years ago that we share these values with you.

Gorbachev: There is no point in entering into propaganda battles.

Yakovlev: When you insist on „Western values," then "Eastern values" unavoidably appear, and "Southern values" ...

Gorbachev: Exactly, and when that happens, ideological confrontations flare up again.

Bush: I understand and I agree. Let us try to avoid careless words and talk more about the content of these values. From the bottom of our hearts we welcome the changes that are taking place.

Gorbachev: That is very important. You see, as I said, the most important thing is that the changes lead to greater openness even in our relations with each other. We are beginning to become organically integrated, freeing ourselves

from everything that divided us. What will this be called in the final analysis? I think it is a new level of relations. For that reason, for my part, I support your proposal; let us not conduct the discussion at the level of the Church. In history this has always led to religious wars.

Baker: Maybe, by way of compromise, we will say that this positive process is happening on the basis of „democratic values?"

Gorbachev: There are two realities in Afghanistan – the opposition and Najibullah. Let us try to help this interaction between them. How they will come to an agreement – is their business. The Soviet Union will accept any decision. Najibullah is ready for such an open dialog, and one should not present ultimatums, demands for his departure. Who would remove him? Or should we send our troops there again?

Baker: Stop your massive assistance to Kabul.

Gorbachev: Leave this empty talk behind. Do not assume that you know everything. You predicted Najibullah's demise after the Soviet troop withdrawal so many times already. They have such a difficult situation there that primitive solutions simply do not exist.

Bush: Frankly speaking, I am surprised by your information that tribal leaders are ready to talk to Najibullah.

Gorbachev: Not just ready, they are already talking with him one by one. Ask Hekmatyar, for example.

Bush: We do not have any contact with him.

Shevardnadze: But the CIA does.

Scowcroft: We are not trying to prevent contacts between the mojahadeen and Najibullah.

Gorbachev: We ourselves probably know only about a small portion of such contacts. The East is the East.

Bush: I completely agree with you.

Gorbachev: Let our ministers continue this useful conversation.

Baker: We need the mojahadeen agreement to the idea of a „transitional period." Before the opposition did not want to have any contacts with Najibullah. Now they are sending us signals that they are ready to start negotiations about a period of transition at one table with Najibullah. But only on the condition that from the very beginning, there

will be a clear understanding that in the end of the period of transition Najibullah would retire and a new government would be formed. Here, the participation of the UN might be useful, including organizing an international conference. The American delegation in Wyoming was negotiating from precisely these positions.

Gorbachev: We can discuss your ideas.

Baker: If the mojahadeen agree, then elements of the PDPA could be included in the next government, but with a clear understanding that Najibullah and his close allies would not be a part of it.

Shevardnadze: Let them decide this themselves. Gorbachev: The dialog itself will clarify this issue. The idea of a transition period is quite reasonable, because it allows the two realities to interact. If the Afghans themselves decide that Najibullah must leave – God help them. This is their business. Nobody is imposing him on them.

Bush: This would be good.

Baker: But the mojahadeen will simply not sit at the negotiating table if they are not convinced beforehand that in the end of the transition period there would be a new head of government in Afghanistan.

Gorbachev: And who would give them such a guarantee? If they are so confident that their positions prevail, why worry about it?

Baker: A new element just emerged. The opposition is at last ready to talk with Najibullah about the conditions of forming a new government. But they have to be confident that in the interests of peace Najibullah would step down in the end.

[Source: Archive of the Gorbachev Foundation, Fond 1. Opis 1. Excerpts published in: M.S. Gorbachev, Gody Trudnykh Reshenii, 1985-1992 [Years of Difficult Decisions], (Moscow: Alfa-print, 1993), p. 173-185. Translated by Vladislav Zubok and Svetlana Savranskaya for the National Security Archive

Anexa 5

Lista
persoanelor intrate în sediul CC pe la poarta D

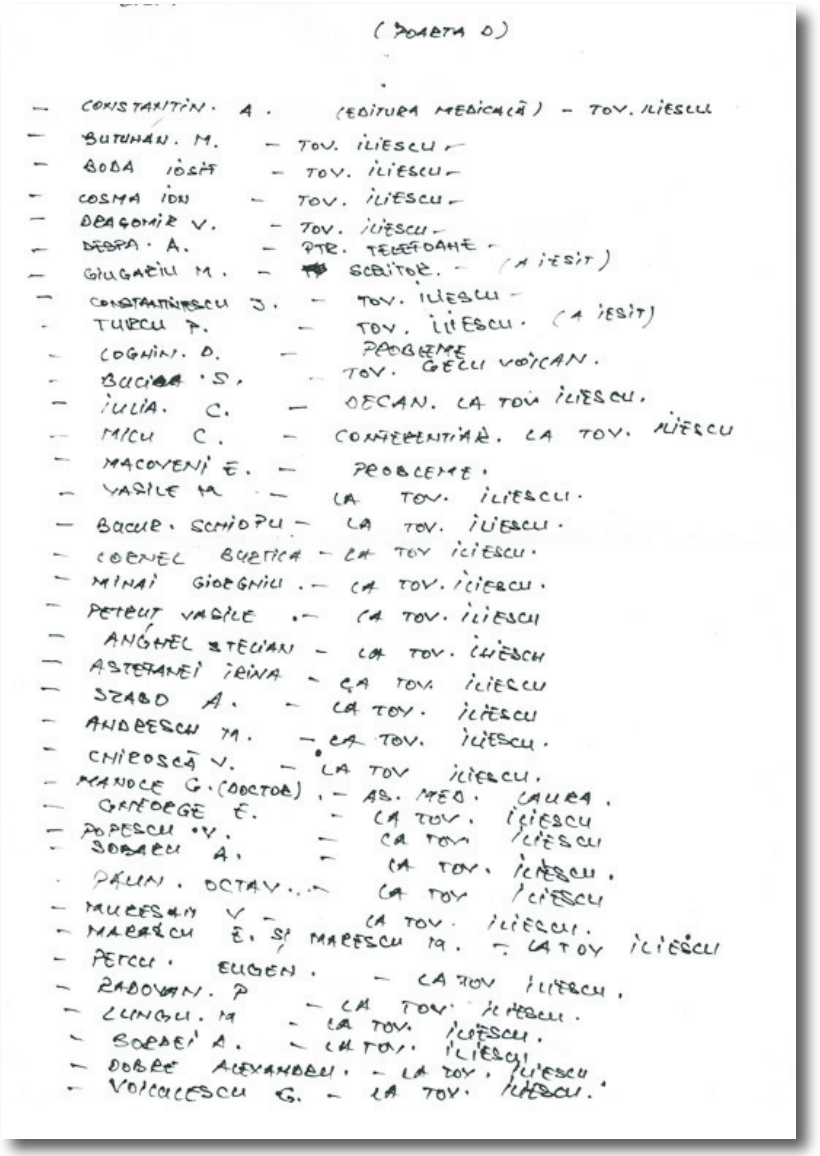

(POARTA D)

- CONSTANTIN · A. (EDITURA MEDICALĂ) - TOV. ILIESCU
- BUTUHAN. M. - TOV. ILIESCU -
- BODA IOSIF - TOV. ILIESCU -
- COSMA ION - TOV. ILIESCU -
- DRAGOMIR V. - TOV. ILIESCU -
- DESPA · A. - PTR. TELEFOANE -
- GIUGARIU M. - SCRITOR. - (A IESIT)
- CONSTANTINESCU J. - TOV. ILIESCU -
- TUDOR P. - TOV. ILIESCU. (A IESIT)
- COGNIN. D. - PROBLEME
- BUCIUA · S. - TOV. GECU VOICAN.
- IULIA. C. - DECAN. LA TOV ILIESCU.
- MICU C. - CONFERENTIARE. LA TOV. ILIESCU
- MACOVEI E. - PROBLEME.
- VASILE M. - LA TOV. ILIESCU.
- BACUR. SCHIOPU - LA TOV. ILIESCU.
- COENEL BUZDUGA - LA TOV ILIESCU.
- MINAI GIORGHIU. - LA TOV. ILIESCU.
- PETRUT VASILE. - LA TOV. ILIESCU
- ANGHEL STELIAN - LA TOV. ILIESCU
- ASTEFANEI IRINA - LA TOV. ILIESCU
- SZABO A. - LA TOV. ILIESCU
- ANDRESCU M. - LA TOV. ILIESCU.
- CHIROSCA V. - LA TOV ILIESCU.
- MANOLE G. (DOCTOR) - AS. MED. CAMERA.
- GHEORGE E. - LA TOV. ILIESCU
- POPESCU V. - LA TOV ILIESCU
- SORAREL A. - LA TOV. ILIESCU.
- PALIN. OCTAV. - LA TOV ILIESCU
- MARESCU V - LA TOV. ILIESCU.
- MARASCU E. SI MARESCU M. - LA TOV ILIESCU
- PETCU. EUGEN. - LA TOV ILIESCU.
- RADOVAN. P - LA TOV. ILIESCU.
- LUNGU. M - LA TOV. ILIESCU.
- SORAEI A. - LA TOV. ILIESCU.
- DOBRE ALEXANDRU. - LA TOV. ILIESCU.
- VOICULESCU G. - LA TOV. ILIESCU.

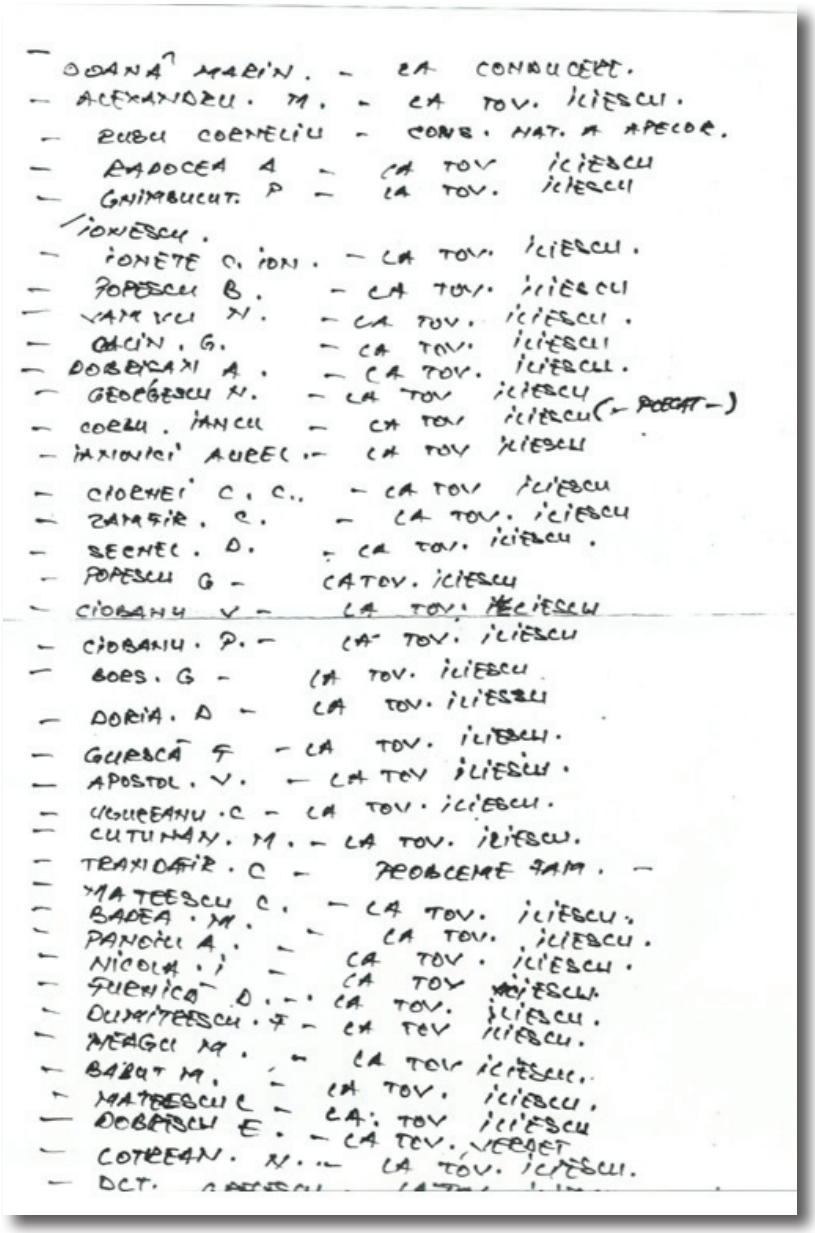
— ODANĂ MARIN. — CA CONDUCĂTOR.
— ALEXANDRU. M. — CA TOV. ILIESCU.
— RUBU CORNELIU — CONS. NAT. A APELOR.
— BADOCEA A — CA TOV ILIESCU
— GHIMBUCUT. P — CA TOV. ILIESCU
/IONESCU.
— IONETE C. ION. — CA TOV. ILIESCU.
— POPESCU B. — CA TOV. ILIESCU
— VASILCU N. — CA TOV. ILIESCU.
— OLCIN. G. — CA TOV. ILIESCU
— DOBRICAN A. — CA TOV. ILIESCU.
— GEORGESCU N. — CA TOV ILIESCU
— COSU. IANCU — CA TOV ILIESCU (— POSAT —)
— IANCULCI AUREL — CA TOV ILIESCU
— CIORNEI C. C.. — CA TOV ILIESCU
— ZAMFIR. C. — CA TOV. ILIESCU
— SECHEL. D. — CA TOV. ILIESCU.
— POPESCU G — CA TOV. ILIESCU
— CIOBANU V — CA TOV. ILIESCU
— CIOBANU. P. — CA TOV. ILIESCU
— BOES. G — CA TOV. ILIESCU
— DORIA. D — CA TOV. ILIESCU
— GUIASCĂ F — CA TOV. ILIESCU.
— APOSTOL. V. — CA TOV ILIESCU.
— USUREANU. C — CA TOV. ILIESCU.
— CUTUNAN. M. — CA TOV. ILIESCU.
— TRAICOFF. C — PROBLEME FAM. —
— MATEESCU C. — CA TOV. ILIESCU.
— BADEA. M. — CA TOV. ILIESCU.
— PANOIU A. — CA TOV. ILIESCU.
— NICOLA. I — CA TOV. ILIESCU.
— GHENICĂ D. — CA TOV ILIESCU.
— DUMITRESCU. F — CA TOV. ILIESCU.
— NEAGU M. — CA TOV ILIESCU.
— BĂRUT M. — CA TOV ILIESCU.
— MATEESCU C — CA TOV. ILIESCU.
— DOBRESCU E. — CA TOV ILIESCU
— COTREAN. N. — CA TOV. VERGET
— DCT. — CA TOV. ILIESCU.

Anexa 6

Lista
Decretelor emise în perioada 22 decembrie 1989 - 31 decembrie 1989 de Consiliul Frontului Salvării Naţionale

1.D.nr.1/26-12-1989
DECRET privind numirea prim-ministrului Guvernului
2. D.nr.2/26-12-1989
DECRET privind rechemarea unui general în cadrele active ale armatei
3. Dnr.3/26-12-1989
DECRET privind numirea ministrului Apărării Naţionale
4. D.nr.4/26-12-1989
DECRET privind trecerea în componenţa Ministerului Apărării Naţionale a Departamentului Securităţii Statului şi a altor organe din subordinea Ministerului de Interne
5. D. nr.5/28-12-1989
DECRET privind numirea viceprim-miniştrilor Guvernului
6. D. nr.6/28-12-1989
DECRET privind infiinţarea Ministerului Economiei Naţionale
7. D. nr.7/28-12-1989
DECRET privind eliberarea din funcţie a prim-adjunctului ministrului apărării naţionale
8. D. nr.8/28-12-1989
DECRET privind numirea ministrului Economiei Naţionale
9. D. nr.9/28-12-1989
DECRET privind unele numiri în funcţie
10. D. nr.10/28-12-1989
DECRET privind înfiinţarea Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare
11. D. nr.11/28-12-1989
DECRET privind înfiinţarea Ministerului Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător
12. D. nr.12/28-12-1989

DECRET privind înfiinţarea Ministerului Culturii

13. D. nr.13/28-12-1989

DECRET privind unele numiri în funcţie

14. D. nr.14/28-12-1989

DECRET privind numirea preşedinţilor Radioteleviziunii Române

15. D. nr.16/28-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul de general de armată post-mortem a unui general-colonel

16. D. nr.17/28-12-1989

DECRET privind rechemarea unor generali în cadrele active

17. D. nr.18/28-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul următor a unor ge-nerali şi acordarea gradului de general-maior unui colonel din Ministerul Apărării Naţionale

18. D. nr.19/28-12-1989

DECRET privind eliberarea din funcţie a unui adjunct de ministru

19. D. nr.20/28-12-1989

DECRET privind numirea şi eliberarea din funcţie a unor generali

20. D. nr.21/28-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul următor a unor ge-nerali şi acordarea gradului de general-maior unor colonei din Ministerul Apărării Naţionale

21. D. nr.22/28-12-1989

DECRET privind unele numiri în funcţie la Ministerul de Interne

22. D. nr.23/28-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul urmator a unor generali şi acordarea gradului de general-maior unor colonei din Ministerul de Interne

23. D. nr.24/28-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul următor a unor ge-nerali şi acordarea gradului de general-maior unui colonel din Ministerul de Interne

24. D. nr.25/29-12-1989

DECRET privind înfiinţarea Ministerului Industriei Electrotehnicii, al Electronicii şi Informaticii

25. D. nr.26/29-12-1989

DECRET privind unele numiri în funcţie

26. D. nr.27/30-12-1989

DECRET privind înfiinţarea unor organe centrale

27. D. nr.28/30-12-1989

DECRET privind înaintarea în gradul următor a unor generali şi acordarea gradului de general-maior unor colonei din Ministerul Apărării Naţionale

28. D. nr.29/30-12-1989

DECRET privind rechemarea unui general în cadrele active ale Ministerului Apărării Naţionale

29. D. nr.30/30-12-1989

DECRET privind acordarea gradului de general-maior unui colonel

30. D. nr.31/30-12-1989

DECRET privind trecerea Centralei industriale de maşini-unelte Bucureşti din subordinea Ministerului Industriei Electrotehnicii, al Electronicii şi Informaticii în subordinea Ministerului Industriei Construcţiilor de Maşini

31. D. nr.32/30-12-1989

DECRET privind trecerea în rezervă a unui viceamiral din Ministerul Apărării Naţionale

32. D. nr.33/30-12-1989

DECRET privind desfiinţarea Departamentului Securităţii Statului

33. D. nr.34/31-12-1989

DECRET privind trecerea Trustului-antrepriză generală "Energomontaj" şi a Antreprizei "Nuclearomontaj" din cadrul Ministerului Industriei Construcţiilor de Maşini în subordinea Ministerului Energiei Electrice

34. D. nr.35/31-12-1989

DECRET privind trecerea gărzilor patriotice şi a activităţii de pregatire a tineretului pentru apărarea patriei la Ministerul Apărării Naţionale

35. D. nr.36/31-12-1989

DECRET privind numirea unui ambasador în centrala Ministerului Afacerilor Externe

36. D. nr.39/31-12-1989

DECRET privind rechemarea şi acreditarea unor ambasadori

Anexa 7

Lista
localităţilor declarate oraşe martir[4]

● „Monitorului Oficial" nr.6 din 10 ianuarie 1990, Decretul nr. 40, din 9 ianuarie 1990 privind măsuri pentru comemorarea eroilor Revoluţiei; oraşele **Timişoara** şi **Bucureşti** primesc titlul de „oraş martir".

● Prin Legea nr. 128 din 29 decembrie 1992 publicată în „Monitorul Oficial" nr. 2, din 12 ianuarie 1993, erau declarate oraşe martir **Braşovul** şi **Sibiul**.

● Legea nr.2 din 12 ianuarie 1994 pentru declararea municipiului **Cluj-Napoca** oraş martir al Revoluţiei din Decembrie 1989 a fost publicată în „Monitorul Oficial" nr. 9, din 17 ianuarie 1994.

● **Arad, Brăila, Buzău** şi **Târgovişte** au fost declarate oraşe-martir prin Legea nr.138 din 30 decembrie 1994 publicată în Monitorul Oficial nr. 368 din 30 decembrie 1994.

● Legea nr. 4 din 22 februarie 2000 prin care se atribuia oraşului **Târgu Mureş** statutul de oraş martir, a fost publicată în „Monitorul Oficial" nr 84, din 22 februarie 2001.

● Legea nr. 579, din 31 octombrie 2001, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 702, din 5 noiembrie 2001, desemna oraşul **Hunedoara** drept oraş martir al Revoluţiei din Decembrie 1989.

● Municipiul **Reşiţa** a fost declarat oraş martir prin Legea 690, din 28 noiembrie 2001, publicată în „Monitorul Oficial" nr 795, din 13 decembrie 2001.

● Prin Legea nr. 766, din 2001, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 19, din 15 ianuarie 2002, oraşul **Alba Iulia** era declarat oraş martir al Revoluţiei Române din Decembrie 1989

●Legea privind declararea oraşului **Cugir** oraş martir al Revoluţiei din Decembrie 1989, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 425, din 18 iunie 2002.

[4] Apud: Dana Osiac.....

● Legea nr. 4, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 932, din 23 decembrie 2003 prin care Orașul **Lugoj** era declarat oraș martir al Revoluţiei din Decembrie 1989.

● Legea nr. 235, din 5 decembrie 2011, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 864, din 5 decembrie 2011 prin care **Craiova** a fost declarat oraș martir ale Revoluţiei Române din Decembrie 1989

Legea nr. 236, din 5 decembrie 2011, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 864, din 5 decembrie 2011, prin care municipiul **Constanţa** primea recunoașterea de oraș martir.

● Legea nr. 7, din 2012, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 21, din 11 ianuarie 2012. prin care municipiul **Caransebeș** a fost declarat oraș-martir al Revoluţiei din Decembrie 1989.

Anexa 8

Lista comitetelor revoluţionare
din unele judeţe
sau oraşe ale României[5]

● **TIMIŞOARA[6]:**
– Frontul Democratic Român
Lorin Fortuna
Claudiu Iordache
Ioan Chiş
Nicolae Bădilescu
Mihaela Trăistaru
Traian Vrâneanţu
Traian Trofin
Mihaela Munteanu
Gruia Săsăran
Adriana Jebeleanu
Căldăraru Iulia
Cornel Eustaţiu
Dinu Buhăianu
Doru Curuţiu
Eugen Moţăţeanu
Ioan Beni Oprea
Ioan Monoran
Ioan Ionaş
Ion Manea
Liviu Jurcovan
Ludovic Nemeth
Silvestru Duma
Silvian Baicon

[5] Apud: Osiac Daniela, *Comitetele Revoluţiei 1989,* Bucureşti, Editura IRRD, 2012.Lucrarea prezintă comitetele revoluţionare din mai multe localităţi.

[6] Componenţa echipelor de revoluţionari s-a schimbat de mai multe ori în zilele Revoluţiei. Vezi, pe larg: Oşca Alexandru, *Dincolo de Rubicon*..., Ed. Sitech, Craiova, 2011, *passim*.

Simona Tomuța
Sorin Iordăchescu
Svetlana Pomorisat
Ștefan Cojocneanu
Ștefan Predan
Teodora Zlotea
Viorel Florescu
Sabin Mărieș
Ștefan Ivan
Alexandru Ciura
Ștefan Cojocneanu
Sorin Iordăchescu
Ioan Savu
Ioan Marcu
Petre Boroșoiu
Virgil Socaciu
Mircea Mureșan
Dan Carp
Petre Petrișor
Sorin Oprea
Nicolae Vartan
Tudorin Burlacu
Mihai Bădele
Adela Săbăilă
Corneliu Pop
Valentin Vitner

● **BUCUREȘTI**

– **Consiliul Frontului Salvării Naționale**

Adrian Sîrbu,
Alexandru Bârlădeanu,
Ana Blandiana,
Baciu Marian,
Bogdan Teodoriu,
Bucurescu Valeriu,
Cazimir Ionescu,
Ciontu Cristina,
Constantin Ivanovici,
Corneliu Mănescu,

Dan Marţian,
Doinea Cornea,
Dumitrescu Emil,
Dumitru Mazilu
Eugenia Iorga,
Gen. Voinea,
Ion Caramitru,
Ion Iliescu,
László Tőkés,
Lupoi Mihai,
Magdalena Ionescu,
Manole Gheorghe,
Mircea Dinescu,
Neacșa Vasile,
Silviu Brucan,
Vlad Bucurescu,

– După 26 decembrie, CFSN și-a stabilit următoarea conducere:
președinte – Ion Iliescu,
prim-vicepreședinte – Dumitru Mazilu,
vicepreședinte – Cazimir Ionescu,
Vicepreședinte—Károly Király,
secretar – Dan Marţian,
Bogdan Teodoriu,
Vasile Neacșa,
Silviu Brucan,
Gheorghe Manole,
Ion Caramitru,
Nicolae Radu,
Petre Roman, prim-ministru.

● **BRAȘOV**

– **Consiliul Municipal Provizoriu de Reprezentare Cetăţenească**
Alexandru Vulsan
Aurel Ghesa
Constantin Bucătaru

Constantin Vale
Cornel Sălăjan
Cornelius Popa
Dan Oancea
Dan Petre
Dan Povârnaru
Daniel Anghel
Dumitru Cuibar
Elena Braga
Florin Stoica
George Scripcaru
Gheorghe Iosif
Gheorghe Maftei
Horia Iordănescu
Ioan Cârlan
Marian Enache
Mihai Molnar
Nastasia Tatu
Nicolae Iacob
Octavian Bjoza
Petre Tuplea
Teodor Grigorean
Vasile Maghiaru
Vasile Szaniszlo
Victor Mungiu
Viorel Tudor
Werner Lehni

● **SIBIU**

– Forumul Democratic al Judeţului Sibiu

Comitetul de Apărare al Forumului Democratic al Judeţului Sibiu.

Din membrii Forumului Democratic al Judeţului Sibiu au făcut parte următorii:
Sucuturdean Nicolae,
Maxim Aurel,
Nicolae Streza,
Mărginean,

Mihon Constantin,
Ion Ungureanu,
Puiu Nicolae Fesan,
Martin Bottesch,
Constantin Chiriac,
Corneliu Bucur,
Constantin Trihenea,
Moise Tuturea,
Liviu Munteanu ,
Ioana Gavrea,
Ioan Luca Mitea,
Ioan Ștefan,
Mircea Grădinaru,
Mircea Oprea,
Decebal Petcu,
Vasile Avram,
Aurel Maxim,
Vasile Lantoș,
Constantin Bucatariu,
Grigore Bejenaru.

● **CLUJ**

– Comitetul Salvării Naţionale din judeţul Cluj, condus de actorul Dorel Vișan, împreună cu mai mulţi revoluţionari, între care: Vasile Luca, Aurel Coltor, Aurel Pop, Avram Ardeleanu, Constantin Avorniculai, Constantin Mustaţă, Constantin Zărnescu, Cornel Udrea, Cristian Nicolae Matei, Dionisie Păcurar, Dorin Diaconu, Emil Gherman, Emil Gurzău, Eugen Cocan, Gheorghe Lăcătuş, Ioan Bălăceanu, Ioan Căpuşan, Ioan Crișan, Ioan Gurău, Mihai Wittemberg, Nicolae Vălan, Radu Mureșan, Sabin Horga, Sabin Mariţă, Simeon Curea, Stancusy Iosif, Ștefan Miclăuș, Ștefan Mleşniţă, Ștefan Popescu, Terezia Domian, Valentin Dragoș Tașcu, Vasile Luca, Viorel Ilea, Vlaic Lazăr, Wihlem Hentz.

● **ARAD**

– Comitet Revoluţionar: Valentin Voicilă, Onofrei Dănilă, Mircea Crișan, Dima Traian, Jiva Maria, Timar Traia, Bordea

Corina, Braica Victor, Costescu Marin, Gancea Alexandru, Gârgar Liviu, Grener Alexandru, Groşan Titus, Gurilă Constantin, Jiva Maria, Marcu Dumitru, Nemeş Gavrilă, Pencea Dan, Pencea Ramona, Popa Dorel, Popa Maria, Precup Valeriu, Stranski Liviu, Tâşcă Gheorghe, Trifa Ion, Trifu Constantin.

● **LUGOJ**

– Comitetul Salvării Naţionale al municipiului LUGOJ

Gheorghe Arjoca
Iosif Căpăţînă
Daniela Creţu Stoicănescu
Doru Ursulescu
Mihai Weber
Dan Haica
Ştefan Lăzărel
Ladislau Darvasy
Iosif Kovacs
Mihai Săndulescu
Vasile Munteanu
Gheorghe Cliciovan
Petru Antoni
Nicolae Toma

● **CONSTANŢA**

– Comitetul Judeţean FSN

Badea Ionuţ, Badea Titi, Botezatu Dragoş, Cercel Lazăr, Alexandru Jorj, Ion Draica, Iani Mircea, Iordache Constantin, Nedelcu Eugen, Nicolae Adriana, Popa George, Săraru Rodica, Dănescu Barbu, Şurubaru Valeriu, Vasilescu Costel, Cuşa Nicolae, Gheorghe Vicol

● **CRAIOVA**

– Comitet revoluţioanar judeţean Dolj

Marian Dalimon, Croitoru Ştefan, Constantin Dilly Şerbănoiu, Dragoş Vasilescu, Adrian Voinea, Nicolae Teodor, Ion Pătroiu, Eugen Negrici, Tudor Gheorghe, Ion Colan, Constantin Bărăgan, Toma Veliciu

● **HUNEDOARA**

– Comitet Revoluţionar al municipiului

Vasile Tudosi
Florin Ghiuzela
Adrian Dreghin,
Marcel Olariu
Liliana Slatioru

● **CARANSEBEȘ**

– Comitetului revoluţionar Caransebeș

Vasile Sandală
Zaharia Drăghiţa
Ion Căprioru
Nicolae Avram
Ioan Petrișor
Ioan Lucian Șerban
Ion Fenediu

● **TÂRGU MUREȘ**

Kiraly Karol,
Sabin Simon,
Nistor Man,
Vasile Pol,
Dorel Pop,
Alexandru Zaharagiu,
Bathory Istvan,
Sorin Moldovan,
Aurel Sânmărghiţan,
Lestyen Ferenc,
Fulop Denes,
Vasile Soverth

VI. Bibliografie

A. Documente, studii documentare, mărturii, interviuri:

1. Andrei Ștefan, *Din frac în zeghe. Istoriile mele dintr-un pătrar de veac românesc*, București, Editura Adevărul Holding, 2014.

2. Arachelian Vartan, *Revoluția și personajele sale*, București, Editura Nemira, 1998.

3. Brateș Teodor, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluționare. 5 ianuarie 1990-5 februarie 1991*, București, Editura România Azi, 1992.

4. Calafeteanu Ion, Neacșu Gheorghe, Osiac Daniela, Rusu Sebastian, *Revoluția română din decembrie 1989. Documente,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009.

5. Crișan Gheorghe, *Piramida puterii. Oameni politici și de stat, generali și ierarhi din România*, vol. I *(23 august 1944–22 decembrie 1989)*, vol. II *(22 decembrie 1989–10 martie 2004)*, București, Editura Pro Historia, 2004.

6. Coman Ion, *Omul se duce, faptele rămân, istoria însă le va analiza*, București, Editura Meditații, 2007.

7. Cristea Romulus, *Revoluția Română – Mărturii și documente*, București, Editura România pur și simplu, 2007.

8. Dobre Florica (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945–1989. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004.

9. Domenico Viorel, *Ceaușescu la Târgoviște. 22-25 decembrie 1989*, București, Editura Ion Cristoiu,1999.

10. Iliescu Ion, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Editura Litera, 2011.

11. Idem, *Momente de istorie, vol. I (decembrie 1989-iunie 1990)*, București, Editura Enciclopedică, 1995.

12. Idem, *Revoluția română*, București, Editura Presa Națională, 2001.

13. Mazilu Dumitru, *Proclamaţia revoluţiei române*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1999.

14. Nicolaescu Sergiu, *Lupta pentru putere. Decembrie '89*, Bucureşti, Editura Bic All, 2005.

15. Osiac Daniela, *Revoluţia română din decembrie 1989, Vocile Revoluţiei*, Bucureşti, Editura IRRD, 2014.

16. Preda Dumitru, Retegan Mihai, *Prăbuşirea regimurilor comuniste europene. 1989. Principiul dominoului*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000.

17. Săraru Dinu, *Generalul revoluţiei cu piciorul în ghips*, Bucureşti, Editura Rao, 2004.

18. Scurtu Ioan (coordonator), *România. Viaţa politică în documente. 1946*, *Documente*, Bucureşti, Arhivele Statului din România, 1996.

19. Idem, *România. Viaţa politică în documente. 1947,* Bucureşti, Arhivele Statului din România, 1994.

B. Lucrări generale şi speciale:

1. Andreescu Mihai, Bucur Ion, *Revoluţia română din decembrie 1989 la Bucureşti,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009.

2. Bârsan Victor, *De la postcomunism la pre-tranziţie*, Bucureşti, Editura Pythagora, 1997.

3. Berceanu, Barbu B., *Istoria constituţională a României în context internaţional*, Bucureşti, Editura Wolterskluwer, 2003.

4. Le Breton Jean Marie, *Sfîrşitul lui Ceauşescu*, Bucureşti, Editura Cavallioti, 1997.

5. Idem, *Europa centrală şi orientală între 1957 şi 1990*, Bucureşti, Editura Cavallioti, 1996.

6. Bucur Ion, *Represiunea*, Bucureşti, Editura IRRD, 2013.

7. Idem, *Anul 1990, Partide, ideologii şi mobilizare politică*, Bucureşti, Editura IRRD, 2014.

8. Budeancă Cosmin, Olteanu Florentin (editori), *Sfârşitul regimurilor comuniste. Cauze, desfăşurare şi consecinţe,* Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012.

9. Buga Vasile, *Apusul unui imperiu. U.R.S.S. în epoca Gorbaciov 1985-1991*, Bucureşti, INST, 2007.

10. Câmpeanu Pavel, Combes Anne, Berindei Mihnea, *România înainte şi după 20 mai*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.

11. Cioroianu Adrian, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2007.

12. HYPERLINK „http://www.elefant.ro/carti/autori/cinghiz-abdullaev-18721.html". Cinghiz Abdullaev, *Bezna sub soare,* Bucureşti, Editura Ideea Europeană, 2009.

13. Corneanu Constantin, *Victorie însângerată, decembrie 1989*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2014.

14. Crampton R.J., *Europa răsăriteană în secolul XX…şi după*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2002.

15. Damean Sorin Liviu, Dănişor Dan Claudiu, Ghiţulescu Mihai, Oşca Alexandru, *Evoluţia instituţiilor politice ale statului român din anul 1859* până astăzi, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2014.

16. F. Dreyfus G., Jurcin A., P. Thibault, Milza P., *Istoria universală, vol. III*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

17. Durandin Catherine, Petre Zoe, *La Roumanie post* 1989, Paris, Editura Harmattan, 2008.

18. Ecobescu Nicolae, *România, supravieţuire şi afirmare prin diplomaţie în anii războiului rece*, vol. I, Bucureşti, Fundaţia Titulescu, 2013.

19. Foran John (coord.), *Teoretizarea revoluţiilor*, Iaşi, Editura Polirom, 2004.

20. Gabanyi Ute Anneli*, Revoluţia neterminată,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1999.

21. Gallagher Tom, *Romania after Ceauşescu: the politics of intolerance*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1995.

22. Gheţău Florin Gh., *Manualul dictatorului desăvârşit*, Petroşani, f.e., 2015

23. Giurescu C. Dinu, *Guvernarea Nicolae Rădescu,* Bucureşti, Editura All, 1996.

24. Idem, *Falsificatorii. Alegerile din 1946,* Bucureşti, Editura Rao, 2006.

25. Gorbaciov M. S., *Gody Trudnykh Reshenii, 1985- 1992. Years of Difficult Decisions*, Moscow, Alfa-print, 1993.

26. Guşă-Drăgan Daniela Veronica, *Condamnat la adevăr: generalul Ştefan Guşă*, Bucureşti, Editura Rao, 2004.

27. Hobsbawm Eric, *Era extremelor 1914-1991*, Chișinău, Editura Cartier Istoric, 2002.

28. Iordache Claudiu, *O Românie de câștigat,* București, Editura IRINI, 2006.

29. Idem, *Agora postdecembristă,* București, Editura IRINI, 2010.

30. Idem, *Polul de Putere*, București, Editura IRINI, 2002.

31. Judt Tony, *Europa postbelică, o istorie a Europei de după 1945*, București, Editura Polirom, 2008.

32. Mioc Marius, *Revoluţia din 1989 şi minciunile din Jurnalul Naţional. Mitul agenturilor străine. Mitul Securităţii atotputernice*, București, Editura Marineasa, 2005.

33. Murgescu Bogdan (coordonator), *Revoluția română din decembrie 1989: istorie și memorie*, Iași, Editura Polirom, 2007.

34. Oșca Alexandru, *1989 – an decisiv în istoria Europei,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007.

35. Idem, *Dincolo de Rubicon,* Craiova, Editura Sitech, 2011.

36. Idem, *Exersând democraţia*, București, Editura IRRD, 2014.

37. Davies-Siani Peter, *Revoluţia română din decembrie 1989*, București, Editura Humanitas, 2006.

38. Roman Carol, *Ultimele 100 de zile nefaste. Sfârșitul clicii Ceaușescu*, București, Editura Glob,1990.

39. Scurtu Ioan, *Revoluţia română din decembrie 1989 în context internaţional*, București, Editura Enciclopedică în colaborare cu Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2006.

40. Tismăneanu Vladimir (coordonator), *Revoluţiile din 1989. Între trecut și viitor*, traducere: Cristian Dragoș Petrescu, Iași, Editura Polirom, 1999.

VII. Indice de nume

A
Aboimov Ivan, 200
Alexa Visarion,116
Alexandrescu Anton, 34
Andreescu Mihai, 270
Andrei Ştefan, 59, 66, 59, 64
Angelescu Mircea, 167
Anghel Daniel, 264
Antonescu Ion, 33
Antoni Petru, 266
Apostoiu Dumitru, 93, 94, 95,98, 99, 101, 102, 104,105, 106, 128
Apostol Gheorghe, 33, 48, 51, 94, 96, 101, 102, 103, 161
Arato Andrew, 23
Ardeleanu Iosif, 44
Arjoca Gheorghe, 266
Avram Ioan,
Avram Nicolae, 267
Avram Vasile, 265

B
Baciu Marian, 110, 263
Banu Dumitru, 45
Bathory Istvan,267
Batzaria Nicolae, 44
Bădescu Costică, 167
Bădescu Horia,265
Bădilescu Nicolae,262
Bălaşa(aghiotant), 213
Bărăgan Constantin, 267
Bărbulescu Vasile, 59

Bârlădeanu Alexandru, 51, 84, 109, 113, 118, 263
Bârsan Victor, 270
Bejan, 35
Bejenaru Grigore,265
Berceanu, Barbu B., 31, 270
Berindei Mihnea, 62, 63, 270
Bjoza Octavian, 264
Blaga Lucian, 44
Blandiana Ana, 89, 109, 121, 146, 148, 151, 154, 157, 159, 161, 162, 263
Bobu Emil, 53, 54, 55, 58, 59, 62, 63, 80, 120, 215
Bodnăraş Emil, 49, 51, 161
Bogdan Teodoriu,110, 143,150,151,155,158, 160,163,165
Botez Mihai, 46
Braga Elena, 264
Brateş Teodor, 87, 269
Brătianu Gheorghe, 44, 87
Brejnev Leonid Ilici, 22, 200
Brucan Silviu, 84, 96, 97, 98, 99, 104, 105, 109, 118, 120, 121, 131, 143, 160, 162, 263, 264
Bucatariu Constantin, 265
Bucătaru Constantin,264
Bucur Corneliu, 265
Bucurescu Valeriu, 110, 263
Budeancă Cosmin, 270
Buga Vasile, 270
Buracu Mihail Victor, 167
Burada Corneliu, 167
Burtică Cornel, 53, 54, 96, 101, 102
Bush George H.W., 19, 24, 53, 68, 70, 195, 199, 216, 217, 219, 221, 222, 224, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 238, 239, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254

C

Calafeteanu Ion, 56, 59, 60, 62, 75, 79, 92, 111, 117, 118, 119, 124, 127, 171, 200, 202, 203, 269
Caraion Ion, 45
Caramitru Ion, 84, 87, 88, 109, 126, 128, 143, 147, 150, 154, 156, 158, 159, 160, 162, 163, 263, 264

Caranfil Ghgeorghe, 166
Căpăţână Iosif, 266
Căprioru, Ion 267
Câmpeanu Radu, 168, 174, 175, 176,
Câmpeanu Pavel, 270
Cârjan Constantin, 110
Cârlan Ioan, 264
Cârţână Iulian, 16
Ceauşescu Andruţa, 56
Ceauşescu Elena,29, 53, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 132, 136, 214
Ceauşescu Ilie, 66, 67, 77, 78, 90
Ceauşescu Nicolae, 15, 28, 45, 46, 48, 49, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 71, 76, 77, 81, 82, 86, 120, 122, 124, 126, 136, 161, 213
Ceauşescu Nicu, 56,57,77
Celac Mariana, 154, 159
Celac Sergiu, 166
Cernicova Mariana, 85
Cheşa Ioan, 166, 167
Chiper Ioan, 32, 202
Chirac Jacques, 204
Chiriac Constantin, 265
Chiş Ioan, 262
Chişinevschi Iosif, 33, 49
Chiţac Mihai, 92, 114, 128, 166
Cinghiz Abdullaev, 270
Cioară Gheorghe, 53, 205
Ciobanu Lina, 53, 59, 63
Ciontu Cristina, 110, 161, 263
Cioran Emil, 45
Ciubar Dumitru, 264
Ciura Ştefan, 262
Cliciovan Gheorghe, 266
Colan Ion, 267
Coman Ion, 60, 269
Constantin Nicolae, 59, 63
Constantinescu Emil, 193
Constantinescu Miron, 49

Constantinescu Petre, 210
Constantiniu Florin, 32
Coposu Corneliu, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 193
Cornea Doina, 84, 109, 121, 153, 154, 263
Corneanu Constantin, 13, 77, 79, 92, 114, 115, 118, 271
Costel Nicolae, 92, 114
Costyal Ştefan, 54
Cozma Ion, 49
Crăciun Nelu, 92, 114
Crăciun Teofil, 92, 114
Crampton R.J, 25,26
Crişan Gheorghe, 269
Crişan Mircea, 266
Croitoru Ştefan, 266
Cunescu Sergiu, 168, 173, 181, 183, 184, 185, 186
Curticeanu Silviu, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 213
Cuşa Nicolae, 266

D
Dahrendorf Ralf, 19
Dalea Mihai, 33, 48, 51
Dalimon Marian,266
Damean Sorin Liviu, 271
Damian Ascanio, 154
Dandara Livia, 42
Daniela Osiac, 262
David Gheorghe, 59, 63
Dănescu Barbu, 266
Dănilă Onofrei, 266
Dănişor Dan Claudiu, 271
Dăscălescu Constantin, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 116, 127, 215
De Concini Dennis, 194
Deşliu Dan, 109, 159, 161
Diaconescu Ion, 177, 178, 179, 189
Diaconu Mircea, 91, 92, 114 (la pag. 91 este scris Consiilor, în loc de Consiliilor)
Diakov D., 195

Dicu Nicolae, 167
Dima Traian, 266
Dincă Dumitru, 74, 86, 92, 114
Dincă Ion, 54, 56, 59, 60, 63, 65, 76, 79
Dinescu Mircea, 87, 89, 109, 128, 144, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 159, 161, 162, 163, 164, 263
Dobre Constantin, 153
Dobre Florica, 269
Dobre Viorela, 24
Dobrescu Miu, 59, 63
Domenico Viorel, 269
Doru Ursulescu, 266
Draica Ion, 266
Drăgănescu Emil, 53
Drăgănescu Mihai, 163, 166
Drăghici Alexandru, 49, 51, 161
Drăghiţa Zaharia, 267
Dreghin Adrian, 267
Dreyfus F.G., 24, 271
Dulea, 148
Dumitrescu Emil (Cico), 110, 263
Dumitriu Alexandru, 167

E
Ecobescu Nicolae, 31, 271
Eliade Mircea, 45
Enache Marian, 264
Enăchescu Dan, 167

F
Fabius Laurent, 194
Fazekaş Ianoș, 33, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 59, 63
Fenediu Ion, 267
Fesan Puiu Nicolae, 265
Flueraş Ioan, 44
Folea Ioan, 167
Foran John, 271
Fortuna Lorin, 88, 196, 262
Frank Woolf, 194

Frunză Victor, 46
Fulop Denes, 268

G
Gabanyi Anneli Ute, 21, 271
Gabrielescu Valentin, 67, 83, 117, 125, 214
Gallagher Tom, 271
Garton Ash Timothy, 26
Gavrea Ioana, 265
Gâdea Suzana, 60, 63, 65, 66, 148
Georgescu Adrian, 166
Georgescu Teohari, 33, 48
Gere Mihai, 52, 59, 63
Geza Domokoş, 110
Gheorghe Vico, 266
Gheorghiu-Dej Gheorghe, 25, 33, 35, 45, 48, 49, 50
Ghesa Aurel, 264
Ghica Vladimir (monsenior), 44
Ghiţulescu Mihai, 271
Ghiuzela Florin, 267
Gheorghe Tudor, 88, 267
Giosan Nicolae, 59, 63
Goma Paul, 46
Gorbaciov Mihail, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 68, 70, 119, 155, 195, 196, 202, 206, 270, 271
Gostin Marian, 79
Grădinaru Mircea, 265
Green Alan, 199
Grigorean Teodor, 264
Groza Petru, 33, 35, 39, 47, 50
Guiral Pierre, 11, 12
Gusti Dimitrie, 44
Guşă Ştefan, 94, 95, 96, 98, 102, 105, 109, 116, 123, 128, 132, 133, 201, 205, 271
Guşă-Drăgan Daniela Veronica, 271

H
Haica Dan, 266
Hâncu Simion, 167

Hârjeu Mihai, 213
Hobsbawm Eric, 19, 271
Horia Vintilă, 45
Hoyer Stan, 194
Hrustalev V., 195
Hruşciov Nichita Sergheevici, 48, 49

I
Iacob Nicolae, 264
Iancu Avram, 32, 48
Iliescu Ion, 16, 17, 28, 29, 83, 84, 85, 87, 88, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 134, 137, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 206, 263, 269
Ionescu Cazimir, 110, 143, 148, 154, 160, 162, 165, 175, 180, 263
Ionescu Magdalena, 110, 263
Ioniţă Ion, 54, 55
Iordache Claudiu, 88, 262, 271
Iordănescu Horia, 264
Iorga Eugenia, 110, 118, 263
Iosif Dan, 74, 86
Iosif Gheorghe, 264
Isac Constantin, 114
Ispas Mihai, 109
Ivanovici Constantin (Bebe), 110, 263

J
Jebeleanu Adriana, 262
Jiva Maria, 266
Jorj Alexandru, 266
Judt Tony, 31, 271
Jurcin A., 24, 271

K
Kim Ir Sen, 57
Kim Jong-il, 57

Kiraly Karol, 143, 147, 159, 160, 263, 267
Kiriacescu Marius Mihail, 44
Kohl Helmuth, 69, 232, 236, 237
Komrakov A., 195
Kovacs Iosif, 266

L
Ladislau Darvasy, 266
Lantoş Vasile, 265
Lazăr Cercel, 266
Le Breton Jean-Marie, 25, 270
Lehni Werner, 264
Leonte Răutu, 44, 51, 53, 54
Lestyen Ferenc, 268
Lovinescu Bălăcioiu Ecaterina, 45
Luca Vasile, 33, 48, 265
Lungu Corneliu Mihai, 1, 3, 8
Lupaş Ioan, 44
Lupoi Mihai, 89, 93, 94, 96, 101, 102, 110, 128, 129, 167, 263
Lupu, 35
Lupu Petre, 53

M
Maftei Ernest, 92, 114
Maftei Gheorghe, 264
Maghiaru Vasile, 264
Man Nistor, 267
Maniu Iuliu, 44
Manoilescu Mihail, 44
Manole Gheorghe, 110, 143, 160, 263, 264
Manolescu Corneliu, 121
Marmeliuc Mihnea, 167
Marshall, 31, 35, 42
Martin Bottesch, 265
Marţian Dan, 110, 118, 143, 152, 263
Matei Ilie, 60, 63
Maurer Ion Gheorghe, 50, 51, 53,161,
Maxim Aurel, 265
Maxim Aurel, 265

Mazilu Dumitru, 17, 93, 95, 96, 101, 102, 103, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 121, 122, 130, 138, 143, 146, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 160, 163, 263, 269
Măgureanu Virgil, 83, 124, 130
Mănescu Corneliu, 109, 111, 116, 118, 121, 161, 263,
Mănescu Manea, 51, 53, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 66, 80, 94, 101, 102, 116, 215
Mărginean, 265
Mehedinţi Simion, 44
Mierlă Marian, 110
Mihalache Ion, 44
Mihăileanu Antonie, 92, 114
Mihon Constantin, 265
Milea Vasile, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 91, 95, 127, 213
Militaru Nicolae, 54, 83, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 102, 104, 105, 119, 121, 122, 123, 128, 129, 166
Milza Pierre, 24, 271
Mioc Marius, 172, 191, 272
Mitea Ioan Luca, 265
Mitterrand Francois, 69, 194, 195, 232
Mizil Paul Niculescu, 33, 51, 52, 53, 59, 63, 64, 66
Mock Alois, 194
Moghioroş
Moise Tuturea, 265
Moldovan Sorin, 268
Molnar Mihai, 264
Montanu Mihai, 109, 127, 161
Moses Rosen, 56
Moţiu Ovidiu Adrian, 167
Mungiu Victor, 264
Munteanu Aurel Dragoş, 109, 149, 150, 158, 165
Munteanu Liviu, 265
Munteanu Mihaela, 262
Munteanu Vasile, 266
Murea Victor, 167
Mureşan Ana, 59, 62, 63
Mureşan Mircea, 262
Mureşan V., 85

Murgescu Bogdan, 272
Mușatov Valeri, 196

N
Neacșa Vasile, 110, 114, 143, 160, 263
Neacșu Vasile, 92
Neacșu Gheorghe, 269
Neagoe Stelian, 36, 48, 80
Negrici Eugen, 267
Negrițiu Paul, 110
Nicolae M. Nicolae, 167
Nicolae Streza, 265
Nicolaescu Sergiu, 88, 99, 100, 104, 109, 127, 133, 145, 147, 151, 156, 160, 162, 164, 269
Nicolcioiu, 95, 101, 102
Nicușor Nicolae, 92, 114
Nițulescu Ion, 92
Noica Constantin, 45
Novacovici Traian, 44

O
Oancea Constantin, 122
Oancea Dan, 264
Olariu Marcel, 267
Olteanu Constantin, 56, 59, 63
Olteanu Florentin, 270
Oprea Gheorghe, 53, 59, 60, 63
Oprea Mircea, 265

P
Pacoste Cornel, 59, 63
Pană Gheorghe, 59
Paraschiv Vasile, 46
Paroșin A., 195
Patapievici Horia Roman, 83
Patilineț Vasile, 51, 52, 55
Patriciu Dinu, 182, 185
Pauker Ana, 33, 48, 49
Pătrășcanu Lucrețiu, 34, 45

Pătroiu Ion, 267
Păţan Ion, 53
Păun Ştefan, 1, 3
Pârcălăbescu Corneliu, 91, 99
Pepelea Petru, 167
Petcu Decebal, 265
Petre Dan, 264
Petrescu Adela, 56
Petrescu Barbu, 63
Petrescu Cristina, 20, 23, 272
Petrescu Dan, 153
Petrescu Dragoş, 20, 23, 272
Petrina Liviu, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 190, 191
Petrişor Ioan, 267
Petrovici Ion, 44
Pillat, 45
Pintilie Stelian, 167
Pleşu Andrei, 148, 149, 151, 160, 163, 164, 166
Pol Vasile, 267
Pop Adrian, 32,
Pop Dorel, 267
Pop Ionel, 74
Popa Cornelius, 264
Popa Vasile, 50
Popescu Constantin, 167
Popescu Dumitru, 52, 59, 62, 63
Popescu Tăriceanu Călin, 173, 180, 186
Postelnicu Tudor, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 78, 121, 213
Pouthas Charles, 11
Povarnaru Dan, 264
Preda Dumitru, 23, 270
Preoteasa Grigore, 33

R

Radu Costantin, 59
Radu Ion, 59, 63, 64, 65
Radu Nicolae, 83, 143, 264
Radu Silaghi, 74

Raicu Romeo, 74, 160
Rădulescu Carmen, 4
Rădulescu Constantin, 92, 114, 160
Rădulescu Dan, 161
Rădulescu (Gogu) Gheorghe, 53, 57, 58, 59, 60, 62, 65,
Rădulescu Iordan (col.), 91, 99, 114
Rădulescu (miliţie), 79
Râmbu Ion, 167
Retegan Mihai, 23, 270
Rizea Marian, 67
Rocard Michel, 194
Roller Mihai, 44
Roman Carol, 272
Roman Petre, 88, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 109, 114, 116, 118, 122, 127, 130, 134, 145, 146, 148, 149, 156, 158, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 264
Rosetti Radu, 44
Rusu Sebastian, 269

S

Sabin Simon, 267
Sandală Vasile, 267
Sălăjan Cornel, 264
Sălăjan Leontin, 49
Săndulescu Mihai 266
Săraru Dinu, 269
Săsaran Gruia, 262
Sânmărghiţan Aurel, 268
Sârbu Adrian, 110
Scripcaru Gheorghe, 264
Sevardnadze Eduard, 21, 119, 155, 195
Slatioru Liliana, 267
Smith Christopfer, 194
Soulet Jean Francois, 19
Soverth Vasile, 268
Spornic Aneta, 54
Stalin, 27, 33, 48
Stănculescu Victor, 67, 77, 78, 80, 81, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95,

96, 109, 114, 123, 124, 127, 128, 151, 152, 154, 159, 162, 166
Stoian Ion, 59, 63
Stoica Chivu, 51, 161
Stoica Florin, 264
Stoica Ioan Aurel, 166, 167
Stoicănescu Daniela Creţu 266
Stoicescu Nicolae, 166
Stoiculescu Ioan D., 44
Suceavă(miliţie), 79
Sucuturdean Nicolae, 265
Suhalov Evgheni, 32
Szaniszlo Vasile, 264
Szasz Iosif, 59, 63

Ş
Şerban Ioan Lucian, 267
Şerbănoiu Constantin Dilly, 267
Şora Mihail, 164, 166
Ştefan Ioan, 265
Ştefan Lăzărel, 266
Ştefan Nicolae, 166
Şuribaru Valeriu, 266

T
Tatu Nastasia, 264
Taylor Alan John Percivale, 8
Tălpeanu (aghiotant), 213
Tăriceanu Călin Popescu, 173, 180, 186
Teodor Nicolae, 267
Thatcher Margaret, 195, 232
Thibault P., 24, 271
Timar Traian, 266
Tismăneanu Vladimir, 20, 27, 44, 59, 272
Tocaciu Oliviu, 149, 150, 151, 163
Tocqueville Alexis, 20
Tokeş Laslo, 84, 109, 121, 157, 161, 263
Toma Ioan, 59
Toma Nicolae, 266
Totok William, 46

Totu Ioan, 59, 63
Trăistaru Mihaela, 262
Trihenea Constantin, 265
Trofin Traian, 262
Trofin Virgil, 51, 52, 53, 54, 55
Tudor Gheorghe, 267
Tudor Viorel, 264
Tudosi Vasile, 267
Tuplea Petre, 264

Ţ
Ţigău Doru, 205

U
Uglar Iosif, 53
Ungureanu Ion , 265
Ursu Gheorghe, 46
Ursu Ioan, 63
Ursu Ion, 59
Ursulescu Doru, 266

V
Vale Constantin, 264
Valev Emil Borisovici, 42
Vasilescu Costel, 266
Vasilescu Dragoş, 267
Vătăşescu Anton, 166
Vâlcu Vasile, 53
Vîşinski Andrei Ianuarevici, 47
Veliciu Toma, 267
Verdeţ Ilie, 28, 33, 39, 51, 53, 54, 55, 79, 91, 101, 114, 115, 116, 125, 127, 128
Vişan Dorel, 88, 265
Vlad Iulian, 61, 63, 65, 66, 79, 132
Vlad Ovidiu, 110, 116, 263
Vlădulescu Constantin Dumitru, 88
Vlăsceanu Alina, 4
Voicilă Valentin, 88, 266

Voiculescu Gelu-Voican, 84, 110, 126, 127, 163, 166
Voinea Adrian, 267
Voinea Gheorghe (general), 91, 110, 114, 126, 128, 146, 158, 162, 263
Voinea (inginer), 93
Voinea, 94, 98, 105
Voitec Ştefan, 53
Vulcănescu M., 44
Vulsan Alexandru, 264

W

Watts Larry, 23, 99
Weber Mihai, 266

Z

Zaharagiu Alexandru, 267
Zamfirescu Dragoş, 31
Zamisnicu Dumitru (preot), 44
Zinger Doris, 129
Zoltan Rip, 26